

Cyrrillus

II
382.1

II
382.1

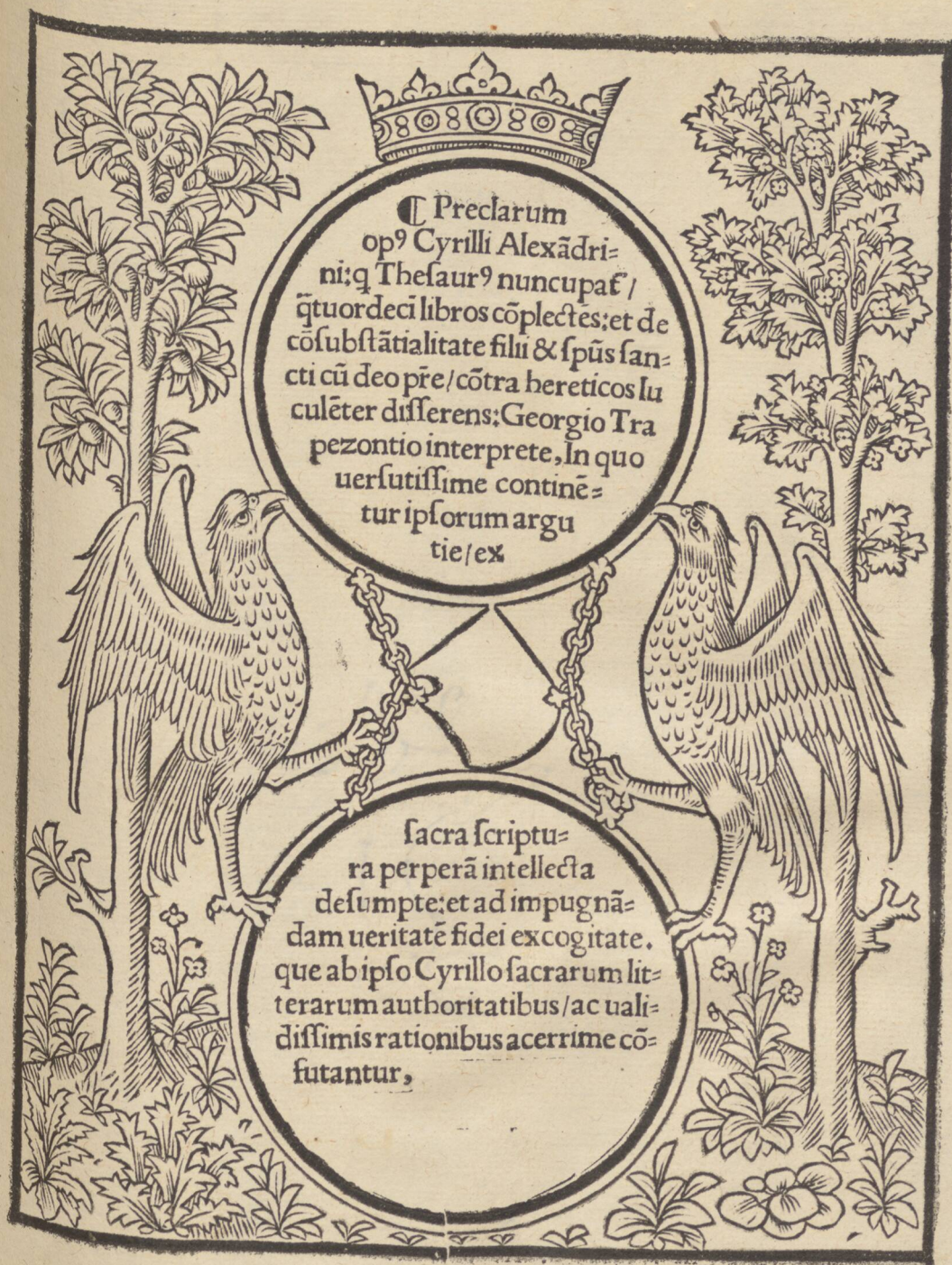

Cyrrillus

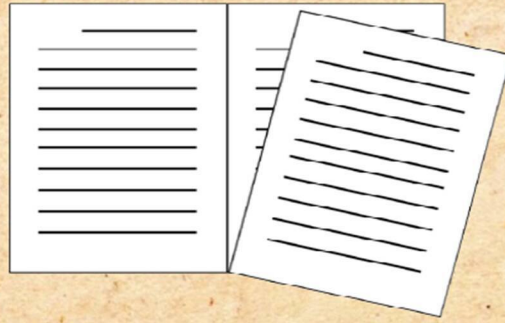
II
382. /

382. /

¶ Venale habetur in uico sancti Iacobi / apud sanctum
Benedictum; ad signum sancti Georgii,

1514,

W woluminie kolejno współprawne sygnatury:

SD 5920 III

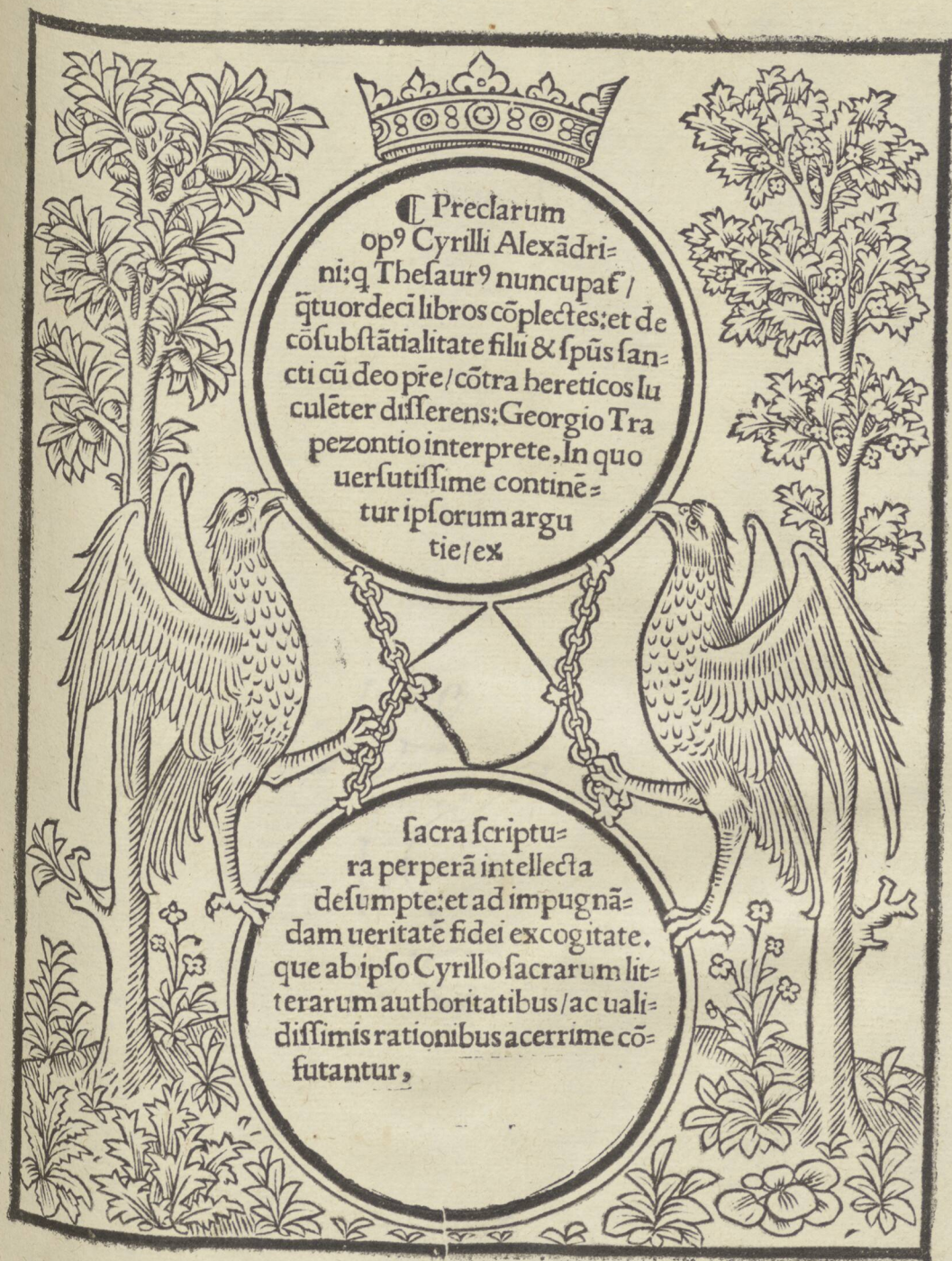
SD 5921 III

SD 5922 III

SD 5923 III

96250

¶ Venale habetur in uico sancti Iacobi / apud sanctum
Benedictum; ad signum sancti Georgii,

960642
SD 5922 III

pre
quib
diut
de c
uinc
et co
tatē
iniqu
nun
rita
reti
bris
in se
futa
tiff
uel
Ma
cor
ci d
ste
ac
de
pl
rii
pt
pu
ph
ua
pl
is
re
ri
d

REVERENDO IN CHRISTO PATRI AC DOMINO. D. GVIL
HELMO BRICONNETO / EPISCOPO LODOVENSI DIGNISSI-
MO. IVDOCVS CLICHTOVEVS / HVMILLIMAM, S, D,

n On parua illis debetur gratia / sacratissime presul: qui sua industria
contra hostiles incursus munimenta parant / quibus aduersarioꝝ
tela retundantur / irriti fiāt eorum conatus et insultus inanes, Vnde
de Archimedes Syracusanus magnopere celebratur auctore Plu-
tarcho: q, cum Marcell⁹ dux Romanorum Syracusas obsidione
premeret: ipse uaria excogitarit machinamēta / ratiōe geometrica fabricata /
quibus hostium nauigia / tormenta et machinas magno impetu elisit / urbēq;
diutius incolumem ne caperetur seruauit, At uero longe maiore gratia & lau-
de cumulandi sunt ii: qui suo studio / in certamine litterario ueritatem licet in-
uincibilem opprimere contēdētū spicula contūdunt / arma reddūt imbecilla /
et collatis signis eos in fugam uertunt, ut nō preualeat cōtra syncere fidei pie-
tatē demonica cohors / et insana impiorū caterua: sed obstruat os loquētium
iniqua / et uictrix tādē ueritas p̄fugatis hostibus gloriosa triūphet, In quorū
numero / merito inter ceteros habēdus est Cyrillus Alexandrinus: inclytus ue-
ritatis catholice satelles / p̄pugnator ac signifer / & orthodoxe fidei contra he-
reticorū rabiem defensor acerrimus, Qui duodecim primis huiusce operis li-
bris Arrhianos / Eunomianosq; oblatrātes in filiū dei et deū uerū benedictum
in secula / q, creatura sit / q, patri inconstitūialis et dissimilis: ualidissime con-
futat / rationes eorum ex scriptura sacra perperam intellecta desumptas acu-
tissime dissoluēs / et sanctarū litterarū testimonio quasi illato lumine: ipsorum
uesaniam multifariā dāpnans. Duobus uero postremis eiusdem operis libris
Macedonianos refellit blasphemātes in spiritū sanctū / et inter creaturas ipsū
connumerantes: qui rerum omnium creator / et deus est, quos itidem multipli-
ci diuinorum eloquiorum autoritate / rationibusq; ex ea depromptis / manife-
ste impii arguit erroris, Porro in hoc auctore tanta est differendi subtilitas &
acrimonia / tantum rationum acumen & robur / tā exuberās doctrine copia /
deniq; tanta conuincendi aduersarios fidei energia & efficacia: ut ipse exem-
plum optimo iure proponatur omnibus / qui de rebus sacris / diuinisq; myste-
riis differere debeant, quod intuētes attentius considerent: quomodo ex scri-
pturis et sanctis eloquiis sua depromenda sint et contexēda ratiocinia / aut ex
puro inferiorum scientiarum fonte, neq; in re tam ardua / futilia agitata so-
phismata: captiones inanes aut argutiole proponēde, Que cum nihil aliud q̄
uanā pariant multiloquentiam: ab omnibus plane et potissimum sacris disci-
plinis / merito explodi / eliminari / et exsibilari debent. Hūc itaq; Thesaurū (nā
is presenti libro titulus inscribitur) gazis Persicis ac Attalicis opib⁹ preciosio-
rem: minime passa est grauissima tua paternitas / nō minus bonarum littera-
rū splendore q̄ preclaris uirtutū dotibus adornata / ampli⁹ absconditū in agro
delitescere, sed cōmunicato (q̄ tua est hūanitas) exēplari / a Reuerēdo p̄e dño

Archimē
des.
Plutarch⁹
Marcell⁹

Dionysio Episcopo Tolonenſi fratre tuo / ab urbe Rhoma miſſo / in publicum
efferri uoluit ad communem omnium utilitatem, Cui quidem operi et ipſe li-
bens meum quantulumcūq; laborē ſum impartitus; ut caſtigatus / ampliffimi
tui nominis et Domini Dionyſii fratris tui patrocinio in lucē exeat / ac gratitu-
dinis animi mei ob ſingularem tuam olim et frequēter in me beneficiā nul-
la obliuione obliterandā / non obſcurum apud te ſit argumentum; cui me totū
ut clientulum dedo ac deuoueo, Vale preſulum decus / litterarumq; et littera-
torum fautor et columen, Pariſius / anno domini, 1513,

Totius libri index,

Index capitum primi libri / Theauri Cyrilli,

Quomodo respondendum sit Arrianis / interrogantibus utrum unum sit ingenitum; an duo, Cap. I. Folio, 1.

Q melius atq; digni⁹ est deū / patrem uocari; q̄ ingenitū. Cap. II. Fo. 1.

Q ingenitū / substantia nō est; sed modi substantie significatiuū, Cap. III. Fo. 2

Q ingenitum / substantia non est; sed solummodo deum non esse genitum significat, Cap. III. Fo. 2

Aduersus eos qui dicunt; q̄ erat duratio quando non erat filius, et testimonia scripture; unde colligitur uerbum dei eternum esse. cap. V. Fo. 3,

Q non fuit pater ante filium; quis ingenitus sit / sed coeternus sibi semper fuit genitus filius, Cap. VI. Fo. 6,

Q idiuisibiliter et absq; corruptiōe pater ex seipso filiū generat. cap. VII. Fo. 8

Ad eos qui dicūt; utrū uolēs an nolēs pater genuit filiū. Cap. VIII. Fo. 10

Aduers⁹ eos q̄ dicūt; nō patri sed uolūtati ei⁹ similē esse filiū, Cap. IX. Fo. 12

Capitum secundi libri index,

Q patri consubstantialis est filius, Cap. I. Fo. 13,

Filiū patri cōsubstantialē esse; ex proposito textu, Vado ad patrem meum et patrem uestrum; deum meum et deum uestrum. Cap. II. Fo. 15

De consubstantialitate patris et filii; illo textu proposito, q̄ pater meus maior me est, Cap. III. Fo. 17,

Q equalis filius patri est; euangelico textu proposito, Non surrexit inter natos mulierum maior Ioanne baptista. Cap. III. Fo. 19,

Tertii libri index,

Refutatio expositionis hereticæ; et expositio sensus ueri / euangelici textus, ego in patre et pater in me est, Cap. I. Fo. 22

De similitudine filii ad patrē / et q̄ fili⁹ nō est nature mutabilis / neq; de foris subsistens; sed ex ipsa substantia patris genit⁹ / sicuti uere filius, Cap. II. Fo. 26,

Q ex substantia patris filius est; nec extra productus / ut heretici aiunt. et quoniam non extra productus; ideo similis patri est. Cap. III. Fo. 28,

De similitudine patris et filii; similiter proposito textu, Nemo bonus; nisi solus deus, Cap. III. Fo. 29

In quarto libro hec continentur,

Q per participationem; ad imaginem dei formamur, Cap. I. Fo. 29

Item de similitudine patris et filii essentiali; euāgelico textu pposito. sicut enim pater habet uitā in seipso; sic dedit et filio uitā habere in seipso, Cap. II. Fo. 30

Index capitum quinti libri.

Aduersus Arrianos : qui proposito prouerbiorum textu. Dominus creauit me / principium uiarum suarum in opera sua, simpliciores seducebāt; dicentes q̄ filius creatura esset. Cap. I. Fo. 32,

Aduersus causā ppter quā heretici putant creaturā esse filiū dei, Cap. II. Fo. 33

Aduersus obiecta hereticorū; quib⁹ docere conātur / quoniā filius quis creatura sit; creator tamē est / quod creaturarū propriū nō est, Cap. III. Fo. 33,

Quomodo intelligendum est, dominus creauit me initium uiarum suarum, Cap. III, Fo. 34,
 Quod dei uerbum / creatura non sit, Cap. V, Fo. 35,
 Quod scriptura uerbis abutitur nonnunquam, Cap. VI, Fo. 36,
 De eodem prouerbiorum textu. dominus creauit me initium uiarum suarum,
 et ante omnes colles genuit me, Cap. VII, Fo. 37,
 Quomodo intelligitur illud in textu prouerbiorum. ante secula fundauit me, cap. VIII, Fo. 38,

¶ Sexti libri index

¶ De eternitate filii; et quod inseparabiliter ex substantia patris emanat, Cap. I, Fo. 39,
 De eodem; uidelicet quod filius creatura non est, Cap. II, Fo. 40,
 Quod non est idem in deo; generare et creare, Cap. III, Fo. 41,

¶ In septimo libro hec differuntur.

¶ Aduersus eos qui dicunt / quod filius non est uerum patris uerbum; sed aliud natura quam pater, Cap. I, Fo. 41,
 De eodem / alio modo, Cap. II, Fo. 42,
 Aduersus aliam Eunomii obiectionem, Cap. III, Fo. 43,
 Quod uocabulum uerbi sufficit ad significandam ex patre filii generationem eternam, Cap. IIII, Fo. 44,

¶ In octauo libro hec determinantur.

¶ Eunomii obiectio ex textu apostoli. Ideo et deus eum exaltauit: et dedit illi nomen quod est super omne nomen, Cap. I, Fo. 44,
 Quod filius / incommutabilis secundum naturam est; proposito textu apostoli. sedet in dextera magnitudinis in excelsis; tanto melior factus angelis / quanto differenterius pre illis nomen hereditauit, Cap. II, Fo. 45,

¶ In nono libro hec continentur,

¶ Quod natum esse et factum esse; indifferenter nonnunquam in sacra scriptura inueniuntur, Cap. I, Fo. 48,
 De eodem; quod uidelicet filius creatura non sit, proposito textu apostoli. confidete apostolum et pontificem confessionis nostre Ihesum Christum; qui fidelis est ei qui fecit ipsum, Cap. II, Fo. 48,
 Quod filius non est creatura. proposito textu actuum. Sciat igitur omnis domus Israel; quia dominum ipsum et Christum fecit deus hunc Ihesum / quem uos crucifixistis, Cap. III, Fo. 49,
 De eodem; proposito textu, De die et hora illa nullus nouit / nec angeli celorum neque filius; nisi pater solus, Cap. IIII, Fo. 49,

¶ Capitulum decimi libri index:

¶ De eodem; id est de consubstantialitate filii et patris, proposito textu, quod pater diligit filium; et omnia dedit in manu eius. et quod omnia michi tradita sunt a patre. et quod non possum ego a me facere quicquam; sed sicut audio / iudico. ceterisque huiusmodi, Cap. I, Fo. 51,
 De eodem / proposito textu. Data est mihi omnis potestas, et gloria filium tuum. aut uniuersaliter de eo quod filius glorificatur / et aliquid accipiat, Cap. II, Fo. 52,
 Aduersus ea que dicuntur ab hereticis; quia Christus fleuit, et quia dixit / nunc

anima mea turbata est, et transeat a me calix iste, et tristis est anima mea / cetera
huiusmodi, Cap, III. Fo, 53.

De eodem, uidelicet qd filius non sit creatura, proposito textu illo, primogeni-
tus totius creature. Cap, III. Fo, 54.

De textu euangelico, sedere autem a dextris meis aut a sinistris meis: non est
meum dare. Cap, V. Fo, 55.

De textu euangelico, ut cognoscant te solum deum uerum: et quem misisti Ihe-
sum Christum, Cap, VI. Fo, 56.

Filius patri equalem esse: proposito textu euangelico, Ihesus autem proficiebat
sapientia / etate et gratia: apud deum et apud homines. Cap, VII. Fo, 57.

De eodem, proposito textu apostoli, Cum uero subiecta sibi omnia fuerint: tunc
ipse quoque filius subiicietur ei qui sibi cuncta subiecit, Cap, VIII. Fo, 58.

Rursum de eodem: proposito textu euangelii, Pater glorifica me illa gloria: quam
habebam apud te antequam mundus esset, Cap, IX. Fo, 59.

¶ Vndecimi libri index.

¶ Aduersus dicentes: qd deus nihil plus sciat de substantia sua / quam nos sciamus, et quic-
quid ipse scit de seipso: totum id homines quoque scire possunt. Cap, I. Fo, 59.

¶ Index libri duodecimi,

¶ Authoritates ostendentes filium / deum esse secundum naturam: non crea-
turam / ex epistola beati Pauli ad Romanos collecte. Cap, I. Fo, 61.

De eodem: ex epistola Pauli ad Corinthios prima. Cap, II. Fo, 63.

Rursum de eodem: ex epistola ad Corinthios secunda, Cap, III. Fo, 63.

Iterum de eodem: ex epistola Pauli ad Galatas, Cap, III. Fo, 64.

Eiusdem comprobatio: ex epistola Pauli ad Ephesios, Cap, V. Fo, 65.

Ex epistola beati Pauli ad Philipenses: eiusdem propositi ostensio, Cap, VI. Fo, 66.

Insuper eiusdem manifestatio: ex epistola Pauli ad Colossenses, Cap, VII. Fo, 66.

De eodem proposito: ex epistola Pauli ad Thessalonicenses, Cap, VIII. Fo, 67.

Insuper de eodem: ex epistola Pauli ad Hebreos. Cap, IX. Fo, 67.

Ex epistola Pauli ad Timotheum prima: eiusdem declaratio. Cap, X. Fo, 68.

Rursum de eodem proposito: ex epistola ad Timotheum secunda / et ex epistola
ad Titum. Cap, XI. Fo, 69.

Ostensio diuinitatis filii dei: ex actibus apostolorum, Cap, XII. Fo, 70.

Declaratio eiusdem: ex epistola Iacobi / Petri / Ioannis et Iude. Cap, XIII. Fo, 70.

Eiusdem quoque comprobatio: ex euangelio secundum Matheum, Cap, XIII. Fo, 71.

Postremum eiusdem ostensio: ex euangelio secundum Ioannem. Cap, XV. Fo, 73.

¶ Capitulum decim tertii libri index,

¶ Quia spiritus sanctus / deus uerus est, qd ex substantia patris et filii emanat / et
qd per filium creaturis donatur, Cap, I. Fo, 78.

¶ Spiritus sanctus deus est / et eandem operationem cum filio habens: nec est
alienus a substantia filii, et qd quando dicitur deus habitare in nobis: ipse spiri-
tus sanctus est qui in nobis habitat. Cap, II. Fo, 80.

Spiritum sanctum / perfectum esse: nec quicquam in eo esse imperfectum. Cap, III. Fo, 81.

Insuper q̄ spiritus sanctus non participatione dei patris sanctus est / sed natura;
ra; quia essentialiter ex ipso est. Cap. III Fo. 82,

¶ Decimiquarti libri index.

¶ Authoritates scripture / ostendentes q̄ spiritus sanctus natura deus est et
non creatura; ex epistola Pauli ad Rhomanos sumpte. Cap. I, Fo. 83,
De eodem; ex epistola prima ad Corinthios. Cap. II, Fo. 84,
Rursum de eodem; ex epistola ad Corinthios secunda, Cap. III, Fo. 84,
Iterum de eodem; ex epistola Pauli ad Galatas et Ephesios, Cap. III, Fo. 85,
De eodem, q̄ uidelicet spiritus sanctus deus sit / ueluti deus uerus de deo uero /
atq; ideo creatura esse nō possit. ex epistolis Iacobi / Petri et Ioānis. cap. V, f. 86,
De eodem; ex euangelio secundum Matheum et Ioannem, Cap. VI, Fo. 86,

¶ Indicis quatuordecim librorum Thesauri Cyrilli / finis,

CYRILLI ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI LIBER QVI APPELLATVR THESA VRVS: ADVERSVS HERETICOS, Q FILIVS ET SPIRITVSSANCTVS: VNVS DEVSCVMPATRE SVNT/AD FRA TREM SVVM NEMESSINVM PETENTEM CONSCRIPTVS: AGE ORGIO TRAPEZVNTIO TRADVCTVS,

a D maximos nos labores tua charitas frater Nemeffine hortatur;
Quid enim aut ad intelligendum magis arduum/aut ad explanā dum difficilius: q̄ uera speculatio/que de sancta consubstantialiq; trinitate habetur: presertim cum tenuis omnino atq; imbecillis ad tantam rem comprehendendam: mens hominis sit, Lingua uero huiusmodi: ut uel que in manib⁹ sunt/ uix possit exponere, Accedat, q; pulchritudo diuine ueritatis sic latet: ut solis/ integro animo & sincero inquiretibus / inuestigantibusq; quasi celestem thesaurum/ pateat, quē cōsecuti merito audiūt. uestri autem oculi beati sunt/ quia uident: et aures/ quia audiūt. **Luce, 10,**
Non tamen labori succūbimus: sed in ipso Christo speramus rem penitus arduā per spiritus sancti gratiam absoluerē, sperantes/ suscepimus, Nihil aliud enī intēdimus dicere: q̄ q̄ Ihesus/ dominus est. Id uero non aliter q̄ in spiritu sancto dicemus: ut Paulus ait, Nullus (inquit) potest dicere quia dominus Ihesus: nisi in spiritu sancto. Nam quoniam multi nō uerētur in beelzebub dicere anathema Ihesus: scripture sensum ubiq; deprauātes & uolūtate suā spiritus sancti uerbis anteponentes/ redemptorem et dominum suum & ipsi negātes/ & ceteros laqueis ad errorem suum deducentes: equū atq; utile putauimus (ut tu mones) ecclesie filiis consulere/ et ad singula que illi ueritati opponūt: breuiter & dilucide respondere. Varius enim et multiplex Arrianorū Eunomianorumq; error est: & multis modis uere se predicare simulat, Nam sicut muliercule turpitudini dedit/ ueste atq; auro ceterisq; ornamentis et turpitudinē suam occultant/ et non preuidentes ad perniciem attrahunt: eodem modo isti uere religionis pulchritudinem fingentes/ scripture autoritate errores suos conantur cōmunire, Sed qui uigilanter & cum ratione scripturas legunt: dolis ipsorum non capiuntur, sed ueram amplexi fidei professionem: clamant, Benedictus dominus: qui non dedit nos in captionem dentibus eorum, Ut igitur aperte falsitatem dogmatū eorum omnes perspicere possint: ordine et breuiter ad singulas eorum calumnias respondebimus. Hoc enim modo non paruam putamus utilitatem legentibus per gratiam Christi futuram, **ps. 12,**

¶ Quō reſpōdēdū ſit Arrianis iſterrogātib⁹ utrū unū ſit ingēitū: an duo, Cap. I
I Arriani nos aggrediātur / iſterrogātes utrū unū ſit qđ ingēitū eſt an
s duo: ut cū unū certe dixerim⁹ / & in patrē id retulerim⁹: iſter creaturas
filiū cōnumerare cogamur, ſic reſpondere oportet. Primū, qā friuola
et iſdoctōꝝ hoīm iſterrogatio eſt. Multa enī ingēitū ſignificare iueniſ

*ingenitū multa
p. d. inuenit*
Nā ingēitū eſt: qđ nōdū factū eſt / et tñ fieri poteſt. ſicut a ligno ſcapha: & ab ere
ſtatua. Ingenitū rurfū dicif: qđ nūq̄ factū eſt neq; fieri pōt, ut uerbi grā: triāgu
laris figura nec fuit nec erit unq̄ qđrilatera. Nā ſi qđrilatera fiet: ſtati aliud erit
q̄ triāgularis. Ad hec ingēitū dicif quod quis ſit & ſubſiſtat: nūq̄ tamē ex aliquo
fuit. Cū ergo multis modis ingēitū capiaſ: dicāt qđ uelint in deo ingēitū ſigni
ficare. Reſpōdebūt forſan: qđ nūq̄ genitū ſit, Primū igif: iſdocte iſterrogalle
illi fateāſ, deīn nos dicem⁹: unū eſſe ingēitū. **¶** Si ex hoc iſferāt neceſſe oīno eē
ut genitū et factū filiū cōfiteamur: qm̄ unus ſolūmodo ingēit⁹ / iſq; pater ſit: hec
audiāt, Si ſapiētia & uirtus et uerbū patris fili⁹ eſt / eratq; ſemp in patre uerbū &
ſapiētia & uirt⁹: nō eſt fact⁹ poſtea fili⁹ / q ſic appellat⁹ & ſic eſt. Sed quēadmodū
ex deo de⁹ / & de lumie lume effulſit: ſic ex ingēito ingēit⁹ / hoc eſt ex nō facto
nō fact⁹, Tale nāq; oportet eſſe uerbū: q̄lis etiā eſt q ipſum genuit, ſic ei paterne
ſubſtātie p̄priū: uere inerit in filio ei⁹. Nihil ergo phibet cū unus pater ſit nō fa
ctus: uerbū quoq; qđ ex ipſo eſt / nō eē factū. In p̄e enī ſemp eſſe: & unū cū ipſo

Ioan. 10, p̄pter nature icōmutabilitatē / eſſe itelligif. Quod ipſe quoq; de ſeipſo ait, Ego
& pater unū ſumus. Nā qā unū dixit: idēitatē ſubſtātie ſignificauit, qā uero ſu
mus: i duo ſcīdit qđ itelligif / qđq; in una deitate cōprehēdiſ, **¶** Preterea ſi p̄is

Ioan. 14, icōmutabilis imago fili⁹ eſt: ut p̄r in ipſo uideat⁹. ſicut ſcriptū eſt, Qui uidet me:
uidet & patrē meū. neceſſe eſt nō eſſe factū cōfiteri: qđ ex p̄e nō facto emanat.
Quō enī in eo qđ factū eſt: p̄ſpici unq̄ / non factū poterit. Nā ſi primitiuū in ima
gine ſua uidet⁹: ita certe hoc erit quēadmodū illud. Quare ſi filius fact⁹ eſt: & p̄r
ex quo imago formata eſt. Quod ſi abſurdū eſt: erit oīno imago nō facti / ſimi
liter nō facta. **¶** Preterea, beat⁹ ille Moſes creationē hoīs narrās / deū iducit dicē

Gene. 1, tem. Faciam⁹ hoīem ſcđm imaginē & ſilitudinē nrām, Cū igif nrām dicat: duo
ſignat / una ſcilicet ſpū quoq; ſctō itellecto, Si ergo i hoīe uno eadē p̄is & filiū ui
deſ imago: in nullo certe iſter ſe diſſimiles erūt. Factū uero & nō factū: diſſilia ſūt
Nō eſt ergo fact⁹ fili⁹: ne diſſimilis p̄r eē iueniaſ. **¶** Accedit, q a ſacra ſcriptura
oīpotēs atq; dñs / p̄r dicif, nec tñ fili⁹ qm̄ oīa pōt p̄r & oīb⁹ dñatur: q̄ſi unū qđ de
ſubiectis potētie ac dñatiōi p̄is itelligif, ſed ipſe quoq; om̄ps & dñs appellat⁹,
Sicut igif in iſtis nō eſt fili⁹ de nūero oīm: ſed ad creaturarū naturā / iſtoꝝ termi
norū poteſtas tēdit, Sic & in ingēito id eſt nō facto: nō ad filiū ſed ad creaturas
cōparatio ferf, d̄r aut unū eſſe ſolūmō nō factū: qm̄ p̄ter unū deū oīa facta ſūt.

¶ Q melius atq; dignius eſt deum / patrem uocari: q̄ ingēitum, Cap. II,

Omen patris: filii nomen neceſſario itellectū in ſeipſo inducit. Noīa enī
n huiusmodi: alterꝝ per alterꝝ itelligūtur, Nomē uero ingēiti: q de⁹ ſcilicet
genit⁹ nō ſit: genitoꝝ atq; factoꝝ mēoriā opponit, Si ergo neceſſaria eſt
fidelib⁹ ſancte trinitatis cognitio: & q patrē dicit / filiū itelligit p̄ quē pater eſt,
qui uero ingēitum appellat: genita & facta ex oppoſito uidet / a quibus neceſſa
rio qui factus non eſt diſtinguitur, certe multo melius eſt inde appellare deum!

unde filii quoque cognitio sequitur: quod inde unde creaturam memoria subdit / quod
 nihil ad cognitionem sancte trinitatis conducit, Et qui patrem nominavit: deum ab ipso
 significavit quod est, qui vero ingenitum dixit: ab eo quod non est, Pater enim:
 filius est / genitus vero non est, Quod autem ab eo quod est / quod ab eo quod non est / com-
 dius deum nominamus: inde perspicuum erit, Nam si quis ineffabile incomprehensibileque
 illam naturam / deum appellabit: recte ab eo nominavit quod est, Nam cum deum dixit: il-
 lam naturam significavit, Si quis autem eo quod non est ipsam significet / innocentem
 vel idepravatam appellans naturam: vere quidem dicit / sed non omnino deum significavit.
 Nam homines quoque indepravati et innocentes dicuntur: angelos etiam sanctos / tales
 esse credimus. Ab eo igitur quod est / veri et convenientius deus significabitur: quod
 ab eo quod non est, ¶ Preterea, quod genitum creaturam aliquando significat: filius quoque
 hac significatione ingenitus est / quia creatura non est, Psalmista enim canes ait
 ad filium, Propterea unxit te deus deus tuus oleo exultationis: pre participibus
 tuis, Si ergo aliud est quod participat / aliud quo participat (aliud enim in alio intel-
 ligendum est, participat enim filio genita: hoc est creature) aliud erit profecto filius
 quod genitum / hoc est creatura que ipso participat, non est ergo genitus: id est creatus.
 Quod si non est aliud a re genita et creatura filii / nec secundum naturam ab ea distinctus:
 quid est opus participatione: vel quod participare quispiam poterit eo: quod ipse est.
 ¶ Quod ingenitum substantia non est: sed modi substantie significativum, Cap. III.
 Ingenitum quasi principium & causa: & est & intelligitur, Nullum autem prin-
 cipium in quantum principium est: simile aliquid sibi aut dissimile habet. At ma-
 nifestum est genitum dissimile prorsus ingenito esse, opposita enim sunt, Non
 est igitur ingenitum substantia: sed substantiam de qua dicitur / non esse tali modo
 significat. ¶ Sed dicet forsitan aliquis / substantiam quidem ingeniti nomine non signi-
 ficari: sed differentiam, Id absurde dicitur, Nam si omnis differentia in substantiis inspi-
 citur: necesse nobis erit substantiam querere cuius hec differentia sit. Sicut verbi
 gratia animal diffiniremus / esseque assereremus substantiam animatam sensitivam: in hac
 substantia differentie inspicimus. Aliud enim animal rationale est: ut homo / aliud irra-
 tionale: ut equus, Quare substantia presupposita: differentie postea intelliguntur.
 Si ergo ingenitum differentia est: queratur substantia cuius differentia est. Non enim
 potest differentia: ipsius substantie rationem possidere, ¶ Preterea si ingenitum substantia
 est / nec significativum quod id de quo dicitur genitum non sit: quomodo filius dissimilis erit
 patri ex quo genitus est. Nam si hec nomina non repugnant inter se / per significationes
 expostas: nihil prohibet / simile secundum substantiam patri filium esse, ut enim ingenitum pro
 substantia capitur: sic & genitum capere. Substantia vero substantie contraria non est:
 in quantum utraque substantia est, ¶ Ad hec si omne ingenitum cuilibet genito dissimile:
 vere quispiam dicet / omne quoque genitum cuilibet genito simile. Sed filius quis genitus sit /
 nullam tamen habet similitudinem ad ea quod genita id est creata sunt / est enim super omne
 creaturam, Non ergo quia ingenitus pater est: dissimilis erit filius ipsi secundum naturam / quia
 ex eo genitus est, Nam sicut quis genitus est: omnes tamen creaturas excedit / nec
 ullam ad ipsas habet similitudinem: sic non priuabitur similitudine ingeniti
 quis ipse genitus sit. ¶ Sed ingenitum (aiunt) in deo substantiam significare asseri

ps, 44,

mus/et nomē id diffinitiuū eſſe nō dubitām⁹; ueluti ſiquis hoīem diffiniat ani-
mal rationale mortale/mentis et diſcipline capax, ¶ Nō ſatis doctē id oppoſi-
tū eſt, nā ſi nomē ingēniti diffinitionē eſſe uultis; ex genere atq; differētia uel
differētis erit, Nō enī unq̄ ſine iſtis cōſtare diffinitio/eſſeq; poterit, ¶ Ad hec
a philoſophis genera; nō una ſolūmō dictiōe ſed plurib⁹ diffiniri uidem⁹, ſicut
ſubſtantia animata ſenſitiua / uel animal rationale et mortale, ¶ Poſtremo.
ſi uni⁹ rei negatio nō ſufficit ad ſignificādā ſubſtātiā; nō erit certe ingēniti no-
men diffinitio, ¶ Preterea diffinitio nō quid nō eſt / ſed quid eſt quod pponi-
tur; querit, Ingēniti autē uox; nō quid eſt deus / ſed quid non eſt ſignificat, nā
quia genitus nō eſt; ideo ingēnitus eſt. Nō eſt ergo nomen ingēniti; diffinitio,
¶ Accedit, q. ſubſtātiarū aut etiā accidētū diffinitiones non ab oppoſitis / ſed
ex quibus ſunt; fieri docent diffiniēdi doctrine profeſſores, Nō enī diffinit; qui
albū eſſe dicit quod nigrū nō eſt; id enī nō quid eſt; ſed quid nō eſt qđ diffinit
ſignificat, Ingēniti uero uox; nō eſſe genitū ſignificat / qđ oppoſitū genito ē,
Per oppoſita uero nūq̄ recte diffinies, non eſt ergo nomen ingēniti; diffinitio,
¶ Adde, q. ingēniti uox multa ſignificat; et inter equiuoca iure numeratur, 6
diffinitiones aut ſubſtātiar; nō cōſtāt ab equiuocis / neq; a multa ſignificātib⁹
terminis, Nō enī patebit qđ diffinit; ſi per huiusmodi uocabula diffinit, Qua-
re ingēnitus nō poteſt eſſe diffinitio, ¶ Poſtremo, ſi uox ingēniti diffinitio ē; 7
cōuertet cū diffinito, ſicut ſi q̄s hoīem diffinies; aīal dicat eē rōnale mortale/
mētis & diſcipline capax; poterit cōuertēdo dicere / ſi qđ eſt aīal ratiōale mor-
tale mētis & diſcipline capax / hominē eſſe, Quare ſi ingēnitū ſubſtātia ē; & ſub-
ſtātia ingēnitū erit, ſed nō cōuertit, Nō enī oīs ſubſtātia; ingēnita quoq; eſt;
ſed ſoli deo id precipue ineſt, Solus enī; ingēnit⁹ eſt, nō eſt ergo nomē ingēni-
ti; diffinitio / ſed ſolū nō eſſe genitū ſignificat,
¶ Qz ingēnitum ſubſtantia non eſt; ſed ſolummodo deum non eſſe genitū
ſignificat, Cap. III.

I ingēnitum ſubſtātia eſt / et ſubſtātie nihil eſt cōtrariū; nihil erit ingē-
nito cōtrariū, at ingēnito cōtrariū eſt genitū; ergo ſubſtātia non eſt,
¶ Preterea, ſi ingēnitū ſubſtātia eſt; genitū quoq; neceſſario ſubſtātia
erit, nō erūt igiſ oppoſita, Hāc enī oppoſitionē ſubſtātie nō ſuſcipiūt, ¶ Ad
hec, ſi ingēnitū ſubſtātia dei ſignificat / nec nō eſſe genitā ſubſtātia notat; geni-
tū quoq; ſimiliter ſubſtātia ſignificabit / nec genitā eē notabit, Cū aut utrūq;
ſubſtātia ſignificet; unde cognoscem⁹ alterū nō eſſe genitū alterū genitū eē /
cū noīa nihil aliud q̄ ſubſtātia ſignificet? Aliis ergo noībus erit opus; q̄ poſſint
oſtēdere deū ingēnitū a nulla eſſe origine. cū ipſum ingēnitū nihil aliud q̄ ſub-
ſtantiam dei ſignificet, ¶ Ad hec, ſubſtantia dei unum quid eſt; ſed non mul-
ta numero, Ingēnitum uero et immortale ceteraq; huiusmodi; nō unum ſed
multa numero ſunt, Non erit ergo idē / ipſa ſubſtantia cū ingēnito & immor-
tali; ſicut nec unum cum multis, ¶ Preterea ſi genitū atq; ingēnitū ceteraq;
huiusmodi nomina ſubſtantiam dei ſignificent / neceſſe eſſet cum he uoces di-
uerſa penitus ſignificent / ſic a diuerſis ſubſtantiam illam compoſitam eſſe;

ut cōmode noīa hec possint dici de ipsa, uel si ipsa composita nō est: nō signifi-
 cabunt hec nomina ipsa substantias / sed modū substantie quēdā. ¶ Ad hec
 substantia dei non dicitur aliqua de causa: nihil enī est / propter quod deus est.
 ingenuus uero dicitur: quia bonitate cūcta excedit. Quod autē nulla de cau-
 sa est: non est idē ei quod aliqua de causa dicitur. ¶ Accedit q. dei substantie ni-
 hil opponitur, ingenuū autē genito opponit. Quomodo ergo idē erit: substantia
 & ingenuū? Qz si ipsum ingenuū substantie idē est: erit oīs substantia in-
 genita, quod impiū inuenitur. ¶ Preterea, substantie propriū est ut cōtraria
 possit suscipere. Quare si ingenuū substantia est: cōtrarioz erit susceptiuū, qd
 falsum penitus reperitur. Nā creare quidē et nō creare: substantie non ingeni-
 to attribuuntur, quas ob causas ingenuū nō est substantia. Nā cū substantiā
 dei dicūt: quasi exteriores secuti philosophos dicunt. Quare propriū erit sub-
 stantie dei: ut cōtrarioz sit susceptiua. Nos enī essentiā dei et esse ipsius signifi-
 ficare uolētes: substantiā dei nō pprie dicimus, et nomine ingenui / nō substantiā
 sed modū quo deus est: significare credim⁹. Substantia enī pprie est / q cū sit
 sub genere: atq; cū ipsis accidētib⁹ subsistit. Tale qd autē de⁹ nō est. quare nec
 pprie substantia dī, ingenuū autē pprie dicis. Nō ē ergo idē: ingenuū & substantia.
 Nā si substantia dicitur qā oībus subsistit accidētib⁹ / de⁹ uero nulli accidētīū
 subsistit: nō erit de⁹ substantia proprie / sed sup substantiam. Ingenuū uero deus
 proprie est, factus enī nō est. Quomodo ergo idē: ingenuū et substantia?
 ¶ Aduersus eos qui dicunt: q. erat duratio quando non erat filius / et testimo-
 nia scripture: unde colligitur uerbū dei eternum esse. Cap. V.

Indocte nimīū dicitur ab hereticis: q. erat duratio quādo nō erat filius.
 Nā si uerbo dei (aiūt) attribuit⁹ erat: nō erit absurdū / si etiā dicēs q. nō
 erat. Nā si quis in tpe ipsū erat accipiet: ut aperte dicat fuisse tēpus qn
 nō erat fili⁹: quō nō erit indoct⁹ / q tēpus prefuisse filio audet dicere: per quem Hebre. 1.
 secula facta esse Paulus asserit. Et euangeliū. In pīcipio erat uerbū et uerbū Ioan. 1.
 erat apud deū / & de⁹ erat uerbū. Et in Apocalipsi idē Ioānes. qui ē / qui erat / Apoca. 4.
 et qui uētur⁹ est. Vētur⁹ enī / de uerbo dicitur / de quo etiā dicis / qui est & qui
 erat. Ecce nāq; ait / ego uenio: et habitabo in medio tui / dicit dñs. Et aperte Ioā Exodi. 25.
 nes / ipsum erat uerbo attribuit. Erat enī (ait) uerbū apud deū. Is autē de quo
 dicitur / qui est / qui erat / et qui uētur⁹ est: etern⁹ esse certe significat. Innume
 ra huiusmodi scripture sunt testimonia. Paul⁹ de Iudeis. Quorū patres / & ex Romā. 9.
 quibus Christus scdm carnē: qui est sup oīa de⁹ benedict⁹ in secula. Idē de uer
 bo. Inuisibilia enī eius a creatione mūdi creaturis intellecta cōspiciunt⁹: & eter Roma. 1.
 na uirtus ei⁹ & deitas. Id si de patre aliqs dici cōtēdet: in filiū rursus cōuolues.
 Virtus enī dei qnā sit: ipse Paulus clamat. Christ⁹ dei uirt⁹ et dei sapientia. Et 1. corin. 1.
 psalmista similiter. Māda deus uirtuti tue: cōfirma hoc deus qd operat⁹ es in ps. 67.
 nobis. Quis autē dei uirtus recte dicitur: nisi qui a corruptione nos redemit dei
 filius: & in icorruptionē reduxit. Qz autē loc⁹ ille scripture / q inuisibilia eius
 a creatiōe mūdi creaturis intellecta cōspiciunt⁹: & eterna ei⁹ uirt⁹ & deitas / si-
 liū significat: sic cōprobari pōt. Scriptū ē enī. q nemo cognoscit patrē nisi fili⁹. Math. 11.
 A. 3.

et cui filius reuelauerit. Si ergo soli filio pater cognoscitur / et per eum solūmō ceteris reuelatur: nō per creaturā certe intellectus pater cōspiciet. Sed creatura quidē creatorē suū / uerbū dei esse cōclamat, Verbū autē: in seipso patrem ostēdit, Vnde Philippo dicēti / ostēde nobis patrē: nō a creaturā multitudinē inspiciendū esse patre ait / sed seipsū ostēdit dicēs, Qui uidet me: uidet & patrē meū, Preterea psalmista de ipso canit, Qui erat ante secula, Et Esaias: de⁹ eternus / deus qui fundasti extremitates terre, Si ergo uerbum est a quo extrema terre cōstructa sunt: et de ipso dicitur / quia deus eternus est: erat certe semper / et factus nō est, ¶ Ad hec de uerbo scribit Paul⁹, q cū sit splendor glorie / & character substantie eius, Dauid quoq; ait. Et sit splendor dñi dei nostri super nos, In lumine tuo uidebimus lumē, Qñ ergo pater erat absq; splendore suo: aut quādo in deo nō erat splendor eius? Nā si lumē de lumie patris / filius est: quādo nō erat in patre lumē eius? Sicut enī lucendi potestas ab igne separari non potest: sic a patre lumē / quod ex eo nascit / inseparabile est, Sed regnū quoq; tuū / Dauid canit: regnū oīm seculorū est. Quare si nullū est tempus quod in omnibus seculis nō cōtineat / & uerbū in oīb⁹ seculis regnet: nō erat certe tempus quādo filius nō erat. ¶ Adde q diuine scripture: erat et qui est / & sum & erā / ceterasq; huiusmodi uoces: de uerbo solūmodo dicūt, de creaturis autem nō illas ponūt: sed potius olim & pridem & antea / et fuit & factū est: ceterasq; huiusmodi, Saluator enī cū ppriū substantie sue significare uelit: ego sū (inquit) ueritas. Ego sum lux, Ego sum pastor bonus, Et ad discipulos, Vos inquit dominū / et magistrū uocatis me / et bene facitis, sū etenī, et ego sum uia, & ego sum ianua, Et pater de ipso uerbo, Tu es fili⁹ meus dilectus. Et psalmista, Ante q mōtes fieret et formaretur terra / et orbis: a seculo / & usq; in seculum tu es deus. Et dñs dixit ad me: filius me⁹ es tu, de creaturis uero, Spiritus (inquit) diuinus fecit me, Et Moses, ante q omne uiride agri fieret in terra: & ante q fenū agri oriretur, et quādo excelsus diuidebat gentes, Et sapiētia de seipsa apud Salomonē, ante q terrā fecisset / ante q abyssos fecisset: ante q fōtes aquarū prorupissent / ante q mōtes formati essent: ante oēs colles genuit me. Et saluator, Amen dico uobis / ante q Abrahā fieret: ego sum, Et deus ad Hieremiā, Ante q in uētre creassem: te cognosco, et ante q prodires ex utero: sanctificaui te, Et Susanna apud Daniele, Deus magnus et eternus qui nouit occulta: qui nouit omnia ante generationē ipsorū, ¶ Sed si nō erat tempus (heretici aiunt) in quo nō erat / sed eternus filius et semper esse cum patre a uobis creditur: non filiū sed fratrē ipsū appellare debetis. ¶ Nos uero & coeternū patri & filiū credimus, Si enī solūmodo coetern⁹ esset et nō fili⁹: locū haberet hec ratio hereticorū, Verū qm & eternū & filiū simul predicam⁹: quō frater erit genitoris sui? ¶ Deinde si fides nra in patrē & filiū est / sicut etiā baptisati sum⁹: q fraternitas hinc apparet: aut quō uerbū p fraternitatē illi cōiūget: cui⁹ est uerbū? ¶ Preterim cū non a priore aliquo principio pater & fili⁹ oriātur ut possint fratres putari, sed pater filii principiū est / & generat filiū & pmanet pater: nec frater alicuius scdm naturā est, Quis ergo loc⁹ fraternitatis erit in istis? ¶ Preterea,

eternus filius est / quia cum pater perfectus sit: et qui ex eo est / perfectus est, eternus autem pater est, eternus ergo etiā filius est. et sic eternitas nō accidit substantiæ genitoris; quia semper eternus est, sic et filius quia similiter perfectus est: similiter etiam eternus est. ¶ Ad hec si filius dei uerbum dei non est / sed a nihilo sicut creatura productus: hoc prius ostendat, Deinde quasi de creatura dicat: fuisse ipsum quādo nō erat, Sin uero filium diuine scripture appellat ipsum / & ipse pater filiū nominat: id, perfecto nomē / genitū ex patre ipsum significat, nō est ergo creatura. qm̄ nō est idē creari et generari, Nō habebit ergo locū in filio / nec dici de ipso poterit: q, non erat / sed de creaturis proprie predicabitur;

¶ Accedit q, filius cū a patre generetur: uerbum et sapientia & splendor patris est, Quare qui asserunt aliquādo ipsum nō fuisse: insipientē et sine uerbo atq; splendore suo patrē fuisse asserūt, quod impium omnino est. Nō dicet ergo de filio q, non erat: sed erat coeternus. ¶ Sed nullā (aiunt) diuisionē aut incisio-
nem natura diuina suscipere potest, nullius enim passionis susceptiua est, Di-
uidi autem et abscindi illis tantūmodo cōuenit: que passioni naturaliter subia-
cent, quare non est dicendus filius ex substantia patris esse: ne passio & diuisio
aliqua in simplici natura inueniatur, Nam si quicquid ex alio prodit: diuersū
numero est ab illo / partitio quedā et incisio in diuina erit natura: si nō de foris
sed ex ipsa prodisse filiū concedamus, de foris ergo est: et patri coeternus non
est, ¶ Peruerse atq; indocte: propria corporis substantie incorporee accom-
datis, In corporibus enim: passio / incisio / et diuisio fieri dicitur, Deus uero cū
incorporeus sit: nec incusus nec diuisus generat. Nōne uides q, etiā ex igni pa-
ritur lumen: nec diuisionem aliquā patitur: licet mente separetur ab eo: qm̄ ex
eo prodit, Quare si quis legibus corporis incorporeā subiicit naturā: mētis sue
imbecillitatē accuset / que nō potest incorporee nature cōueniētia intelligere,
Nam si quia ipsi eternā filii ab eterno patre generationē intelligere nequeūt /
idcirco corporalibus incorporeā naturā legibus subiiciūt: cur ipsum quoq; pa-
trem non negant: qm̄ quid / qualisq; natura sit: nō potest quis dicere, Quare si
fide / que super nos sunt accipiuntur / est autē etiā sup nos filii generatio (nul-
lus enim ipsam enarrabit: ut propheta quidam ait) fide quoq; ipsa suscipiat, Esaie. 53,
ita ut nullo modo de ipso cogitetur: q, nō erat. Id enī: imbecillitas humanarū
cogitationū excogitauit, ¶ Qz autē ex substantia patris filius est / nec de foris
factus / et ideo patri coeternus: hinc etiā uidere poteritis, Nā si ex nihilo produ-
ctus est / ut uos dicitis / nec erat anteq̄ nat⁹ esset: necesse est ipsū (sicut & alias
rationales creaturas) participatione dei: deū & filiū & sapientiā appellari, Id
enī rationalibus creaturis cōuenit: de quibus dei pulchritudo uere dici nō pōt.
Quippe quā gratia donātis affert: ut scribitur, Ego dixi dii estis: et filii excelsi
omnes, Habitudine enī quadā: adoptati ab ipso / dii efficimur. Si ergo participa-
tione dei per gratiam filii uocamur: cuius participatione dicemus uerbum / filiū
dei aut deum appellari: Non enim spiritus sancti: sicut et nos. ipse enim / de spi-
ritu dicit, qm̄ de meo accipiet, Relinquitur ergo ut patre participet, Quis igit
participatiōis mod⁹ est / aut qdā p̄e in filiū deuenit: ut participari a filio dicatur?

Solutio
cauilli,

Esaie. 53,

ps. 81,

Ioan. 16,

A, 4,

Ioan. 15.

Ioan. 14.

Math. 16

Ioan. 1.

Ioan. 1.

Vt uerbi gratia. sicut ex igni calor in corpore / uel ab aliquo flore odor / uel potius sicut ad nos spiritus: de quo scribitur. qui ex patre procedit, quid igitur cum a patre exeat: ad uerbum peruenit? et utrum id ex substantia patris: an de foris sumptum? Nam si de foris sumptum est: non patre sed aliquo alio participans filius sanctificatur, quod uel solum cogitare: impium est. Sin autem ex substantia patris exire conceditis illud quo filius participat: aut diuisionem / incisionem / passionemque nature dei accedere fatebimini, Aut si absque passione aut diuisione in deo hec sunt: frustra conamini generationem filii euertere / diuisionem & passionem in ipsam inducentes, Nihil enim prohibet cum absque passione atque diuisione filius ex patre generatur: uiuum patris ipsum esse uerbum. et ita eternus erit: quia ab eterno prodiit patre. Sic enim & paternam nobilitatem in seipso seruabit: & uere dicet. qui uidet me: uidet et patrem meum, Non enim uideri potest pater eternus in creatura positus, ¶ Ad hec, si quid filio participat: diuina natura participat, ut Petro uidetur, Et si etiam templa dei sunt omnes in quibus uerbum habitat: necesse est ex substantia dei filium confiteri, Et si nihil deo de foris accidit (perfectus enim est: nulliusque indigus) non accessit filius de foris: sed erat et est patri coeternus. Patrem enim: deum appellamus. uerbum autem: et filium et deum, Non ut aliud prefuisse / aliud uero postea genitum: more hominum intelligamus, sed ut aliud generare / quod patris notio est / aliud sic ex substantia patris ineffabiliter genitum: adoremus. Pater igitur est quia generat: filius quia generatur. Et id solum nominum usus istorum: ex similitudine nobis significat, Si ergo in deo patris nomen / generare solum significat: nulla ratio coget deum / qui sine tempore generat / ante proprium filium fuisse. Quod si nulla duratio inter genitorem & genitum intelligi potest: coeternus profecto patri filius est, ¶ Preterea, si deus creator secundum naturam est: neque aduenit ei quod possit ex nihilo ea que sunt producere / cum omnia per filium creet: quomodo non erit impium credere / quod fuerit tempus aut duratio quando filius non erat: non est enim aliud hoc: quam ipsum deum dicere aliquando non fuisse / sed postea quando creatur filius. Nam sine ipso nihil factum esse: Ioannes clamat, Sin uero semper & secundum naturam / deus pater creator est: erat certe cum ipso uerbum / id est filius: per quem creator est, Nam sicut etiam ab homine omne quod natura inest / inseparabile est: sic & a deo / quod in ipso ex ipso est, Est autem uerbum in patre: & ex patre, Inseparabile igitur atque coeternum, ¶ Ad hec, si patri filius coeternus non est: necesse erit concedere imperfectam aliquando fuisse sanctam trinitatem / fuisseque unitatem antequam filius esset, factam uero postea trinitatem fuisse: quando accessit quod deerat. Et quoniam quidquid accessit / id etiam auferri potest: cauendum nequa ratio nos cogat confiteri rursus posse trinitatem ad unitatem redire, Quod si quis credit: impietate ipsa magis impium est, Erat ergo semper cum patre: trinitatis plenitudo. ¶ Adde quod si filius proprium substantie patris genimen non est / sed ex nihilo factus: dissimilis sibi ipsi sancta trinitas erit / & creatura creatori connumerabitur / & una cum ipso conglorificabitur: quod impium est. Imago ergo deitas trinitatis est: una glorificatio / eadem dominatio, quare in diuersas substantias non scinditur trinitas, Quomodo autem impium non erit:

cum pater sit eternus / regnantem cum ipso filium aliquādo non fuisse: sed po-
 stea factum / recentem nobis deum accessisse? ¶ Preterea sapiētie uiteq; fons
 6 deus et est / et apud Hieremiam scribitur, reliquerūt me (inquit) aque uiue fon-
 tem, et rursus, Erubescant omnes qui reliquerūt te: quia fontem uite dominū
 reliquerūt, Et Baruch. Fontem sapiētie inquit reliquerūt, Cum itaq; sic appel-
 letur deus: consequens est ut cum fonte sapientie simul sint / que ex ipso proflu-
 unt. Non erit enī fons: nisi aquas emittat, Qui ergo dicit fuisse tempus uel du-
 rationē: quando non erat filius / qui ait ego sum uita / et ego sapientia habito in
 cōsiliis: is aperte p̄dicat infecūdū et siccū aliquādo fuisse fontē, quod impiū est,
 fecūda ergo semp diuina natura est: et uerbū patris ppriū / coeternū ipsi est: a
 substantia patris quasi a fonte profluēs, ¶ Ad hec, de⁹ credētes in eū quasi fon-
 7 tē quē aqua nūq; reliquit: factur⁹ est, ut per Esaia p̄mittit. Et ipleberis inquit si-
 cut anima tua desiderat / et pinguescēt ossa tua: et eris quasi hort⁹ irriguus / et
 quasi fons quē aqua nō reliquit, Si hec ergo in hoīb⁹ se facturū p̄mittit: quomo-
 do non errant impii / qui diuinū immortalēq; illum fontem: siccum aliquādo fu-
 isse opinātur? Quod quoniā credibile non est: erat certe in fonte semper aqua
 8 uite et sapientia que inde profluit / hoc est filius dei. ¶ Accedit quod scriptum
 legim⁹, unus deus pater ex quo ōnia: et nos in ipso, et unus domin⁹ Ihesus Chri-
 stus per quem omnia: et nos per ipsum, Sed si quis illum per quem omnia facta
 sunt / unum ex omnibus esse dicit: quid prohiberet illum ex quo omnia sunt /
 eadem ratiōe cum ceteris ōnibus cōmunicare? Quod si hoc impiū uidetur / si
 cuti est: et illud similiter impium erit. Eternus ergo et non factus: neq; unus ex
 9 omnibus filius est. Cum igitur creatura non sit / nec omnibus cōnumerat⁹: sup-
 omnia et in omnib⁹ uerus deus esse intelligetur, ¶ Preter hec, si deus pater lu-
 men est: erat semp in ipso splendor suus, si filius character est substantie patris /
 ut Paulus clamat: dicāt nobis quādo substantia patris sine caractere suo erat,
 simul enim substantia et character eius inducitur, Si ueritas et sapientia filius
 est: et quomodo non semper in deo patre est? Nam si pater in filio uidetur / et
 filius incōmutabilis substantie genitoris imago est: sicut ab ipso dicim⁹. qui uidet
 me: uidet et patrē meū, necesse est ut ei naturaliter insint omnia: que patri etiā
 insunt, sic enim character erit nō diminut⁹. Sed pater: immortalis est / et rex
 et creator / et omnipotens / et deus uerus, filius ergo etiam hec est, Quomodo
 enim in re facta aut in eo qui aliquādo nō fuit: eternitas inerit / aut in creatura
 creator? Imagines enim: exemplariū similitudinē semper tenent. ¶ Sed quasi
 mulierculas nos indoctas interrogant, Habebas autem filium anteq; genueris?
 certe non, sic ergo inquit et deus non habebat filiū anteq; genuerat. Non erat
 ergo semper filius, Sed si hominum ppria diuine nature accōmodantes / non
 erubescūt: fabros etiam aliquos interrogent / si possent absq; materia opus su-
 um efficere, et si non posse responderunt: inferant ex hoc / deo etiam materia
 opus esse ad productionē uniuersi, et ita non erit creator: si non ex nichilo sed
 ex presubiecto principio atq; materia fecisse inueniatur, constructorq; magis
 erit q̄ creator. Qz si hoc sicut impium fugiunt: aut causam afferant / quamob-

Hie. 2.

Hie. 17.

Baruch. 3

Ioan. 14.

Pro. 8.

Esa. 58.

1. Cor. 8.

Hebre. 1.

Ioan. 14.

Remotio
cauilli

Captiões
arrhiano
norum

rem in generando nichil plusq̃ homini deo attribuūt, in creando uero non ita: sed super hominem deum esse non negant, Aut ita deus: pater erit super hominem / sicut et creator. ¶ Sed absurdus adhuc Arrhiani interrogant: utrum cū esset filius an cū nō esset / pater eū genuerit. Quos similiter nos quoq; interrogare poterim? utrū deus cum esset / factus sit: an anteq̃ esset / fuerit, Et utrū cum esset / seipsum fecerit: an ex nichilo repente ipse proruperit. In his enī omnibus: nō aliter q̃ interrogatio / respōsio quoq; ipsa impia erit, Nos uero pie dicimus: eternum patrem esse / et filium similiter eternum, Sicut enim nunq̃ erit lumē absq; splēdore suo: sic non erit pater absq; filio / propter quem pater est, Erat autē semper deus pater, erat igitur semper ille quoq; cuius est pater, Arrhiani uero sicut instrumentum audent dicere a patre filium fuisse productū: quo sibi uidelicet opus esse ad creationē omnium rerum uidebat. Sed si qui est et erat / filio qui non erat egebat: quis erit maior / utrum qui egebat: an qui egetatem supplere potuerit. Non est ambiguum: defectum hōc modo in utriq; fuisse / et utrumq; per se imperfectū inueniri, Nam si eternus pater filio indigebat / qui postea sibi secundum eos natus est: eternitatis paterne genita filii natura plenitudo facta est / et ita inuisibilia mixta sunt, Hec quia impia sunt: non est ut instrumentū productus a patre filius, nec postea sibi natus: sed coeternus est / sicut uirtus et sapientia eius, Illi uero qui quasi mulieres interrogāt: utrum habueris filium anteq̃ genueris / cur etiam non interrogant: utrum si filius tibi natus est / similis tibi secundum naturam: aut eiusdem substātie sit / an aliene. Cumq; audierint eiusdē substātie esse patrem et filium: id ipsum de alio quoq; dicant / neq; ad impietatem suam tempora uel durationes considerent: sed nature identitatem in genitore et genito conspiciant, Cumq; nobis hac ratione dederint ex substantia patris generari filium: tunc de tempore solum et duratione contendant. Nobisq; respondeant / quid prohibet ne deus pater sit semper: cum necessitati nature nostre deum subiicere impium sit, nimirum enim longe distant a diuinis humana, Solem ergo respiciāt si uolūt: si lux que est ex eo, semper cum eo sit, et ab igne discant: an semper ei calor inerat, Et si cū istis semper inuenerint fuisse / que ex ipsis: quāto magis cum eterno deo filius semper erit, Nam si secundum naturam ex patre est / nec ulla ratio cogit ut in tempore uel duratione aliqua deus generet: erat certe coeternus patri filius / qui ex ipso est / per quem a nichilo uniuersa facta sunt. Scire igitur oportet eos qui uolunt discere: non diuisibiliter aut corruptibiliter generare deum / ut aliqua possit passio in generatione ipsius intelligi. diuidi enī et fluere: corporee nature propria sunt, Incorporee uero et diuine: nec passio / nec diuisio / nec aliquid huiusmodi accidit, Nō est igitur filius quasi pars aliqua patris: sed ex ipso et in ipso, Nam quia ex ipso est: filius uocatur, quia uero in ipso: sapientia et uerbum. Coeternus igitur genitori est, nūq̃ enim intellectus compos: sine sapientia & uerbo fuisse patrem / dicere audebit, Nam si humanus intellectus uerbum ex se ipso generat: nec passio ulla propter hoc sibi accidit, et uerbū quidem in mente: mens uero in uerbo / et omnino alterū in altero uidetur, nec sine uerbo: mens

et intellectus unq̄ fuit. non erit enim mens: si uerbo caret. uerbum autem dicimus non solū quod lingua proferat: uerū etiam id quod intellectualiter ex mente prodit. Nemo certe dicet non esse in deo proprium uerbum eius: quod perfectam imaginem patris ex perfecto patre gerit / et in patre propter substantie incōmutabilitatē uidetur. Quare si recte credere uolumus: necesse erit fateri / non accessisse postea deo ut pater sit, sed semp̄ ipsum patrē esse. Mutabilis p̄fecto pater esset: si non semper esset pater / ut hereticorū furor cōfirmat. Nam si bonū est ipsum esse patrē / nec fuerit semper pater: nō fuisset deus aliquādo bonus / quod impium est. erat ergo semper pater coeternus filio. ¶ Sed oppositio nunt rationem similem. quoniam dicentes bonum est creare: erāt semper creature. Nam si aliquando non fuerint: uidebitur deus non semper esse bonus, sed semper inquit bonus est: quīs aliquādo creature nō fuerint. Quare etiā si non semp̄ pater fuerit: bonus tamē fuit. ¶ Nos uero ad hec dicimus: magnā esse differentiam inter filium et creaturas. Filius enim ex substantia patris prodit: & eum statim ex quo prodit patrem esse ostendit. Creatura uero est extra substantiam, et tunc solum actu creatorem ostendit: quādo creator creare uoluit. Quasi enim ars faciendi erat in ipso: etiam anteq̄ creaturas produxisset. Cum igitur tanta differētia sit: ut patre nominato filius statim intelligatur (simul enim pater et filius sunt: nec alterum sine altero intelligitur) nec uolūtatis id sit opus: sed nature proprietas, creatore uero nominato: non statim sed postea etiam possit creatura produci, idq; quoniā non est ex natura eius: sed uoluntate quasi per artem facta, quomodo nōnulli quasi idem sint creatura et filius: patrem ipsum posse appellari: etiam si aliquando filius non fuerit / similiter contendunt: sicut et creator ante creaturas poterat appellari. Artem enim habentem fabrilem: fabrum appellamus / etiam si nichil fabricetur, idq; ideo: quoniam potest fabricare si uoluerit. Patrem autem non dicimus: nisi filius natus fuerit / propter quem pater dicitur. Itaq; opera etiam si facta non fuerint: non interimunt tamē operatorē / ut ita dicam. nec faciunt: ne possit aliquis opifex nominari. filius uero nondum natus: facit ne quis pater nominetur. Non est ergo idem: creatura et filius, quoniam deus natura creator est: etiam ante creaturas. pater autem non est: anteq̄ filium generet.

¶ Quod non fuit pater ante filium: quamuis ingenuus sit, sed coetern⁹ sibi semper fuit genitus filius.

Cap. VI.

I absq; principio (Eunomius ait) et semp̄ ingenu⁹ pater est: sicut et uos conceditis / filius uero genitus esse creditur: quomodo nō erit necesse / ut genitus principio circūscribatur? hec ille. Nos autem dicim⁹ nullā rationem cogere: principio circūscribi genitū / cum sit genitor ingenu⁹. Non enim de rebus corporeis sermo est: ut quod genitum est tempore subiiciatur et quasi a non esse ad esse p̄grediens: principio circūscribat⁹. sed de diuina & ineffabili natura: in qua omnia ineffabiliter et ut deo conuenit / sunt. Diuine generatiōis ergo modus intellectum humanum excedit: nec legibus hominū subiacet. sed tantum humiles nature leges superat: quantum natura humana

Solutio
cauilli

Eunomius

Exodi, 3,

adiuina superatur, Nolint ergo principio circūscribere illum: qui super omnia principia durationis est / qui ad Moſem dicebat, Ego ſum qui ſum. Ei uero qui ſemper eſt (hoc enim ſignificat: ego ſum qui ſum) quod durationis principiu quilibet attribuet. Eunomius autem quia ingenuus pater eſt et filius genitus, idcirco putat quia pater principium non habet / filium habere principiu, Sed quauis ingenuum et genitum oppoſita ſint / et patris ac filii notiones ſint: non tamen omnia oppoſita eis attribuuntur, pater enim deus eſt: neque idcirco filius deus non eſt, et cum pater rex ſit: et filius ſimiliter rex eſt, eadem ratio erit in ceteris, Eſt namque uterque immortalis / inuiſibilis et omnipotēs. Non ergo inſunt filio cuncta: que opponuntur iis que patri inſunt. Nam que naturalia ſunt: utriusque in eſſe demōſtratur. Eternus autem ſecundum naturam pater eſt, Eternus ergo etiam filius ſimiliter eſt, Multa quoque in corruptibilibus rebus uidemus oppoſitis nominibus nominari: et tamen in multis naturalibus conuenire, Animal enim / non animal oppoſitum: ut equus et planta, et tamē multa utriusque communia ſunt, Que igitur ratio coget ingenuo patri et genito filio / qui oppoſitis nominibus diſtinguntur: nichil eſſe commune. Non enim interimitur nature proprietates: quoniam alter ſubſiſtit altero modo, generatio enim: quomodo eſt filius, ſignificat. id porro eternitatis rationi minime obest, ¶ Preterea ſi ex mortali mortale naſcitur / et corruptibile ex corruptibili: contra quoque neceſſe eſt / ut quod ex eterno et immortalis naſcitur: id eternum immortaleque ſit, Quare ita ſe natura habebit filius: ſicut & genitor eius. Non eſt ergo factus filius, qui uero factus non eſt: quomodo principio circūſcribetur: qui porro principio ptus principio non eſt: is coeternus patri eſt. ¶ Ad hec, qui ab aliquo principio generationem filii credunt incepiſſe: uehementer errant / nichil filio dei pluſquam homini attribuētes, homo enim quoniā ex nō eſſe incepit: neceſſario etiā generationis eius incepit, Et quod ex eo eſt: ſeparatum a ſeipſo habet filium ſuum. ſed ſicut deus ipſe ſine principio et ingenuus eſt: ſic quia ex ſubſtantia eius prodiit filius: ſine principio et non factus eſt, ¶ Sed inſuper a nobis qui coeternum patri filiū credimus: Eunomius querit / an pater ceſſauit iam generare. Nā ſi ceſſauit (ut ipſe opinatur) generandi ceſſatio inquit principiu eſſendi filii eſt, ¶ Sed quoniā ſuper omne tempus / et omne principium / et omne ſpaciū / ſubſtantia dei eſt: generatio quoque dei ſuper omnia illa eſt, Nec priuabitur natura diuina potestate generandi: quā abſque tempore generat, Alius enim diuine generationis modus eſt: quam humane. ſimul enim eſſe deum et generare ipſum credimus: quousque mente generatio poſt intelligatur, Erat igitur in ipſo genitus filius, nec ꝑcedit generatio eius eſſe ipſius: ſed ſemper ſimul et eſt et generatur, Quare qui auſus eſt dicere / ceſſaſſe patrem a generando: crimine impietatis non careat, Tres enim mutationes in diuinam induxit naturam: quia tria ſpacia in huiusmodi generatione que ceſſauit neceſſario dantur. unum ante generationem / alterum in ipſa: tertium poſt ipſam, Si ergo ſic deus genuit ut et incepit / et genuerit / & ceſſauerit: quomodo immutatus nō eſt / aut quomodo ipſe ſeculorum erit creator: et quomodo Paulus uere de Chriſto dicet / per eum facta

Hebre, 1,

cta esse omnia: si durationis aliquod spacium anteq̃ natus esset secundum furorem istorum precesserit? ¶ Adhuc quomodo in tempore genuit deus aut in spacio et duratione: qui huiusmodi naturam omnium ut cetera omnia excedit? Nec tamen omne quod generat / hoc est producit ex se naturaliter: a non generando ad generandum procedit, nec omne quod generat: generare quoque necessario cessat. Ignis enim ex se ipso calorem qui naturaliter in ipso est et lucet / generat atque producit: nec a non calido calidus factus est / nec cessabit unquam generare et producere quod secundum naturam in eo inest, sed simul atque factus est ignis: et calor et lumen in ipso sunt. Si ergo etiam in creatis / huiusmodi generandi modus uidetur: quomodo non erit impium maiora ipsi non concedere / cuius magnitudinem humana mens assequi nullo pacto potest. Presertim cum genitum ab ingenito: sicut et factum a non facto plurimum distet, contraria enim esse uidetur. Si ergo factum est omne / quod a facto natum est: similiter quoque quod ex non facto nascitur / factum non erit, Sed filius ex patre non facto et eterno nascitur, ergo et ipse nec factus / & coeternus patri est: seruans in seipso omnem paternae naturae dignitatem, ¶ Sed nos inquit non negamus coeternum dici patri filium: non tamen quia semper cum ipso fuerit / sed quia pater semper uoluntatem habendi filium in se habuit, ¶ Temerarie id dicitur: et impie creditur, quis enim non uiderit: de producendis singulis etiam creaturis uoluntatem esse in deo: non enim inuitus: sed uolens propter bonitatem suam cuncta creauit. Quae igitur erit differentia inter creaturam et filium: si utrorumque uoluntatem dei fuisse causam concedemus? Aut quis mentis compos non clamabit aduersus istos: qui filium et creaturam ratione naturae in infinitum distantia / equali mensura colunt: nichil plus attribuentes uerbo quod ex patris substantia prodit: quam creaturis, cum in praesentia dei et uoluntate: utrumque fuisse contendat. ¶ Preterea si filius non erat semper cum patre sicut coeternus / et ex ipso secundum naturam prodies sed postea accidit ei: patri quoque necessario accidit ut pater sit / et ita mutatus est. Nam qui antea non erat: id postea secundum uos factus est, Sed ab omni mutatione / longe abest dei natura. non accidit ergo deo ut pater sit: sed est ei coeternus filius, ut igni calor: genitus ex eo / sicut ex lumine splendor, ¶ Sed si perfectus inquit pater in sua magnitudine est / nec aliquid ad perfectionem suae naturae deest: superflue quasi plenitudo deitatis suae filius sibi adiungitur, ¶ Perfectus certe pater in sua magnitudine inuenitur: nec sane mentis id quisque negabit, Perfectus autem est: non solum quia deus / sed etiam quia pater, Quare qui deum negat patrem esse: is fecunditatem aufert a diuina natura, ut iam perfecta non sit: cum generandi uirtute careat, Notio ergo perfectionis: foecunditas est, et sigillum quod patris ostendit perfectionem: filius est qui ex eo prodit, ¶ Preterea. si paternae substantiae foecunditas non secundum naturam insit / perfectusque sit etiam sine generandi potestate: superflua et forinsecus accita est generatio, de foris autem accitur: quo quis indiget, quomodo ergo perfectus est qui indiguit: aut quomodo inuictum extrinsecus aliquid deo est: quasi non a seipso perfecto. Natura igitur inest patri foecunditas: et ideo perfectus est quia

Tergiuersatio hereticorum

Solutio cauilli

genuit. ¶ Ad hec, ſi perfectus in ſua magnitudine pater eſt etiam ſi nulla ſe-
cūditate polleat / ut uos opinamini: de foris (ſicut et creature) et nō ex ſubſtan-
tia ſua productus eſt filius, Eritq; ſuperflua / quantum ad perfectionē dei perti-
net: productio eius / ſicut et creaturarum, Hoc enim erat deus anteq̃ nos creati
eſſemus: quod nūc etiā eſt, Nichil enim ei attulimus: a nichilo ad eſſe producti.
Et ſi ad nichilum redigemur: nichil ab ipſo detrahemus. Sicut ergo nos gratias
agimus deo / quia bonitate ſua nos creauit: filius quoq; agat ſimiliter / et creda-
tur nobis ſimilis: quaſi ad extra creatus / ſicut et nos, Sed maxima in his uerbis
impietas eſt, fugienda ergo ſunt: et filius ex ſubſtantia genitoris eſſe credat;
ſic enim et filius uere erit. ¶ Sed non eſt (inquiunt) deus: propter ſecunditatē
perfectus, ſed quoniam deus: ideo perfect⁹ / et poſtea factus eſt pater, ¶ Dica-
tis ergo nobis oro: qui nullam impietatis foueam formidatis / ſi poſtea deus fa-
ctus eſt pater: quid erat anteq̃ pater fieret? Nam quoniā erat deus: et pater etia-
am erat, aut ſi aliquando deus: pater non erat / ſecundum uos: omnibus mani-
feſte ſcripturis contradicitis, deum enim patrem: ſemper fuiſſe cognoscunt.
Quod nomen ſi ſemper inerat deo: neceſſario coeternus ſibi filius erat. Non
erat enim pater abſq; filio, ¶ Sed magnum quid afferre deo heretici putant:
cum non ſemper patrem / ſed ſemper deum fuiſſe aſſerunt, nec uidetur ad cō-
tumeliam id potius pertinere, Nam ut deus ad ſeruiētia / et ad creatam natu-
ram habitudinem habet: ſic pater ad filium, Ita re maiore deum priuātes: nūc
ſentiunt. Melius eſt enim filii patrem eſſe: q̃ creature dominū. De nobis enim
Pſal, 94, dicitur, q. populus paſcue ſue ſumus / et pecudes man⁹ ſue. De filio autem, qui
Philip, 2, cum eſſet in forma dei: non rapinam eſt arbitratus ſe eſſe equalem deo, Et rur-
Pſal, 109, ſus ad ipſum, ſede a dextris meis. Per iſta igitur et ſimilia / quātum a creatura
differat filius: intelligimus. ¶ Adde q. ſicut pater ad filium dicitur: ſic deus ad
creaturas / que non eiſdem ſūt cum ipſo nature. Quare neceſſe eſt: ſimul pa-
trem et filium intelligi. aut ſi poſtea genito filio factus eſt pater: poſtea quoq;
Ioan, 1, quando per uerbum omnia facta ſunt (per uerbum enim: facta ſunt) antea pa-
ter fuit q̃ deus, Creatura enim omnis / cuius eſt deus: poſt filiū facta eſt. ¶ Ac-
cedit q. equius eſt patrem appellare: q̃ ſolūmodo deum. Nam ſi patris nomen:
non eſſet dignius in deo / q̃ ipſum nomen deus: cur cum diſcipulos ſaluator ad
baptizādū mitteret / non iuſſit ut in nomine dei et filii et ſpiritus ſancti baptiſa-
Math, 28 retur: ſed quaſi maiorem diuine nature oſtendens dignitatem: in nomine pa-
Ioan, 14, tris inquit et filii & ſpiritus ſancti, Philippus uero cum diuinam curioſe ſcruta-
ri naturam uellet: oſtende nobis patrem dicebat / non oſtende nobis deum. Et
ipſe ſaluator, tanto tempore uobiſcum ſum / et non cognouiſtis me: Philippe,
qui uidet me: uidet et patrem meū, Non dixit: et deum, Non enim minus: ſed
maius uoluit genitori ſuo attribuire, Pater enim a maiore atq; digniore: hoc
eſt ex filio / intelligitur, deus uero: a creaturis, que tantum diſtant a filio: quā-
tum natura ſeruus a natura domino / et creator a creatura. ¶ Ad hec. quāuis
ſimul & de⁹ et pater eſt: per prius tamē pater eſt / q̃ deus, Quod ſaluator oſtē-
Ioan, 20, dit: quando in celos uolebat ascendere, Ascendo inquit ad patrem meum et

patrem uestrum: et deum meum et deum uestrum, Vides hinc patrem ad filium dici: deum ad creaturas, Si ergo creature secundo loco sunt post generationem filii: per prius pater est quā deus, Quod inde melius perspicietur, Nam dignitatem quam ipse filius habet natura: ut uidelicet deus pater suus naturaliter sit / et nobis ex misericordia largiens addidit: et patrem uestrum. Adoptati enim sumus per ipsum, ita pater eius secundum naturam: pater noster per gratiam est, Nostra uero in seipsum assumēs / et que seruorum sunt (quia seruū formam accepit) sibi accommodās: addidit, & deum meum / & deum uestrū, pater igitur ipsius secundum naturam est: noster autem deus, Et quoniā per filium facti sumus: per prius est pater quā deus / quāuis simul sit & pater & deus,

¶ Sed coeternum (ait Eunomius) nos quoque filium patri fatemur: eo quod, potestatem generandi etiam antequam generaret / pater in seipso habebat, ¶ Nos uero ad hec dicim⁹, si quoniā potestatem generandi pater habebat: idcirco coeternum sibi filium esse creditis / & non quia simul semper cum patre genitus filius erat: cur etiam creaturas (quoniam posse creare: semper erat in deo) coeternas patri non dicitis? Nam si solummodo quoniam poterat esse: idcirco fuisse creditis, quid prohibet: coeternas etiam ipsas deo dicere? Sin autem absurdū est / quoniā creare poterat deus: fuisse creaturas contēdere, nec ideo filius erat: quia pater poterat generare, sed quia generatur ex ipso secundum naturam: ideo semper cum ipso est / & coetern⁹ ipsi: sicut calor igni / & flori odor, ¶ Preterea, quod generare potest: nondū actu generat, posse igitur patrem generare: non est esse filii, sed quia deus pater est: ideo ex ipso filius esse intelligitur / per quem deus pater est, simul ergo pater et deus / et cum ipso filius: ut seruetur in deo quod pater sit, ¶ Sed si coetern⁹ est filius patri / Eunomius inquit: nunquā pater generationē peregit / sed generandi actu semper caruit. Quomodo ergo genitus filius est: si uero actu genuit: qui genit⁹ est / esse necessario cepit, ¶ Si de creaturis sermo esset o homo: recte quasi operantem deum induceres. Verum quoniā non opus filium credimus / nec ad extra productum fatemur / sed genitum ex substantia eius predicamus: cur infesti estis / operatorem in generando patrem fuisse impie cōtēdētes? presertim cum generatio etiam in nobis: hoc non patitur, Operamur enim que extra sunt: generam⁹ autem ex nobis, Quoniam igitur filius / opus non est / sed eterni patris genimē: habebit omnino genitoris sui nobilitatem / nec minus eternus erit quā pater, Verum ne contentiosi nimium uideamur: concedatur hereticis actiuam esse (ut dicunt) generationem patris, quamq̃ enim absq; passione deus generat: dicendi tamen modus huiusmodi est, Sed sicut actiua est: sic naturalis / et substantialis / & inseparabilis ab hypostasi, Quare necessario coeternus patri filius erit: cum generare / inseparabile sit ab hypostasi patris, Cum igitur semper paterna hypostasis sit: erit semper etiam ex ipsa nature sue fructus, Quomodo igitur non erit coeternus patri filius: maxime cum in creaturis uideamus / que generandi potestate diuisibilem habent (hec enim corporū lex est) tunc ad generandū actu peruenire: quando ad certam etatis mensuram peruenerint / sicut animalia &

Eunomii
cauillatio

plante. Hec enim non generant: cum imperfecta fuerint per etatem, Quare cum pater perfectus semper sit: quid prohibet eternaliter cum ex seipso coeternum sibi filium generare? Magis ergo mirari eos oporteret: si non esset deo coeternus / qui ex ipso est, perfectus enim pater semper: semper generat, Quare stultum est interrogare: quando genuit, Sed si perseverant interrogantes: nos quoque interrogabimus / quando incepit calefacere ignis, sed non inuenient huius principium, simul enim ignis est: et calefactius est, Si ergo creature simul sunt & sic sunt: cum deus supra creaturas suas sit / cur non simul & esse creditur: & filium ex seipso genitum habere?

¶ **Q**uid idiuisibiliter et absque corruptione pater ex se ipso filium generat. Cap. VII

¶ Ed quomodo (inquit Eunomius) non erit necesse fateri diminutam esse se substantiam patris: si filius ex ipsa prodit / quasi pars inde decisa? Incommutabilitas ergo patris seruabitur: si filius non erit / quasi paterne substantie pars. nec ex ipso patre: sed extra productus / et coeternus ei solummodo secundum potestate: que in uoluntate patris semper erat. ¶ Paulo altius quam de corporibus deceat: de deo loquendum est, Eunomi etiam si quemadmodum homines / sic deum defluxibus in generando diminui putas: quasi aliquid ex eo in uerbum suum defluat / atque separetur: quid prohibet similem impietate ad alia quoque deducere? Nam si ut homo cum passione generat: cur etiam ut homo non creabit laboriose? ¶ Quod si absurdum est / laboriose deum ueluti hominem quicquam facere: absurdum etiam erit / sicuti hominem per passionem generare, ¶ Quod si ueluti homo generat / & ueluti homo facit: quoniam nos in presubiecta materia manus extendimus / ut aliquid inde faciamus: ita de deo tibi quoque dicendum erit, Sed absque manibus & materia ex nichilo ad esse cuncta deus uerbo suo produxit: omnem naturam creaturarum superans, Quare in generando quoque ipsam superabit, ¶ Quod si uoces non aliter quam si de corporibus diceretur / deo accommodas: cum deus continere uniuersa scribatur / cumque continere dicatur: que maiorem ambiunt corporum locum / magisque extenduntur: necesse tibi erit / ut incorporale deum: per uniuersa loca extensum intelligas, sed hoc scio: ut impium euitabis, Sicut ergo non corporum lege cuncta deus continet: sic nec corporum more generat. ¶ Preterea, quod in omnibus est / & uniuersa penetrat: id omnibus conecti necesse est, Est autem deus in omnibus / et penetrat omnia: nec tamen conecti corporibus ipsum credemus, Manet enim in sua syncretitate deus / nec aliis commiscetur: quis ubique sit / & omnia penetret, Impium ergo est: sicut corporibus / ita ipsi potestate uerborum accommodare, Adde quod non compositus sed simplex deus est: et tamen diuersa uariaque operatur. neque hinc simplicitas sua cum diuersimode in singulis operetur: modo aliquo leditur. Sicut ergo in his ceterisque omnibus naturam corpoream excedit: sic etiam in generando, ¶ Sed necesse est (Eunomius inquit) si ex patris substantia filius prodit: ut in ipso prius potentia / insitus fuerit, sic enim ex eo prodire uidetur, Deinde si pater nullum post uerbum filium genuerit (unigenitus enim est) generandi potestate priuatum dicatis, sed diminutum etiam ex parte inueniri: negare non

Cauillus
hereticorum.

potestis, cum filius ex ipso semel prodierit: nec in ipso sicut prius insitus sit;
 ¶ Nō erubescis o homo; proprietatem corporum deo attribuens, et sicut cor-
 pus in corpore: sic filium in patre prefuisse dictitans, Non enim sicut in homi-
 nibus/in genitorum lumbis filii antea cōtinētur: sic et in deo, Quid enim pro-
 hibebit/ si ad miseriam corporum diuinam essentiam quispiā deducit: existi-
 mare nullo modo posse patrem generare/ quoniam foemineum sexum nō ha-
 beat: sed nec uirilem quidem. Hec enim in corporibus solum inueniūtur, ipse
 autem simplex et incorporeus est: et intellectus syncerissim⁹, Quare oportet
 si quis generationem illam inq̃tum homini licet/ inuestigare uelit: que ex men-
 te ac intellectu prodeunt considerare/ et ex huiusmodi similitudine: ad gene-
 rationem uerbi / quantum in hac uita possumus intelligere/ capiendam ma-
 nuduci, Parit enim mens hominis cogitationes bonas: ut saluator dicit, a cor- Math, 12,
 de namq; boni hominis inquit: bona procedunt. Si ergo stultum est arbitrari
 nihil ab humano intellectu prodire: quia & dominus hoc asserit/ et res ipsa cla-
 mat: quomodo nō erit absurdum / supremum intellectum qui deus est quiq;
 omnem intellectum excedit: infœcundum opinari: aut fœcunditatem ipsius:
 corporum legibus subiicere: presertim cum ipse noster intellectus: non corpo-
 ris more generet, quomodo ergo deus qui omnem intellectum excedit: ad cor-
 pora deducetur? Sine passione igitur ex patre filius effulsit: secundum ineffa-
 bilem et incomprehensibilem diuine generationis modū. ¶ Ad hec, quicquid
 ad similitudinem alterius factum est: nequaquā potest ad exemplaris qualitatē
 accedere/ sed ab illius gloria secundo loco inuenitur, Sed creata natura uirtu-
 te diuina formata est: fœcunda per gratiam/ ad diuine fœcunditatis similitu-
 dinem: que uere ac proprie fœcunditas est. Deficiet ergo in generando, neq;
 ut deus: ad similitudine cuius fœcunda est/ generabit. Quod si uerū est/ sicuti
 certe est: non ut creatura deus/ sed supra omnē creaturā fœcundus est, qua-
 re neq; ut creatura generabit, ¶ Sed perfectus pater ante generationem filii
 erat: Eunomius ait. Quomodo ergo ipse perfectus etiam post generationem Obiectio
 erit: si ab unitate in dualitatem processit? Neceesse enim est quicquid ab uni- heretico-
 tate in dualitatem uenit: minus seipso uidere, nisi multiplicata substantia eius rum,
 sit: uel adaucta interea fuerit, quorum neutrum: essentie diuine accidere po-
 test, Non genuit ergo ex seipso pater filium: ne ista sequantur absurda / sed
 fecit eum similem in omnibus sibi, ¶ Nos uero ad hec non uerebimur dice-
 re. erratis: neq; scientes scripturas/ neq; uirtutem dei, Quomodo enim quod Math, 22
 a nihilo ad esse productum est: simile in omnibus increato & eterno deo pa-
 tri erit? Nam si factum est: non erat aliquando. Quomodo autem non erube-
 scunt: diuisiones & passionēs in diuina generatione intelligentes/ & creature
 legibus ineffabilem subiicientes essentiam? Non erit certe creaturis suis crea-
 tor equalis: nec modo illarum generabit, Sed sicut in ceteris omnibus creatu-
 ras excedit: ita etiam in generando / ineffabiliter et ut deum decet genera-
 bit, Diuisiones enim et minutiones/ clementum et multiplicationem & deflu-
 xus quidem atq; defectus: corpora in generando patiuntur, que instrumētis

quoq; atq; manibus egent dum pariunt. Nā et in ceteris quoq; operationibus suis; organo & manibus est sibi opus, aliter enim facere opus suum nequeūt. Si ergo in his nulla passio deo accidit: quomodo in re maiore hoc est in generādo/ corporum proprietas sibi accidet: sicut ergo nō ut creatura facit: ita etiam nō ut creatura generabit. ¶ Preterea, pater filium ex seipso ut lucem uel splendorem diuisibiliter et absq; ullo spacio emittit: sicut sol emittit ex seipso lucem atq; splendorem, quamuis solis splendor non propriam habeat hypostasim: nec perfecte ipse in seipso essentia sit/ sed esse in sole habeat, fili⁹ uero dei huic exemplo in hoc solūmodo similis est: q; ex patre indiuisibiliter et sine ullo spacio emanat, Propriam uero ipse habet hypostasim: quamuis non separatam a patre/ sed in patre et cum patre intellectā, Incisiones autem & diminutiōes/ ac passiones & separationes in diuina generatiōe intelligere: stultum omnino est, Nam cum deus nec sit nec possit esse in loco: quomodo separationem suscipiet? Quo enim ibit quod separatur? aut unde separabitur? Corporū enim hec propria sunt: & ab incorporea natura penitus aliena, Non fingant ergo impie simul ac stulte passionem aliquam in ea natura: que nihil passionis suscipere potest, sed credant q; sicut mirabiliter ōnia producit a nihilo: sic ex seipso mirabiliter generat. Quomodo autem indiuisibiliter et absq; passione filius ex patre prodit: similitudinib⁹ subintelligere possum⁹, Nam sicut uerbū quo utimur: ex mente prodit, idem enim est cum eo uerbo: quod in corde uersat, quamuis aliud esse uideatur: inq̃tum quasi a profundo in lucem per os emittitur, Sicut inq̃ uerbum quo utimur/ et quod in corde est: etiam si taceamus/ in mente est / et ex mente prodit, Sic et filius dei inuisibiliter ex patre prodians: character & similitudo eius est, Verbū enim eius est in propria hypostasi: uerbum inq̃ uiuens ex uiuo patre, Vnde uerbi appellatio/ propter hanc similitudinem uerbi nostri ad diuinū: ipsi filio dei in scriptura sepius attribuitur, ut in psalmo, eructauit cor meum uerbum bonum, et in euāgelio, In principio erat uerbum/ et in aliis plerisq; locis, ¶ Preterea, sic ex seipso absq; passione filium genuit pater: sicut si sapiens ex sapientia sua quicq; excogitauerit atq; pepere rit: ueluti Geometriam/ Musicam/ aut aliquid huiusmodi. Hec enim: fecunde sapientie fructus sunt/ et sic se habent secundum naturam: ut excogitatū artificium a sapientia/ non sit separatum ab ea. Nam cū sit ex seipso: in ipsa etiā est/ & imago eius est, Videtur tamen quamuis inseparata sit: res alia esse. Sic filius inseparabiliter ex patre est/ et in propria hypostasi: quamuis huius aliarumq; similitudinum uim excedat. Nam qui diuinorum dogmatum ueritatē querunt: non humana sequuntur, Nec quoniam pater genuit filium: diminutum esse credunt. Nec quasi multiplicatum in dualitatem: sicut heretici contendunt. Nec defluxum aliquem in essentia diuina factum opinantur, Hec enim sicut de nobis uere dici possunt: sic de deo impie cogitantur, Fugienda igitur sunt/ intelligendumq; sic ex patre natum filium: ut sapientia ex mēte, que simul & alia: quodam modo esse a mēte/ per expressionē ipsius uidet. &

in ipsa uere est; non enim separabiliter ex ea prodit, Nec defluxū mens passa est aliquem: quia sapientiam genuit, sed tota mēs in sua natura cōseruata est: et tota in sapientia depingitur / et in ea uidetur. ¶ Ad hec, sicut creatiua dei uirtus quāuis multa diuersaq; creando producat: non diuiditur tamen in singula illoꝝ essentia diuina / sed una ineffabiliq; uirtute omnia creat, sic & generatiua uirtute indiuisibiliter generat. Et quēadmodū spiritus sanctus nullā diuisionem in essentia patitur: quāuis diuersas emittat gratias / quas singulis ad mensuram eorum contribuit, sed est unus et idem spiritus: uarie & absq; passione in cunctis operās, sic et generatiua essentia dei nullam diuisionem / nullum defluxum / nullam passionem patitur: cum unicus eius filius ex ipsa effulserit. ¶ Sed si alius est q̄ pater / natus filius (Eunomiani aiunt) & est in propria hypostasi: diuisa esse necessario concedetis omnia que patris sunt, non enim in ipso solū permāserūt: sed in filium quoq; trāsierūt, Quare uel pater pfectā nō retinuit gloriā: si partē ei⁹ filio dedit, uel si pfectā retinuit: filiū rursus priua uit, et deitas que in unitate pri⁹ perfectam habebat gloriā: in dualitatē postea progressa / perfectam non habet, Aut modo in patre / modo in filio perfecta erit: & quasi mutuo ab altero ad alterū pertransibit. ¶ Hec cū dicant / nō erubescunt: uariis falsisq; rationibus diuisiones / separationes / passionesq; diuine accommodantes essentie, Nec intelligunt in patrē se quoq; plurimū blasphemare: mutabilem credentes / et a perfectione ad imperfectionē delapsū esse predicantes, Ignorant certe qui hec dicūt: in quantā impietatem et se & alios his uerbis impellant / filium a patre separantes: et diuisam esse gloriā essentie diuine inter patrem et filium / cogitantes. In unitate inquit prius erat pater, Num igitur quoniam filium genuit / & creādi uirtutem ipsi dedit / per quem omnia creat: extra essentiam suam creandi uirtutem emisit / ita ut ipse priuatus ea sit: Sed hec uel cogitare: impiū est, Pater enī usq; nūc operatur / et ego operor: ueritas ait, Sicut igitur uirtus creatiua nō est separata a patre / sed est in eo perfecte / et similiter in filio: sic et gloria perfecta est in utroq; , similis enī in omnibus genitori suo est / perfectāq; ideo habet gloriam: quoniam ex habente perfectam natus est.

cauillatio
hereticorum,

Ioan. 5.

¶ Ad eos qui dicunt: utrum uolens an nolens pater genuit filiū, Cap. VIII.

¶ Trum inquit absq; cōsideratione pater filium genuit: an considerās atq; uolens. Nam si neq; considerans neq; uolens: aliquid passus est qd nolēbat, Sin autem: quoniā necesse est cōsiderationē et uolūtātē antere esse que scdm uolūtatem cōsideratur / patrē quoq; filio prefuisse necesse est. Voluntas enī et cōsideratio: necessario generationē precessit. ¶ Vnde ad hoc deducti estis o uos: ut uoluntate aut non uolūtate patris / pductū filiū putetis. Ex qua id accepistis scriptura: quis unq; sanctorū alterū istorū docuit: uel apud quem inueniuntur huiusmodi. Fuisse enim immo esse uerbum dei: a scriptura didicimus, Volente autem patre aut inuito productum: a uobis solum audiuius, Reuelauit quippe filium pater: ex celo dicens, Hic est filius meus dilectus: in quo mihi cōplacui, & per psalmistam, Eructauit cor meū uerbū

cauillatio
hereticorum,

Math. 3,
ps. 44.

B. 2.

Ioan, 1, bonū, Ioannes etiā tonat, In p̄cipio erat uerbum: & uerbū erat apud deum/
p̄s, 35, et deus erat uerbū, Et p̄ſalmiſta rurfus ad patrē ait, Quoniā apud te eſt fons
Hebre, 1, uite: & in lumine tuo uidebimns lumen, Paulus uero ſplēdorem / & formam/
Coloſ, 1, et imaginē inuiſibilis dei: filiū appellat, Nec ullus inuenitur dicere: uolente aut
nolente patre naſci filiū, ſed oēs: erat uerbū / dicūt / et eſt, Nec ullū tēporis aut
durationis p̄cipiū: creatori ſeculoꝝ dederūt, Patet igitur a corde uestro fili
uos parere: a ſcripturaq; oīa hec eſſe aliena, Nā ſi uolūtas p̄is generationē filii
Gene, 1, enī p̄ceſſit uolūtas dei: ut eſt ap̄d Moſem, faciam⁹ hoīem, et ap̄d p̄ſalmiſtā, oīa
p̄s, 134, que uoluit dñs fecit, De generationē autē filii: nullibi tale quid legitur, ſed erat
et eſt in patre / & apud patrē: ſolūmodo audim⁹, Quare ſi uolūtas dei (ut ſcri
ptura dicit) creaturas p̄ceſſit / de filio autē tale quid nuſq; legiſ: nō eſt creatu
ra p̄fecto fili⁹: neq; per uolūtātē factus eſt / ut creature, ſed ex patre naſciſ:
et genitoris hypotaſi eſt coetern⁹, Paulus etiā de ſaluatore dicit, quia dei uir
1, Cori, 1, tus et dei ſapiētia eſt, Ipſe igit⁹ dei fili⁹ eſt: in quo uult / et per quē oīa facit, Quō
igit⁹ per uolūtātē patris factus eſt: ſi in eo patris uolūtas eſt, Nam aut alteram
ſapiētiā fingere neceſſe eſt: in qua deliberauit et fecit filiū / ut uos dicitis, aut
ſi altera nō eſt / ſed ſolus filius ſapiētia patris eſt: ipſe quoq; uolūtas eius eſt, in
ſapiētia enī dei: uelle ipſius eſt, ¶ Preterea, nō eſt uolūtas dei in creaturis con
creta: ſed alia eſt preter illa que per ipſam fiūt, Volūtate nāq; dei facti ſūt celi:
ſed nō ſunt ipſi uolūtas dei, Quare ſi de⁹ in ſapiētia ſua deliberat / idq; quādo
filiū etiā gignere uoluit: ut uos dicitis, cū ſapiētia patris filius ſit: alterā in eſſe
patri ſapiētiā oportet / in qua cū deliberaſſet genuit filiū, Id qm̄ uel dictū im
piū eſt (unus enī eſt filius dei: et nō duo) cū ipſe ſit ſapiētia p̄is: ipſe quoq; uo
lūtas eius eſt / per quē oīa fiūt, Nā ſi ipſe quoq; per uolūtātē natus eſt: p̄ceſſit
certe uolūtas generationē ipſius, q̄re aliquādo nō fuit: & mētief Ioānes dicēs,
Ioan, 1, In p̄cipio erat uerbū, Nos autē nō illū: ſed uos mētiri credim⁹, Erat igitur ut
ille dicit / filius, et qui aliquando ipſum non fuiſſe aiūt: a ſeiſiſ falſa cōſingūt,
Obiectio ¶ Sed ſi filius dei nō eſt natus / quia ipſe ita uoluit: neceſſario pater inuitus ge
heretico = nuit / inquiunt, Que uero preter uolūtatem fiūt: a coactis fiūt, Quare neceſſe
rum, erit maiorē patre cōſingere neceſſitatē: que ipſum ad generandū cōpulit, qđ
abſurdiffimū eſt, Relinquitur ergo: ut uolēs filiū genuerit, ¶ Ad hec aut qđ
prohibet nos quoq; ipſos interrogare, utrū bonus / miſericors ſanctus: uolens
pater ſit / an preter uolūtātē, Nā ſi uolēs: huiusmodi deus eſt / uolūtas autem
precedit ſemper ad oīa que uolūtate eligūtur: erat quoq; tempus uel aliquod
ſpaciū & duratio / quādo hec deus nō erat: ſed de iſtis deliberabat, ¶ ſi pre
ter uolūtātē bonus / ceteraq; huiusmodi eſt: quis eum ad hec coegit, Ita inter
rogatio ueſtra: leuitatis referta eſſe iuenitur, In naturalib⁹ enī: nulla precedit
uoluntas, que locum in illis ſolūmodo habet: que ſunt extra deliberātis ſubſtā
tiam, arbores quiſpiā plantat / aut naues fabricatur: cum antea uolūtatem ad
hec deliberādo induxerit, que uero natura fiunt: ad ea / nulla precedit delibe
ratio / nulla electio, quare nec uolūtas ulla, Nam etiā in hoībus multi generare

uolūt: et nō possunt. nihil ergō uolūtas ad naturalia confert, Sed interrogādi quoq; heretici sunt, utrū ipse pater / uolēs sit deus: an preter uolūtate, Nam si uolēs est: precedit uolūtas essentiā eius, quod nec fingere quidē possum⁹, Sin uero preter eius uolūtate est: quis eū coegit ut sit? Qz si est nec ex uoluntate nec preter uolūtate: eadē ratione filiū quoq; genuit. Nō ignoro hec nō inuestigari absq; periclo: sed coacti hoc facim⁹, Tenere enī semp oportet: deū esse q est, q nullū effendi habuit initiū: cū ipse ceteris oībus picipiū sit, ¶ Preterea, dictū est iā uolūtate ad creaturas precedere. Faciam⁹ (inquit) hoīem. & fiat fir Gene. 1. mamētū, & fiat hoc / et illud, Qui sermo cū quasi cōsiliū significatiu⁹ sit: uolūtate dei in faciūdis singulis ostēdit, Si ergo uolūtas creaturas precedit / quāuis opus statim ad uolūtate dei sequatur: nō est filius creatura / per quē oīa facta Ioan. 1. sunt, Quare nec uolūtas generationi ei⁹ preitelligit: sicut in creatione creaturārū, Ipse enī est uiuēs patris cōsiliū: per quod uniuersa fecit, In cōsilio enī tuo (psalmista canit) deduxisti me, Quare si cōsiliū patris est: quō generationē ps. 72. suā uolūtas precedet: Videbit⁹ enī ipse: seipsum fecisse, Et qui nōdū fact⁹ erat: scdm hereticos / de seipso deliberaſse uidebit⁹, qd absurdissimū est, Non ergo uolūtate (ut creature) factus est: sed erat et est cōsiliū patris / in patre: ut pro Ioan. 14. priū paterne essentie germen, ¶ Ad hec. ego (inquit saluator) in patre / & pater in me est, solū enī patrē: et solū seipsum significauit, Si ergo aliud aliquid preter filiū / uolūtas in patre est: nō uere ista dicūtur, Sed uera hec sunt, ubi ergo uolūtas erit: si nullū mediū inter patrē & filiū intelligit⁹? Nō ergo uolūtate nat⁹ est: sed ipe uolūtas patris est, Nā si uolūtas patris generationē filii sicut & creaturas precessit: quāobrē que idem picipiū pductionis sue habet / & per eandē uolūtate facta sunt a deo: scdm naturā distāt: ut alter dñs deus sit: alter reseruētes creature: Manifestū igit⁹ est q, filius / ideo dñs et dicitur et est: quia patri i deitatis essentia cōiūgit⁹, Creatura uero quelibet ideo serua: quia extra substantiā creatoris est, Necesse enī est / ut que tantā inter se differetiā habet: nō idē habeāt picipiū, Ita creature quidē: ex uoluntate dei sunt. filius aut ut uolūtas patris: eternaliter erat in patre. Cur autē cū interrogāt / utrū uolēs pater filiū genuerit: sic quoq; nō iterrogāt / utrū eū in prudētia genuerit: Idē enī uidetur cōsiliū & prudētia. recte nāq; uult que uult: qui prudēs est. quare qsi equipollētia in saluatore cōiūgūtur, Meū (inquit) cōsiliū & tutela: mea est prudētia et potentia, Nā sicut tutela et potentia ad idē reducūtur: sic cōsiliū & prudentia, Quare igit⁹ nō interrogāt: si pater in ipsa prudētia / hoc est prudēter genuit filiū? Quod si horrent solūmodo audietes: quō nō impii sunt interrogantes utrū uolens genuerit / cū hoc ad illud reducatur? ¶ Preterea. incommutabilem Paulus filii ad patrē ostendēs similitudinē: splendorē glorie ipsius et characterē substantie appellat. Si ergo precedēte scdm uos nat⁹ uolūtate est: quoniam est necesse non dissimilē scdm essentiam esse patrē imagini & splendori suo / erit etiam ipse pater precedente uoluntate, quod omnino absurdissimum est. non enim ex precedente uoluntate: patris hypostasis esse ullo modo potest, quare nec filii similiter. ¶ Sed quomō inquirunt nō erit impiū: ab inuito

Ioan. 3,

Captioſa
heretico-
rū inter-
rogatio,

patre fateri natū eſſe filiū. Vereātur oro ipſum ſaluatorē dicētē: quia pater di-
ligit filiū, Nā ſicut bonus et oīpotēs eſt / que quāuis nō habeat precedere uolū-
tate ac electione conſilii: nō tamen inuitus hec habet, uult enim id eſſe qđ eſt,
ſic licet nō ex uolūtate genuerit filiū: nō tamē inuitus habet eū / ſed diligit: ut
ſcriptum eſt, Et ſicut hypotaſis patris eſt / nō quia ipſam eſſe uoluit: ſed quia
eſt / nec ipſam eſſe nō uult, ſic et filius ex patre nō inuito naſcitur: nec tamen uo-
lūtas generationē eius precedit. ¶ Ad hec, ſi ſplendor & character fili⁹: uolū-
tate ac cōſilio factus eſt / ſcđm uos: erat certe aliquādo p̄ ſine ſplēdore chara-
ctereq; ſuo, & ita ſequitur non fuiſſe patris hypotaſin ſemper generatiuā:
ſed mutatā conſilio / ad id tandē perueniſſe, quod ſi uel cogitare impiū eſt: cre-
dant ita patrē ſcđm naturā eſſe generatiuū / ſicut naturaliter bon⁹ eſt. ¶ Pre-
terea, ſi uoluntas nō abſq; interiore uerbo eſt: uolūtas enī eſt uerbū occultū in
corde inſitum / cū filius patris uerbū eius ſit: ipſe quoq; uolūtas eius erit, Quō
ergo uolūtas ex uoluntate gignitur: aut quomodo uerbū ex uerbo: oīa enim
hec / filius patri eſt: cōſiliū / uoluntas / uerbū / ſapiētia, Quare nihil eſt in patre
ante ipſum. ¶ Ad hec, ſcđm naturā inſitū hominibus eſt: ut filios poſſint pro-
creare, neq; ut ex uolūtate probi aut improbi ſunt: ſic & patres ſunt. ſed hoc
natura: illud uolūtate habet, & alterius nos ſumus domini: alterius natura. Si-
cut igitur nos non ex uolūtate habemus: ut filioꝝ noſtroꝝ patres ſimus / ſed a
natura, ſic et deus pater non ex uoluntate pater eſt: ſed naturaliter, Et ſicut
noſtri filii ſimiles nobis ſcđm ſubſtātiā ſunt: ſic & filius dei qm̄ nō de foris pa-
tri acceſſit / ſed ex ipſi⁹ eſſentia prodiit: ſimilis in oībus genitori eſt. Et ſicut pa-
ter non eſt ex uoluntate pater: ſic et filius nō eſt uoluntatis filius / ſed ex patre
ſcđm naturā: cū ſit ſplēdor & character genitoris ſui. ¶ Sed interrogādi ſunt
(inquit Eunomius) iſti qui recte credere opinātur: utrū pater uolens genuerit
filiū aut nolens, Nā ſi filius in patris ſubſtātia inerat / quāuis alius preter eum
eſſet: non uolūtate natus eſt. neceſſe enim erat parere ac emittere ipſum: qui
natura inſitus erat. Qz ſi non erat in patre / natus autē eſt patre uolēte: neceſ-
ſario patris uolūtas preerat, Nō eſt ergo fili⁹ patri coetern⁹. ¶ Nō poſſum ſa-
tis mirari quomodo incaute in oēm iſti blaſphemiā incurrūt: tanq̄ indocti, nō
enim erubeſcūt ipſum quoq; deū neceſſitati ſubiicere / et ſicut in humanis cor-
poribus: contineri aliquid in eſſentia patris dicere, aut quaſi uafculū in uafcu-
lo: filiū eſſe in patre, Nos uero qui recte credere ſtudem⁹: eſſentiam dei ſupra
omnem neceſſitatē eſſe fatemur, & filiū in patre: nō ut corpus in corpore / uel
quaſi a corpore contentū eſſe credim⁹, ſed ut inſeparabilē a patre: & ex ipſo
emanantem ſecundū nature legem, Qz ſi putant acutum quiddā afferre: cū
dicunt uoluntate aut non uoluntate neceſſario ipſum natum eſſe / reſponde-
ant nobis, Siquis fingeret uolūtatem eſſe in igne: utrū uolūtate ipſius calor ex
eo flueret: an contra: ſed nihil poterunt reſpondere, nam que natura p̄deūt:
neutrū iſtoꝝ ſuſcipiūt. Que uero extra p̄ducunt: utrūq; i potestate nāq; nra
ſunt: ſi poſſum⁹, Sicut ergo etiā nos operamur uolētes: parimus autē ex nobis
ipſis, nec ullum habet in pariendo locum: uelle aut nolle, ſimiliter etiam deus:

exteriora quidem producit quia uult, filiū uero eternaliter ex seipso generat:
 nec ullū habet in hac generatiōe locū / uelle aut nolle, quāuis nō est inuito p̄e
 genitus filius. Pater enī (ait saluator) diligit filiū. ¶ Sed si pater inq̄t Eunomi⁹ Ioan. 3.
 nō uolūtate atq; iudicio genuit filiū / sed ex natura ipsū habet: patet q̄a cogni
 tiōe etiā qua filiū cognouit / nō habuit ip̄e cōsiderādo sed a natura. Didicit er
 go quia sibi filius erit: per quē oīa creabit. et sic cognitio patris de filio: patri ac
 cessit. a natura enī sua id didicit, qđ absurdū est. Quare uolūtate ipsū produ
 cit: p̄sciuitq; ipsum futurū / & sic uoluntas generationē antecedit. ¶ Quasi
 nos concederem⁹: p̄ prius patrē doctū fuisse / q̄ fili⁹ sibi nascere⁹ / q̄ eum pepe
 rerit: sic uersutissimus homo argumētā. Ignorat enī nullū esse spaciū iter pa
 trē et filiū: atq; ideo nullū precognitioni huiusmodi esse locū. Nā si p̄ prius cō
 filio usus est / & per prius didicit filiū sibi futurū: spacia certe aliqua filiū p̄e
 cedent. Sed ipse et teporis et omnis spaciū creator est. Cur ergo sic in diuinam
 blasphemā naturā: discētem ipsam inducēs a natura sua (ut inquit) filiū sibi
 futurū: nec plus q̄ homini: deo cōcedere patit⁹. ¶ Preterea, si pater scit semp
 se patrē esse: semp in seipso cognitionē de filio suo habet. Cognoscēdo enī qđ
 ipse sit: filiū quoq; cognoscit. P̄ ei ad filiū et est & dicit⁹ / & cōuersim fili⁹ patrē
 nouit: q̄a scit qđ ipse sit. A filiatiōe nāq; paternitas intelligit⁹: & a paternitate
 filiatio. Erat aut de⁹ semp p̄r. erat igit⁹ semp etiā fili⁹. Illđ etiā absurdū: q̄ p̄r nō
 noscat filiū ex seipso / sed a natura doceat: cū uterq; ab eo qđ ipse ē / alter⁹ cō
 gnoscat. ¶ Ad hec, nō est aliud natura dei: aliud ipse de⁹, simplex enī atq; in
 cōpositus est, et necesse est inquit Eunomi⁹ / aut uolūtate ac iudicio patrē ge
 nuisse / aut scđm naturā, Alter⁹ esse nō potest. Nā si scđm naturā solū genuit /
 nō autē uolūtate atq; iudicio: absq; cōsideratiōe sibi nat⁹ est fili⁹. Quod qm in
 cōueniēs est: relinquit⁹ uoluntate atq; iudicio, nisi utroq; modo dicatis. sed sic
 deus omnino simplex nō erit. ¶ Nos uero dicim⁹: nec iudiciū nec uolūtate / ge
 nationē filiū precessisse. Sed si putatis cōpositionē esse in deo / quia naturam
 et iudiciū uel (si ita dicendū est) uolūtate habet: id quoq; diligētius cōsiderate.
 Generādi uim naturaliter pater habet / creādi etiā per filiū uim habet: nec id
 circo cōposit⁹ est. Hec enī oīa in una natura sunt. Eadē ratio erit de bono &
 immortalī / & oīpotēte / & inuisibili. ¶ Sed dicatis (Eunomi⁹ inquit) uos q̄ splen captio he
 dorē patris filiū esse dicitis: quō splendorē intelligitis. Nos enim aliter itelligere reticorū.
 nō possumus: q̄ ut lumē uel ignē potius in lucerna positū / ex quo exteriora illu
 minātur. Nō enī oīa ignis uel lux replet: sed uno in loco sita ad exteriora lumē
 suū emittit. Si ergo tale qđ de patre et de filio intelligitis: necessario dicetis nō
 posse p̄ris essentia oīa replere / ut splendori suo etiā locus relinquat⁹. nā si oīa p̄r
 replebit: ubi filii erit hypostasis. ¶ Si patrē in loco putas quasi corp⁹ cōtineri o
 Eunomi: filio etiā suo locū q̄ras necesse ē. Sin uero diuina essentia in loco nō cō
 tine⁹: q̄re it̄rogas ubi nobis fili⁹ erit / cū p̄r oīa repleat. P̄r igit⁹ i filio ē: & fili⁹
 in p̄r. nō tñ ut idē nūero. pater enī in sua: et fili⁹ in sua pprietate est. Hec enī
 solū differētia iter ipsos est. Nā p̄r in se ē: & fili⁹ similiter in se. Nec p̄r fili⁹ ē: nec
 fili⁹ p̄r / & hec sola distinctio in eis est. Est autē in p̄r fili⁹: sicut & solis splendor
 B. 4.

in sole, & prodit ex ipso / alius quidē ab ipso: sed unum natura, Sigillū enim et imago perfectissima nature ipsius est.

¶ Aduersus eos qui dicūt: nō patri sed uolūtati eius similē esse filiū, Cap. IX.
 Agnus profecto furor mentes eorū occupasse uidetur: qui nō ipsi patri
 m sed uolūtati eius similē esse filiū contendūt, presertim cū scriptura nō
 ita de ipso diffiniat. Nō enim dicit saluator, qui uidet me: uidet & uolū
 tatem patris, Atqui oporteret cum ipse sit ueritas / non patri se sed uoluntati
 eius similē affirmare / si res ita se haberet: ut isti clamitant, Non enim uolūtati
 se contulit: sed patri / cuius imago est. quare apertissime opinionem hanc radi
 citus extirpauit, ¶ Sed dicāt queso, Vtrum hec uoluntas patris cui similē filiū
 faciunt: substantia sit & per se ipsam consistat / an non? Nā si substantia sit &
 per se subsistat: quomodo filius unigenitus erit? cū sit tertius a patre, precedet
 enim eum talis uoluntas: secundū uos, Qz si nō subsistere in se uolūtatem hui
 iusmodi putatis: idōcte nimium nō duarū hypostasiū similitudinē queritis / sed
 hypostasim non hypostasi conferre studetis, Quomodo enim quod per se nō
 subsistit: per se consistenti assimilabitur? Nam heterogenea cum nulla natu
 ra coniungātur: cōparari inter se nequeunt / nec alterum alteri simile dici po
 test, Animal enī: animali cōfertur, Animal autem aut homini: scientia / sapiē
 tia / uoluntas / ceteraq; q̄ per se non subsistunt sed in aliis sunt: nullo modo cō
 ferri possunt, Cum igitur filius dei per se subsistat: uolūtati que per se nō sub
 sistit similis esse non potest. Quare aut manifeste similem esse patri filium ne
 gent: aut non uoluntati sed ipsi patri similem confiteantur, ¶ Preterea, si fi
 lius uoluntati similis est et patri dissimilis: ut dicitis / necesse est ut etiam uolū
 tas patris ipsi patri dissimilis sit, Hec enim impietas a positione sequit̄ uestra.
 Et si uoluntas hec patris per se subsistat: erit in essentia dei / dissimilis ei substā
 tia, Quero igitur dissimilitudinis huius modum: quā subsistens per se uolun
 tas habet ad patrem, Nam si ideo dissimilis est quia patre minor: erit peius qd̄
 ex ipso patre est, Non enim extra / sed ex ipso et in ipso / uoluntas sua est, Sed
 nec creaturas uidemus peiora ex seipsis naturaliter producere, Sin aut̄ maius
 quid & melius patre uoluntatem dicetis: patet etiam hinc nō minor impietas,
 Qz si neutrū dabit̄ / sed uoluntatem non per se subsistere sicut in hominib;
 putabitis: quomodo uoluntatem huiusmodi patri cōferetis? Ita undiq; ad im
 pietatem positio hec uos manifeste deducit. quare necessario similitudinem fi
 lio ad patrē dabit̄, Nā qm̄ si dissimilē uolūtate patri dicem⁹ / impietas undiq;
 erūpit: reliquit̄ ut similē cōcedam⁹, Si ergo uolūtas patri similis est / et filius uo
 lūtati: erit necessario tertius quoq; primo filis, & sic patri similis hac etiā rōne
 fili⁹ inuenit̄, Verū qm̄ nihil est inter patrē et filium: cesset oro hec de uolūtate
 1, Cori. 1, oro / & nullo mediāte similis patri filius predicef, Scriptū est enī: uirtutē & sa
 pientiā dei filiū esse. Si ergo uolūtas patris uirtutē & sapientiā ipsius ut chara
 cterē ostēdit: necesse est similē eē p̄ri / ne uirt⁹ & sapia dei dissimilis ei sit. Aliter
 magnitudinē impietatis sue oro considerēt, Nā cū patri unū filiū dicere simi
 lem recusent: duos inducent / si uolūtatem quoq; per se subsistere opinentur.

Nā si uolūtas p se nō subsistat: nec patri similis erit / & qualitātē ponēt in deo.
 3 ¶ Ad hec, quorūcūq; una est operatio et eadem naturalis uirtus: ea eiusdem
 essentie necessario sunt, diuersa enim natura sunt: quorum uirtutes et opera
 tiones diuersae. Quorum autem una substātia est: inter ea similia quoq; sunt.
 Sed patris & filii una operatio est / & eadē uirtus cōsubstātiālis. ergo filius patri
 cōsubstātiālis est / & ei similis. Idcirco nō uolūtatis: sed ipsius patris imago est.
 4 ¶ Ad hec. si que pater uult: eadem filius quoq; uult (nulla enim est uoluntatis
 diuersitas: in trinitate sancta) quid erit opus uoluntate per se subsistēte: que
 tertium filium esse ostendat: qui immediate patri coniungitur: cum ipse sit ui-
 5 uens genitoris uoluntas. ¶ Preterea, si uoluntatis paterne & non ipsius patris
 character & similitudo filius est: interrogabim⁹ rursū si uoluntas patris simi-
 lis sibi ipsi sit an dissimilis. Sed dissimilē dicere: impium est. similis ergo. Sed fili⁹
 character ipsius est uoluntatis: & ipse igitur similis patri est. Quomodo enim
 dissimilis erit: qui per similitudinem uoluntatis patri assimilatur / & character
 eius est: nisi compositum ex simili atq; dissimili putetis: ut partim similis patri
 sit / partim dissimilis. Sed quis mentis compos concedet rem unam secundum
 essentiā & unam numero / Paulum (uerbi gratia) uel Petrum: duas secundum
 naturā oppositas naturas habere: non enim est unus & idem: rationalis simul
 atq; irrationalis. neq; ignis: calidus et frigidus est, alterum enim istorum: alte-
 rum perimit, non potest igitur similitudo & dissimilitudo in filio esse. Quare
 nullo modo dissimilis est. presertim cum scriptura testetur: similem patri om-
 6 nino esse filium. Nam qui uidet me / inquit: uidet & patrē meum. non dicit: ui-
 det etiam patris uoluntatem. Ipsius ergo patris / non uolūtatis sue / imaginem
 esse filium: merito pieq; predicam⁹. ¶ Accedit. q. omnia quorū alterum alte-
 ri dissimile est / et alterum ab altero separatū: aut loco aut ratione hoc est dif-
 finitione id habent, loco: corpus a corpore distare potest, & eo quo distat: dissi-
 mile esse. Ratione dissimilia sunt: que per substātiālem differētiam differūt /
 que dissimiles effectus operātur, ut homo equus / sanitas egritudo. Hec ulti-
 ma: contraria immediata uel mediata / exteriores philosophi appellant. Imme-
 diata: ut diximus / sanitas et egritudo. nichil enim inter hec intercedit: sed al-
 terum ipsorum in susceptibili semper inerit, mediata: ut timor temeritas. Vir-
 tus enim semper inter contraria uiciosa est. Cum igitur istis modis dissimilitu-
 do in omnib⁹ inuestigetur: dicant quomodo filius a patre disseparatur. Loco
 non potest: quoniā corpus nō est. Sed nec ratione, nam primum nulla ratio ac-
 diffinitio naturā filii a natura patris distinguere potest: cum uterq; natura de-
 us sit. Deinde neq; quasi contrarium: filius a patre distinguetur. Non enim
 medium quid: ex immediatis cōtrariis fit, nec simul: hec cōtraria esse possunt.
 Pater autem & filius: simul sunt, Veniemus (inquit) saluator ego & pater: et in Ioan, 14.
 ipso manebimus. Sed neq; dissimilitudo: quasi mediatorū erit contrariorum.
 Ad mediū enim: alterius intēsiōe cōtrarii / alterius remissiōe peruenit. Sed pa-
 ter nunq; min⁹ uel magis pater: nec filius magis aut min⁹ suscipit. Quare fit ut
 cum nullus dissimilitudinis modus inter patrē et filium inueniatur: uecordia

fit / uolūtatī paterne magis q̄ ipsi patri similē esse filium arbitrari, ¶ Ad hec. 7
 quorū eadem ratio est: ea eiusdem nature ac similia inter se sunt, Nam de quib-
 bus hec ratio dicitur: animal rationale mortale / mentis et discipline capax: om-
 nes eiusdem substantie esse demonstrat, homines enim: omnes sunt. Si ergo de-
 us / dominus / immortalis / rex / omnipotens / et cetera omnia que de patre pre-
 dicantur: ea de filio quoq; uere dicantur / nec nudis nominibus sed re ipsa: que
 ratio a naturali similitudine patris filium separabit? Qz si quis audebit dicere:
 non uere filium appellari deum / neq; natura sed gratia / patris filium uocari:
 ut Paulum Samosatēnū imitatus / cōtemnetur a nobis dicentibus. Nisi credetis
 non intelligetis, Non enim possibile est si quis natura deū esse filium negat: na-
 turalem similitudinē eius & patris intelligere,

Paulus sa-
mosate-
nus

¶ Thesauri Cyrilli / libri primi / finis,

¶ Eiusdem liber Secundus,

¶ Qz patri consubstantialis filius est.

Cap. I.

Cauillus
heretico-
rum

I pater generare filiū cepit / & a generando postea cessauit / ut here-
 tici predicare audēt: anteq̄ filius nasceret / unica in diuinis erat per-
 sona, nato autē filio: dualitas facta est / & sic additio ad priscā uni-
 tatē persone facta est, Qua ex opinione: multa impia consequūt, sed
 que si quis fugere uelit: eum credere oportet nō fuisse patrem ante filium / sed
 esse ipsi coeternum. Nam sicut si prefuisset: non esset consubstantialis, sic quo-
 niam non prefuit: consubstantialis omnino est, Nec qm̄ differentia quedam in-
 ter patrem & filium inuenitur: quoniam alius est pater / alius est filius: et alius est
 principium / alius ex principio: idcirco ab idēitate substantie patris filius repel-
 letur. Non potest enim coeternus esse patri: qui ex ipso naturaliter nō est, cre-
 atura enim: coeterna non est. Quāuis ergo principiū filii pater sit / tamen quia
 ex ipso naturaliter filius est: & coeternus / et consubstantialis ipsi necessario est,
 Nam qui ex principio naturaliter est: eiusdē cum principio substantie est. ¶ Sed
 non suscipit (Eunomius clamat) patris substantia generationem: filius uero ge-
 nitus est, Quomodo igitur cōsubstantialis erit qui natus est: ei qui generari nō
 potest? ¶ Doceant nos oro / qui hec indocte proferunt, si generatio cōsubsta-
 tialitate interimit: quomodo seruabitur? nam si genitū genitori cōsubstantia-
 le non est: quid erit consubstantiale / an quod natum non est & alienum a sub-
 stantia: uel quod ab aliquo sumptū? Sed hoc in diuinis penit? impossibile. ¶ Sed
 ingenitum ingenito / & genitum genito consubstantialē est: inquit, Ingenitum
 autem genito: minime. ¶ Erit ergo secūdū ipsum: Adam non eiusdem substantie
 cum Abel, Hic enim natus ex muliere est: ille minime. Qz si Abel & Adam
 eiusdē substantie natureq; sunt: quid prohibebit filium etiam ex patre genitū
 ingenito patri esse consubstantialē? Illud mirum uidetur quod uel nolentes cō-
 cedunt: non sicut creaturas / ita uerbum quoq; extra diuinam substantiam fu-
 isse productum: sed natum ex patre. Si ergo ex patre nascitur: quare cōsubsta-
 tialis non est: utrum quia talem generare nō potuit: an quia noluit? Nam si nō
 potuisse dixerint: impudenter impotentiam patri attribuent, Si noluisse: tur-

pissimam illi pigritiam imponent / propter quam peiorem genuerit: cum potu-
 erit meliorem, Melius enim est cōsubstantialē sibi: q̄ contra gignere, Quia igitur
 et omnia pater potest / & meliora semper uult: consubstāialis sibi ex eo na-
 scitur filius, ¶ Sed quod ex principio est: et natū ex aliquo (Eunomius inquit) Cauillatō
aduersari
orum,
 secundum est ab illo: a quo esse habet, secundus ergo erit filius a patre: & idcir-
 co non cōsubstantialis, Nam si consubstāialis erit: deitas una in dualitatē diui-
 sa erit, aliter enim: consubstantialis esse non potest, ¶ Ad incisiones rursus /
 diuisionesq; corporum uenit: cum diuinā substantia incorporea sit / nec diui-
 sionem aut incisionem ullam possit suscipere / nec loco describatur, sed inef-
 fabili quadam supremaq; natura constituta: filium ex patris hypostasi genue-
 rit, Non enim potest esse perfecta deitas: nisi filium habeat / et fructū ex se pa-
 riat, nec potest esse creator deus absq; filio: per quē omnia fiunt, Ex patre igitur
 filius nascitur: non incisione / aut defluxu aliquo: sicut heretici ad naturā cor-
 porum deum deducētes / imaginantur, sed sicut ex igni calor: inseparabiliter
 ex substantia patris prodit, ¶ Sed si consubstāialis est filius patri: Eunomius
 inquit / cur non est etiam ipse ita bon⁹ ut pater? Cur enim bonum ita me dicis:
 saluator ait, Nemo bonus: nisi unus deus, unum dixit: ut omnia & seipsum ex Marci, 10
 ciperet, Nam etsi bonus ipse quoq; sit: pater tamē solus ipsa bonitas est, ¶ Do-
 minum o Eunomi diuina scriptura filium appellat: & uere dominum, utrum
 igitur contra scripturas tu & spiritum sanctum a quo edite sunt: uere atq; na-
 tura ipsum / dominum negabis? An concedes: authoritatem scripturarum for-
 midās? Sed si primum: in idololatriā incidēs / cum dominum uere non fatearis,
 adoresq; illum: quem deo patri cōsubstantialē esse non credas / sed potius crea-
 turam, Quicquid enim uero deo cōsubstāiale non est: id natura deus esse nō
 potest, Dominus (inquit) deus uester: dominus unus est, una enim natura dei-
 tatis est: quam solūmodo adorare oportet, Dominum inquit deum tuum ado-
 rabis / et ipsi soli seruiēs: seruitute uidelicet qua deus colendus est, Si ergo quo-
 niam deus pater solus dicitur bonus: idcirco filius non erit ita bonus sicut pa-
 ter / similiter profecto quoniam dominus & deus dicitur unus pater: non erit fi-
 lius / nec dominus nec deus, Cur ergo ipsum adoras? Sin autem cum dominus
 et deus pater sit: filius quoq; ut ex ipso prodiens secundum naturam / proprie-
 tatēq; diuine nature naturaliter habens / atq; ideo & dominus & deus cum pa-
 tre sit: habebit necessario etiam bonitatem nō aliter q̄ pater, Multa enim de pa-
 tre & filio: diuine scripture predicant, nec tamen diuersitas nominum diuersi-
 tatem substātie ostendit: nec ulla dissimilitudo essentie inter patrem et filium
 intelligitur, Vna enim utriusq; deitas est: etiam si uarietate appellationum dif-
 ferenter significetur, Nichil enim proprium uni est: quod alteri non insit, ex-
 cepta solūmodo patris et filii appellatione: ac re. pater enim semper pater est:
 et filius filius, nec filius unq̄ pater: nec pater unq̄ filius erit, Quare uehemēter
 errat / qui preter patris et filii nomina et res: aliud quippiam non equaliter dici
 de utrisq; opinatur, nec dicentem Paulum audit, unus deus pater: ex quo om-
 nia, et unus domin⁹ Ihesus: per quem omnia, Aperte patri: et deū esse & unū 1, Cori, 8,

- efſe attribuit, filio autem: et dominum efſe & unum. Num igitur propter hoc filius non erit deus: quoniam pater / unus deus appellat⁹ eſt. Sed ſi ſic: nec pater dominus erit / quoniam filius: unus dominus appellatur, Abſit hec impietas, Nam cum pater deus ſit: filius quoq; deus eſt. & cum filius domini ſit: pater quoq; dominus eſt, **Q**z ſi differentia ineſſet aliqua que ipſos eiſdem efſe nature non pateretur: nunq̃ appellatio unius in alterum recurreret. Quare quoniam omnia patris in filio ſunt / et omnia filii rurſum in patre / quoniam identitas nature nulla ratione diſtinguitur: ita erit filius bon⁹ ſicuti pater / idcirco etiam conſubſtantialis. Nam que naturaliter diuerſa ſunt: ea omnia proprietatibus quibuſdam naturalib⁹ inter ſe differunt, Equus enim et homo diuerſa natura ſunt: et diuerſe ipſis proprietates inſunt naturales, Quomodo igitur filius patri conſubſtāialis non erit: quia omnes naturales patris proprietates habet, Non enim mentitur ſaluator: dicens ad patrē, Quia omnia mea / tua ſūt: et omnia tua / mea. Si ergo patris omnia: ſua ſunt. unum autem omnium: naturalis bonitas eſt, hec etiam nature paterne pprietas erit proſecto in eo: qui ex ipſo patre naturaliter prodit, quare cōſubſtāialis etiam erit, **¶** Preterea quoniam formam hominis uerbum dei aſſumpſit: & propter ſalutem noſtrā cum eſſet in forma dei / humiliauit ſeipſum: homo fact⁹ / idcirco & ſicut homo: nonnunq̃ loquitur, nec hac ratione diuinam gloriam ſuam minuit, uerus enim homo factus eſt: nec idcirco uerus deus nō eſt, Merito igitur modo ut homo / modo ut deus loquitur, **Q**z autem hec uera ſunt: ipſum audias ad Samaritanam quaſi Iudeum loquentem, Vos (inquit) adoratis quod nescitis: nos autem adoramus quod ſcimus, ut homo loquitur, Non enim ex adorantib⁹ uerbum eſt: ſed cū patre atq; ſpiritu ſancto ſimul adoraf. Adorent inquit ipſum ōnes angeli dei. Nemo autem ignorat: nulli prorfus nature preterq̃ dei / adorationem a ſcriptura cōtribui. Scriptum eſt enim, dominum deum tuum adorabis: & ipſi ſoli ſeruies, Sicut igitur fili⁹ quis uere adorabilis ſit: tamē ut homo adorat, ſic quāuis deus ſecundum naturam ſit: tamen patrem ut homo deum ſuum appellat. Neq; idcirco dicant heretici: filium deum non eſſe, immo ut naturaliter filius & deus: erit etiam patri conſubſtāialis, Si enim quiſpiam dicere audeat: qd filius quis ſit in forma equalitateq; dei (ut Paulus ait) deum tamen habet ſecundum naturam ipſum patrem: poterit certe hoc dato diuina natura deo alio ſubiici, Poterit ergo etiam deus pater: deum habere, quod impium dictu / ſtultiffimumq; eſt, Filius ergo deum habet: non ut deus / ſed ut homo. Omnia ergo ſeruo conuenientia uerba: ipſi ut homini attribuemus, Et ſicut celfitudinē deitatis ſue in humilitate hominis cognoscimus: ſic humilitatem hominis in deitate ſua cognoscere non recuſabimus, Nam ſi quis humiliter humanoq; more dicta / deitati attribuere audebit: et rurſus que excelle ſicut a deo dicūtur / homini accōmodabit: is naturam rerum confundet / et diſpenſationē qua factus eſt homo interimet. Nōnunq̃ enim ut deus loquitur, Amen amen dico uobis: anteq̃ Abraham fieret ego ſum. Et rurſus. Ego deſcēdi de celo, non erat enim homo: anteq̃ Abraham fieret, neq; ut homo: de celo deſcēdit, **Q**z ſi ut homini
- Ioan. 17, et omnia tua / mea. Si ergo patris omnia: ſua ſunt. unum autem omnium: naturalis bonitas eſt, hec etiam nature paterne pprietas erit proſecto in eo: qui ex ipſo patre naturaliter prodit, quare cōſubſtāialis etiam erit, **¶** Preterea quoniam formam hominis uerbum dei aſſumpſit: & propter ſalutem noſtrā cum eſſet in forma dei / humiliauit ſeipſum: homo fact⁹ / idcirco & ſicut homo: nonnunq̃ loquitur, nec hac ratione diuinam gloriam ſuam minuit, uerus enim homo factus eſt: nec idcirco uerus deus nō eſt, Merito igitur modo ut homo / modo ut deus loquitur, **Q**z autem hec uera ſunt: ipſum audias ad Samaritanam quaſi Iudeum loquentem, Vos (inquit) adoratis quod nescitis: nos autem adoramus quod ſcimus, ut homo loquitur, Non enim ex adorantib⁹ uerbum eſt: ſed cū patre atq; ſpiritu ſancto ſimul adoraf. Adorent inquit ipſum ōnes angeli dei. Nemo autem ignorat: nulli prorfus nature preterq̃ dei / adorationem a ſcriptura cōtribui. Scriptum eſt enim, dominum deum tuum adorabis: & ipſi ſoli ſeruies, Sicut igitur fili⁹ quis uere adorabilis ſit: tamē ut homo adorat, ſic quāuis deus ſecundum naturam ſit: tamen patrem ut homo deum ſuum appellat. Neq; idcirco dicant heretici: filium deum non eſſe, immo ut naturaliter filius & deus: erit etiam patri conſubſtāialis, Si enim quiſpiam dicere audeat: qd filius quis ſit in forma equalitateq; dei (ut Paulus ait) deum tamen habet ſecundum naturam ipſum patrem: poterit certe hoc dato diuina natura deo alio ſubiici, Poterit ergo etiam deus pater: deum habere, quod impium dictu / ſtultiffimumq; eſt, Filius ergo deum habet: non ut deus / ſed ut homo. Omnia ergo ſeruo conuenientia uerba: ipſi ut homini attribuemus, Et ſicut celfitudinē deitatis ſue in humilitate hominis cognoscimus: ſic humilitatem hominis in deitate ſua cognoscere non recuſabimus, Nam ſi quis humiliter humanoq; more dicta / deitati attribuere audebit: et rurſus que excelle ſicut a deo dicūtur / homini accōmodabit: is naturam rerum confundet / et diſpenſationē qua factus eſt homo interimet. Nōnunq̃ enim ut deus loquitur, Amen amen dico uobis: anteq̃ Abraham fieret ego ſum. Et rurſus. Ego deſcēdi de celo, non erat enim homo: anteq̃ Abraham fieret, neq; ut homo: de celo deſcēdit, **Q**z ſi ut homini
- Ioan. 8, anteq̃ Abraham fieret ego ſum. Et rurſus. Ego deſcēdi de celo, non erat enim
- Ioan. 6, homo: anteq̃ Abraham fieret, neq; ut homo: de celo deſcēdit, **Q**z ſi ut homini

hec quispiam sibi attribuet: non erit homo factus in extremitate temporū, Et
 rursus si quis homini conueniētia uerba et res / sicut deo ipsi attribuet: non po-
 terit impietate effugere, Quomodo enim de deo dici potest, turbata est ani-
 ma mea: et tristis est: an dolorē et metū mortis deo attribuet? Quid porro faci-
 et: suspensum in cruce uidēs: utrum deitātē filii putabit: an hanc impietatem
 uitabit? Vtriq; igitur nature: sua conseruentur, et deitas sua non ex iis que ut
 homo loquitur: cognoscatur, Que autem deo ipsi per se non conueniūt: filio
 dei ut homini attribuantur. Si ergo patrem solum per se bonum dicit: ut homi-
 ni non ut deo id sibi accōmodetur, Sed uniuersam huius textus sententiā bre-
 uiter aperiāmus: ut cognoscā⁹ cur dominus noster Ihesus Christus: huiusmo-
 di uerbis fuerit usus, legis quidam peritus (sic enim scribitur) accessit ad domi-
 num: querens quomodo poterit salutem eternam consequi. Dixitq; ad eum,
 Magister bone, quid faciens eternam salutē consequar? Ad hec dominus. Cur
 me inquit bonum appellas? nullus bonus nisi unus deus, uade / deinde inquit:
 et uende omnia bona tua / et da pauperibus: & habebis thesaurum in celis. Cu-
 ius precepti pondus ille nō tulit: recessit enim mestus, Que igitur occasio subli-
 mis theologie hic erat? cum ille non quid credendum: sed quid faciendum inter-
 rogaret, aut quare dominus non quod ille petebat: sed aliud respōdisset? pre-
 sertim cum non esset possibile illum: qui unius euangelice uirtutis pondus non
 tulit: supreme theologie dogmata intelligere. Verum quoniam uir in lege peri-
 tus ut ad hominem nudum accedebat: redarguere illius imperitiā / qui sapi-
 entiam legis uniuersam consecutum se putabat / uolens: respondit dicens. Cur
 ut ad hominem solūmodo uenis: et quod deo naturaliter inest (nam ipse solus:
 uere bonus est) michi attribuis? Vnus enim est natura bonus: deus uidelicet, Si
 ergo me credis deum esse / atq; ideo bonum: quid quasi ut ad hominē uenis?
 Sin autem deum esse non putas / sed hominem solūmodo: quare quod deo soli
 attribuitur / homini accōmodas? Non igitur his uerbis / sublimis theologie (ut
 diximus) dogmata exponit: sed illum reprehēdēdo emēdare conatur. ¶ Sed
 contentiosi nimium heretici sunt. sufficit enim inquiunt nobis: q. pater solus /
 bonus appellatus est. Non erit ergo ita bonus ut pater / filius: et ideo nec consub-
 stantialis, ¶ Sed si hoc modo scripturas intelligunt: quid dicēt cum etsi pater
 lux / et filius lux appelletur: solus tamen filius / uera lux in euangelio scribitur,
 Erat inquit lux uera: que illuminat omnem hominem. An patrem non esse ue-
 ram lucem ideo putandum: quoniam soli filio hanc appellationem Ioannes at-
 tribuit? Nemine puto adeo insanum esse: ut ad id impietatis deueniat. Sicut
 ergo quāuis solus filius uera lux appellatus sit: ueram tamē lucem ipsū quoq;
 patrem esse / negandum non est. ita si quis dixerit solum patrem esse bonum:
 non priuabit eadem naturali bonitate filium / qui ex ipso est, Vbi autem natu-
 re idēitas est: ibi et consubstātalitas, Nam sicut si differētia quedam inter pa-
 trem et filium nature daretur: nō esset cōsubstātalīs, sic si nulla huiusmodi dif-
 ferentia inuenitur: cōsubstātalīs necessario est, Si ergo lux uterq; et uera lux
 est: idēitas substantie hinc demonstratur, Nam si diuerse substantie sunt:

Ioan. 12,
Math. 26

Marci. 10

Ioan. 1,

Ioan, 14, quomodo pater in filio et filius in patre uidetur? Qui uidet me inquit; uidet et patrem meum. Nunq̃ certe hominis formam in aſino ſpeculabimur; nec aſini in hominis forma, Simile enim; in ſimili uidetur, que uero natura differunt; nunq̃ in alterutris uidebuntur. Quare ſi filius in patre / et pater in filio uidetur (quod negare non poteſtis) conſubſtantialis patri filius erit.

¶ Qz filius cōſubſtantialis patri eſt; ex propoſito textu, uado ad patrem meum et patrem ueſtrum; deum meum et deum ueſtrum, Cap, II,

Obiectio
Eunomia
norum

Ioan, 20,
Pſal, 21,

Ed eadem ſepius ad decipiendos ſimpliciores; Eunomius clamat, quomodo enim (inquit) cōſubſtantialis erit filius patri; quem deum ſuum appellat? Ecce uado ad patrem meū inquit / et patrem ueſtrum; et deum meum et deum ueſtrum, Et ruruſ, deus me? / deus meus; cur me dereliq̃

ſti? Si uero deus ipſius eſt; quomodo erit cōſubſtāialis? Nam que nature ſunt eiufdem; nō erunt alterutra alterutris dīi, ſicut nec anima anime deus eſt; nec angelus angelo. ¶ O impietatis magnitudinem, creaturam nō filium dei; uerbum putat, ſeruum; non dominū, Nam ſi uere ac ſecūdam naturam deum eſſe / filii patrem opinatur; nec per diſpenſationē qua homo factus eſt / hominem loqui credit; nec conſubſtantialis patri erit / ſed nec dominus neq; deus, Cur ergo non aperte inter creaturas filium dei enumerat? ne uidelicet patefacta impietate ipſius; clamare omnes faciat, decepti eſtis; ignorant ſcripturas. ſcrutari enim non uultis ſermonis uirtutem; ac ideo non deum / ſed templum dei quaſi unum ex numero ſanctorum / filium facitis. De ſanctis enim dicitur, ha-

Pſal, 5.

Pſal, 81.

Ioan, 8,

bitabo in ipſis, et ita erit non natura deus / filius dei; ſed per gratiam, ſicut ſcribitur, Ego dixi dīi eſtis; & filii excelsi ōnes, a quibus natura ſe diſcrepare; aperte ipſe docet ſaluator dicēs, Vos de deorſum eſtis; ego de ſuperius ſum, ¶ Sed quomodo (inquit) cōſubſtāialis erit filius patri; qui ex ipſo ut ex principio eſt / cum pater non ſit ex principio? ¶ Filium o uos uerbum dei cōceditis eſſe, ſi ergo uere filius eſt; erit neceſſario genitori ſuo conſubſtāialis, Sin autem uere filius nō eſt; hanc impietatem aperte dicatis / ut omnes uos fugiant tanq̃ ſcripturarum euerſores; a quibus uerbum dei uere filius et non creatura nominatur, Deinde cum filii principium patrem eſſe dicitis; quo pacto id intelligitis? Nam ſi principium filii pater eſt quaſi creator; creatura erit non filius, et repugnabit

Pſal, 109.

opinio ueſtra ipſi quoq; patri; dicēti, Ex utero ante luciferum genui te, Sin uero non ut creator principium filii pater eſt / ſed ut genitor; neceſſe eſt quoniā quod ex aliquo naturaliter prodit / eiufdem eſt cum illo ſubſtantie; quāuis alterum principium ſit / alterum ex principio; ut cōſubſtāialis patri filius ſit, Qz ſi propterea conſubſtantialis non erit / quoniam pater ex nullo principio eſt / filius uero patrem habet principiū; quid prohibet dicere nō fuiſſe Abel et Adam eiufdem ſubſtantie? quoniam Adam a nullo natus eſt, Primus enim homo; a deo fuit creatus, Abel uero; ex ipſo Adam genitus, quod penitus falſum eſt, Eiufdem enim ſubſtantie; Adam et Abel fuerunt, Quare pater quoq; ac filius qui ex ipſo eternaliter prodit / et ſemper cū ipſo eſt; eiufdem ſubſtātie ſūt, ¶ Sed quomodo (inquit Eunomi?) genitū et ingenitū / cū inter ipſa / maxima

differētia sit: eiusdem erunt substantie. ¶ Si quoniam genitus et ingenuus dif-
 ferunt / eadem causa eiusdem nature non erunt: quare Petrus & Paulus cum
 multum inter se differant / eiusdem substantie sunt. Alter enim niger est (uer-
 bi gratia) alter candidus / & alter magnus & alter paruus. Sed non omnis diffe-
 rentia substantias diffeparat: sed sola que naturas diffinit. Quid igitur prohi-
 bet consubstantialē patri filium esse: quoniam eadem in utrifq; natura est. Dif-
 ferunt autem: quia pater quidem ingenuus / filius uero genit⁹ est. Ita enim ea-
 dem deitas: in patre atq; filio naturaliter erit. ¶ Sed qui essendi principium ha-
 buit / Eunomius infert: non potest eiusdem esse cum illo substantie / qui huius-
 modi principium nunq̄ habuit. Si ergo perfecte pater filium genuit: genera-
 di finem iam habuit. Is finis: essendi principium filio est. quomodo igitur con-
 substantialis patri erit. ¶ Sed si finem generandi pater fecit o uos: principium
 etiam generandi habuit. Accessit ergo filius patri postea: & recens (ut ita dicā)
 deus erit / quod est contra scripturam. Non erit enim (inquit) in te deus recens. Psal. 80.
 Deus autē a scriptura filius appellat⁹, non est ergo recens. Sicut igitur si recens
 esset: nō esset eiusdem substantie, ita cum non recens deus sit: eiusdem substā-
 tie est. ¶ Preterea, soli deo adoratio a creaturis debetur. hominibus enim scri-
 bitur, Dominum deum tuum adorabis, Angeli uero iubentur filium adorare. Deu. 6,
 Hebre. 1,
 Quādo enim primogenitū in orbem terrarum introduxit: adorent eum (in-
 quit) omnes angeli dei, deus ergo est filius: qui adoratur, Is si non est consub-
 stāialis patri: alius deus filius erit / alius pater. & necesse erit in duos credere de-
 os. Quod quoniam nullus Christianus audire patietur: consubstantialis erit /
 ut unus deus in trinitate non plures adorentur. ¶ Preterea, si pater et genera-
 re cepit / & finem generandi habuit: mutatus necessario est, Aliter enim se ha-
 bebat anteq̄ generasset: aliter in generando / aliter postea, Sin uero nulla muta-
 tio deo potest accidere: nec generare cepit / nec generandi finem habit⁹ est /
 ut heretici contendunt. Eternaliter ergo / creator temporum seculorumq; fili⁹
 est in patre, et quoniam coeternus: idcirco etiam consubstantialis, Quamuis
 alioquin si principium et finis generandi dabitur: aliquid patri accessisse neces-
 sarium est. Cui autē aliquid accessit: id non erat ante accessionem illius rei per-
 fectum. Sed pater semper perfectus est, nichil ergo ei accessit, nec generare ce-
 pit: sed habet secum semper filium suum, Quare sicut si principium tempo-
 ris filius habuisset: cōsubstantialis patri nō esset, ita qm̄ huiusmodi principium
 non habuit: cōsubstantialis patri est, Nam sicut qui principium et finem gene-
 rationi diuine attribuunt: a consubstantialitate patris filium repellunt, ita nos
 huiusmodi principium et finem in generatione filii recusantes: consubstantiali-
 tatem necessario predicamus. ¶ Sed non potest fieri (Eunomi⁹ inquit) ut idē-
 titas substantie in patre et filio conseruetur: cum pater ingenuus sit / filius au-
 tem genitus. Nam si erunt consubstantiales: in nullo differet quod genitum
 est / ab ingenito. Quod si dabitur: quid prohibebit patrem quoq; genitum es-
 se / et filium similiter ingenitum? hec (inquit) confusio eos sequitur: qui substan-
 tie identitatem in patre et filio predicant. ¶ Nos autem dicimus: non posse nō

Cauillus
 aduersa-
 riorum

Ioan. 4,

seruari identitatem substantie in patre et filio. Imago enim patris / filius est; & in seipso patre ostendit, nec ullus poterit in alia natura aliam inspicere, nō enī asinus in homine uidetur: sed homo in homine, Quare si querenti Philippo uidere patrem / seipsum Christus ostendit: dicens, qui uidet me: uidet & patrem meū, necesse est eiusdem esse substantie patri filium: sicut incommutabilem eius imaginem & characterem substantie sue. ¶ Preterea, cum ubiq; dominus eūdem se natura cum patre doceat: cumq; non posse id fieri heretici contendāt: quoniam alter genitus alter ingenitus sit: quis erit adeo stultus / ut putet hominibus magis credendum q̄ deo: uel quis compos mentis illam apostolorum uocem non exclamabit: deo magis q̄ hominibus esse obtemperandū: prefertim

Actuū. 4

cum etiam ipsi genitum ex patre filium concedere uideantur, Quomō ergo quasi creatura extra substantiam genitoris / neq; ipsi consubstantialis erit: si uere genitus ex ipso est / et quasi naturalis fructus ipsius? Qz si sola uoce genitum ex patre dicunt: dicant aperte creaturam esse / nec multa simulantes multaq; dissimulantes: simpliciores Christianorū conentur decipere. ¶ Sed si deus

Aetius

(inquit Aetius) indiuisibilis secundum substantiam est: non est genitus ex eo filius / cum per disseparationem substantie generatio fiat, sed productus ab eo secundum uoluntatem est. ¶ Quomodo igitur eiusdem erit substantie natura per uolūtatem producta: cum eo qui eam produxit? Indiuisibilis nature / deus est o Aeti: nec idcirco generandi uirtute priuabitur, potest enim indiuisibilis et generans simul esse, Tu autem honorare deum uolens: indiuisibilitate ei attribuis. ¶ Sed cum generandi uirtute priues / & filium eius creaturam putes: non honoras certe. pulcherrima enim atq; prestātissima res est: naturalis actio siue operatio. Si ita dicere uis: & ea quam generandi uirtutem appellamus / deum honora. Vere autem deum honorabis: si indiuisibiliter ex seipso generare consubstantialem sibi filium ineffabili incōprehensibiliq; modo / fateri predica req; uolueris. ¶ Sed cum uoluntate patris productum filium dicas: non uideo cur filium appelles? Quomodo enim uere filius erit: qui non ex substantia patris emanat? Sed uere filius est. consubstantialis ergo etiam est, eadem enim natura geniti & genitoris inuenitur. ¶ Preterea, si quēadmodum uos dicitis decepti & decipientes: non ex substantia patris filius emanat / sed productus est quia pater uoluit. quoniam ipse & sapientia & uirtus patris est: non erit natura pater sapiens / & uirtute pollens, Extra enim substantiam suam sapientia & uirtus sua producta: non erit sibi cōnaturalis, quod absurdissimum est, Natura enim sapiens est: & naturaliter uirtute pollet deus pater, Quare ex substantia eius filius emanat: & eiusdē cum ipso substantie est. ¶ Sed dic queso / quid impulit patrem ut extra substantiam suam filium produceret: ut ais, utrum necessitas aliqua: an quia gratiam et bonitatem in eo suam (sicut & in aliis creaturis) ostendere uoluit? Si necessitate impulsus dices: erit necessitati pater subiectus. Sin quia gratiam suam in filium uoluit ostendere: sibi magis q̄ filio gratificatus inuenitur. Per filium enim: & creator / et sapiens / & uirtute pollens inuenitur, Omnia enim per ipsum facta esse: scriptura clamat. Et rursum, Chris-

Ioan. 1,

stus dei uirtus et dei sapientia. Sed stulticia est: gratificatū sibi patrem in his di 1, Cori, 1,
 cere, nec credere: ipsum naturaliter sapientem / ceteraq; huiusmodi esse, Nō
 ergo quia uoluit / filium pduxit: ut uos contenditis, sed ex seipso naturaliter
 5 emittit: & ideo consubstantialitas in eis necessario conseruatur. ¶ Ad hec, cō
 substantialem filium hominibus / ut hominem credimus: quia formam nostrā
 accepit. Est autem etiam in forma dei patris, Est igitur deo quoq; patri cōsub
 6 stantialis. ¶ Preterea, si splendor huius lucis / cōnaturalis eiusdeq; essentie cū
 luce sua est: filius cum sit lucis eterne splendor / cōsubstantialis illi erit. In omni
 bus autem huiusmodi exemplis: debilem quādam similitudinem ad supremā
 illam naturam adducimus, quoniam omnis creatura: in infinitum a creatore
 7 suo distat. ¶ Accedit, q. equalitas ut in corporibus secundum quātitatem di
 citur: sic in intellectualibus / incorporalibusq; (ubi nullū habet quātitas locum)
 secundum identitatem substantie dicitur, Sed filius / equalis secūdu scriptu
 ras patri predicatur: est ergo ei necessario consubstantialis, Nā que uere natu
 ra ex aliquo sunt: eiusdem substantie cū genitore sunt, Et qui oīa genitoris na
 turalia bona possidet: ex eo uere nat⁹ est, filius autem omnia que sunt patris: Ioan, 17,
 8 habet. ¶ Preterea, qui ex nihilo res creatas producit: non potest esse de natu
 ra productorum / sed de natura producētis necessario est, Producit autem fi
 lius et facit creaturas ex nihilo: etiam secundum uos, Eiusdē ergo substātie in
 uenitur: nō cū creaturis / sed cum producente et creante patre, Nam que ean
 dem actionem operationeq; habent: eiusdem esse essentie comprobātur, Na
 tura uero: pater deus est. natura igitur: filius quoq; deus est, Aliter erit parti
 cipatione deus: sicut et creature / nec erit differentia inter ipsum et creaturas.
 Sed creaturarum ipse dominus et creator est, Non ergo cū creatura ulla sub
 9 stantialiter: sed cum patre conuenit. ¶ Ad hec, omnis rationalis natura: non
 uoluntate sola / sed agendo ac patiēdo operatur, deus autem solus: sola uolū
 tate operatur, Sed filius sola uoluntate operatur, deo ergo patri: non creatu
 10 re alicui consubstantialis est. ¶ Accedit, q. non ut nos: sed nobiliore modo uni
 genitum filium suum deus generat, Sunt autem nobis: nostri filii consubstan
 tiales, Erit ergo etiam deo patri: filius suus, Et nos quidē: ante natos sumus no
 stros, Filius uero dei coeternus patri est: et ab eo non (ut nostri) separabilis.
 11 ¶ Ad hec, omnium que sunt: aliud deus est / aliud creatura. Quare filius: aut
 creature / aut deo consubstantialis erit, Non est autem creature cōsubstantia
 lis, uirtutē enim creatiuam suscipere creatura nō potest, Deo patri ergo crea
 tori omnium: ipse quoq; creator omnium / similiter consubstantialis erit,
 ¶ De cōsubstantialitate pr̄is et filii illo textu pposito. q. pr̄ me⁹ maior me est,
 Ve nature eiusdē / eiusdemq; substantie sunt / Eunomius Cap, III, Obiectio
 12 q. inquit: nō suscipiūt magis & minus, Nec enim homo homine scdm ra heretico
 tionē substātie: neq; asin⁹ asino maior ē, Si ergo in cōsubstantialib⁹ null⁹ rum,
 maiori & minori loc⁹ datur: & filius patrē maiore se esse / aperte docuit: nō est
 ei cōsubstantialis. ¶ Probe facerēt heretici oēs: si undiq; studerēt uerē scriptura
 rū sensū uenari / nec ad uoluntatē suā oīa uertere: atq; inde falsos syllogismos
 C, 1,

Philip. 2.
Ioan. 5.

1. Cori. 12.

cōnectere, Si enim offendit eos q̄ pater maior filio ſcribitur: iuuat illud quod de filio dicitur. Qui cum eſſet in forma dei: non rapinam arbitratus eſt ſe eſſe equalem deo, Et Ioannes apertiffime / patrem inquit ſuum deum dicebat: equalem ſeipſum faciens deo, Quomodo ergo aliene ſubſtantie eſt: cui equalis eſt? Nam que naturaliter equalia ſunt: eiufdem penitus ſubſtantie ſunt, ut homines / equi. ¶ Preterea .in incorporalibus maius et minus non ſecundum magnitudinem ſicut in corporib⁹: ſed ſecundum ſeruitutē perſpicitur. quod Paulus oſtendit, alii enim (inquit) ſermo ſapientie a ſpiritu datur: alii gratia curationū. multisq; huiusmodi cōnumeratis; infert, Omnia uero hec operatur unus et idem ſpiritus, Deinde rurſum hortatur: ut maiores gratias a deo petere debeamus, Num igitur ſpiritum in ſeipſo differre dicent / aut diſſimilis cuiusdam eſſe ſubſtantie: quoniā paruus eſt in paruis / et maior in maioribus inſpicitur / ſecundum ſuſcipientium capacitatem? Nemo ita inſanus eſt: ut hoc audeat cogitare. Cum igitur incorporea natura maius & minus non ſuſcipiat / quando maior pater filio dicitur: humanitati ſue non deitati ſermo attribuentus eſt, Nam cū dicat Chriſtus: pater qui me miſit maior me eſt, et apoſtolus de ipſo: non rapinam arbitratus eſt ſe eſſe equalem deo, querēdum eſt diligēter: quomodo et equalis patri et minor filius erit, ita ut nec equalitatem contemnamus: quia maior pater dicitur. nec maiorem eſſe patrem negemus: quia equalis ei filius ſcribitur, ſed utraq; pie intelligamus, Cū igitur non composita ſed ſimplex natura deitatis ſit: nunquā in plures perſonas diſtingueretur / niſi quedam inueniretur differentia, non ſecundum eſſentiam: ſed ſecundum relationem / et quaſi extriſecus intellecta, per quam utriusq; perſona in propria hypotaſi conſtituitur: nec ab unitate deitatis propter identitatem naturalem poteſt excludi, et ſic nulla confuſio / nulla quaſi mixtio patris & filii excogitari poteſt. Nam cum tanta ſimilitudo et perfecta identitas ſit: ut nōnulli eundem patrem & filium ſuſpicati fuerint / nec in dualitatem perſonarum diſtinxerint, ut hypotaſim que generat et que generatur / diuina ſcriptura notationibus diſtingueret: patris et filii nominibus uſa eſt, ut lumē ex lumie in propria utrunq; hypotaſi recte intelligeretur: ſeruata identitate ſubſtantie. Cōſuetudinem uero noſtram ſecuta: maiorem appellat patrem, ut undiq; et ea perſona ex qua / ſignificetur: et ea que eſt ex illa / perſpiciatur, Equalitatem etiā atteſtatur: ne ulla in eſſentia patris & filii diſſimilitudo et differētia reperiatur, Quamuis ergo ſecundū rationem ſubſtantie patris / equalis & penitus ſimilis ſit: maior tamē ipſo pater eſt q̄ eū generat / in hoc ſolūmō q̄a ex eo fili⁹ eſt. & ſic p̄icipiū filii ſc̄dm originē: pater eſt. Et certe que nature eiufdē ſunt: huiusmodi cōparationē ſuſcipiunt, Diuerſarū autē naturarū res: hoc modo nō cōferuntur, Nemo enī recte dicet bouem maiorem eſſe q̄ hominē: nec hominem q̄ bouē, Si ergo ſecundum hereticos pater maior ſit filio: neq; id ſecundū eſſentiam dici poſſit (homo enim homine ſc̄dm eſſentiā et inq̄tum homo: maior nō dicitur) nec diuerſe ſubſtantie maius et minus ſuſcipiant: ut diximus. relinquitur ut uel quia ex patre filius eſt / uel (quod magis nos credimus) propter

incarnationis dispensationem: maiorem patre filio a scriptura esse appellatū.
 ¶ Preterea, que inter se conferuntur et comparantur: eiusdem omnino nature sunt, neq; ab essentia comparationem suscipiunt (non est enim homo homine maior: ut homo) sed ab accidentibus quibus differunt, que ut plurimum ex passione aliqua fiunt / uel omnino ex causa exteriori: q̄ uidelicet in ratione ac diffinitione insita non est, ut uerbi gratia / maior est homo homine: magnitudine corporis / fortitudine animi / mentis acumine, Sed in omnibus hominibus una eademq; ratio substantie est: equaliter de singulis dicta, Accidentia uero: ex passione quasi ex radice fluxerunt, Tarditas enim mentis et timor animi: ex passione profluunt. Si ergo comparatio quelibet in accidentibus fundatur: et accidentia ex passione uel extrinseca fiunt causa / si nulla passio deo inesse potest / ne causa extrinseca ipsi accidat: reliquitur necessario ut pater filio maior sit / uel originis modo: quia principium eius dicitur / uel propter dispensationem incarnationis: ut diximus, ¶ At nō ambigue sed aperte (inquit Eunomius) filius patre minorem se predicat, quid ergo pluribus opus est? Nam uera diceretur: ueritatem concedetis, ueritas autem: Christus est, Maior igitur pater filio erit: et ideo dissimilis et non consubstantialis, ¶ Primū igitur interrogabim⁹ ipsum: quādo pater filio maior fuerit, In tēpore enī determinato: maior fuisse non potest. Temporum enim omnium / seculorumq; creator: fili⁹ est, Semper igitur ac eternaliter: patrem filio esse maiorem sequitur, Et quoniā maior ad minorem dicitur / simulq; sunt maius et minus: si pater maior filio est / coeterni sunt pater & filius, Quomodo igitur eternū eterno erit dissimile: aut quomodo maius. Deinde mirabimur / q̄ etsi a sapiētia huius mundi profecti / Aristotelicas disciplinas sequantur / et eas nobis incutiant: indocti tamen etiā secundum ipsas inueniuntur, Nō consequenter enim / cū de maiore atq; minore sermonem faceret: ad similitudinis / dissimilitudinisq; sermonem exciderūt, Nā etiā secundum Aristotelem (quo ipsi plurimum iactant) simile et dissimile non ponuntur in eodem genere: in quo maius et minus, Hec enī, ille ad aliquid appellat, quo in genere: simile atq; dissimile non uidemus poni, Quare igitur a maiore minoreq; tu orationem contexens: conclusionē alterius generis induxisti: dicēs: minor est filius patre / dissimilis igitur, Melius dixisses, inequalis ergo / aut non tantus, quāuis et ita non recte. Nam etsi maius & minus propter quantitatem proprie dicuntur: non tamen in eo genere collocantur. Indocte igitur a maiore atq; minore ad simile & dissimile Eunomius declinauit: dicēs: minor est filius patre: dissimilis ergo. Nec min⁹ indocte dicet, minor est: ergo inequalis / aut non tātus, Nam maius & minus / quoniam alterum ad alterum dicitur: sic ab Aristotele diffiniuntur, Ad aliquid dicuntur (inquit) que ipsa que sunt: aliorum esse dicuntur / uel quomodolibet aliter ad aliud, ut maius / id ipsum quod est: alterius esse dicitur, aliquo enim maius dicitur, Et duplum / id ipsum quod duplum est: alicuius duplum est, Hec cum ita se habent: dicat nobis qui magis Aristotelicis q̄ scripture diuine disciplinis gloriantur / si etiam simile / id ipsum quod est: ad dissimile esse dicatur / referaturq;

Eunomii
captio,

sicut maius et minus, Opponitur enī simile dissimili / sicut et minus maiori: sed non eodem modo, Nam maius / quia oppositum suum excedit: maius illo est, simile autē non ita, Etherogenea igitur penitus sunt maius et dissimile: & eandē diffinitionē nō suscipiūt, ¶ Ad hec, que ad aliquid sunt: et natura & ratioe simul sunt / et alterum ad alterum infertur. Nam si quis maius aut duplū dixerit: statim minus aut dimidium intellexit, Simile autem non inducit dissimile: sicut nec iustū inducit iniustum / nec uirtus uicium, Priuationes enim ista magis sunt: et habituum interemptiones, Nō ergo alterum ab altero inducitur, sicut relatiua: quāuis opposita sint, Priuatio enim similitudinis: dissimilitudo est, sicut et iusticie iniusticia. Et quoniā priuationes / posteriores q̄ habitus sūt: non intelligentur simul / simile et dissimile, ¶ Preterea, que ad aliquid sunt: si cut uno posito alterum ponitur / sic & uno interempto: alterum iterimitur, Idq; ideo: quoniam esse alterius in altero est, Non enim est maius aliquid: nisi minus sit, simile autem positum: non ponit dissimile / nec interemptum: iterimit, Nō dicūtur ergo adinuicem: simile et dissimile, presertim cum simile & dissimile: maius & minus suscipiant, ¶ Preterea, simile et dissimile: secundum habitum et priuationem opponuntur, Maius uero et minus: secundum intentionem et remissionem, Non ergo eiusdē generis sunt: maius & dissimile, Verum quoniam maiore posito minus necessario ponitur: ut iam dictū est, quoniam pater maior filio scribitur: necesse est ut filius (ad quem quasi minorem: pater refertur) coeternus patri sit, Cū ergo id ita se habeat: inuestigem⁹ quomodo pater maior filio est, Nam et filius natura deus est / natura bonus / natura creator / natura rex: sicut & pater, perfecte igitur omnia hec habet, Nam si perfecte non haberet: non esset natura deus. Natura enim deus est: qui perfecte et per se omnia bona habet, Quoniam igitur filius perfectus in omnibus est: minor patre erit non aliter q̄ secundum formam serui quā assumpsit, aut secundum quod ex patre est: cuius imago integra inuiolataq; est, Nō ergo natura / sed ut filius: patre minor dicitur, ¶ Sed pater (inquiunt) semper erat: filius non semper, Quomodo igitur non erit maior qui semper erat: eo qui non semper fuit: aut quomodo non erit minor eterno: qui eternus non est? Cū igitur ita pater maior filio sit: non erit ei filius consubstantialis, ¶ Que contentio ista est: qua fit ut omnino quoniam pater maior filio scribitur: diuerse quoq; substantie q̄ filius sit / demonstrare ipsum conentur, quasi necessariū sit: diuersa esse naturā eorū: que maius suscipiūt / ab iis de quibus minus predicat⁹. Nos uero oculis ipsis uidemus lignum ligno maius / et lapidē lapide minore / & hominem homine similiter, de quibus quāuis maius & min⁹ dicatur: eadē tñ ratio substantie predicat⁹, Frustra igit⁹ et falso qm̄ pater maior filio scribitur: diuersitatem essentie demonstratis, Quare filius quāuis sit equalis p̄ri: minore tamē / rōnib⁹ quas dixim⁹ / seipsū appellat, ¶ Preterea, q̄ naturali similitudinē nō cōiūgūt / & rōne substantie differūt: simili poti⁹ atq; dissimili / non maiore & minore discernūtur, Si ergo pater et filius unū natura sunt: quomodo maius & min⁹ de ipsis dicet⁹ / de quibus similitudo summa predicatur? Sin uero diuerse nature

sunt: dissimiles dicentur / non maior & minor, Ridiculus certe uidebitur / qui-
 cunq; diuersa naturaliter comparat; uelut si solem ligno fulgentiore esse con-
 tenderet, Indoctissime igitur et heterogeneis (ut ipsi putant) maius & minus ac-
 commodant, et diuersae naturae filium esse q̄ pater sit; inde putant demonstra-
 re, Nos quoniam natura suprema / nulla ex parte maius & minus suscipit (ni-
 hil enim imperfectum in deo est) equalem patri filium; nugis istorum relectis /
 predicamus, Illi non intelligentes forsan quid dicunt; minorem esse contendūt.
 Quare rursus interrogandi sunt: utrum maior semper filio pater esset / an
 postea factus sit? Nam si tempore aliquo factus est maior / cum antea non fue-
 rit: accessit hoc deo patri / quod sibi prius nō inerat, Quomodo igitur erat per-
 fectus: qui hoc non habebat? Sin uero semper maior erat: quoniam maius ad
 minus dicitur / necessario minor quoq; filius semper erat. Sed minorem dicitis
 filium / quoniam patri coeternus non sit; secundum uos, Ratio autem / si pater
 semper filio maior fuerit: totam rem in contrarium reducit, Necesse est enim
 minorem semper esse filium: si pater semper maior est, et ita cum sit coeternus:
 erit etiā equalis. Nā sicut si coeternus non esset; inequalis esset, ita ecōtra quo-
 niam coeternus est; equalis omnino est / et simillimus naturaliter, Quare nul-
 lum ibi locum: maius et minus secundum naturam habet, Quomodo enim si
 minor patre filius esset; equalitas rursus sibi conceditur: qui non rapinam ar-
 bitratus est se esse equalem deo: Paulus ait, sed se ipsum euacuauit: formā ser-
 uia accipiens, et figura inuentus ut homo: humiliavit se ipsum, Si ergo incarna-
 tio humilitatem habet & euacuationem; ut hic dicitur / necesse est ut incarna-
 tione per intellectum separata: equalis patri semper ut & ante incarnationem
 inueniatur / et hinc nobis humilitas et euacuatio illa perspicietur. Nam si per
 se ipsum etiam ante humiliationem incarnationis / patre minor erat: quomodo
 descendisse uidebitur / aut quis erit humiliationis modus? Certe hic ipse Paulus
 et equalem deo filium apertissime dixit: et minorem esse propter passionē mor-
 tis enunciauit. Cū igitur equalis et minor simul esse nō possit: queramus quo-
 modo equalis / quomodo minor est. In quantum ergo natura deus est: equalis
 genitori filius est, in quantum autem homo factus est / et ut homo crucifixus
 & mortuus: minor,

Philip. 2.

¶ Quod equalis filius patri est: euangelico textu proposito, Non surrexit inter
 natos mulierum maior Ioanne baptista, Cap. III,

Ed quomodo (inquit Eunomius) similis aut equalis erit fili⁹ patri? cum
 aperte in euangelio dicat: neminem inter natos mulierum / maiorem
 Ioanne baptista surrexisse, et statim addat. minor autem in regno ce-
 lorum: maior ipso est. Ipse namq; minor est: propter tempus quo a sancta uir-
 gine natus est, Fateturq; se propter precipuas uirtutes tunc peruenturum in
 maiora: quando regnum celorum aduenerit, quasi hanc mercedem propter
 administrationē salutis humane: accepturus sit. Quomodo ergo qui huius-
 modi naturae est / & Ioanne minor: equalis aut similis deo patri erit? ¶ Peruer-
 tunt sensum uerborum Christi; qui sic exponunt, Quomodo enim quasi rem

N. II,

C. 3.

Ioan, 1,

Gene. 4.

Math, 3,
Ioan, 1.

magnā ſibi attribueret / q, Ioānē excederet: qui dei patris gaudet dignitatib⁹
omnia naturaliter poſſidens que patris ſunt. Omnia (inquit) que pater habet:
mea ſunt, perfectus autem pater eſt. perfectus ergo etiā filius: rei⁹ nullius in-
digens, Qui uero ita natura ſe habet: quomodo nō erit equalis & ſimilis gen-
tori ſuo, ¶ Preterea. ſi minor Chriſtus Ioanne. magnitudine temporis diciſ /
quo fuit cum hominibus conuerſatus: et ad hec non ſurrexiſſe maior quiſpiā
Ioanne additur / uite ſpacio id quoq; intelligetur, quod uerum non eſt. Adam
enim (ut ſcriptura teſtatur) nongētos & quinquaginta uixit annos, et alii na-
ti mulierum illius temporis omnes: pene totidem, Precurſor uero Ioannes iu-
uenis admodum: uitam cū morte cōmutauit. Non ergo maior inter natos mu-
lierum tēpore dicitur: ſed uirtutis ſublimitate, qua ad eos peruenit terminos;
quo natura humana peruenire poteſt, Quare etiā ſimiliter Chriſtus: nō tēpō-
re minor dicitur, Ridiculū enim eſſet: magnitudini temporis / uirtutis celfitu-
dinē attribuire, Neceſſario igitur ſequi uidetur: in uirtute & ſanctitate cōpa-
rationem fieri, et ſic minor Ioanne Chriſtus in ſanctitate uidebitur: quod ab-
ſurdiſſimum eſt. Cū igitur hec expoſitio ad abſurda deueniat: reiiciēda omni-
no eſt, ¶ Sed nos (inquiunt) ueram et ſimplicem / nec magna cura ſcrutata
uerborum ſaluatoris expoſitionem inducimus: minorem Ioanne Chriſtum ſe-
cundum magnitudinem temporis / quod ab incarnatione ſua cepit: maiorem
in regno celorum futurū etiam ipſo / qui ad humane uirtutis perfectionem at-
tigit, minor igitur: hic perſonam domini ſignificat. Q; uero maior inter na-
tos mulierum Ioanne baptiſta non ſurrexiſſe dicitur: perfectionem humane
uirtutis attigiſſe illum ſignificat, Chriſtus tamen etiam ipſum adeo magnū:
in tempore illo excedet, Quid abſurdi hec expoſitio habet? ¶ Non ita ſimple-
citer ut putatis: ſed magna diligentia et cura exponende ſcripture ſunt. Pri-
mum enim leue omnino eſt / credere ſpacio temporis ex quo incarnatum fue-
rat uerbum: minorem Ioanne dominum appellari, Aperte namq; ille qui ma-
ior in regno celoꝝ dicitur: ſanctitate ſublimior ſignificatur. Quomodo enim
aliter: maior / hic aliquis poterit intelligere? Si ergo in regni celorum tempore
maior baptiſta ſaluator uidebitur: minor modo aut equalis eſt, minorem dice-
re / magis impium eſt. ſed equalem etiam putare: non pium, ¶ Baptiſtam enī
audimus dicentem. Mihi opus eſt abſ te baptiſari, Baptiſatur autem atq; ſan-
ctificatur deterius a meliore, et ad Iudeos, Ego uos baptiſo in aqua. Sed uenit
poſt me: cuius calciamētorum corrigiam non ſum ſufficiens ſoluere, Ille uos
baptiſabit in ſpiritu ſancto et igne: cuius uentilabrum in manu eius / et purga-
bit aream ſuam / & congregabit triticum in horreis ſuis: paleam uero inextin-
guibili cremabit igne, Quomodo ergo equalis aut minor Ioanne / dominus
ſecundū ipſos fuit: aut cuius gratia / aqua ſe ſolūmodo baptiſare predicabat: et
Chriſtū ſpiritus datorem affirmabat? Nonne uidet / quia ut ſeruus: nec calcia-
mētōꝝ quidē corrigiā tāgere audet: nec pſpiciſ Chriſtū aree dñm eſſe? Hoc
enī ſignificat: qñ diciſ. & purgabit areā ſuā, Iudicē etiā eſſe oſtēdit: q iuſtos &
bonos tanq triticū in celeſtia iducet horrea, iuſtos uero: qſi paleā igni tradet,

Si uero maior aut equalis tunc Christo Ioannes fuit: cur et ipse non baptizat in spiritu sancto? ¶ Sed neq; Esaiam isti audiunt: apud quem de Christo scribitur, Ego sum qui deleo iniquitates tuas: & non recordabor peccatorum tuorum. Esa. 43. Cumq; natus a uirgine cum hominibus conuersatus est: monstrabat eum Ioannes dicens, Ecce agnus dei: qui tollit peccata mundi. Quomodo igitur secundum istos in spe solum habebat Christus: ut futurus maior esset Ioanne in regno celorum: aut quomodo equalis aut maior Ioannes (qui baptizari a Christo desiderabat) ipso Christo fuit: qui peccatum mundi poterat tollere / & id tanq; dominus uerus. Sicut enim deus peccata ipsis dimittit: quod Ioannes nullo modo poterat, ¶ Ad hec, si minor Christus aut equalis Ioanni tunc fuit: cur ipse non audiuit a patre, filius meus es tu: ego hodie genui te. et sede a dextris meis: donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum: aut cur sapientia & uirtus patris / & imago / character & splendor substantie ipsius: uocatus non est? Portet iam omnia etiam ipse: uerbo uirtutis sue, & introducatur in orbem terrarum quasi primogenitus: & adoretur ab angelis, dicat de seipso sine culpa. ego & pater unum sumus, qui uidet me: uidet & patrem meum. Dicat, ego sum resurrectio et uita, dicat, ego sum panis uiuus qui de celo descendi, Quod si hec Ioannes dicere non poterit / dicit autem uere Christus: quomodo non erit impium: putare maiorem aliquando futurum Christo Ioannem: qui natura ut deus / semper ipso maior est. ¶ Quid autem magni attribuere Christo arbitrantur / maiorem Ioanne futurum contendentes: quo etiam angeli & natura & charitate in deum / maiores sunt, quibus tantum Christus prestat: quantum creaturas creator excedit. Cui enim (ait Paulus) angelorum unusquisque dixit: sede a dextris meis? Hebre. 1. nonne omnes spiritus sunt ministrantes? Quomodo ergo qui etiam angelos excedit / qui in sede dei patris collocatur: quasi rem magnam sibi attribuit / Ioanne maior in regno celorum futurus sit: cum semper atq; simpliciter omni creatura maior sit: qui deo patri equalis est. ¶ Preterea, lucerna erat baptista: lux autem Christus, Quomodo ergo lux cuius natura est illuminare: lucerne que lumine indiget / equalis uel minor erit? Et certe non potest amicus sponsi qui stat & audit sponsum habentem sponsam: sponso equalis aut maior dignitate atq; honore inueniri. ¶ Ad hec, ipse Ioannes de saluatore ait, Qui de super uenit: super omnes est, mensuram deinde suam ostendens: terrena loquitur (inquit) qui ex terra est. Quod si extra celorum regnum maior est Christo Ioannes secundum uos: intelligatis de super baptistam uenire / & dominum terrenam loqui atq; ex terra esse: quod absurdissimum est, alter enim natura deus: et super omnes. alter creatura: et ideo ex terra, Non equalis ergo / imo incomparabiliter Christus excedit, quomodo ergo spe solum: in regno celorum dignitate excessus expectat? ¶ Preterea, post resurrectionem saluator cum priscam spiritus gratiam in nobis renouaret: insufflauit discipulis dicens, Accipite spiritum sanctum. & ipse spiritus sanctus: Christi spiritus appellatur, Et cum transissent Asiam & regionem Galatie (in actibus scribitur) tentabant recedere in Bethyniam: et non permisit eos spiritus Ihesu, Renouet igitur in nobis etiam Ioannes: Ioan. 1,
Psal. 2,
Psal. 109,
1. Cori. 1,
Hebre. 1,
Ioan. 10,
Ioan. 14,
Ioan. 6.
Hebre. 1,
Psal. 109,
Ioan. 3,
Ioan. 20,
Actu. 16,

- Ioan, 16, gratiam ſpiritus; ſi equalis Chriſto eſt. & ſpiritus dei patris; ipſius quoq; uoceſ. Et ſi uultis; dicat ipſe quoq; de ſpiritu. quia de meo accipiet, Sed hec omnia uel cogitare ſolum; impium eſt, Non eſt ergo equalis Chriſto; nec aliquando futurus eſt minor, ſed ſemper ueluti homo; minor deo eſt. ¶ Ad hec, euangeliz-
Ioan, 1, ſta Ioannes naturalem Chriſti dignitatē oſtendens / et Ioannis meſuram ſicut ſerui aperiens; fuit homo (inquit) miſſus a deo / cui nomen erat Ioannes, Hic uenit in teſtimonium ut teſtimonium perhiberet de lumine: ut omnes crederent per ipſum, Non erat ille lux; ſed ut teſtimoniū perhiberet de lumine. Erat lux uera: que illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum, Quomodo ergo lux illuminans / miniſtro ſuo quem ad teſtimoniū adhibuit; minor aut equalis erit? Preſertim cum ipſe Chriſtus dicat ad Iudeos, uos ad Ioānem miſiſtis; & ille teſtimonium ueritati perhibuit. ego uero Ioannis teſtimonio non egeo, Quomodo ergo minor uel equalis Ioanni / qui teſtimonio ipſius nō egebat; qui atteſtātē habebat patrem? ¶ Poſtremo, beatus zacharias pater baptiſte ſecundū carnem / gratias agens deo & futura ſpiritu predicens; clamabat,
Luce, 1, Et tu puer propheta altiffimi uocaberis; preiſis enim ante faciem domini parare plebem perfectam, Ipſe quoq; Ioannes interrogatus a Iudeis quis eſſet; ego
Ioan, 1, (inquit) uox clamantis in deſerto / parate uiam domini, Dicāt igitur nobis / qui non ſemper ſed aliquando maiorem Ioanne Chriſtum arbitrātur; quando altiffimi ppheta ipſo altiffimo minor nō fuit? aut quādo miniſter & pcurſor; ad equalitatē naturalis domini cōſcendit? Ex his ōnibus patet; nunq̃ Ioannē Chriſto maiorem fuiſſe, nec de ipſo Chriſto dici; q̃ modo minor Ioanne ſit / et in regno celorum maior futurus ſit, ¶ Verum quoniam aduerſariorum ſenſum redarguimus; ipſorum euāgelii uerborum uerum modo ſenſum ſcrutemur, ut uere expoſitionis appoſitione: non uera ipſorum iterum redarguatur, quod
Math, 11, ut recte fiat; totā ecce altius repetamus, Cum Ioānes in carcere miracula Chriſti audierit; miſit duos ex diſcipulis eius dicturos Chriſto, Tu es qui uēturus es; an alium expectamus? Ad hec Chriſtus, Ite (inquit) et renūciate Ioanni: que audiftis et uidiftis, et deinde miracula multa enumerat, Cum ergo illi abiſſet; dixit ad circūfuſam Iudeorum turbam ſaluator, Quid exiſtis in deſertum uidere; arundinem uento agitatam? Sed prophetam? ita dico uobis; & pluſq̃ prophetam, hic enim eſt de quo ſcribitur, Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam; qui preparabit uiam tuam ante te. Deinde addit id; de quo queriſ. Amen dico uobis; non ſurrexit inter natos mulierum maior Ioanne baptiſta, Sed minor in regno celorum; maior ipſo eſt, Neq; finem uerborū hic fecit; ſed ſtatim intulit, A diebus autem Ioannis baptiſte uſq; modo: regnum celorum uim patitur / & uiolenti rapiunt illud, Sed textus quidē ipſe ſic ſe habet. Oportet autem ad rectam expoſitionem ſingula breuiter dicere; que cauſa baptiſtā in carcerem coniecit, cuius gratia Chriſtum per diſcipulos interrogauit; utrū ipſe uenturus eſſet an alius expectaretur, & quare conuerſus Chriſtus; circūfuſam turbam ſic allocut⁹ fuit, et cur illud addidit; non ſurrexiſſe in natis mulierum Ioanne baptiſta maiorem, et tamen qui minor eſt in regno celorum; eū

ipso quoque Ioanne esse maiorem. Hec igitur breuiter prosequamur, Mirabile atque inauditam uitam; beatus baptista ducebat, quam homines adeo mirabantur; ut merito ipsum / magnum quendam esse uirum arbitrareretur, Is Christo attestabatur; immo digito ipsum presentem ostendebat / dicens, Ecce agnus dei: qui tollit peccata mundi, Verum dominus cui attestabatur: Mosaice legis cultui officere uidebatur / euangelicam uitam pro illo inducens; immo uero figuras et umbras ad ueritatem educens, Conquerebantur Iudei de baptista: quod auctoritate sua illi faueret / qui legalem doctrinam euerteret: ut ipsi putabant, Quid igitur ad hec Ioannes? legi propugnat: ne Mosaicam doctrinam contemnere uideretur, Idque uel ad repellendam uel ad mitigandam suspensionem de se Iudeorum fecit, non quia magni hoc ipse existimaret: sed ut testimonium suum de Christo credibilis apud eos fieret, Quamuis igitur multi tunc multis uariisque modis preuaricarentur: Herodem tamen solum qui princeps erat redarguit / ut periculo suo ad beniuolentiam sui Iudeos reuocaret: et credibilior apud eos fieret. Nam quasi pro lege pateretur: faciliores ad credendum ei fiebant, ita morte sua ceteris prodesse studebat. Sed quando prophetico spiritu (quo repletus ex utero matris erat) nudum iam imminere sibi gladium uidit: uoluit discipulos suos in fide Christi confirmare / aperteque docere: ut scirent ipsum esse / qui ad salutem omnium expectabatur. Dispensatione igitur ignorare simulat: ut a se ipsis inducti discipuli / firmiter crederent, Multum enim ut homines: sibi ipsis attribuebant / nec magistro magis quam excogitationibus suis credebant. Dispensationis igitur modo: ignorare se ostendit quis uenturus esset, Ihesus autem cum ipsi uenisset: quoniam rem totam ut uerus deus sciebat / multo magis tunc quam antea miraculis effulsit, illaque dispensando faciebat: que propheta scribunt tunc futura / quando Christus ueniet. Ideo interrogatus an ipse esset uenturus: non statim respondet neque dicit / ego uenturus sum, sed miraculorum magnitudine simul & multitudine ostendit seipsum esse, Ite igitur inquit: & renunciate Ioanni que audistis et uidistis. Audistis a prophetis hec et hec: & consummata modo uidistis per me, Ita cum illi abissent: ad turbam conuersus dicebat, Quid existis uidere: & cetera que sequuntur, Necessario postea de Ioanne locutus est Christus, Nam quoniam discipulos Ioannis turba uidit / interrogantesque audiuit: non quod illi / sed quod Ioannes dicere uelle uideretur, ne de Ioanne turbarentur / putarentque leuiorem hominem: quod primo ecce agnus dei / qui tollit peccata mundi: de Christo dixisset. deinde an ipse uenturus esset: dubitaret, ne igitur uel hec uel alioquin leuiorem hominem arbitrarerentur / & propter hanc turbationem minus proficerent: dixit ad eos. Quid existis in deserto uidere: arundinem a uento agitatam? Mirati fuistis baptistam / ait: ac ideo longa itinera in desertum ad ipsum fecistis, cur ergo modo leuioris mentis hominem / & quasi arundinem putatis: & ex inconstantia huc & illuc leui de causa impelli? Sed hominem mollibus indutum uidistis? Et ecce qui talibus ornatur: cum regibus sunt. Qui sicut mollibus induuntur: ita & animo leuiore sunt, Ioannes uero qui eremum semper coluit / qui robore animi carnem rationi subiecit:

Ioan., i.

Luce., i.

Esa., 35,

Math., ii,

Ioan., i,

- quare sic ut arundo leuis erit: Si ergo mirati estis Ioannem propter asperrimā uitam / quam constantissime egit: cōcedere ipsi etiam debetis firmitatem animi uite conueniētem. Sin uero eremus / et amictus humillimus / et cibus abiectissimus: nihil plus uobis afferre uidetur ad constantiā / q̄ mollis amictus: quare his omiſſis baptiſtam in deserto querebatis? Num quia prophetā putatis? Ita dico uobis: et plus q̄ propheta Ioannes est. Nam prophete uenturum predicarunt Christum: nec ipsum uidere potuerūt, Ioannes autē & uenturū predicauit: et uidit, Ita ipse primo Ioannē extulit, Deinde patris quoq; testimoniū attulit, Hic enim est (inquit) de quo scriptum est, Ecce ego mitto angelū meū ante faciem tuam: qui parabit uiam tuam ante te, Et addidit, amen dico uobis non surrexit inter natos mulierū: maior Ioanne baptista, Minor autem in regno celorū: maior ipso est. Cū ita multa magnaq; de Ioanne dixisset / & summum inter natos mulierum esse ipsum affirmasset: q; ad extremum humane uirtutis peruenisset / maius bonum postea ponit: meliorēq; dicit atq; maiorem eū / qui iam regnū celorū tetigerit: & filius dei factus sit / per spiritum sanctū re-natus, ut ostenderet mirabilem esse Ioannē: propter uirtutes suas precipuas, sed mirabiliores ipso: regni celorū participes, hortareturq; hac ratione: ut magno animo rapere id conarentur / quod Ioanne quoq; maiores faciet, Regnū enim celorum: dona spiritus esse modo dicimus, secūdum illud Christi dictū,
- Mala, 3,** regnū celorū intra uos est, maior igitur omnibus natis mulierū inuenitur: qui per spiritum renat⁹ est. Illi enim filii carnis adhuc appellātur: isti filii dei sunt,
- Luce, 17,** quem orātes appellant: abba / pater, Quare etsi inter natos mulierum secundum humanam uirtutem mirabilis Ioannes sit: qui tamen ipso minores uidentur in regno celorum / hoc est renati per spiritum sanctum: maiores sunt, quia non mulierum nati: sed deo participes / filii dei ideo appellātur, etiam si minimi perfectioribus uirtute quasi infantes uideātur: quia modo renati, Quia autē Ioannem et omnes natos mulierum / regeneratio que per spiritum sanctū fit: magno interuallo excedit / non longe nobis querendus est testis, cum ipse Ioannes ad Ihesum dixit: opus esse sibi ab eo baptisari. Nam etsi perfect⁹ esset uirtute: renascendi tamen propter spiritum gratiam petebat / ut in maiore ascenderet gradū. nec mulieris deinde natus esset: sed ad diuinam nobilitatem reformatus, quod saluator maxime affirmauit, Non enim dixit: perfectū ipsum esse / quāuis sanctificationem spiritualis baptismalis non haberet, sed necessarium sibi baptismum: per dispensationem in aliud tempus differendū asseruit, Nihil enim aliud mea quidem sententia: illa uerba saluatoris significāt, dimitte modo, Quod uero celorum regnum dona spiritus / et regenerationem fidelium appellat: ex ipsis saluatoris uerbis sciamus, A diebus enim Ioannis usq; modo / inquit: regnum celorū uim patitur / et uiolenti rapiunt illud, Nam cum Ioannes predicaret, parate uiam domini: rectas facite semitas eius, multi magna ui magnoq; studio a uiciis ad uirtutem uertebantur: sed et filii dei per spiritus sancti gratiam fiebant / per baptismum regenerati, Id si quis non exponi recte arbitretur: doceat queso quāobrem a diebus Ioannis rapi cepit regnū
- Roma, 8,**
- Math, 3,**
- Ioan, 1,**

celorum / quasi nemo ante tempora illa illud rapuerit, Num ergo dices: uana prophetarum spes fuerit? Num tanta multitudo sanctorum patrum: regnum celorum non possidebit / si tunc primum rapi cepit quando baptista clamabat: *Math. 3.* penitentiam agite: regnum enim celorum appropinquabit. Sed facile intellectum est / ipsum regnū celorū priscis etiam paratum fuisse: sicuti cōformib⁹ imaginis filii dei / atq; ideo prescitis a deo patre, A tempore uero Ioannis / donum spiritus sancti & regeneratio per baptismum: fide rapitur, Hec quoniam ita intelligēda sunt: patet nunq̃ Ioannem maiorem fuisse Christo / neq; unq̃ futurū,

¶ Libri secundi / thesauri Cyrilli: finis,

¶ Eiusdem liber tertius,

¶ Refutatio expositionis hereticæ: et expositio sensus ueri / euangelici textus, ego in patre: et pater in me est, *Cap. I,*

Non est mirum (heretici aiunt) si pater est in filio: & filius in patre, cū *Ioan. 14,* etiam de nobis diuina scriptura dicat: quia in ipso uiuimus / mouemur et sumus, Quomodo enim aliter filius maiore seipso patrem *Actu. 17.*

capere poterit? Aut quomodo filius minor: maiorem patrem reple-
re poterit? ¶ Quasi de corporeis loquimini uasis: in quibus recte dicitur / non posse a minore maius capi: nec a minore posse maius repleti, In rebus uero incorporeis que sine ulla materia sunt: quomō ista locū habent? hec dixim⁹: quasi concederem⁹ maiore filio patrem esse, ueritas autem non ita se habet, Equales enim patri filius in omnibus est. Sed nec uos huiusmodi rationibus uteremini: si sciretis quid uerus pater sit / & quid uerus filius, et quid lumē inuisibile simul atq; eternum: & quid splendor eius, & quid hypostasis incorporea: & character ei⁹ similiter incorpore⁹, Nam si hec memoriter teneretis / intelligeretisq; non quasi de corporibus disputaretis, sed consequenter atq; congrue scrutandum arbitraremini: quomodo fili⁹ in patre & pater in filio est / sicut character / sicut imago / sicut splendor / atq; similitudo patris, Verum quoniā non esse mirum illud dicitis: quoniam & nos in ipso uiuimus / & mouemur / & sumus: considerate queso / q̃ multū a ueritate receditis, non enim sicut in sanctis deus est / sanctificans ipsos: sic & in Christo, Sed ipse filius: uirtus & sapientia patris est. Is sanctificat omnia participantia ipso: in spiritu. Ipse uero nulla participatione sanctus est: ueluti nos, Non enim per gratiam filius est: sed eternaliter ex patre genitus, Nec rursus filius sic in patre est: sicut nos, Nos enim gratia & participatione in deo uiuimus & mouemur & sumus, filius uero secundum naturam / quasi a fonte semper uiuo ex substantia patris emanans: uita secundum naturam est / omnia uiuificans, nec participatione uite ipse uiuens est: sicuti nos, Nam si sicuti nos / ipse uiueret: non esset naturaliter uita. Quod enim de foris alicui aduenit: id secundū naturam ipsi non inest, Filius autem de se dicit, ego *Ioan. 14,* sum uita, Non ergo ut nos: in deo uiuit & est, sed naturaliter ipse uita est: & in patre naturaliter est / unum cum ipso: secundum identitatem essentie, ¶ Sed *Cauillatō* in patre (inquit) seipsum esse dicit / et patrem in eo: quoniam nec sermo in eo / *heretico-* quem ad omnes predicabat, nec opera que faciebat: sua erant, sed patris qui *rum,*

- precepit loqui; & dedit uirtutem ad faciendum miracula. ¶ Licebit ergo fecit
 dum uos / unicuique etiam sanctorum; similem uocem edere. Miracula enim / ac
 Pfal. 84, cepta uirtute de super: ipsi quoque fecerunt. Audiam (inquit psalmista) quid lo-
 Proue. 2, quetur in me dominus deus, Et sapientissimus Salomon, Mea (inquit) uerba a
 deo dicta sunt, Et beatus ille Moses: fidus minister preceptorum extitit dei, et
 Actuū. 3, de causa omnes; hec dicit dominus / clamabant. Et saluatoris discipuli admi-
 rantes magnalia que faciebant; uiri fratres clamabant / quid nobis attenditis:
 quasi propria uirtute ista facientibus? Cur ergo nemini unquam istorum licuit di-
 cere; ego in patre sum / & pater in me? Non uidetis nichil precipuum tribui a
 uobis filio / frustra quoque appellatum filium esse: si ueluti sanctorum aliquis / exter-
 na uirtute operabatur, Non autem frustra / neque sicuti nos / per gratiam: sed uer-
 re & naturaliter filius est, Propria igitur uirtute non de foris sibi donata: mira-
 cula operabatur. ¶ Preterea, si sanctis licuisset dicere / ego in patre & pater in
 me est: dixisset certe saluator / et ego in patre sum / & pater etiam in me est, ut
 ostenderet: ceteris quoque id dicere licere, Nunc uero sibi soli hoc attribuit: quia
 solus ex patre uere generatur. Ita ergo propositus euangelii textus: intelligen-
 dus est, Ex substantia patris emanat filius: non (sicuti creature) ex nichilo ad es-
 se productus / aut de foris substitutus, sed ex genitoris substantia proprius fru-
 ctus: sicut ex lumine splendor / aut ex fonte fluuius. Quare qui uident filium:
 ipsum patrem uident / et a filio genitorem intelligunt. Nam quoniam ipsum es-
 se filii ex substantia patris prodiit: idcirco filius est in patre, Et quoniam quod pa-
 ter est natura / id ipsum uerbum suum est: ideo pater in filio est / sicut sol in suo
 splendore / & sicut mens siue intellectus in uerbo suo / & sicut in fluuiio fons, Na-
 tura enim paterne substantie / ac (ut ita dicam) species tota in filio est: & osten-
 dit ipsum in seipsa, Illud etiam attendendum: quod necessarie dispensationis gratia
 hanc uocem dominus emisit, Nam quoniam ad ostendendam identitatem na-
 ture / qua idem est cum patre: dixerat, ego & pater unum sumus, ne quis igitur
 Ioan. 10, patrem filium / & filium patrem esse putaret: & dualitatem nominum solummodo
 faceret / & unam non duas personas arbitraretur: necessario illud exposu-
 it Ioan. 14, dicens, Ego in patre & pater in me est, ut quemadmodum ex illis uerbis iden-
 titatem substantie ostendit: sic ex istis dualitatem personarum / ut uere subsis-
 tentem patrem & uere subsistentem filium significaret. Non pater & filius /
 natura unum sunt: numero personarum duo. Non sicut si unum in duas diuide-
 retur partes: ut alterum in altero non sit, nec ut idem unum: duobus nomi-
 Sabellius bus appelletur / ut dualitatis uirtus in solis nominibus reperiatur, nec ut eadem
 persona / modo pater modo filius uocetur: sicut Sabellius blasphemabat, sed sint
 (ut diximus) numero personarum duo. pater enim semper pater est: neque unquam
 in filium conuertitur, & filius semper filius: neque unquam in patrem mutatur, Cumque
 ita in dualitate uera personarum sint: una in utrisque natura / et una deitas est,
 Similis enim naturaliter genitori filius est: ut imago / ut splendor / ut character
 substantie ipsius, Et ita propter identitatem substantie: unum deum patrem

et filium esse credemus, Nam sicut splendorem solis non aliud dicit quispiam esse lumen natura: preter ipsum solem, nec participatione aut habitudine quam lumen appellari credet: sed quia natura ex ipso emanat, & ita duo hec lumina esse ratione percipiet: unum uero esse natura non negabit. Sic quique pater & filius in dualitate personarum inueniuntur: nemo tamen aliud dicit esse patrem quam filium / quantum ad deitatem & identitatem essentie pertinet. Et sicut sol in splendore suo est / & splendor solis in sole: sic pater in filio & filius in patre, personarum numero duo: nature identitate unum. Quare si quis diligenter scripturam scrutetur: inueniet omnia dici de filio que de patre dicuntur / & omnia de patre que de filio, absque hoc solum quod alter pater est: alter filius, Pater deus est: & uerbum deus est, omnipotens pater: omnipotens & filius, hec dicit qui erat & qui uenturus est omnipotens. Dominus pater: & unus dominus Ihesus Christus, lux pater: sed filius quoque lux, Ego sum (inquit) lux mundi. Pater peccata dimittit: sed et filius similiter, ut sciatis inquit quia potestatem habet filius hominis peccata dimittere, Vere igitur ipse dicit ad patrem, quia mea omnia tua sunt: & tua mea, Et quia omnia patris filii sunt: conuersim quoque uere dicit, ego in patre: & pater in me est, Identitas enim horum omnium: in dualitate incommutabiliter lucet, Quare filius: uere filius est, non enim omnia patris / secundum naturam suam essent: nisi ex ipso esset, Nec omnia filii / patris essent: nisi filius consubstantialis esset genitori, Quoadmodum si quis depictam regis imaginem uideat / & miratur pulchritudinem imaginis: ipsum regem uidere desideret / iure utique imago ad eum diceret, qui me uidet: regem uidet, Et rursus, Ego et rex: unum sumus / quantum ad exactam similitudinem, Et rursus, Ego in rege / & rex in me est: quantum ad figuram & formam, Figura enim & forma & species imaginis: species forma & figura regis est, Sic & filius dicit, Qui me uidet: uidet & patrem, ego et pater: unum sumus, ego in patre: & pater in me est. Naturales enim dignitates patris: incommutabiliter habet filius, et ideo patris imago est: & ipsum generatorem in se monstrans, Ita & apostolicum illud intelliges, Qui cum esset in forma dei: non rapinam arbitratus est se esse equalem deo. Equalis enim deo est: quia & ipse totus deus est / non aliter quam pater. Sic erat in Christo deus: ad reconciliandum sibi mundum, Sic quicumque filius operaretur: patris opera sunt. Nam cum nulla differentia deitatis & nature inter eos sit: nichil prohibet opera unius / opera esse alterius, Nam si que patri attribuuntur: omnia ipsi quoque filio non gratia neque participatione / sed ita naturaliter insunt ut & ipsi patri: nec medium ullum est inter patrem & filium / quod in dissimilitudine distrahat: perspicuum est totum patrem esse in toto filio / & totum filium in toto patre, Probe igitur consequenter dicitur, ego in patre: et pater in me est, et ego et pater unum sumus. Nichil enim habet alter quod alteri non insit: nisi quod hic pater / ille filius est. Talis ergo penitus filius est: qualis omnino pater est, Preterea, deus pater uocatur: et simul cum eo intelligitur necessario filius. Non enim esset pater: nisi ex seipso filium generet, Et rursus, quando filius appellatur: patrem simul intelligere necesse est, filius enim ad patrem dicitur, Si ergo alter in altero necessa-

Apo, 4,

Ioan, 9,

Math, 9,

Ioan, 17,

Ioan, 14,

Philip, 2,

2, Cori, 5

Ioan, 14,

Ioan, 14,

Ioan, 10,

rio eſt / et alter in altero intelligit: uere dicit ſaluator, ego in patre / et pater in me eſt. ¶ Ad hec. qui credit in filium: credit in patrem, & qui uere colit patrē is etiam filium colit. Cur ergo hic in illo / & ille in hoc nō erit: aut cur idēitas eſſentie hinc non demonſtratur? Ideo enim & unus deus in filio et patre et ſpiritu ſancto adoratur: et unus deus ab omnibus predicatur / & eſt: quia nulla diſſerentia eſſentie / naturalisq; ſimilitudinis / alterum ab altero diſiungit. Sed patrem heretici eſſe in filio & filium in patre ideo dicunt: quoniam que pater uult / etiam filius uult, & que filius: eadem pater, propter identitatem uoluntatum ergo / alterum in altero eſſe contendunt. Num igitur angelis aliisq; rationalibus uirtutibus licebit (de quibus psalmiſta ſcribit, benedicite domino omnes angeli eius: miniſtri eius facientes uoluntatem eius) num inq; ſingulis iſtorum licebit: hac ſaluatoris uoce uti / & dicere, Ego in patre: & pater in me eſt, et qui me uidet: patrem uidet? Nemo enim ambigit / que deus uult: eadem angelos / archangelos / dominationes / poteſtatesq; uelle, non enim manerent in ordine ſuo: niſi eadem uellent que deus. Certe qui non permanſit in uoluntate dei / ſed aliud q̄ deus uellet queſiuit: ſtatim audiuit. Nūc ad inferos deſcendes: et ad fundamenta terre. Si ergo uniuerſi ordines ſuperiorum poteſtatum eadem uolunt que deus / & tamen uocibus filii uti nequeunt: non idem uelle & idem nolle / filium in patre & patrem in filio monſtrat: ſed eſſentie incommutabilis ſimilitudo atq; identitas. ¶ Preterea, ſi idem uelle facit ut alter in altero ſit: hoc ipſum faciet (quod nonnulli hereticorum audent dicere) ut uerbum / ſapiētia / & imago: dei filius appelletur. Cur ergo etiā angeli: ſapiētia / & imago dei / & uerbū dei / & lumē de lumine / et ſplendor / & in forma dei nō dicuntur: cū et ipſi uolūtate ſuā ad uolūtate dei cōformēt, quia uidelicet nō ppter hoc neq; ppter uolūtātū cōueniētiā: filius eſt in patre / & pater in filio, neq; ppter hoc filius: uerbum & imago dei eſt / nec ſapiētia & lumen de lumine ideo appellatur. ſed quia ex ipſo patre: uere ac proprie genitus eſt. ¶ Si quoniam (inquiūt) imago patris filius eſt / idcirco unius ſubſtantie cum eo eſt: quid prohibebit nos quoq; homines qui ſimiliter filii dei uocamur / & ad imaginem dei facti ſumus: eiſdem cum deo eſſe ſubſtantie? Sed nos (o contentionis cupidi uos) per gratiam: filii dei ſumus, uerbum uero dei: filius ipſius ſecundum naturam eſt. De illo enim dicitur. quis ſimilis tibi domine in diis: nō enim de foris: ſed naturaliter filius eſt. De nobis autē, Ego dixi dii eſtis: & filii excelsi omnes. Vos uero tanq̄ homines moriemini: & ſicut unus principum cadetis. Facile enim niſi in fide & charitate uixerimus: gratiam amittimus. Imago autem dei ſumus: quoniam ueram imaginem eius / hoc eſt uerbum eius ſuſcepimus, & habitauit in nobis: homo factus propter noſtram ſalutem. Immēſa igitur differentia eſt inter nos per gratiam filios: & uerbum dei / hoc eſt filium uerum dei. Friuola igitur hec ratio ueſtra eſt: qua ſola ſimilem patri filium putatiſtis / quoniā uidelicet ea uelit que pater etiam uelit, unde ſequitur potius uoluntatem uoluntati ſimilem eſſe: non filium patri. Pater enim ſecundum uos: nomine ſolum pater erit. Filius uero: nec filius / nec incommutabilis genitoris imago: ſed ſolum imitator / & ut

Pſal. 102,

Eſaie. 14,

Cauillatō
hereticorum

Pſal. 88,

Pſal. 81,

ita dicam secutor uoluntatis eius, ut etiam Paulus Christi; cui similis erat / quoniam que Christus uolebat; ea & docebat & faciebat, Quare imago uoluntatis Christi; doctrina eius est / sed nō est idem filio dei secundum naturam, Hec omnia quoniam ita se habent; absurdum & impium est / similitudinem & identitatem filii dei cum patre; in alia magis re q̄ in substantia esse putare. Ita enim solum filius; uera imago patris erit / uereq; poterit dicere. ego in patre; & pater in me est, Et rursus, qui uidet me; uidet & patrem. Ita enim pater & filius similes sunt in omnibus; sicut in hominibus patres filiis / & filii patribus secundum naturam similes sunt: & ueluti si quis ad solem & splendorem eius aspexerit. Hac de causa cum filius operetur; pater operatur, et cum filius ad sanctos ueniat; & pater quoq; uenit, ut ipse dicit. Veniem⁹ ego & pater: & mansionē apud eum faciemus, Omnia enim (ut sepius dictum est) ex patre per filium fiunt. & gratia que sanctis datur; ex patre per filium prebetur, Gratia (Paulus inquit) uobis a deo sit; & domino Ihesu Christo, Et alibi, Ipse deus pater & domin⁹ noster Ihesus Christus dirigat uiam nostram ad uos. Non enim / dirigant; pluraliter dixit, quod greci sermonis consuetudo flagitat; quando de duobus diuisis dicitur, sed dirigat in singulari numero; ut ineffabilem unitatem patris & filii ostenderet, significaretq; non seorsum aliquid dari aut fieri a patre / & seorsū a filio; sed ex patre per filium in spiritu sancto ut ex uno deo. Nam si non eiusdem essentie filius esset cum patre / & si non esset in ipsis unitas inseparabilis sicut in splendore & sole; solus pater operari & spiritum dare diceretur / nec in omnibus mentio filii fieret. Cur enim si creatura est filius; ipse solus & nulla creaturarum alia / cum patre operari & spiritum dare dicitur? Nemo certe audire patietur dicentē aliquem, utinam deus pater & angelus (uerbi gratia) quispiam dirigat uiam tuam, gratiā enim dare; deo soli conuenit. Cum igitur una cum filio et per filium omnia in spiritu sancto pater faciat; patet filium non esse creaturam / sed uere genitum ex patre, & patrem in ipso esse; & ipsum in patre, & ita uniuersa fieri / & gratiā sanctis dari ex patre per filium; ut Paulus testatur, Gratias ago deo meo semper de uobis propter gratiā dei que uobis data est in Christo Ihesu. ¶ Sed si nulla (inquiunt) creatura cum deo simul in faciundo / dando ue aliquid accipitur: quāobrem patriarcha Iacob nepotes Ioseph filios benedicens ait: Deus qui me alit ex infantia mea usq; ad hunc diem: et angelus qui liberat me ex omnibus malis / benedicat pueros istos, Ecce deus nominatur; & angelus una cum eo, et quidem in singulari numero benedicere dicitur. ¶ Si prophetico spiritu decoratum heretici fatentur / et sanctum Iacob fuisse uirum non negant; cuius gratia ita ipsum errasse contendunt ut angelum deo cōiunxerit / et una cum deo posse benedicere putauerit. Nolint que si ita sanctum uirum illum uituperare; sed uerum suorum uerborum sensum inquirant / si sanctum fuisse illum arbitrantur. Sin uero minime id putant; cur authoritate ipsius ad confirmanda dogmata utuntur? Sed nos nugis hereticorum contemptis; patriarche uerba breuiter exponamus, Spiritu ergo ille sancto ad ueritatem dogmatum ductus; primo deum orat / ut pueros benedicat.

Ioan. 14.

Roma. 1.

1. Tessa. 3

1. Cori. 1.

Gene. 48

- et ſimul etiam angelum: qui liberabat eum ex omnibus malis. ut per deum: patrem ipſum ſignificaret, per angelum autem: uerbum patris, non enim ignorabat: quia nomen eius / magni conſilii angelus eſt. Qz autem non angelum (ut intelligunt heretici) ſed filium dei ſignificari: inde patet / q. cum dixiſſet angelus: ſtatim addidit / qui me liberat ex omnibus malis, A uerbis igitur ipſius conſiderem⁹: deus ne ipſum a malis omnibus liberarit / an aliquis angelorum qui ſunt creati, Luctatus dicitur angelus cum patriarcha illo fuiſſe, Idq; ſcriptura diuina teſtatur, quem patriarcha tenuiſſe: dixiſſeq; ad ipſum dicit⁹, non te dimittam: niſi me benedicas, Erat autem ille / deus: in ſpecie creature cum patriarcha luctatus, ſicut ipſius patriarche uoce apparet, Vidi faciem dei, Hunc igitur angelum quem tūc uidit: orabat ut pueros benediceret, Preterea uiſus eſt
- Gene. 28 (ut ſcriptura dicit) dominus deus patriarche Iacob: & dixit ipſi, Ecce ego tecum ſum: & custodiam te in omni uia quocūq; ieris, Deus igitur erat qui liberabat ipſum: non angelus. Et rurfus, quando Laban perſecutus / deprehendit eum: tunc quoq; deus ipſum liberauit, ut ipſe uxoribus dicens teſtatur. Et nō dedit
- Gene. 31, (inquit) deus Laban poteſtatem: male faciendi michi. Et quando rurfus frater Eſau inſidiabatur ei: non angeli ſed dei auxilium implorabat dicens, Libera me domine de manu fratris mei Eſau: quia timeo ipſum, Deus igit⁹ ipſe hoc eſt filius dei / nomine angeli a Iacob in benedictione filiorum Ioseph nominat⁹. Sed ſpecies quoq; patris: filius dicitur, Saluatoris enim uerba ad Iudeos hec ſūt.
- Ioan. 5, Qui me miſit pater: ille teſtimonium perhibuit de me / cuius uos nec uocē unq; audiſtis: nec ſpeciem ipſius uidiſtis / et uerbum eius non habetis manēs in uobis quia quem ille miſit: huic uos non creditis, Si ergo qui non crediderunt uerbo ex patre miſſo: nec uocem dei audiſſe dicūtur / nec ſpecie ipſi⁹ uidiſſe / nec uerbum ipſius habere manens habitāſq; in ipſis: perſpicuū eſt / q. ſi miſſū ad eos filium dei ſuſcepiſſent: uocē quoq; ipſius dei audiſſent / & ſpecie eius uidiſſent / & uerbum eius habitās in eis habuiſſet, Oia ergo hec / fili⁹ eſſe oſtēditur: uox / ſpecies / et uerbum patris. & ſi ſpecies eſt: patet quia etiam imago & character ſubſtantie genitoris / habēs in ſeipſo naturaliter illum cuius character eſt, Vere igitur dicitur. Ego in patre / & pater in me eſt, & ego & pater unū ſum⁹, Idcirco quādo patriarcha Iacob cognominatus fuerat Iſrael: tunc (ut ſcriptura dicit) ſolipſi ortus fuerat / quando tranſiuit ſpecies dei, Nichil certe aliud ſpeciem dei ſcriptura ibi nominauit: niſi eum qui libere uereq; clamat, qui uidet me uidet & patrem / et ego in patre & pater in me eſt, et ego & pater unum ſum⁹, ¶ Sed ſaluator (inquiunt) patrem & pro diſcipulis & pro uniuerſis in ſe credentibus rogāt dicens, Pater ſancte custodi eos in nomine tuo quos michi dediſti: ut ſint unum ſicut & nos, Et rurfus, nec p iſtis ſolis rogo: ſed etiam p credētibus per ſermonē iſtorum in me / ut omnes unum ſint, ſicut tu pater in me & ego in te: ut & ipſi unum in nobis ſint / ut mundus credat quia tu me miſiſti, Et ego gloriam quam dediſti michi dedi eis: ut ſint unum / ſicut et nos unum ſumus, Ego in ipſis / & tu in me: ut ſint perfecti in unum / ut mundus cognoscat quia tu me miſiſti, Quēadmodum igitur nos quāuis homines ſecundum naturam ſumus:

Obiectio
hereticorum,
Ioan. 17.

in patre tamē unū sum⁹ / sic et ipse filius unum est cū p̄re: et ipse pater unū cū filio / sicut etiā nobiscū, Et quēadmodū nulla ratio coget similes p̄ri nos scdm naturā esse: q̄a unū cū ipso fieri dicimur, sic nō est necesse filium ex substātia patris esse / qm̄ ait, ego in p̄re et pater in me est, cū ita sit ī p̄re / ut dixim⁹: quēadmodū et nos ipsi, Aut ergo nos etiā ex substātia patris sum⁹: qm̄ ad unū cū deo reducimur, aut si hoīes tūc quoq; sumus / quādo unū facti sum⁹ cū patre: hoc ipsum etiam de filio credendum est, Remanet enim in natura sua: nec in substantiam patris conuertitur / quamuis unum fiat cum ipso. ¶ Hec hereticorū quoq; pater diabolus dixit: ac ideo audiuit, Nunc ad inferos descendes: et in fundamenta terre, Ausus enim fuerat dicere, Ascendam super nubes: & ero similis altissimo, Quare sicut uere fili⁹ dicit / ego et pater unū sumus: idq; propter identitatem substantie, sic et heretici uere dicerent, nos et pater noster diabolus unum sumus: qui unum et idem uolumus. Adeo enim insaniūt / ut cum per gratiam ipsi quoq; dī uocentur: similes se esse putent ei secundū naturam: qui gratiam dedit, Et qui uocati sunt ad similitudinē filii: secundū naturam equales esse se credant illi qui uocauit / et qui naturalem sibi dignitatem ex misericordia per gratiam eis concessit, Nam si pater et filius sic unum sint / sicut nos cum patre et pater nobiscum: nulla differētia erit inter uerbum dei et nos, sed erit idem nobiscum secundū naturam: tempore forsan solummodo differens / qm̄ ante omnes fuit, Sicut Adam uerbi gratia similis secundū naturam Paulo et Petro fuit: quamuis longo tempore ipsos precesserit, Quare igitur ipse creator noster uocatur: cum nos creatores nō simus? Et nos quidem per ipsum facti sumus: ipse autem creator omnium est, Consequens uero est si eiusdem nature cum ipso sumus: eundem apud patrem nos quoq; locum obtinere quem ille obtinet / et singulos nostrum unigenitos appellari / & uerba et sapientiam patris, Nam quorum natura una est: eorū nomen quoq; commune est, et quod uni secundū naturam inest: id ceteris quoq; inest qui eiusdem nature sunt. Que omnia si absurdissima sūt / nec creatores ipi uocamur / nec sapientia patris / nec lumen de lumine / sed solus hec filius uere possidet: non erit eiusdem nature nobiscum, Ineffabiliter igitur ipse ex patre est: & naturaliter unum cum ipso, nō sicuti nos: gratia et participatione / ueluti ferarū cū ignitū fuerit: et ignis / participatione dicitur, Non enim omnia que similia sunt alicui: unum cum ipso sunt secundū naturam, Nā multotiēs q̄ naturaliter aliis insūt: ea sicut imagīes motionū uolūtatis nr̄e fiūt, Sane naturaliter aialib⁹ ratiōis expertibus inest pronitas atq; propensio ad irracionales affect⁹ explēdos: q̄ rōne nō habeāt qua illos moderētur & frenēt. Hic hoīes suo indulgetes animo et recte rationis ductum non sequentes / sed appetitū brutū atq; effrenem / illoꝝ censentur animalū nomine / quorū insitas et naturales proficiuntur passionēs, Et id quidem frequens in scripturis occurrit ac inuenitur. Veluti quod scriptum apud psalmistā est, Nolite fieri sicut equus et mulus: in ps, 31, quibus non est intellectus. Et rursum, homo cū in honore esset non intellexit: ps, 48, sed cōparat⁹ beluis et brutis / similis fact⁹ est eis, Et alibi, equi furētes ī equas facere, Hier. 5, D, 1,

Esaie, 14,

- Math. 10. cū sunt, hec saluator ad discipulos suos apertiora fecit dicens. Estote prudentes sicut serpentes; & simplices sicut columbe, Et rursus, Estote misericordes: sicut et pater uester in celis misericors est, Si ergo similes secundum naturam facti sunt beluis et brutis: qui carentiam rationis ipsorum secuti sunt, et rursum si discipuli serpentis prudentiam / columbe simplicitatē / et celestis patris misericordiam imitati / serpentes / columbe / & dīi secundum naturā facti sunt: nihil prohibet quando unum fieri cum domino dicimur / aut cum ipso deo patre: unum cum deo essentialiter nos factos esse arbitrari. Sin autem operationis alicuius similitudo facit / ut serpentes uel columbe et cetera dicamur: nō erimus secundum substantiam idem cum deo / quia unum cum ipso facti esse dicimur, Sed sicut ipse unum est natura cum uerbo suo: sic et nos ad unum inter nos reducimur / uoluntatis coniunctione atq; concordia: quando nullo modo dissentimus / sed uno charitatis uinculo in unitate coniungimur. ¶ Preterea. solet saluator & dominus noster bona que naturaliter insunt sibi / proponere: et ad similitudinem hortari nos / ut ad diuinā sic imaginem ad quam facti sumus / nos reformet, Quādo igitur mites nos esse hortat, discite a me (inquit) qm̄ humilis sum et mitis corde, nec tamen si eum imitati mites erimus: natura quoq; ideo sibi similes erimus / sed in sola māsuetudine inq̄tum fieri potest as: similibimur, Sic igitur quādo de nobis dicit, ut sint unum / sicut et nos unum sumus / ad exemplar nos hortatur, nec quia natura unū cum deo fieri possemus: id dicit. Sed ut quemadmodum naturaliter ipse unum cum patre est: sic nos concordia & consensu unum simus, naturalemq; identitatem patris & filii quasi exemplar secuti: uoluntatis coniunctione ipsam imitemur / que nos quasi corpus unum & animum unum efficiat. Sic enim de iis qui crediderunt scribitur, quia multitudinis ipsorum cor unum et unus animus erat, Nam que aliquib⁹ natura insunt: firme quasi fiunt imagines / si qui uoluerint suā ad eas uoluntatem conformare. quale illud est. estote sicut serpentes: estote sicut columbe. Identitatem igitur naturalem quam habet cum patre: et imaginem / et similitudinem / et exemplar (quod intuentes: uoluntate uniamur) nobis ponit, Quando igitur de nobis dicit, ut et ipsi unum fiunt: fiunt et nos unum sumus. non ut omīssa natura nostra / ad naturam filii commutemur: id dicit, sed ut (ueluti dictum est) id uoluntate nos efficiamur: quod ipse natura cū patre est, Quare si quis naturalem coniunctionem nobis cum filio dei futuram arbitratur: uehementer errat / impossibilia fingens, Nam si dicere uoluisset: natura nos unum cum filio fore: dixisset profecto, ut unum ipsi mecum sint: quemadmodum ego tecum, Nunc uero nō ita dicit: sed plurali numero utitur, ut sicut ego et tu unū sum⁹: sic & ipsi unū i nobis sint, Ita clare docet / nō natura cū deo nos coniūgi: qđ impossibile est / sed posse fide atq; charitate, cū ad exemplar naturalis unitatis filii & p̄ris / nitimur unū unitate uoluntatū fieri: qđ ipsi et p̄ri / nature inest unitate. ¶ Preterea. qđ i deo fieri dicit: nō nature mutatio nē / sed ab eo uel p̄ eū fieri significat, In te (inqt psalmista) inimicos n̄ os cornu petem⁹, Et rursum. In deo meo trāsgrediar murū, Perspicuū enī est qđ nō i deo

ps. 43.

ps. 17.

naturaliter factus: murum se transgressurum et cornu petiturum dicit, sed in
 nomine dei & in uirtute ipsius: id se facturum ostendit. Quando igitur dicit:
 ut ipsi quoque in nobis unum sint / non quia natura humana conuertatur ad dei
 naturam: id dicit, sed quia in nomine uirtuteque patris et filii: unam habebunt
 uoluntatem atque consensum. Addidit autem / sicut & nos unum sumus: ut ex-
 emplar uniendarum uoluntatum / naturalem suam unitatem cum patre / cre-
 ditibus proponeret. Similitudinis enim aduerbia: sicut / quasi / ueluti / ceteraque
 huiusmodi: non totam rem eandem toti significant / sed similitudinem aliquam
 ostendunt. Ideo addidit: ut sint perfecti in unum, ut totius textus hic sensus sit,
 Nam quia magnam immo immensam generi hominum filius dei conferre gra-
 tiam uoluit: ideo uniuersos ad coniunctionem attrahi sui studuit, factus est enim
 in nobis: quia hominem induit is qui patrem habet in se / sicuti uerbum & splen-
 dor eius. Sicut igitur ego (inquit) in ipsis sum / qui homo factus idem cum ipsis
 sum: et tu pater in me / qui eiusdem tecum substantie sum, sic uolo ut et ipsi in
 unitate inter se coniuncti / et quasi unum facti corpus: in me omnes sint / qui
 omnibus propter assumptionem unius templi coniunctus sum, Et sic erunt unum
 et erunt perfecti: sicut ego perfectus sum etiam post hominem assumptum.
 Non igitur natura nostra omissa: ad dei naturam mutamur, sed unum esse
 cum deo dicimur / quia participes eius sumus. In hoc (inquit Ioannes) cognos-
 scimus quia in ipso manemus / & ipse in nobis: quia ex spiritu suo dedit nobis, 1. Ioan. 4.
 Si ergo quia participamus spiritu sancto / unum sumus cum deo / et nos in ipso /
 et ipse in nobis manere dicitur: et filius dei non est de numero participantium
 spiritu sancto / sed ipse dator ipsius spiritus est: patet quia non ut ipse in deo pa-
 tre est, sic & nos sumus, sed ipse quidem in ipsa genitoris natura sicut uerbum /
 sicut splendor / & sicut character ipsius est, Nos uero / quia spiritu sancto per
 ipsum filium participamus: unum esse cum deo dicimur. Idem Ioannes alibi 1. Ioan. 4.
 scribit, quicumque confitebitur quia Ihesus est filius dei: deus in ipso manet / et ipse
 in deo. Si ergo propter huiusmodi confessionem in deo sumus / et ipse in nobis:
 filius uero non ea de causa sit in patre (nec enim pro merito confessionis in dono
 accepit: ut sit in deo) non est ambiguum homines gratia et dono unum esse
 cum deo / & propter fidem et confessionem huiusmodi / donum hoc diuinitus acci-
 pere. Dei autem uerbum naturaliter est in patre: non dono & gratia / et patrem
 similiter habet in se. Quod ut apertius intelligatur: ponamus aliquem fide &
 charitate confiteri nunc quia Ihesus est filius dei, Is ergo secundum Ioannis
 dicta / spiritum sanctum propter huiusmodi confessionem accepit, et quoniam deum
 in se accepit: et deus in ipso & ipse in deo est. Ponamus etiam quod postea ex sug-
 gestionem diaboli mutet homo huiusmodi sententiam: et neget Ihesum esse fi-
 lium dei, amisit igitur gratiam: et a spiritu sancto desertus nec ipse in deo erit
 nec deus in ipso. Hic certe sicut ante confessionem homo erat: sic & in confes-
 sione et in negatione homo erit. Non ergo naturaliter deo coniungimur: nec natura
 unum cum ipso fideles sumus, sed ut gratia & charitas nos illi coniungit: sic uicium ab illo
 nos remouet. Si ergo confitentes in charitate / quia Ihesus est filius dei: in deo sumus /

et negātes alienamur ab ipſo: filius autē non dono nec propter confeſſionē hu-
iſmodi / cū deo eſt: nō erit certe ita ipſe in patre / ſicut nos, Sed ipſe quidē: na-
turaliter & incommutabiliter / ſicut ex ipſo natus, nos uero: gratia & partici-
patione. Quare ſicut ipſe naturaliter et filius et de⁹ eſt: ſic nos gratia et partici-
patione / filii dei & dii efficimur,

¶ De ſimilitudine filii ad patrem, et q. filius non eſt nature mutabilis /
neq; de foris ſubſiſtens: ſed ex ipſa ſubſtantia patris genitus / ſicuti ue-
re filius, Cap. II.

Auerſa
riorū ca-
ptioſa ob-
iectio,

Eſaie, 53,

I filius incommutabilis (inquiunt) patris imago eſt / ſimilisq; eſt in om-
nibus et per omnia genitori: cur ipſe quoq; non generat / et cur filii alii
cuius non dicitur pater? Sic enim exacte ſimilis per omnia ipſe erit, Sin-
autem ipſe non generat: quomodo in non generante generās erit? Diſſimilis
enim alienusq; a patre: in hoc erit, ¶ Si deus omnino quemadmodum homi-
nes generat / nec ulla differentia inter hec eſt: iure / generandi poteſtatem etiā
a filio peterēt. Sin uero lōge ſublimior eſt natura dei: erit certe a legibus quoq;
noſtris libera, Non igitur ut homo: genuit deus, quare qui natus eſt: humanis
legibus non ſubiicitur, Ineffabilis enī: ſua ex patre generatio eſt, ¶ Si putent
neceſſe eſſe / a filio dei alios naſci: quia ipſe natus ex patre eſt / cur patri etiam
patrem non querunt: ſecundum humani generis conſuetudinem? Sin autem
pater a nullo eſt / et noſtras leges omnino etiam in hoc ſuperat: nulla ratio co-
get ut a filio filium naſci oporteat, Erit enim in hoc etiam patri ſimilis: ut ſicut
hanc animalium naturam pater excedit / quoniam a nullo eſt: ſic filius quoq;
excedat / quoniam nullum generat. Nam propter hoc etiam: mirabilis imago
patris in filio eſt, Sicut enim pater immutabilis eſt / quia ſemper pater & nunq;
filius: ſic uerbum ſuum ex ipſo prodiens / immutabile permanet patris uerbu
et ſemper filius / et nunq; pater. Similis igitur in hoc quoq; genitori eſt, ¶ Sed
interrogare nos ſolent, utrum liberi arbitrii filius ſit: an minime? Nam ſi libe-
ri eſt / inquiunt: electione non natura bonus eſt, quare potuit in contrarium
immutari, Hec enim liberi arbitrii uis eſt: ut ad utrūuis partem tēdere poſſit.
Id autem mutatio et paſſio eſt, quā qui poteſt pati: quomodo immutabilis dei
atq; impaſſibilis erit imago? Sin autē minime liberi arbitrii filius eſt / atq; ideo
nō poteſt diuerſa eligere / ſed neceſſario ſemper manet quod eſt: quaſi lignū
uel lapis in ſeipſo ſubſiſtet / nature uinculis nō libertate arbitrii unit⁹. ¶ Opor-
teret certe non reſpondere ad hec interrogata: que ita inconfiderate proferū-
tur, Nam melior tunc taciturnitas eſt / quando ita uerſute cōtexte interroga-
tiones ſunt: ut ſine blaſphemia reſpondere non poſſis, Si enim liberi arbitrii fi-
lium eſſe dixeris: ſequitur ſtatim ex libertate mutatio, Liberū enim eſt: quod
mutari etiā in contrarium poteſt / quamuis id nunq; paſſum ſit, Sin uero alte-
rum dixeris: ſtatim quaſi lapidem propter immobilitatem filiū dei eſſe concla-
māt. Hec nec ſine ſuo periculo agitant: nec ſine aliorum periculo predicant.

¶ Sed quid ipsi facient: si nos quoque de patre similiter interrogabimus: an sicuti uos / formidabunt: et tacere melius quam hec proferre arbitrabuntur? Sed si tamen nos quoque coacti similiter (ut dixi) de patre interrogaremus: quomodo responderent? Hic ergo uideant oro: quam periculosissime sint interrogationes huiusmodi, et simile patri esse uerbum suum in omnibus; preterquam quod pater solum pater est / et filius solum filius / constantissime pieque credant. ¶ Nam si patris incommutabilis imago est / uereque dicit, ego & pater unum sumus. & qui me uidet: is patrem quoque uidet / immutabilis certe sicuti pater est. Quomodo enim uera imago immutabilis patris: mutabilis filius erit? Aut quomodo uere dicit: unum sumus / si mutabilitate et immutabilitate dissepatur / et tam magna dissimilitudine distrahantur? Quare quoniam impossibile est falsa dici a ueritate: unum ipsa ueritas hoc est filius et pater erunt. Et ita necessario / quod pater est: id ipsum filius quoque erit. Sed immutabilis / pater est, immutabilis igitur etiam filius / et per omnia patri similis. ¶ Preterea, si liberi arbitrii secundum hereticos et mutabilis naturaliter filius est / sed electione boni ad eam conditionem peruenit: ut iam nullam ad patrem habeat differentiam / sed possit dicere, qui me uidet: is etiam patrem uidet / nihil in deo magnum est, quippe cuius naturalem bonitatem etiam mutabiles creature possint assequi / si uoluerint. Id quoniam impie dicitur: necesse est ut ad naturalia deitatis bona / nulla rationalis creatura possit peruenire. Sed omnia naturalia bona deitatis: in filio esse a scriptura predicantur, Natura igitur similis patri est: non studio / aut quia mutatus ad similitudinem patris est. Perfectus enim est ex perfecto: et immutabilis ex immutabili. Quomodo enim non erit perfectus: qui non rapinam arbitratus est se esse equalem deo? Aut quomodo non est immutabilis: cui unum et idem esse cum patre ipso est? ¶ Ad hec, arbor ex fructu suo cognoscitur, Fructus autem patris / uerbum suum: hoc est filius suus est. Quare aut arborem etiam mutabilem esse ostendant, aut si arbor immutabilis est / itaque ab ipsis creditur: filium quoque immutabilem esse credant. ¶ Presertim cum multa sint scripture testimonia: quibus immutabilis filius esse demonstratur, Nam dicenti Philippo / ostende nobis patrem / & cetera: tanto (respondit) tempore uobiscum sum: & non cognouisti me philippe? Qui uidet me: uidet & patrem meum, Si ergo filii cognitio / patris cognitio est: necesse est talem esse filium / qualis sit pater. Sed pater immutabilis est. Immutabilis igitur filius est. Et Paulus. Ihesus Christus filius heri & hodie: ipse quoque in secula. Et psalmista, Tu ab initio domine terram fundasti: et opera manuum tuarum sunt celi. Ipsi peribunt / tu autem permanes: et omnes quasi uestimentum ueterascent, Et sicut opertorium mutabis eos / & mutabuntur: tu autem idem ipse es / et anni tui non deficient. Et saluator ipse de se, uidete me uidete: quia ego sum et non mutor. Et Hieremias. quia tu sedens es in secula: et nos perimus in secula, hic enim stabilitatem atque immutabilitatem diuine nature: per sessionem prophetam significauit. Mutationem uero creaturarum continuam significauit: cum dicit / et nos perimus in secula. Si ergo scriptura in creaturis solum mutationem & iteritum nouit: & ab his filium excipit / cum dicat, Tu ue-

Ioan. 10.

Ioan. 14.

Philip. 2.

Math. 7.

Ioan. 14.

Hebre. 13.

ps. 101.

Malach. 3.

ro idem ipse es: non est certe mutabilis nature filius, Non est enim idem: qui mutari possit, ¶ Accedit, q. si non sit naturaliter immutabilis / sed per accidens id affecutus / patriq; factus sit postea propter uirtutes suas similis: fuisset aliquando dissimilis patri. Et quomodo erit filius: qui aliquando dissimilis nature fuit? Aut quomodo stabilis i eo erit beatitudo / bonitas / ceteraq; huiusmodi: si per accidens hec sibi contigerunt? nam que acciderunt: desinere quoq; poterunt, Impium ergo est cogitare / mutabilem esse filium: de quo ait scriptura, Tu autem idem ipse es, et in quo omnes deitatis dignitates inesse perhibetur, ¶ Ad hec, quod mutari potest: nō potest uere de seipso dicere, Ego sum ueritas. Nam quod modo sic est / et deinde non sic: ipsum in seipso mutatur, Filius autem uere de seipso dicit, Ego sum ueritas, non est ergo mutabilis: sed similis patri atq; incommutabilis, ¶ Mutabilem esse filium ostendere studet heretici: ut ex hoc creatura et dissimilis patri esse uideatur, Multaq; ad cōprobandum furorē suum ex scripturis proferūt: ut simpliciores autoritate ipsarum seducant. Et inter alia: illud apostoli, propterea et deus ipsum exaltauit: et donauit illi nomen quod est super omne nomen / ut in nomine Ihesu omne genu flectatur, Et illud psalmiste, propterea unxit te deus deus tuus oleo exultationis: pre participib⁹ tuis, Deinde cauillantur dicentes: propterea / ideo / ceteraq; huiusmodi uerba causam significare: propter quā exaltatus est / & propter quam donatum est sibi nomen super omne nomen: et propter quam unctus est oleo exultationis, Si ergo (inquiunt) aliqua de causa hec habuit: mutatus est necessario / et factus talis qualis nō erat antea: q̄ hec sibi donata essent. Deinde omnis data dignitas potest auferri, qui autem eius conditionis est ut possit sibi dignitas aliqua dari et auferri: quomodo similis omnino erit immutabili patri? et quomodo uera eius imago erit: qui semp idem est? ¶ Si secūdu uos aliqua dei filius de causa exaltatus et oleo exultationis unctus est: si causa illa non fuisset / non esset quod est, et ita non esset natura deus: sed per gratiam, nec natura filius: sed per gratiam, et merces sibi data esset: ut et deus & filius dei uocetur. Nulla igitur esset inter ipsum et nos differentia, liceret enim etiam nobis: per fidem & charitatem similia consequi, quippe et dii et filii dei per gratiam uocamur: et oleo exultationis unguimur, Est autem absurdissimū: filium dei uerum / propter quem deus pater est uerus, quia ita est deus ex deo: ut homo ex homine, absurdissimum inq̄ est: equalem nobis ipsum filium dei putare / qui non uere filii et dii sumus: sed per gratiam / propter misericordiā dantis, ¶ Preterea, apostolus Paulus de ipso dicit: quia in forma dei est / nec rapinam arbitrat⁹ est esse se equalem deo: sed seipsum exinaniuit / formam seruī accipiens, Et post pauca, propterea deus ipsū exaltauit: et donauit illi nomē qd̄ est super omne nomē, Quādo igit⁹ fuit fact⁹ homo: tūc sibi nomē fuisse donatū scribit⁹ / et tūc exaltatus dicit⁹, Num igitur ante incarnationē: huiusmodi nō fuit? Nā si fuit huiusmodi: supflūū est dicere postea ipsū accepisse, Sin uero nō fuit talis / neq; habebat hec: mutat⁹ pfecto cū acceperit est, Quid igit⁹ erat scdm uos: anteq̄ hec accepisset? Sed si hec fact⁹ hō / accepit ut hō: sapia certe et

uirtus patris / & ueritas / & lumen de lumine / et uita / & imago patris semper
 fuit / et semper erit, Nam si hec quoque ante humiliationem non habuit: uideat
 queso quomodo rerum omnium ordo per summam impietatem conuertatur,
 Scripture namque diuine / incarnationem filii hominis factam predicant: ad re-
 stitutionem totius humani generis. Sin uero (ut ipsi dicunt) exaltatus post in-
 carnationem est filius dei / et factus sublimis / quod antea non habebat: pro se
 magis incarnatus esset quam pro hominibus. Sibi enim magis secundum uos profuit:
 quam hominibus. Ita non pro nostra salute magis quam ut ipse exaltaretur / nomenque
 maximum assequeretur: homo factus esset. Quomodo igitur prophete et apo-
 stoli saluatorem appellant nostrum: si sibi magis quam nobis profuerit? Vel quomo-
 do pro nobis mortuus est: si ea pro morte / deus ipse ac filius dei appellatus est?
 Hec impia si quis uoluerit effugere: firmiter credat necesse est / nihil mutationis
 filio dei accidisse / sed naturaliter similem patri ut filium uere confitebitur. ¶ Ad
 hec, si non fuerit secundum uos semper filius: aut si erat quidem / sed melior postea
 factus est / quando humiliatus formam serui accepit: quomodo per ipsum omnia
 facta sunt: aut quomodo dilectus erat patri filius: qui perfectus non erat? Imo Ioan. 1.
 perfectus enim erat secundum uos: quoniam multo melior factus postea sit. Aut quo
 modo adorabilis postea factus est: qui a principio id habuisse uidetur? Adora- Gene. 18,
 uit enim ipsum Abraham in ilice Mambre: & Moses in rubo / dicente. Ego sum Exodi. 3,
 qui sum. quomodo autem (sicut Daniel ait) millies centena milia ipsi administra- Danie. 7.
 bant: quomodo in excelsa elataque sede sedere uidebatur: ita ut seraphin ei glo- Esaie. 6.
 riam redderet? Aut quo modo rursus celorum uirtutes cum audissent: tollite
 portas principes uestras / interrogassentque quis esset iste rex glorie: audierunt Ps. 23.
 rursus / dominus uirtutum ipse est rex glorie? Non dixit: factus est dominus
 uirtutum / et rex glorie, sed hic qui est nunc / et olim erat dominus uirtutum: est
 rex glorie. Si ergo id erat olim et ante incarnationem / quod modo est: non absque
 impietate / mutationis dicitur susceptiuus. Nec (ut heretici aiunt) quoniam re-
 cte egit filius: et sapientia / et uerbum dei appellatus est. sed erat semper immu-
 tabilis / et genitori naturaliter in omnibus semper similis / non a minore gra-
 du ad maiorem mutatus: sed contra / quispiam potius diceret, Exinaniuit enim Philip. 2,
 seipsum: formam serui accipiens. Et ita tanto submissior uisus est: quantum
 inter deum & hominem interest, Non enim erat antea creatura: et postea deus.
 sed cum deus eternaliter esset: factus est postea homo. Melior ergo ipse per in-
 carnationem factus non est. Exaltari autem dicitur / et in loco gratie nomen su-
 per omne nomen accepisse: quoniam cum assumpta carne illo reductus est / ubi
 semper est sine carne. Ipse quippe dicit ad patrem, pater glorifica me illa glo- Ioan. 17,
 ria: quam habebam apud te antequam mundus esset, Que autem erat gloria fi-
 lii antequam mundus esset: illa uidelicet quod erat in forma dei. Non ergo ad meliorem
 mutat⁹ est. sed gloria et exaltatio que post incarnationem sibi donata: nihil aliud
 est quam dedecoris (ut ita dicam) destructio, quod dedec⁹ propter humilationem usque ad as-
 sumendam carnem & formam serui / quamuis carnis & serui proprium esset: in ipsum tamen pro-
 pter incarnationem redundare uidebatur, presertim quoniam homo solus & non deus

ps. 81

Math. II.

putabatur, Dicuntur autem hec a patre dari: non quoniam ab ipso etiam ut deo non concedebatur, sed quoniam una persona filius dei est cum homine: qui hec recepit, ¶ Ad hec, si secundum uos post humiliationem incarnationis exaltatus esset / et ideo donatū sit illi nomen super omne nomen: ut uidelicet deus uocetur / et propterea etiam unctus sit / filiusq; nominat⁹: necesse erit dicere / non fuisse ista prius in filio dei, Non enī potest aliquis accipere: quod etiā habet anteq̃ accipiat, Quomodo autē uere scriberetur: ego dixi dii estis / & filii excelsi omnes? Id enim ante incarnationem dictum est: ante quā secundum hereticos non dicebatur filius dei, Quomodo igitur ipse aliis misericordia sua dicebat: dii estis / et filii excelsi omnes? Non enim possunt ad imitationem ueri filii / per gratiam filii fieri: nisi uerus antea filius fuerit, Nā si participatione filii per ipsum adoptamur: quomodo participans ante participatum erit: et quomodo quod factum est: prius illo erit per quod factum est? Hec absurda nimium atq; impossibilia sunt, Immutabilis ergo filius est: nec per gratiam / sed substantialiter ac naturaliter idem cum patre est, ¶ Preterea, si quasi uirtus tuis uel humiliationis uel obedientie mercedem habuit: et sic factus est quod nō erat / filius dei / quo modo ante incarnationem nonnulli patrē cognoscebant? cū dicat filius, nemo nouit patrem preter filium: et cui filius reuelabit, Nam si non erat secundum uos filius: non erat certe reuelator. quo modo ergo pater reuelatus patribus fuit? ¶ Q; si semper pater cognoscit: et reuelator certe semper fili⁹ est. Sed erat et est semper naturaliter patri similis: rei nullius indigēs / perfectus atq; incommutabilis,

¶ Q; ex substantia patris filius est: nec extra productus / ut heretici aiunt, & quoniam non extra productus: ideo similis patri est, Cap. III.

¶ On esset (inquiunt) deus excellentior homine: si sicut homo ex seipso pariat hominē / sic deus ex seipso pariat filium. Verum quoniā super oem creaturam est: non pariet ex substantia sua / ut homo / filium: sed extra ipsum producet. Non erit ergo filius natura similis patri, ¶ Libenter interrogauerim: utrum isti nulla in re uestigiū similitudinis dei esse in nobis / et in ceteris creaturis opinantur, Nam si aliquod esse consenserint: inane inuenitur quod nobis proposuerunt. Sin uero nullum similitudinis uestigium esse contēdant: dicant nobis queso an homo substantia est, Et si substantia est: cur non negant deum substantiam esse? Et rursus, uerbū habet homo, rationalis enī est, Et erit ergo deus secundum istos absq; uerbo: si nullum uestigium eius in homine est. Si autem quantū natura nostra patitur / similes in his deo erimus: cur etiam in generando / aliquam similitudinem nobiscum deus non habebit? Oportet certe intelligere atq; credere: quoniam ad imaginem diuine nature facti sumus, id quoq; cum multis aliis habere: ut ex nobis possimus generare, quoniam & creator deus ex seipso generat filium: nec extra seipsum producit / & ideo etiam similis illi natura in omnibus est, ¶ Sed nos (inquiunt) corporei alimenti abundantia quasi materia usi: filios inde generamus, sicut quando etiam extra nos quicq; facimus: materia nobis opus est. Deus uero

ut cuncta ex nichilo creat / nulla materia indigens; ita nulla in seipso multiplicatur materia / ut ex ea possit filium parere, Sicut ergo non ex presubiecta materia creat / sed extra ex nichilo cuncta producit; sic ex seipso generare filium non potest, non erit ergo filius naturaliter patri similis: quoniam neque ex ipso / sed extra ipsum / ab ipso productus. ¶ Quo modo igitur o ingeniosissimi uos unigenit⁹ esse filius scribitur: si etiam ipse ueluti creatura / creat⁹ ad extra est? Ioan., 1.
 Aut quo modo uere filius: qui ex substantia genitoris non effulsit? Nam si possibile esset / que ex nichilo id est ad extra producta sunt / filios naturaliter appellari: non esset unigenitus filius uerbum dei / cum in hoc: cum omnibus creaturis conueniat, Sinautem possibile non est / sed solus unigenitus est filius dei: non ut creatura / a non esse ad esse uocatus est, sed sicut uere filius ex patre prodit: atque ideo similis ipsi est. ¶ Preterea, si omnia ex nichilo producta sunt / et ipse similiter filius: quāobrem ille / natura dominus est / omnes autem creature: natura serue? Aut enim domini nomine; naturaliter cuncta honorari par est, aut ipsum quoque filium / seruū cum omnibus appellari: si similiter creaturis ex nichilo ad extra productus est. Id autem nusquam in diuina scriptura legitur, sed filius quidem natura dominus scribitur: creature uero natura serue, Ecce (inquit) omnia tibi seruiunt, Et filium quidem una cum patre adorari & glorificari legim⁹: creaturas uero adorare atque glorificare, Non est ergo (ut cetera) productus ad extra: sed ut natura filius ex patre generat⁹, similis ergo in omnibus genitori naturaliter est. Sed ignorare uident⁹ isti qui syllogismis inanib⁹ & sonitu magno uerborū magis quam ueritate iactant: quia quod uere est / & quod ex propria sua substantia generare uere potest: deus est, ipse enim est: qui est, nam cetera omnia non sunt antequam producantur, Quod igitur uere est / cui esse proprium nomen est: ipsum solum ex sua substantia generat, Cetera enim (ut uerbi gratia / homines) non ita ex sua substantia generare uidentur, quia non ex seipsis id habent: sed a diuina uolūtate ad hoc uocati sūt, Diuina enim lex que creatoris uoluntas est: facit ut homo generet, quod patet / quia nō omnia generant: sed solum que ipse uoluit, Quod igitur proprie generat ex se ipso: deus est, cetera ad imitationē illius id faciunt, Quo modo igitur non absurdum est dicere / creaturas que deum in hoc imitantur: filios ex seipsis parere, et exemplar illud ad quod create sunt / non generare ex seipso: sed ad extra filium suum produxisse? Quoniam igitur id absurdum est: pater uere ex seipso filium generat / & ideo similis sibi filius in omnibus est, et eternitas atque incommutabilitas patris: in filio quoque naturaliter erit.

Psal., 118.

Exodi., 3.

¶ De similitudine patris et filii: similiter pposito textu, Nemo bon⁹ nisi deus.

I nemo (inquit) bonus nisi deus / ut ipse testatur filius: quomodo erit similis patri / qui natura bonus non est? pre-

Cap., III.

Mar., 10.

sertim cum apertissime a naturali substantiaque bonitate seipsum excipiat, Cur enim (inquit ad scribam) bonum me dicis? nullus bonus preter deum, ¶ Aut nō uident: quātum ex his uerbis sequitur periculū, aut si uident: ludere uolunt in re in qua minime ludendum est, Patrem enim

ſolum / naturaliter bonum eſſe uoluit; filium uero minime, Quomodo igitur erit filius; ſi naturaliter patris ſimilis non erit? ¶ Sed in hoc (inquiunt) ſimilem dicimus; quoniam pater talem uoluit ipſum facere qualis ipſe pater eſt. Quæ admodum quando artifex domum edificat: ſimilis eſt domus et imago exemplaris quod in mente artificis eſt, et tamen propter materiam alia eſt edificata dom⁹: q̄ illa que in mēte artificis eſt / & longe alia q̄ ipſe artifex, Vt ergo dom⁹ / imago & ſimilitudo mentis eſt; ſic & filius patris, non autem ſecundum naturā et ſubſtantiam imago ac ſimilitudo eſt: ut uos predicatis, ¶ Ridicula hec ſunt omnia; immo autem lachrymis digna. Quis enim non ingemifcet; tantam hominum impietatem conſiderans? Nam ſi ſecundum eſſentiam diſſimilis patri eſt / ſimilis autem ſecundum ſimulachrū & imaginem mentis; neceſſe erit primum ut compoſitus ſit ex diuerſiſſimis rebus atq; cōtrariis / ex ſimili dico atq; diſſimili, & ita nō erit totus lux / nec totus ueritas / nec totus imago patris. Deinde ad hec neceſſe eſt; ut ad ipſum quoq; patrem hec impietas tranſeat, Compoſitus enim etiam ipſe neceſſario erit ex ſubſtantia & mente / uel imagine illa quam in mente habet, Quippe cum ſecundū iſtos filius ſubſtantialiter quidē diſſimilis patri ſit; ſimilis uero ſecundum illud mentis exemplar, Quo modo igitur pater / omniū rerum principium erit; ſi non ſimplex ſed compoſit⁹ erit? Primum enim ſimpliciter / haudquaquam compoſitum eſſe poteſt; quia nichil poſteſt ipſo preintelligi a quo cōponatur / nec ulla diuerſitas in primo ſimpliciter eſt, Compoſita uero / congregationē diuerſorum ſimplicium habent / que ipſis neceſſario preintelliguntur. Quoniam igitur hec omnia / impia impoſſibiliaq; ſunt; ſimilis erit neceſſario ſecundum eſſentiam patri filius. Nam ſi non eſt ſubſtācialiter ſimilis; nec perfecte ſimilis erit, quomodo ergo non rapinā arbitrat⁹ eſt; ſe eſſe equalē deo? Nā qui equalis deo eſt; iſ ſubſtācialiter quoq; ſimilis eſt.

¶ Theſauri Cyrilli libri tertii; finis.

¶ Eiſdem liber quartus.

¶ Qz per participationem: ad imaginem dei formamur,

Cap. I.

Roma, 8

n On potuit homo ad imaginem eſſe creatoris; niſi ſpiritu ſancto participaret, Si quis enim (Paulus ait) ſpiritum Chriſti non habet; hic ipſius Chriſti non eſt, Sed ſi poſſemus abſq; participatione ſpiritus ad imaginem dei eſſe; omnes profecto Chriſti eſſemus / etiam ſi ſpiritu

1. Ioan, 4

ſancto non participarem? Ioannes etiam ait, qui ſeruat mandata eius: in ipſo manet / et ipſe in eo, Et cognofcimus q̄ manet in nobis: ex ſpiritu quem dedit nobis, Si ergo ſeruantes mandata / ſpiritu ſancto participant: quo participantētes / ad imaginem creatoris formantur: perſpicuum eſt non poſſe homine deo aſſimilari / niſi modo quodam ipſo participet. Et rurfus ſaluator hominem re-

Ioan, 20,

nouans atq; reſtituens; inſufflauit diſcipulis dicens, Accipite ſpiritum ſanctū. Quod igitur hominem renouat; id homo ante lapſum quoq; habuit. Vt ergo ad imaginem dei modo perfectiore homo ſit; ſpiritus ſanctus ſibi donatur, nō enim ita perfecte ad imaginem dei eſſe uidetur; niſi ſpiritum ſanctum habeat. Si ergo ſpiritū filii accipientes / ad imaginem reformamur; quomodo diſſimilis

erit patri uero deo / qui alios per spiritum suum ad similitudinem dei reuocat:
 ¶ Incomunicabilis (inquiunt) quia nemo participare ipso potest: pater propter
 excessum est, Non enim potest natura humana / deitate patris (que omnia ex
 cedit) participare, Et tamen cum sit per se imparticipabilis nobis: per filium qua-
 si per minorem in nobis habitat. Quo modo ergo similis est imparticipabili pa-
 tri filius: qui a nobis participat? ¶ Si ueluti uos dicitis (qui tanquam uinolenti omnia
 turbatis) magna et ineffabilis deitas patris est: certe necesse est ut concedatis
 magnam & ineffabilem bonitatem ipsius esse, Quo modo igitur erit a deo bo-
 nus ut sit ipsum bonum: qui creaturas longe a bonitate sua determinat? cum
 natura boni flagitare uideatur: ut omnibus se proponat / & frui se omnes uelit
 prout singuli possunt, quod certe facit, habitaturum enim se in nobis promit-
 tit: & in filios adoptaturum, Ita ergo clemens & bonus deus est: ut bonitas sua
 per filium in spiritu sancto ad omnes transeat / & nemo a participatione sue
 bonitatis repellatur, Patris uero participatio: per filium in spiritu decenter et
 proprie fit, nam & sole / per splendorem qui ex eo emittitur / nec sine calore par-
 ticipamus: qui operationis spiritus sancti imaginem gerit, Sicut igitur splendor
 solis / per quem sol participabilis est / soli non dissimilis est: sic et filius non est dis-
 similis patri, Nam si participatio eius / participatio patris est: eadem omnino sub-
 stantia patris et filii est, & ideo summa similitudo / immo eadem penitus essen-
 tia patris et filii est, ¶ Sed quomodo (inquiunt) eiusdem cum patre filius erit sub-
 stantie: qui patre a deo minor est / ut ipsum non uideat? Id enim ipse testatur di-
 cens, Deum nullus uidit unquam, Unigenitus filius dei qui est in sinu patris: ille ex-
 posuit, Si ergo uniuersis pater est inuisibilis / et filius unus ex uniuersis est: quo-
 modo essentialiter erit patri similis / qui a deo minor est ut ipsum non uideat?
 ¶ Immo quo modo non aperte cum ueritate et cum omnibus scripturis sacris
 uos pugnat: qui dicere audetis non uideri patrem a filio: cum ipse clamet: ne-
 minem uidere patrem / nisi eum qui ex deo est, et aperte dicat, Qui uidet me:
 uidet & patrem, Quo modo autem et spiritus eius omnia que sunt / et ipsa dei
 profunda sciet: sicut & spiritus hominis ea que sunt in ipso? Aut quo modo fili-
 us patrem non uidet secundum uos: cum etiam angeli scribantur faciem pa-
 tris uidere? Et quo modo filius uere dicit, sicut nouit me pater: et ego noui pa-
 trem? Et rursus, Nullus cognoscit filium nisi pater: nec patrem ullus cognoscit
 nisi filius / & cui uoluerit filius reuelare, Qui ergo non modo patrem cognoscit /
 uerum etiam aliis reuelare potest: quomodo ipse patrem non uidet? Aut quo
 modo non cognoscit eum: si seipsum cognoscit? ac ideo dicat ad patrem, om-
 nia mea tua sunt: & tua mea, Sicut igitur si non uideret patrem: dissimilis ei se-
 cundum essentiam esset / ita quoniam uere uidet & uere cognoscit: erit ipsi ue-
 re & essentialiter similis, ¶ Concedim? (inquiunt) similem patri filium esse, sed ideo
 quia cum patre ipse perfecte participet / conformatus ad eum per participatio-
 nem maximam quodam modo est, sicut et nos quantum possibile hominibus est
 diuina participantes natura: celestis patris imaginem (ut scribitur) gerimus / &
 quasi ad diuinos characteres conformamur, ¶ Nescio quis diuinarum scriptu-

Captio he-
reticorum,

Ioan. 14,

Cauillus
aduersa-
riorum,

Ioan. 1,

Ioan. 6,

Ioan. 14,

1. Cori. 2,

Mathi. 8,

Ioan. 10,

Math. 11,

Ioan. 17,

1. Cori. 15,

Psal, 80,

rarum peritus huiusmodi poterit nugas audire. nam ille quidem predicant deum recentem non esse nobis colendum. Vos autem recentem & nuper factum deum; non erubescitis filium dicere. Quod enim participatione dei reformat ad ipsum; acquisitam habet non naturalem deitatem. Quod porro acquisitum est / prius non habebatur; sed postea contigit atq; accessit, quare amitti etiam facile potest, Omne namq; quod datur; auferri etiam potest, et quod accessit: non est incōueniens si abibit. Neesse est ergo ut uel concedant filium dei & deum atq; dominum / posse amittere; q; filius dei & deus & dominus sit, uel si hoc dicere formidabunt / concedentq; essentiam filii nullum beatitudinis sue casu accipere posse / neesse est ut etiam confiteantur non participatione aliqua ipsum conformari ad patrem: sed naturalem atq; essentialem similitudinem habere / tanq; uerbum ex ipsa substantia patris prodiens. ¶ Preterea, qui participatione sanctificantis dei sanctificati sunt: donum quidem conseruant si mandata etiam obseruant / alios autem sanctificare ipsi nequeunt, Nullus enim hominum sancti spiritus participatione sanctus: propria potestate ac uoluntate id ipsum ceteris poterit donare. fons enim sanctitatis: solūmodo potest ex seipso sanctitatem quibuscūq; largiri. Videmus enim q; angeli / sancti quidem sunt participatione ac gratia; et ideo nunq; inueniuntur dedisse ipsi sanctitatem hominibus, Et beatus Moses septuaginta senioribus prepositis non dedit ipse spiritum: sed de9 abstulit (ut scribitur) a spiritu qui erat in Mose / et donauit illis, Sancti ergo per gratiam atq; participationem / ipsi quidem donum consecuti sunt: sed aliis pro uoluntate sua dare illud non possunt, Filius uero non sic: sed ut sanctitatis fons / ex propria potestate discipulos sanctificat dicens, Accipite spiritum sanctum, Id ipsum; pater quoq; facere inuenitur, Qui ergo sua potestate equaliter atq; ipse pater sanctificat quos uult: quomodo similis patri secundum essentiam non erit?

Nume, 11

Ioan, 20,

Ioan, 5.

¶ Item de similitudine patris & filii essentiali; euāgelico textu proposito, Sicut enim pater uitam habet in seipso; sic dedit & filio / uitā habere in seipso. Cap. 11

Ed quomodo (inquiūt) filius essentialiter erit similis patri / aut quomodo nō erit posterior ipso: qui ex ipso dāte multa recipit? Sicut enim (inquit) pater uitam habet in seipso; sic & filio dedit uitā habere in seipso.

¶ Nichil o uos prohibet / si aliquid pater dicitur dare filio & fili9 a patre accipere: non esse prius / patrem q; filium. Non enim filius prius nō existens / nichil ex patre habuit; deinde ex eo aliquid accepit. sed naturaliter nat9 ex patre / omnia nascendo: que patri naturalia sunt / naturaliter consequitur. ¶ Quēadmodū si quis lucem que prodit ex sole accipere aliquid ab eo ideo diceret: quoniā omnia que sunt in luce & ipsa lux / ex sole sunt, Neq; idcirco sol ante lucem esse uidebitur: quoniam lux que ab eo est / omnia solis naturaliter habet. Non est igitur posterior filius patre: quia pater sibi uitam dedit, Non enim prius genuit: deinde uitam dedit, Sed ut coetern9 patri filius est: ita et eterna uita est. ¶ Preterea, si essentia rerū inde significari posset / q; aliquid accipere uideretur / & tunc esse dicerentur solum quando accipiunt; quid prohiberet dicere tunc in-

cepisse patrem esse / quando aliquid ab hominibus incepit recipere? Et quoniā
 psalmista dicit / date gloriam deo / tunc incepisse pater uideretur; quando pri- Psal, 67,
 mum ab hominib⁹ gloriam recepit. Sed hec omnia: nuge sunt. filius enim eter-
 naliter prodiēs ex patre / naturaliter omnia possidet que patri natura insunt.
 sicut & filii hominum uniuersa que in patribus naturaliter sunt: a patribus ha-
 bent / unde ipsum etiam esse habent. cum tamen ineffabilis illa generatio gene-
 rationes creaturarum in infinitum excedat, & propterea oportet semper exē-
 pla & similitudines: prout creatorē decet / intelligere. ¶ Sed necessarium (in- Cauillatō
 quiūt) esse uidetur / ut quod aliquid recipit; non habere illud antea uideatur, aduersa-
 Si ergo pater essentialiter uita est / & filio uitam dedit; nō habebat ergo aliquā- riorum
 do filius uitam, quomodo ergo similis erit patri; qui ab eo recipiat quod ipse nō
 habeat? ¶ Examine porro singula euangelii uerba / diligenterq; pondera-
 te: quoniam magnus latet in ipsis sensus. Scribitur enim: q; pater uitam in seip-
 so habet. Hoc autē in seipso: nichil aliud significat q̄ essentialiter. Sed fili⁹ quoq;
 dante patre (qui esse ipsum dat) uitam habet in seipso, substantialiter ergo: nō
 quasi additamentum / ut uos putatis, quare patri equalis & similis in omnibus
 est; cum non aliter uita sit q̄ ipse pater. Nam si non secū dum naturam filius ui- Ioan. 6,
 ta esset: quomodo uere diceret, qui credit in me: uitam habet eternam? Et rur- Ioan. 10,
 sus, Oues mee uocem meam audiūt: & ego do ipsis uitam eternam, Et rursus. Ioan. 11,
 qui credit in me: non gustabit mortem in eternum, Non dixit: non dimittet pa-
 ter eum gustare morte, nec q; habebit uitam quam dedit michi pater, sed ip-
 se pollicetur daturum se uitam / que in eo ipso est: quia naturaliter & essentia-
 liter ipse uita est. Impium igitur est solū modo cogitare: quasi additamentum /
 sibi uitam a patre dari. Nam sicut diximus / cum ex patre prodeat: omnia na-
 turalia patris habet, & ideo dicitur accipere ab ipso: a quo habet. ¶ Ad hec, si
 filius dei uita naturaliter non est / sed ipsa participat / ut heretici contendunt;
 erit ipse substantialiter aliud q̄ illud quod ab eo participat, Quomodo igitur Ioan. 11,
 ait, ego sum uita, ego sum panis qui de celo descendi? si quis comederit ex hoc Ioan. 6,
 pane: uiuet in eternum. Nam si panis ille / secundum naturam uita non est: quo
 modo uiuet in eternum qui ipsum comedit? Nisi forte dicant ideo uicturos in
 eternum qui comedunt: quoniam panis ille uita participat, Sed si hoc uerū
 esset: angeli quoq; / quos uere credimus uite participes esse / uiuificare possēt,
 quod falsum est. Solus enim filius uiuificare potest. Solum autem filium ita di-
 co: ut similiter patrem & spiritum sanctum uiuificare / nemo ambigere debe-
 at, Non ergo de foris uita filio accessit: sed ipse uita naturaliter est, ¶ Acce-
 dit, q; quando dicitur, Sicut enim pater uitam habet in seipso: sic dedit & filio
 uitam habere in seipso. incommutabilis manifeste similitudo et idēitas essen-
 tialis patris & filii significatur. Sic enim habet uitam filius (inquit) in seipso:
 sicut & pater / naturaliter uidelicet ac essentialiter, Scribitur autem / dedit: ut
 naturaliter & essentialiter ex patre fili⁹ esse significaret. Non enī pater aliquid
 dedit filio: quasi a seipso auferens / & ipsi non habenti afferens / secundum lo-
 cales ac diuisibiles corporis incisiones. Sed quē admodum planta fructui qui

- est ex ipſa / naturaliter ſuā qualitatē dat: ſic & filio pater ōnia ſua dat. Omnia enim que pater eſt: filius ſimiliter eſt / preterq̃ q̃ pater nō eſt filius / & filius non eſt pater. ¶ Sed ſi filius etiam (inquiunt) uita ſecundum naturam eſt: quomodo uere de patre Paulus dicit, qui ſolus habet immortalitatē? Nā ſi filius quoq̃ habet: non ſolus pater habet, Sin uero ſolus pater habet: non habebit proſecto etiam filius. ¶ Multa patri ſoli dicuntur in eſſe: nec tamen filius illis naturaliter priuatur, Enim uero ſolus uerus deus ſcribitur, an igitur ideo filius non erit uerus deus? & quomodo ſicut naturaliter de⁹ / & a nobis & ab angelis adoratur? preſertim cum aperte diuina lex clamet. Dominum deum tuum adorabis: & illi ſoli ſeruiſ, Quomodo autem ſeruabimus illud: non erit deus recens in te? Nam ſi quia pater ſolus ſecundum naturam deus dicitur / ideo filius natura deus non erit: recens erit certe & poſterior q̃ pater, Hec quoniā abſurda ſunt: nō erit filius mortis particeps / quia ſolus pater dicitur immortalitatē habere, ſed immortalitas patris: naturaliter in filio etiam erit. Non eſt enim illis filius nud⁹ que in eſſe patri dicuntur, An forte quoniā apud eundem Paulum ſcribitur, in corruptibili / inuiſibili / ſoli ſapienti deo: corruptibilis & uiſibilis / nec ſapiens filius ſecundum uos erit: magne impietatis reus eſt: qui ſic intelligit, Quomodo erit corruptibilis: largitor incorruptionis? aut quomodo natura deus uidebitur? Aut quomodo ſapiens is non erit: de quo ſcribitur / quia dei uirtus & ſapientia eſt: mirum certe eſt: quomodo ſapiētiam dei inſipientem eſſe / dicere audetis, Quare ſi etiam ſolum patrem aliquid habere dixeris naturaliter: non priuabitur tamē fili⁹ eadem re naturaliter, Solus enim ea pater habere dicitur: inquit a nullo habet, ſed omnia que ſibi naturaliter inſunt: filius ſuus ex eo prodiens / conſequitur naturaliter, Non enim mentitur ueritas: de ſe dicens. Omnia que habet pater: mea ſunt. Et rurfus ad patrem, omnia mea: tua ſunt. ¶ Preterea, ſi character incōmutabilis paterne ſubſtantie filius eſt: quomodo ipſe non erit naturaliter uita: cum pater id habeat? Eſſet enim magis deprauatus & falſus character q̃ uerus. ¶ Ad hec, ſi quis uidet filiū / uidet & patrē, cum ergo pater eſſentialiter uita ſit / erit etiam filius eſſentialiter uita, Nam ſi non eſſentialiter / ſed participatione uite uita erit: quoniam qui uidet filium uidet patrē / erit pater quoq̃ uite participatiōe uita, quod impium dictu eſt, ¶ Accedit, q̃ que diuerſa neceſſario ſunt: eandem habere operationem non poſſunt. Operatio enim naturalis: neceſſario diuerſa eſt in diuerſis naturis, Nemo enī aque atq̃ igni eādem attribuet operationem, Si ergo pater uita eſt naturaliter / filius uero non ſit: ut hereticis placet / quomodo eadem eſt operatio patris & filii? Ipſa certe ueritas ait, Sicut pater uiuificat quos uult: ita & filius quos uult uiuificat, Non enim aliter (inquit) pater / q̃ filius uiuificat: ſed ſicut pater ita & filius / eandem ſemper ſibi & patri operationem attribuens, non ergo diſſimilis genitori filius eſt / ſed ſicut pater naturaliter uita eſt: ita & filius, ¶ Preterea, ſi uere dixiſſe Ioannem arbitrantur: omnia confitebuntur patrem per filium operari. Eſt autem una etiam operatio patris: ut quos uelit uiuificet, quare ipſos per filium uiuificabit. Erit ergo filius quoq̃ uita ſecundum naturā, aliter non poterit per

¹⁰ ipsum quicquid uiuificari. ¶ Ad hec, si dei & hominum mediator filius est / quia extrema in se uno copulauit: necesse est ut quēadmodum hominem uere assūpsit / uereque homo est: ita uerus quoque ac secundum naturam deus sit, Et quoniam uerus deus essentialiter uita est: erit ipse quoque (sicut & pater) essentialiter uita. ¶ Adde quod diuine scripture / ueritatem filium appellāt, Quomodo ergo ueritas erit: si falso dicit, ego sum ueritas & uita? Non est enim ille uita: qui essentialiter uita non est. Verum quoniam mentiri ueritas non potest (impium enim id dictu est) substantialiter filius / non participatione uita erit, Quomodo enim non erit uita essentialiter: cuius cognitio sic cognoscentes ipsum uiuificat / quēadmodum & cognitio patris? Hec (inquit) est uita eterna: ut cognoscant te solum uerum deum / & quem misisti Ihesum Christum, ¶ Sed multi quoniam humano more ducuntur (nec enim aliter dici possunt: & res ipse / ineffabiles per se sunt) recte intelligere / uerba sequentes nolunt: & ita in magnā impietatem incidunt. Si enim pater uitam habet in seipso: erit (dicit quispiam) aliud ipse qui habet / aliud uita que habetur. Quomodo igitur simplex secundum essentiam deus est? ¶ Id absurdum fugiemus / credentes filium esse uitā quam pater habet: & patrem esse uitam quam filius habet, Non enim mentitur ueritas dicens, Ego in patre: & pater in me est, Et rursus, ego sum ueritas & uita. Ipse igitur est uita: quā pater habet in seipso, Cūque pater ipse uita sit: dedit seipsum filio / non ut corpus corpori / neque ut propriam hypostasim filio concesserit: ita ut filius pater sit, Hec enim absurda & impia sunt, est enim pater / semper pater: & filius / semper filius. Sed per identitatem nature: generans & uerbum genitum / ineffabiliter unum sunt. ¶ Accedit, quod dicere quoque possumus / omnia que patri naturaliter ac essentialiter insunt: filium ipsum esse, Solus pater / uerus est deus: quoniam solus habet filium / qui ueritas est, Solus pater / sapiens & potens est: quoniam Christus dei filius / uirtus & dei sapientia est. Solus pater inaccessible lucem habitat: quia filius est lux uera que illuminat omnem hominem, Solus uita est pater: quoniam habet filium uere dicentem / ego sum uita, Quando igitur dicitur / quod pater habet uitam in seipso: filium in seipso habere significatur, Est autem etiam ipse in filio: & uita secundum naturam, ideo et filius uitam habet in seipso. ¶ Postremo, quia uita secundum naturā filius est: accipere uitam a patre dicitur / non in quantum uerbum aut imago patris (sic enim: ipse quoque naturaliter uita est) sed in quantum homo factus est, Ita enim pater & tota trinitas: uitam filio ut homini prestat, Hic sensus a sequentibus confirmatur: in quibus causa dādi exponitur. potestatem enim (inquit) dedit ei iudicium facere: quia filius hominis est. Si ergo quia filius hominis est / & in quantum homo / iudicandi potestatem accepisse dicitur: eodem modo dicemus / quia homo factus est & homines a deo cuncta accipiunt: ideo & ipse ut homo / uitā a deitate accepisse dicitur / que nulla re participat: et ceteris omnia que habet et ipsum esse largitur.

Ioan. 14,

Ioan. 17,

Ioan. 14,

1, Timō. 6

Ioan. 1,

Ioan. 5,

¶ Thesauri Cyrilli libri quarti / finis,

¶ Eiusdem liber quintus,

¶ Aduerſus Arrianos; qui propoſito prouerborum textu, Dominus creauit me principium uiarum ſuarum in opera ſua, ſimpliciores ſeducebant: dicentes q̄ filius creatura eſſet, Cap. I.

Prouer, 8

¶ Vi furorem Arrii ſuſceperunt atq; amplificauit: quia in prouerbiis ſcribitur. dominus creauit me, ſuam impietatem autoritate confir-
matam credentes / creaturam eſſe filium predicant: nec tamen ut
unam creaturaru, genitu eſſe dicunt: nec tamen ut unum genitoru,

¶ Sed ſi filius creatura eſt: quomodo non erit ſicut una creaturaru? Nam aut cum creaturis non connumerabitur: & ita non erit creatura. aut ſi cum creaturis connumeratur: quomodo non erit ſicut una creaturarum? Sed putatis forte ſe precipuum quendam honorem filio facere: creaturam ipſum dicentes / ſed non ſicut unam creaturarum, Id autem: honorare filium non eſt, Nam ſi creatus eſſet ſicut ceterae creature: nichil quantum ad creatum eſſe ab illis differret / etiam ſi nature diuerſe ſit, Poſſe enim proſecto ſimiliter de creaturis omnibus dici: quarum altera alteram naturaliter excedit, Nam de ſpecieb⁹ ſingulis recte dixeris: creatura eſt / ſed non ſicut una creaturarum, Vt uerbi gratia / ſol creatura eſt: ſed non ſicut una creaturarum, nulla enim alia preter ſolem creatura huiusmodi eſt, Homo quoq; creatura: ſed non ſicut una creaturaru, nulla enim alia ſpecies preter hominem: homo eſt, Quelibet igitur creaturarum ſpecies / creatura eſt: ſed non ſicut una creaturaru, Illud enim ſolum omnib⁹ creaturis comune eſt / q̄ a nichilo producte ſunt: figura uero & natura / ſingule ſpecies inter ſe differunt. Quid igitur precipuum in filio erit: ſi creatura eſt / ſed non ut una creaturarum? Commune namq; (ut diximus) omnibus creaturis eſt: factum eſſe ex nichilo, nec excellentiores creature ut celi & uirtutes celoru / quia naturaliter ceteris preſtat: minus q̄ cetera / creature ſunt, ¶ Preterea, ſi creatura (ut uos dicitis) filius eſſet: & tamen haberet ut poſſet creare / quia non ut una ceterarum creaturarum eſt: cur ceterae quoq; creature (quarum quia diuerſa uariaq; natura eſt: quelibet ſpecies non eſt una ceterarum) creandi uirtutem non habent? Atqui oporteret / quoniam uniuerſis comune equaliter eſt: a nichilo eſſe productas, Et tamen in nulla creaturarum: creandi uirtutem inſpicimus, omnia enim creatorē adorant: & gloriam eius extollunt. Celi (ait) enarrant gloriam dei: et firmamentum enunciat opera manuum ſuarum, et ut Eſdras ſcribit, Omnis terra ueritatē uocat / & celum ipſam adorat: & omnes creature ipſam tremiſcunt. Filius uero de ſeipſo ait. Ego ſum ueritas, Non ergo eſt creatura filius. Neq; ideo creare poſſe: quia non eſt ut una creaturarum. ſed quia ex patris ſubſtantia prodiit / et omnia naturaliter habet: que in patre naturaliter ſunt, ¶ Ad hec, ſi creatura eſſet & tamen adoratur: cur ceterae quoq; creature a ſe inuicem non adorantur / ſed omnes creature adorant? Nam ſi creatura eſſet et tamen adoraretur: eſſet aliquo modo in adorantium numero: ille qui adoratur / quod impoſſibile eſt, Maxima enim inter hec / differentia eſt, ¶ Accedit, q̄ ſi creatura eſſet: ſeipſum ipſe crearet (omnia enim: pater per ipſum ſum creat) quod dictu ſtultiſſimum eſt, Sequeretur enim: ut aliquid eſſet quā

Pſal. 18.

3, Eſdre.

4

Ioan. 14.

do ipsum non esset. Non ergo creatura filius est: sed dei patris fructus / creandi ueluti deus uer⁹ naturaliter habēs. ¶ Adde, q^d ipse solus reuelat patrē: quod cetera creature facere nequeunt, Solus patrē nouit: quod de ceteris creaturis non dicitur, Nullus enim (inquit) patrem nouit nisi filius: et cui filius reuelauerit. Et deum nullus uidit unq^{ue}: ut Ioannes ait, uidet autē solus filius, Scriptum est enim: a nullo uideri patrē / nisi ab eo qui est ex patre, Si ergo solus filius / omnib⁹ exceptis creaturis: et uidet et cognoscit patrē / et reuelat cui uult: quomodo ipse creatura est / qui scribitur uerbū patris ppriū esse? Cognoscit igitur patrem et uidet eum: quia ex eo est / et in eo est, et reuelat eū: quia in se ipso eū demonstrat. quod creature facere nequeunt. Nō enī potest perfecta naturalisq^{ue} creatoris similitudo: esse in creaturis, nec in iis que ex nihilo pducta sunt: qui etern⁹ est / perfecte unq^{ue} inspicī poterit, Inspicitur autē pfecte in filio, imago enī eius incōmutabilis est. Quare cū pater nō sit creatura: nec fili⁹ creatura erit / in quo ut in uera naturali⁹ imagine atq^{ue} caractere: pater ipse inspicitur, Et ideo ipse quidē adorat^r a creaturis. creatura uero nulla se patris apd scripturā adorari: nisi que seipsam ignorat, Beatus enim Petrus cū uidisset ad adorādū se Corneliū parari: noli facere inquit, nā ego quoq^{ue} homo sum. Similiter angelus in Apocalypsi ad Ioannē dixit, Caue ne facias, cōseruus enim tu⁹ sum: & fratru⁹ tuor^{um} pphetaru^{um} / et custodientiū uerba libri hui⁹, Manue quoq^{ue} angelus prohibuit sacrificiū sibi offerre dicēs, Si sacrificabis hedū: dño ipsum sacrificabis. Et de creaturis quidē ita scribit^r, De filio autē longe aliter, Adorēt ipsum (inquit) oēs angeli ei⁹, Et apud Esaiā, In te adorabūt: et in te uota faciēt, Tu enī deus es: et nesciimus / deus saluator ipsius Israel, Que uox gētibus ac cōmodari potest: postea q^{ue} deū cognouerunt, Si ergo quia filiū cognouerūt / & filium adorant / deū cognouerunt et deum adorāt: non est certe creatura filius. Aliter non deo uero: sed creature adhuc gentes seruirēt, Christus etiā ad discipulos ait, Vos me uocatis domin⁹ et magister: et bene dicitis, sum etenim, Et quando Thomas ad ipsum clamauit, dominus meus & deus meus: non re- pulit eum / sicut angeli sanctos adorantes repellebāt, Sed si creatura esset: nō fuisset passus audire, tu es deus meus, Sed quoniā deus secūdū naturā est / & naturaliter patris fili⁹: nō suscipit solū / sed etiā exigit cōfessionē huiusmodi,

Math. 11,

Ioan. 1,

Ioan. 6,

Actu. 10,

Apo. 19,

Iudi. 13,

ps. 96,

Esaie. 45,

Ioan. 13,

Ioan. 20,

¶ Aduersus causam: propter quam heretici putant creaturam esse filiū dei, Cap. II,

¶ Vm uoluisset (inquiunt) deus creaturas e nihilo euocare / quoniam nō potuissent merā illius uirtutē sufferre: filiū primo creauit (quem et uerbū appellauit) talē / ut uirtutē suā ei totā infunderit: ut per ipsum quas per medium cetera fierent. Erat enim alioquin etiam indecens: ineffabilem dei uirtutem ad hec minima peruenire / et caducarum rerum curam habere. ¶ Verū si capi non poterat dei uirtus a natura creaturarum: quomodo creatus a nihilo filius / capax eiusdem secundum uos est? Et quomodo meram patris uirtutem: cum creatura sit / ut uos dicitis / sustinuit? Necesse enim est / ut uel si filius hoc potuit / quamuis sit creatura: uniuersa id possit creatura. uel si

E. 1,

alia id nō poſſunt quoniam creata ſunt: nec ipſe poſſe / quoniam creatus ſecū-
 dum uos ſit, **Q**z ſi putatis indecens / ad minima quoq; dei prouidentia deſcen-
 Math. 10. dere: erubescatis aliquātulum queſo / audientes Chriſtum, Nonne duo paſſe-
 res ueneunt aſſe: et unus ipſorū nō cadet in terrā / abſq; patre uestro qui in ce-
 Math. 6. lis eſt, Et rursus, respicite uolatilia celi q, non ſemināt neq; metūt; et pater ue-
 ſter celeſtis nutrit ipſa, Et rursus. ſi autem fenū agri quod hodie eſt et cras in-
 dibanum mittitur / deus ſic uestit: quāto magis uos? Quid autē feno et paſſeri
 bus / quibus ex bonitate ſua prouidet: deiectius excogitari poteſt? Aut quomō
 nō erit creator omniū; de quibus prouidere dignatur? Superbie certe uicium
 deo inurere conamini; cū dicatis non eſſe decens / ut minimarum rerum crea-
 tor ſit, Ipſe autē omnium creator eſt etiam minimorū; et omnibus prouidet /
 et omnibus ſe propter miſericordiā ſuam participabilem prebet, ¶ Preterea,
 ſi quia uirtutem patris ferre creature non poſſent / creatus eſt filius ſecūdum
 uos: quoniā et ipſe totius uirtutis paterne ut creatura / capax non erit / neceſſe
 eſt ut aliud medium fingatis: quod totā operationē paternā potuerit capere.
 Deinde aliud atq; aliud: quod ad infinitum ſimul atq; impoſſibile exit / et totā
 creationem rerum euerſit,

¶ Aduerſus obiecta hereticorū: quibus docere conātur / quoniā filius quāuis
 creatura ſit: creator tamen eſt / quod creaturarū propriū nō eſt, Cap. III.
 Reatura (inquiunt) filius: et tamē creat, quia id a deo quaſi a magiſtro
 c atq; artifice didicit: ut eſſet miniſter ad opera ſua, ¶ Si quod nō natu-
 ra inſitū eſt / ſed modo quopiam per accideſ acquiſitū / id amitti quoq;
 aliquando poteſt: poterit proſecto ſecundū uos filius creādi uirtutē amittere /
 et ſic dignitate ipſa qua creator eſt deſtituetur / ſi dediſcet quod didicit. Nam
 qui quod nesciebat / per doctrinam aſſecutus eſt: is proſecto poterit obliuione
 quoq; dediſcere, ¶ Preterea, nō eſt officiū artis: ex nihilo creaturas produce-
 re / ſed ineffabilis atq; creatiue uirtutis, artis enī eſt: ea que ſunt / quaſi per ſub-
 iectam materiā ſolūmodo immutare, Creandi autē uirtus: ipſam rerū ſubſtā-
 tiā a nihilo ad eſſe producit, Si ergo arte atq; doctrina filius creator factus ſit:
 quid dicent / ſi eadem quiſpiam patri accōmodet? Nihil certe aliud ipſis relin-
 quitur: niſi q, pater quidem natura / filius uero doctrina creator eſt, Sequetur
 igitur / q, poſſibile ſit naturaliter uirtutem dei qua creat diſcere: et fieri per do-
 ctrinam / quod ille ſcđm naturā eſt. Nihil ergo inter filiū & creaturas aliud in-
 tererit: niſi doctrina quedā ſuperflua, et ita non nature preſtantia: ſed doctri-
 na ſolū nos filius ſuperabit, Quā ſi habuerimus: omnes erimus creatores, Hec
 quoniā ſtultiſſima ſunt: relinquitur non doctrinā ſed naturalem creandi uir-
 tutem eſſe in filio, ¶ Ad hec, aliud eſt ſapientia / et aliud ſapiens, Sapiētia enī
 eſt: qua quis ſapiens ſit, Sapiens autem: qui ſapientiam habet, Quomodo igitur
 ſapiens per doctrinam filius fiebat: qui ſapientia ipſa eſt? Si enim doctri-
 na indigebat: non erat ipſa ſapientia, et ſi ſapientiam didicit: dediſcet quoq;
 per obliuionem, Sed non didicit: qui ſemper ſapientia eſt / ut ſcripture predi-
 cant, ¶ Accedit, q, inuidie uicium inurunt patri: ita dicentes, Siquidem po-

terat creandi artem multos docere; et nō fecit. Quid enī prohibebat / si doctrina creatio dat: multos esse creatores / sicut multos angelos / atq; archangelos: Nūc autē fili⁹ sol⁹ / creaturis oībus exceptis; una cū p̄e in spiritu sancto creat. Nō igitur per doctrinā; sed p̄ naturalē uirtutē creat. Nec pater ipsum docuit: sed ex seipso consubstantialē sibi genuit filiū / per quē oīa creat. ¶ Adde, q. si filiū pater ad creādū produxerit / ut uos predicatis: creato filio ipse cessasset. Quomodo igitur saluator dicit / pater meus usq; nūc operatur; et ego operor? Ioan, 5.
 Q. si pater etiā nūc operat: frustra scdm uos creatus erit filius, Hec absurdissima dicta sunt, Non ergo ad pducendas creaturas; factus est fili⁹, sed ex p̄e natus: cūcta cum patre sicuti filius operatur / natura deus et natura creator, ¶ Preterea, si nutu et sola uolūtate omnia de⁹ operatur; quid opus est medi⁹ nōne superuacane⁹ filius uidebit? Q. si hoc impium uel solūmodo cogitare inuenitur: ipse filius subsistens et uiua patris uolūtas est / p̄ quā a nihilo oīa produxit, ¶ Sed hec que sequūtur: multo inconuenientiora sunt atq; absurdiora, Nam si ut nos ceterasq; creaturas per filium deus produceret / ipsum (ut heretici dicūt) a nihilo produxit: erit ipse propter nos factus / nō nos propter illum, et ita nos: prestantior ipso erimus creatura, Ipse uero: instrumentū ad creādas ceteras creaturas, Cur ergo gratiam etiā nobis non aget; qui propter nos est? ¶ Erit etiā ipse sic gloria nostra: ut femina uiri, Femina enī (inquit Paulus) gloria uiri est. non enī uir creatus est propter feminam: sed femina propter uirū, Nā si propter nos factus est filius / et nō propter filiū nos: erimus nos ipso multo prestantiores / quod absurdissimum est. Nec ergo creatura est; nec propter nos nat⁹ est, Sed cū natura deus / ut etiā pater / sit: ad esse nos a nihilo cū patre et spiritu produxit. ¶ Preterea, si propter nos fili⁹ factus est / ut dicere audet: primi nos erimus apud deū, Sic enī deus nos primo; deinde filium propter nos / intendisse uidebitur, ¶ Adde, q. necessitate impulsus / quoniā aliter nos creare non posset; filiū produxit, quē scdm ipsos nō produxisset; nisi creare nos uoluisset, Quare nobis creatis / superuacane⁹ esse uidetur fili⁹: cū ipso pater creaturis productis / iā nō idigeat, ¶ Postremo, sicut caduc⁹ atq; imbecillis homo processisse in creādo deus uidebitur: si ultimo nos per filiū creauit / de quibus primo deliberauit, et filiū primo pduxit: de quo ultimo tanq̄ de instrumento consideraui. Quare igitur illūquidē / filiū & heredē; uos uero / seruos et hereditatē illius appellat: cū contra oporteret nos quidē heredes esse; filiū uero sicut instrumentū propter nos factū / et seruū et hereditatē esse nostrā, Hec absurda (ne stulticie plena dicam) si quis effugere uult (oportet autē omnes uel le) eum necesse est credere; nullo modo creatum esse filium / nec propter nos natum, Nam etsi nullam creaturam deus producere uoluisset: uerbum tamen suum erat semper in ipso / et deus erat uerbum / ut scribitur, Cum tamen creare deus creaturas uoluerit: per ipsum necessario creauit, Nam quemadmodū sol nunq̄ sine splendore ac luce sua lucere poterit: sic nihil unq̄ operabitur pater / nisi per uerbum suum, Omnia enim per ipsum facta sunt: et sine ipso factū est nihil. Ideo et dextra et brachiū dei nominatur: quia quasi per manum /

1. Cor. ii.

Ioan, i.

- Gene, 1. omnia deus per ipſum operatur, Scriptū eſt enī. dixit deus: fiat lux. dixit: fiat firmamentū. dixit: fiant luminaria, et factū eſt ita, dixit: faciamus hominē, & fecit deus hominē, Nec in his oībus uerba a patre ad filiū / quaſi uolētē diſcere: fiunt, nec enim docet pater: quales debeat facere creaturas, ſed cū ipſa uoce: opus fit. Si autē uerbo ſecūdū uolūtātē patris / ipſa opera fiunt: uerbū proſecto eſt uiuens / ſubiſtēs q; patris uolūtas / que in patre eſt: et in qua pater eſt,
- Gene, 15. ¶ Preterea, ubi reperitur filius patrem iterrogare: quaſi diſcere uolēs: quod et angelos et prophetas factitare inuenimus. Filiū Abrahę pmiſit deus: & ipſe iterrogabat quo ſigno illud cognosceret, Mittebatur Moſes ad filios Iſrael in Egyptum: et dicebat, Si iterrogabūt me / quod eſt nomē eius qui te miſit: quid
- Exodi, 3. zacha, 1. reſpondebo eis: Angelus etiam apud zachariā a deo querebat dicens, Domine omnipotēs uſq; quo nō miſereberis Hieruſalē: et expectabat: quouſq; uerba conſolatoria audiret. Et Abacuc, in cuſtodia mea ſtabo inquit: et aſcedam
- abacuc, 2. in petram / et cōſiderabo quid loquetur in me deus. Hi enim omnes ſicut ſerui et creature / mediatione indigētes uerbi: rogabāt conſiliū patris ab eo diſcere. Filius uero cū ipſe ſit uerbū patris / et uolūtas ſubiſtēs: doceri nō querit, Non ergo per doctrinam creator eſſe didicit: ſed naturaliter / atq; ſubſtancialiter creator eſt,
- ¶ Quomodo intelligēdū eſt: dñs creauit me initiū uiarū ſuarum, Cap. III,
- D intelligendū autē propositū prouerbiorū textum: primo illud dicendum eſt, q; oīa que prouerbialiter dicuntur / aliū uerba ſenſum ſignificare uidentur: alium ex ipſis uerbis ueritas parturit. Ideo ſaluator ad
- Ioan, 16. diſcipulos ait, Hec in prouerbiis locutus ſum uobis / ſed ueniet hora quā dñs nō in prouerbiis loquar uobis: ſed palam, Hinc patet: q; per proueria nō palam
- puer, 8. oſtēdimus quod uolumus, Sapientia igitur prouerbialiter dicit, dominus creauit me, et ruruſum apertius, Sapientia edificauit ſibi ipſi domū. Si ergo ſapientia
- puer, 9. filius dei eſt / et ſibi domū edificat: querendū eſt / quis eſt qui dixit: dñs creauit me. Chriſtus igitur iam homo factus: id de ſe dixit, ut homo enī: ſapientie domus edificatus eſt. Ille inquā homo qui ex uirgine natus eſt: et in quo plenitudo deitatis corporaliter ſcđm Paulū habitauit, Qui ergo uerbū caro factū eſt:
- Coloſ, 2. de ipſo dicit. quia dñs creauit eū: in q̄tū factus eſt caro. Iſtud enim creauit me / non originē ſemper apud ſcripturas ſignificat: ſed plerūq; a re aliqua in aliam trāſlationē. Et certe cū dicit / dñs creauit me initiū uiarū ſuarū: ſiquis diligenter cōſideret / nō ipſum eſſe ſapientie ſignificari pōt, Nā que modo fiunt uel faciēda ſūt: creari mō dicētur, qñ ergo nōdū pducta / creari dicūtur: neceſſario ex nihilo ad eſſe pcedere intelligūtur, Qñ autē que iā ſūt nec poſſūt dici a nihilo ad eſſe mō pcedere / ſi creari ea dicūtur: non poteſt ſignificari a nihilo ad eſſe ipſorū pceſſio / ſed ad aliud ab alio trāſlatio. Sicut qñ Dauid dicit. & pp̄s q creabit laudabit dñm, Et cor mūdū crea in me deus. Et Paulus de Chriſto. legē mādatorū decretis euacuās: ut duos cōdat i ſemetipſo in uno nouo hoīe / qui creat⁹ i iuſticia & ſāctitate a deo eſt. Nec tñ pſalmiſta populū a nihilo creādū: ſed ab errore i cognitionē dei traſſerēdū ſignificauit. Nec aliud q̄ habebat: i ſe

pſ. 101,

pſ. 50,

Ephe, 2,

ipso diuinitus creari petebat; sed ab immundicia ad mundiciā cor suū trāspo-
 ni orabat, Nec Paulus duos homines ad naturalē unitatem creari dicit a Chri-
 sto: ita ut effendi principium tunc caperent, Sed gētes et Israel duos populos
 in nouā et unā sententiā mutatos affirmat: a seruitute legis istos / ab erroribus
 illos liberatos. Et alibi omnibus mandat nouum induere hominem: qui secun- Ephe, 4,
 dum deum creatus est, Nec a nihilo ad esse productū nouū hominem induere
 nobis iubet; sed nouū uirtute / uoluntateq; meliori. Si ergo non semper crea-
 tio substantialē productionem a nihilo ad esse significat / sed plerumq; a pe-
 ioribus ad meliora translationem: quomodo nō erit stultum quando creatu-
 re creari dicuntur / recte id intelligere, et quando sapientia dei creari se dicit:
 ubi maxime cauendum est / non diligenter id cōsiderare? Dominus enī crea-
 uit me inquit, et statim addidit: initium uiarum suarum in opera ei⁹, Creauit
 inquit / non ad esse a nihilo produxit: sed initium uiarum suarū in opera eius.
 Sic ergo ut latius dicamus: intelligēdū est, Legalis uita in Iudea colebatur: gē-
 tes autem nullo modo iusticie uitam cognoscebant, Filius ergo dei fact⁹ est ho-
 mo / et creatus secundum carnem: ut initium uiarum domini et operum suorū
 omnibus daret, In Christo enim: primo euāgelica uita effulsit, Quid enī aliud
 opera et uie domini significant: preter mandata eius: que custodientes: recto
 itinere ad ipsum pergitur, Quia autem opera domini / precipuā iusticie uitam Hier, 4-8.
 significant: illud audi, Ve qui faciunt opera domini negligenter. Vias autē do- ps, 24,
 mini / mandata eius esse: psalmista ostendit dicēs. Notas fac mihi domine uias
 tuas: et semitas tuas doce me, Stultum igitur et impium est / ipsum esse uerbi:
 creari nunc dicere / cum semper uerbum cum patre sit. Recte igitur etiam illo
 modo intelligetur: creauit me (inquit) initium uiarum suarum. Mosē & pro-
 phetas / uias forsan appellauit: quarum initium Christus est / transponens di-
 cta illorum ad euangelice predicationis pulcherrimam nouitatem: et id cum
 potestate absoluta, Lex enim: nō fornicabis / ait. Christus autē: ego dico uobis Exodi, 20
 inquit / nō cōcupisces, & cetera, Vias autem sanctos uiros appellauit: quia pos- Math, 5,
 sunt monēdo ad deum ducere, Sic et illud Hieremie recte intellexerim, State Hiere, 6,
 in uis / et q̄rite semitas dñi sempiternas, et cum didiceritis que sit uia eius: am-
 bulate in ipsa / et inuenietis mundiciam animarum uestrarum, Nā si quis san-
 ctis pphetis mentē infigat / nō cursim legēs sed sensum ipsorū diligēter inquit
 res: certe uia inueniet optimā / illū uidelicet qui ait, Ego sum uia, per quā mun- Ioan, 14,
 dabitur: dimissione peccatorū inuēta, Creauit igit inquit me: hoc est fecit / sup
 legē & pphetas initiū / hoc est potestātē, ut non in uerbis illorū sistere faciā: sed
 ad opera meliora traducā. Vel etiā aliter. Dñs inquit creauit me, ut si quis dice-
 ret: carnē mihi pater apposuit, & ut hoīem: p salute hoīm creauit me. Nā quē- Ioan, 1,
 admodū cū Ioānes dicit, Et uerbū caro factū ē, Et Paul⁹ de Christo. Et male- Gala, 3,
 dictio p nobis fact⁹ est, Et rur⁹, peccatū p nobis ipsum fecit, nec peccatū nō- 2, Cori, 5,
 uisse / nec maledictionem aut peccatum fuisse: Christum dicimus, sed recte p
 carne / pro maledictiōe / et peccato: hominē intelligim⁹, Sic quando de se ipsa /
 dei sapientia dicit / dominus creauit me: hominem me fecit / intelligendū est,

¶ **Q**ui dei uerbum creatura non sit,

I filius dei et uerbum dei a scriptura uocatur: quomodo etiam erit creatura? Necesse enim est si filius est: ut non sit creatura, Vel si creatura secundum uos sit: ut non sit filius. Nullus enim quod genuit / hoc est filium suum / fecisse se dicit, Est autem et filius dei & uerbum dei. Non est igitur creatura, ¶ Preterea, unigenitus a scripturis appellatur, Quomodo igitur creari substantialiter in aliorum initium siue principium / quos proueria uias appellarunt: intelligetur? Nam si cum aliis connumeratur: pars eorum erit / & non erit unigenitus: quem multi sequuntur similes / quorum initium et principium se creatum dicit, Non enim quia primo creatus est: erit unigenitus, Nam et Ruben principium factus est filiorum Iacob: nec tamen idcirco unigenitus / aut alienus a natura fratrum suorum. Si ergo uerbum quoque initium et principium creationis aliorum factum est: nec alienum erit a natura illorum, Et pater mentietur: filium ipsum appellans. Mentietur etiam Ioannes dicens, In principio erat uerbum, Quomodo enim erat: si creatus est: aut quomodo dominus erit: qui creaturis connumeratur? ¶ Ad hec, quomodo creandi uirtutem habet: si creatus est: aut quomodo creator omnium est: ipse creatus? Et si ipse creator est / cum creatus sit: cur ceterae quoque creature creandi uim non habent? Non est ergo sapientia dei: creatura / cum sit unigenitus filius, ¶ Postremo, uidete queso: quot quantaque sequuntur inconuenientia, Nam si quia primo creatus est / principium etiam aliarum creaturarum secundum uos filius est: quomodo in opera eius creatur? non enim dicit: dominus creauit me ut faciam opera eius / sed in opera eius, Creatum enim se dicit in opera domini: iam pridem creata, Quomodo ergo primo creatum dicitis: qui post illa se creatum dicit? Aut quomodo erit initium aliorum: qui postea factus est / et quomodo uniuersa per ipsum facta sunt: si ipse post illa creatus est? Hec nefaria dicta consequentur: si de ipsa natura uerbi textum illum intelligitis. Pie igitur a nobis ita exponitur / ut ratione incarnationis / initium uiarum domini in opera eius creari ut homo dicatur, ¶ Sed dominum suum patrem appellat (inquiunt) quia scit se creatum esse, omnia enim que creata sunt: deo creatori seruiunt, ¶ Certe sicut dominum: sic et patrem appellat, Et si propter illud seruum se nouit: etiam propter hoc / filium se cognoscit, Filius igitur non est creatura: sed ab ipsa substantia patris gignitur, Filius enim secundum naturam est: sed propter formam serui quam accepit homo propter nos factus / dominum patrem appellat, Vtrumque igitur uere: quia mentiri ueritas non potest, quam distinctionem ostendit dicens, Confiteor tibi pater domine celi et terre, & ecce patrem suum: dominum appellat, Dominum uero celi et omnium que in celo sunt: et similiter terre, Sed si ipse quoque ut celum & terram / a nihilo productus esset: non ut precipuum sibi nomen / filii appellationem seruasset: ita ut omnia creata iugo seruitutis subiecerit, Nihil enim creatum / cum celum & terram nouit: a seruitute exceptum, se ipsum autem excepit, non est igitur creatura: sed filius, ¶ Sed ipsa inquit sapientia: dominum suum patrem appellat, quod non faceret: si naturaliter filius esset, ¶ Iam dictum est: & dices etiam sepius propter simpliciores, Serui nos secundum naturam sumus: et

Ioan, i.

Gene. 29

Ioan, i.

cauillatio
aduersa =
riorum,

Math, ii,

tamē patrem nostrū deū appellamus/neq; idcirco filii naturaliter sum⁹, quid Math. 6,
 ergo mirū; si dñm patrem appellauerit/cum sit naturaliter filius? Nā sicut nō
 natura sed gratia nos facit patrem appellare deum; qui dominus noster natu-
 raliter est, sic et incarnatio filii facit; ut decēter ac uere dominum suum patrē
 appellet. Hominē Ihesus assumpsit; ut nature humane ppria sine peccato ue-
 re sibi attribueret/et sua homini largiretur, Quod ostendit dicēs, uado ad pa-
 trem meum et patrem uestrum; et deū meū et deum uestrū, Largitur enī hu-
 mano generi dignitatem suā; ut possint homines adoptati deum patrem suū
 appellare. Ipse uero humane nature seruitutem assumit; et patrem suum deū
 suum ut homo appellat, Veluti ergo nos natura serui sum⁹; etiam si deum pa-
 trem appellamus/ita et filius non amisit ut secundū naturam sit filius; quāuis
 homo factus deum suum patrē appellet, Nō est ergo creatura, nec certe sim-
 pliciter dixit/ dominus creauit me; sed addidit/ in opera et in p̄cipio uiarum
 suarum, Causa igitur posita quare se creatū dicit: perspicuū est q. non signi-
 ficat productionē a non esse ad esse: sed quasi trāslationem ab alio ad aliud.
 Verbum enim in principio erat/ et caro secundum Ioannē atq; homo factus:
 totius beate uite principium factus est nobis, Verbum igitur semper est; et sa-
 pientia/ & imago/ & filius dei, sed homo factus: creari seipsum ad opera patris
 dicit, ¶ Obseruare namq; licet diligenter; nunq̄ in scripturis sacris ulla cau-
 sam poni/ quando generatio filii ex patre significatur, Quando autem homi-
 nem factum dicunt scripture/ et natum ex uirgine narrāt; causam illico subiū-
 gunt, Sicut enim nō querimus/ cur deus fili⁹/ aut cur ex patre natus sit; ita sci-
 re uolumus/ qua de causa factus sit homo, Qz autē hec ita se habeāt; ipsa scri-
 ptura docebit, In p̄cipio erat uerbū, nulla hic causa dicitur. Et uerbum erat Ioan. 1.
 apud deum, nulla fertur ratio, Et deus erat uerbum, nulla causa dicitur, Simi-
 liter, ego in patre et pater in me est, Ego et pater unum sumus, Qui uidet me; Ioan. 10.
 uidet & patrē, Ego sum lux. Ego sum ueritas, Et apud Paulū, Qui cū sit splen-
 dor glorie; et character substantie eius, Hec omnia cū de ipso filio dei dicātur Hebre. 1,
 et de natura eius; non habent causam. Cū uero de incarnatione scribitur; cau-
 sas connecti uidemus, Descendi (saluator ait) de celo; non ut uoluntatem meā Ioan. 6,
 faciam/ sed uoluntatem patris qui misit me, Et rursus, Ego lux in hunc mūdū Ioan. 12,
 ueni; ut oīs qui credit in me/ nō maneat in tenebris, Et alibi, ego in hoc nat⁹ sū Ioan. 18.
 et ad hoc ueni in hunc mundum; ut testimonium perhibeam ueritati, Et Pau-
 lus, Quoniam igitur pueri sanguinē et carnē cōmunicāt; & ipse similiter eis dē Hebre. 2.
 participauit, Et rursus, Nā qm̄ per hoīem mors; etiā p̄ hoīem resurrectio mor- 1. Cori. 15.
 tuorū. Et rursus, Nā qd̄ impossibile erat legi in quo ifirmabaf̄ p̄ carnē; de⁹ filiū Roma. 8.
 suū mittēs ī similitudinē carnis peccati/ & de peccato dānauit peccatū ī carne;
 ut iustificatio legis impleret̄ in nobis/ qui nō scdm carnē ambulam⁹ sed scdm
 spiritū, Et alibi, Non enim misit deus filiū suū in hūc mūdū ut iudicet mūdū; Ioan. 3.
 sed ut mūdus saluetur per ipsum, Et saluator de se ipso. In iudiciū ego in hūc Ioan. 9,
 mundum ueni; ut qui nō uidet uideāt/ & q̄ uident ceci fiāt. Qm̄ igitur homo
 factus fuit ut hec opera faceret/ et initium fieret harum uiarum: iure dixit de

- puer, 8, ſeipſo, dñs creauit me / initium uiarum ſuarꝫ in opera ſua . Nā etſi ipſe increa-
tus eternuſqꝫ eſt; propter cauſas tamen dictas / aſſumptus creatuſqꝫ homo in
ipſo eſt, ¶ Preterea, Paul⁹ de ſaluatore dicit, Ipſe enim eſt pax noſtra / mediū
Ephe, 2, parietem inacerie ſoluens in carne ſua; legem mandatoꝝ in decretis euacuās/
ut duos condat in ſeipſo in uno nouo homine, hoc eſt / in euangelicam uitam
transferat. Nos enim ſumus; qui creamur in ipſo. Quare qm̄ hominem aſſum-
pſit / et quoniam in ipſo primo initia uite habuimus euangelice / ad meliora re-
creati / ut ita dicam; non irrationabiliter cū pro nobis in unum creetur homi-
nem / nunc etiam poteſt dicere, Dominus creauit me, ¶ Ad hec, ſcriptum eſt
Eſaie, 53, de ſaluatore noſtro, quia ipſe infirmitates noſtras accepit, Et rursū, fact⁹ eſt
Gala, 3, pro nobis maledictio, Et rursus, eum qui peccatum nō nouit; pro nobis pecca-
2, Cori, 5, tum fecit, Quemadmodū ergo infirmitates habuiſſe dicitur / qui nunqꝫ infir-
1, Cori, 1, mus fuit; ipſe enim uirtus dei eſt, Infirmitas tamen dicitur; quia infirmitates
noſtras portauit, Maledictionē autem factum ait ſcriptura; non quia in male-
dictionem mutatus ſit / ſed quia maledictionem noſtram perpeſſus eſt, Pecca-
tum etiam factus dicitur; non quia mutatus a natura ſua ſit / ſed quia peccata
1, Petri, 2, noſtra tulit / corpore in ligno affixus, Ita quādo nos in unum hominem nouū
in ipſo creamur; ipſe quoqꝫ creari dicitur, Idcirco dicit, dominus creauit me,
Nam ſi uerbum ipſum dei / create ſubſtātie (quod uos uultis) eſſet; et de ſeipſo
diceret / dominus creauit me; non eſſet poſtea homo factus / qui multo ante no-
ſtram creationem creatura eſſet, Qz ſi ita eſſet; nec nos creati denuo eſſemus
in ipſo / nec ipſe in ſeipſo nos haberet, Quomodo igitur denuo in nouum ho-
2, Cori, 5, minem creati ſumus? Nec erubescere facit uos Paulus dicēs. Ipſius enim crea-
tura ſumus; creati in Chriſto Iheſu. Si autem in Chriſto creati ſumus; non erit
create ſubſtātie uerbū dei, ſed quādo homo factus eſt; tunc in ipſo creati ſu-
mus, et ita modo quodam / noſtri loco ipſe dicit, Domin⁹ creauit me, Nā hec
uox nullo modo ſibi prout uerbum eſt; congruit, Sed factus creatura propter
ſalutem noſtrā / qui creator eſt; ut nos in ſeipſo denuo crearet (dixit. dominus
creauit me, Et ſicut eternitatem eius (ſemper enim cū patre eſt) narrans dicit
puer, 8, Ego erā quando gaudebat; et quotidie letabar in facie ipſius, et rursus. Ante
omnes colles genuit me, ſic quando pro ſalute omnium formā ſerui accepit;
merito ut homo dicit / dominus creauit me. Neceſſe enī eſt ut ſic de ipſo quoqꝫ
ut homine / congruentia homini dicātur, Ideo ſcribitur; dominus creauit me,
¶ Poſtremo, ſi quia dicit / domin⁹ creauit me / creatus eſt; ſimiliter quia dicit /
ante omnes colles genuit me; creatus non eſt, Aliud enī eſt genitū; aliud crea-
tura, Genitum enim; ex ſubſtātia generantis naturaliter exit, Creatum ue-
ro; ad extra producitur, Qm̄ igitur & de⁹ & homo eſt; ut homo quidē / domi-
nus creauit me / dicit. ut deus autē; exclamat, Ante omnes colles genuit me,
¶ Qz ſcriptura uerbis abutitur nonnunqꝫ,
Ed genuit uerbū (inquiūt) nō demōſtrat oīno ex ſubſtātia p̄is natū eē
ſ filiū, Indifferēter enī uerbis ſcriptura utitur, Nā etiā de creaturis; de quib⁹
Eſaie, 1, bus nulla dubitatio eſt / hoc ipſū uerbū dici reperiēs, filios inquit genui

et exaltaui, Et rursus, Deū qui te genuit dereliquisti, & q̄s est q̄ genuit glebas roris? Nec roris certe patrem naturaliter: deū dicemus. Quare in unum / genuit & creauit uerba: sensum reducuntur. ¶ Indifferenter utiq; uerbis nonnunq̄ uti scripturam: hoc est abuti / non negauerim, Nec tamen potestati ipsam fin gulorum ignorare concesserim, Nam quando creaturas que producte diuinitus a nichilo sunt / ostendere uult: in principio inquit fecit deus celum & terrā, Et fecit deus hominem: non genuit, uerbi autem sui generationem ipse pater ostendens. eructauit (inquit) cor meum uerbum bonum. Et creaturas in principio temporis factas scriptura ostēdens: in principio inquit fecit. De uerbo autem ait, In principio erat uerbum, quia non in principio temporis: sed in principio / id est in patre / eternaliter erat, Sicut igitur de uere creaturis: non naturaliter sed abusiue uerbum genuit / dicitur, sic quando de filio creatio dicitur: abusiue intelligenda est / ut naturalis eius proprietas conseruetur, creaturis enim gratia dei largitur: ut generatio de ipsis predicetur. Eterno autem consubstantialiq; patris uerbo: incarnatio creationem attribuit. Et creature quidem rationales, uerbo atq; uolūtate dei ad adoptionem uocātur, Ego enim dixi dii estis / inquit: & filii excelsi omnes. filius autem ineffabilem naturalemq; suam generationem ex patre significans: dicebat, Ego ex patre exiui & ueni, Et rursus, ut aliud esse creaturam / aliud se / naturaliter ostēderet: uos inquit de deorsum estis / ego de super⁹ sum, Non enim mentis compos quispiam dixerit: localib⁹ spaciis dei filium gloriari. sed humilitatem creaturarum naturalem ostēdens: inferiores eas appellat, Celsitudinem uero deitatis sue significans: de super se esse dicit. Quantum igitur intersit inter genitum et creatum: recte primo testatur. Deinde nonnunq̄ quando nullum inde sequitur fidei detrimentum: indifferenter uerba capiantur,

Iob, 38,

Gene, 1,

Psal. 44,

Gene, 1,

Ioan, 1,

Psal. 81,

Ioan, 16,

Ioan, 8,

¶ De eodem prouerbiorum textu, dominus creauit me initium uiarum suarum, & ante omnes colles genuit me, Cap, VII,

I ante omnes creaturas (id enim colles significant) genitus est: non erit unus ex omnib⁹ / sed aliud preter omnia, Ceteri enim in ipso ut in principio sunt: & omnia ut creature cōnumerantur. Filii autem generatio: ante omnia est, quapropter necesse est: ut create nature non sit, Natus igitur ex patre ut uerbum est: creatus uero ut homo / & factus initium uiarum, Sicut igitur nos quāuis naturaliter creature sumus / tamen cum filium dei susceperimus: filii dei per eum appellamur, sic etiam ipse assumpta natura nostra / quāuis naturaliter filius sit: creatura tamē appellatur. Et sicut deus quāuis creator noster sit: pater tamen etiam per gratiam fit, sic & uerbum dei quāuis deus naturaliter sit: creatura tamen etiam propter nos factus est, Si ergo non secundum naturam / sed adoptione ac gratia nos filii sumus: erit etiam ipse necessario non secundum naturam suam creatura / sed dispensatione ac misericordia propter nos: naturali dignitate nullo modo imminuta, Sed latius id ipsum iterum exponamus, Ade primo homini uia salutis data diuinitus est: quam per uariatione diuini mandati perdidit, Ita cecidit in corruptionē: & in mortem

- deductus eſt, Erat igitur opus alterius uie: per quam / immortalitatē poſſemus recuperare. Hanc quia nullus hominum poterat dare: ipſe dei filius increatus ſecundum naturam / neceſſario ut homo creatur propter nos / bona uoluntate patris homine aſſumpto, ut (quēadmodū dicit Paulus) uiam nobis innouaret recentē ſimulatq; permanentem; et opera patris ita perficeret / corpore noſtro ad immortalitatem reformato / & morte que per peccatum irrupit deſtructa: et ipſo peccato dānato / ceteriſq; bonis generi humano per ipſum donatis, Si ergo factus homo / uia nobis bonorum factus eſt / & opera perfecit ea que a patre per ipſum fiunt; merito dicit, dominus creauit me / initium uiarum ſuarum
- Hebre, 10 in opera ſua, Eternam autem generationem ſuam ſignificans; rurfus ait. Ante omnes colles genuit me; & ante ſecula fundauit me. Si ergo & genitus & creatus eſt; accommodandū eſt utrumq; decenter. generatur autem; ut uerbum
- Ioan, 1. ex patre / ante omnia ſecula, creatur uero; ut homo, Verbum enim caro factū
- Pſal, 73, eſt. Pſalmiſta enim de uerbo ipſo canit, qui eſt ante ſecula. Si ergo filius ante ſecula eſt / creatur autem in opera patris; neceſſe eſt poſt producta opera & creaturas patris / ipſum qui fuit ante ſecula creari, In extremis certe temporibus; factus eſt homo. Quare non deitatē eius / creatio ſignificat: ſed humanitatem, quando ad reparationem operum patris / hoc eſt hominum; caro factus eſt, ac ideo dicit, domin⁹ creauit me in opera ſua; & initium uiarum ſuarum. Quārū
- Luce, 6. porro uiarum: uirtutum proſecto / ac euangelice uite: quam primus ille iuſſit
- Math, 5. et nos docuit, Eſtote inquit miſericordes, Et lex iubet; non mechaberis. Ego uero dico uobis; non concupiſces, Ceteraq; huiusmodi; que primus ipſe fecit / et
- Ioan, 10, nobis exemplum tradidit / ut faciamus. Ideo ait, Ego ſum ianua; ego ſum uia,
- Ioan, 14. Talium ergo ille operum factus nobis initium; merito ut homo dicit, dominus
- Prouer, 8 creauit me p̄cipium uiarum ſuarum; in opera ſua. Quod reſurrectioni etiam mortuorū accommodabis; & mutationi carnis a corruptione ad incorruptionē / et aſcenſui in celos, Nam horum etiam omnium factus initium eſt; creatus ut homo, Et ſicut mortu⁹ pro nobis ut homo; ipſe dei filius id etiam perpeſſus dicitur / quī immortalis ſecundum naturam ſit, ita creatus ut homo / creari ſeipſū dicit; quī increat⁹ natura ſit, Nam cū homo aſſūpt⁹ a filio dei ſit; hoc eſt nō alius ſit / nec aliam habeat hypotaſin aut perſonā a filio dei; non irrationabiliter que hominis ſunt ſibi attribuit, ¶ Adde, q; pulcherrima ſenſibilium creaturarum homo eſt, Is preuaricatiōe perfectionem perdidit ſuam; & ex immortalitate ad mortem incidit, Quoniam igitur imperfectū ſemper eſſe opus dei non decuit / nec potuit aliter reparari q̄ incarnatione uerbi; neceſſario dei filius homo factus eſt. Ideo in opera domini creari ſe dicit; ut ipſa in debitā ſibi perfectionem reſtituat. ideo ipſe ad patrem ait, Ego te glorificaui in terra / opus p̄ſeci: quod dedisti michi ut faciam. Et rurfus, opera que dedit michi pater ut ipſa perficiam; teſtimonium perhibent de me, Si ergo factus homo domini opera perfecit / atq; hominē in ſe creatum aſſūpſit; perſpicuum eſt non ipſam naturam uerbi ſignificari / ſed hominem aſſūptum; cum dicitur, dominus creauit me. Opus enim patris / homo factus abſoluit; quia naturā hominis reparauit,
- Ioan, 17.
- Ioan, 8,

Et adduxit patri ecclesiam sine ruga & macula mundam & sanctam. Ita facti
 sumus in ipso noua creatura; per obedientiam Christi a morte ad uitam resti-
 tuti, Merito igitur factus homo dicit, Dominus creauit me initium uiarum su- Prouer. 8
 arum in opera sua, Nam si creatura esset filius (ut heretici dicunt) quomodo ei
 nos uniri: deo unimur & dii efficiamur? Quomodo autem mediator dei & ho-
 minū erit Christus? nisi deus uere & homo uere sit? Nam si creatura esset filius;
 nullo modo deo naturaliter uniretur, nec enim naturaliter uniri possunt: que
 diuersa naturaliter sunt, Quomodo autem per creaturam saluati sumus? cū Esaie 35,
 scriptura clamet, quia nō legatus / non angelus: sed ipse dominus saluos nos fe-
 cit, Quomodo etiam a morte liberamur per ipsum? cum id opus super creatu-
 ram sit / nec possit creatura datam a deo sententiam: cinis es & in cinerem re-
 uerteris / reuocare, Quomodo etiam peccatū destruxit: si creatura est? Hec
 igitur omnia non ut creatura / sed ut filius & uere deus: efficere potuit, ¶ Ad
 hec, si per imitationem naturalis filii dei / nos etiam filii dei per gratiam appella-
 mur: necesse est ut qui natura filius est / essentialiter aliud sit ab iis qui per gra-
 tiam filii sunt, Sed qui per gratiam filii sunt: creature sunt, non est ergo creatu-
 ra / qui natura filius est, Nam si esset creatura secundum hereticos / & non na-
 tura filius: quoniam scribitur, omnia in sapientia fecisti, & ipse deus ait. man⁹ Psal, 103,
 mea omnia fecit, non poterunt certe dicere: in qua sapientia & per quam ma- Esaie, 66
 num / filium suum deus creauerit, Nam ipse: & sapientia / & manus / & brachi-
 um patris est, Omnia enim per ipsum facta sūt: & sine ipso factū est nihil, Non Ioan, 1.
 est ergo creatura dei filius, nec enim inuenitur sapientia & manus dei per quā
 factus sit: cum ipse sit sapientia & manus dei / per quā deus omnia fecit. ¶ Q
 autem ipse / creator non creatura est: patet diligenter obseruanti scripturas,
 Tres enim illi adolēcentes apud Babylonios / omnem generatim creatam na- Danie. 3,
 turam ad benedicēdum deum uocantes: nunq̄ dixerunt, benedicat uerbum /
 aut sapientia / aut manus dei dominum, nec enim ignorabāt: dominum ipsum
 esse / non creaturam. Diuinus etiam beatusq; psalmista cum ad laudandum Psal, 148
 deum: angelos / potestates celorum / celos & lunam / & solem / ceterasq; creatu-
 ras ut seruas uocasset: non cōnumerauit cum laudantibus / filium, sed contra: ps, 96.
 adorabilem ipsum esse clamat, Et adorent (inquit) ipsum omnes angeli dei. Si
 ergo creatura omnis adorat / filius uero adoratur: quomodo erit creatura? uel
 quomodo non erit uerus filius dei: qui cum patre simul adoratur? ¶ Ad hęc,
 omnia per ipsum facta esse: scriptura clamat, Omnia enim (inquit euangeli- Ioan, 1.
 sta) per ipsum facta sunt. Et Paulus, unus dominus Ihesus Christus: per quem 1, Cori, 8.
 omnia, Et alibi apertissime a creaturis ipsum separat: dicens, Viuum est enim Hebre, 4
 uerbū dei / & efficax / & penetrabilius omni gladio ancipiti: & non est ulla crea-
 tura inuisibilis in conspectu eius, Omnia autem: nuda et aperta sunt oculis
 eius. Si ergo creator omnium est / & omnia nuda sunt in oculis eius: nō erit un⁹
 de creaturis creator, & cui omnia nuda & aperta sūt: non erit de nudis et aper-
 tis unus, Cum enim omnia dixerit: nichil creaturarum extra reliquit, Sic enim
 ipse Paulus / omnia exponit: alibi dicens, Cum uero dicat omnia: nichil nō sub- 1, Cori. 15.

- 1, Cori. 15 iectum ei dimisit, Si ergo quādo dicim⁹ omnia: creaturas omnes cōplectimur. facit autem pater per filium omnia: cui omnia nuda sunt. non erit unus omni-
um filius / sed aliud preter ipsa, Presertim cum scriptum sit: omne genu in nomi-
ne Ihesu flecti / celestium / terrestrium / & infernorum, Si ergo illi omnia genu
flectunt: non erit ille unus genu flectētium / sed aliud preter ipsa, Scribitur etiā
Roma, 8. q. omnis creatura ingemiscit / & dolores partus patitur usq; nunc: liberationē
filiorum expectans. Si ergo creatura quidem omnis sic sperat / filius autem nec
adoptionem nec liberationem expectat: sed ipse est qui hanc creaturarū spem
adimplet / & ingemiscētes ad adoptionem uocat ut libertatis largitor: nō cō-
numerabitur certe cum creaturis, quia ipse ingemiscunt auxilium expectan-
tes: ille autem ut uerus dei filius / ingemiscētes a seruitute liberat.
Quomō intelligit illud in textu puerbiorū: ante seclā fūdauit me, Cap, VIII
Prouer. 3 Criptum est, deus sapientia terram fundauit. si ergo sapiētia terram
fundat (per ipsam enim: stabilis terra manet) diligenter scrutandum
Prouer, 8 est / quo pacto sapientia que terram fundat: a deo fundatur, dictum
igitur etiam hoc est conuenienti modo prouerborū: in quibus uera sententia
occultatur, Hoc enim: prouerborum proprium est. Sapientia ergo id est filius
dei non incepit esse: nec fundatur in quantum uerbum / sed in quantum homo.
Sic enim ipse / principium & fundamentum edificationis nostre ad pietatem fa-
ctus est: per fidem qua credimus in ipsum / & qua in nouam sumus creaturam
reformati, Ideo non dixit / uerbum me aut filium fecit: ne quis hoc quod hereti-
ci dicunt suspicaretur. sed fundauit me, ut idem significaretur hic: & quādo di-
cit, dominus creauit me, Vt enim ibi / uiarum initium ad opera domini se factā
sapientia esse affirmabat: ita hic fundamentum se factum esse ait omniū / qui
supedificabūtur: eadem diuersimode dicens. Ibi enim / initium siue principium
uiarum dicitur, hic: fundamentum edificationis uidelicet future per fidem. Vn-
de Paulus quoq; scribit, Nullus aliud fundamentū preter id quod iactum est
iacere potest: quod est Ihesus Christus. Si ergo Christus / fundamentum iactū
est / oportetq; ut que supedificantur: eius de nature cum fundamento sint (hoc
enim pacto: structura coherens in templū edificabitur sanctum) patet quia nō
ut uerbū: fundata est / hoc est fundamētū facta est sapiētia, Nulla enim creatu-
ra: cum huiusmodi naturaliter fundamēto construi potest. Facta est igitur sa-
pientia fundamentū ut homo: in omnibus / peccato solo excepto, & in hoc ho-
mine fideles supedificantur: propter identitatē nature, Et sicut alibi uitē se
ipsum appellat / nos autem palmites ipsius uitis: ita in hoc loco fundamentū se
ipsum esse ait / ut naturalem coniunctionem cum supedificandis aperiat, Edi-
ficamur enim in nouā creaturā: ut habitātis in nobis spirit⁹ templū efficiamur.
Sed non erit incōueniens: exemplis etiam falsas hereticorum opiniones refela-
lere, forsan enim erubescētes / uel cōuertentur: uel saltem minore impetu mi-
nores aggredientur, Quod igitur fundatur / hoc est fundamētū usum prebet
non incepit tunc certe primo esse / quando in fundamētū iactum est, Lapides
enim (uerbi gratia) in terra defossi: fundamētū facti sunt, nec tūc ceperunt lapi

des esse: quando fundati sunt. sed cum etiam antea lapides essent: facti sunt postea fundamentum / nec priorē naturam amiserunt, Sic igitur pie sapientiam dei fundamētū factum esse intelliges. erat enim in principio apud deum; & deus erat uerbum, ut scribitur, Quando autem quasi lapis aliquis absq; manib⁹ de monte demissus / hoc est ex substātia patris profectus / in carne nostra quasi in terra defossus est: tunc fundatam seipsam ait, quasi dicens, filius sum dei uerus. sed homo fact⁹ sum: ut principiū & fūdamētū superedificādorū per fidem fiam / ut propter carnis cōnaturalitatē: michi ipsi eos cōpingam, ¶ Sed quomodo (inquiunt) incarnatio uerbi per hunc textum intelligetur? cum sapientia ipsa clamatet / ante secula se fundatam esse / anteq; terra fundata / anteq; montes stabili rentur: cū incarnatio in extremis tēporibus facta sit. ¶ Facilis cuilibet nostrum uidetur responsio, & tamen latius dicere cogimur / & multa sepe repetere: ad obstruenda hereticorum ora, In extremis ergo temporibus incarnationem uerbi factam: nemo negabit, Sed deus qui futura omnia nouit: eternaliter quoq; fundauit quantum ad cognitionem suam / filium suum: hoc est fundamentum illum futurum constituit / ut nos superedificati in ipso: a corruptione in incorruptionem resurgamus, Sciebat enim mortales nos futuros propter peccatum, ac ideo ex misericordia sua ante secula cōstituit: ut uerbum suum / homo & initium uiarum & fundamentum fieret, renouaretq; hominem in seipso: factus primogenitus in multis fratribus / et origo resurrectionis. quod Paulus ad Timotheū ostendit, Collabora in euangelio secūdum uirtutem dei: qui nos liberauit & uocauit uocatione sua sancta non secūdū opera nostra: sed propositum suum & gratiam / que data est nobis in Christo Ihesu ante tempora secularia: manifestatā autem nunc per aduētum saluatoris nostri Ihesu Christi, qui destruxit quidem mortem: illuminauit autem uitam & incorruptionem, Si ergo ante seculum anteq; essemus facti / uidelicet gratia presciētis omnia dei uocati sumus in Christo Ihesu: perspicuū est hoc modo etiam ante secula / quantum ad prescientiam & (ut ita dicam) deliberationem dei: dominum nostrum Ihesum Christum fundatum fuisse, Ad Ephesios etiam scribens Paulus ait, Benedict⁹ deus & pater domini nostri Ihesu Christi / qui benedixit nobis pre omni benedictione spiritali in celestib⁹ in Christo: sicut elegit nos in ipso ante mūdi cōstitutionē / ut essemus sancti & immaculati in conspectu eius in charitate: pdestinauit nos in adoptionē filiorum per Ihesum Christum. Si ergo anteq; creati essemus / ad adoptionem electi sumus per Ihesum Christum / & spiritali benedictione in celestibus benedicimur: quare dubitabimus similiter quantum ad prescientiam dei a sapientia dici / ante secula fundauit me? Id ipsum quoq; dominus ostendit dicens, uenite benedicti patris mei / & possidete regnum quod uobis paratū est ante initiū mundi. Si autem ante initium mūdi paratum erat regnum nōdum factis / & paratum in Christo: non irrationabiliter dicit de se, ante secula fundauit me: anteq; mōtes stabili rētur / anteq; fontes aquarum proumperēt, que omnia: creaturarum a nichilo ad esse productionem significāt. Causa uero (ut sic dixerim) quare presciti sumus in Christo / et in adoptionem

Ioan. 1,
Danie. 2,

Cauillus
hereticorum,
Prouer. 8

Roma. 8.
2, Timo. 1

Ephe. 1,

Math. 25

Prouer. 8

ex charitate dei patris uocati: hec eſt, Preuidit deus peccaturum hominem et in mortem caſurum, preuidit etiam conferentia generi eius: & quomodo renouaretur / & ad immortalitatē rediret. Ideo quaſi radices huius ſpei in filio ſuo nobis depoſuit: per quē ad adoptionē nos uocauit / et omni benedictione ſpiritali nōdū factos munuit, ut quando p̄uaricatione in mortē caderemus: ex priſca illa radice in uitam rurfus reſurgeremus / & ueluti iam benedicti: non omnino ſemperq; iacere poſſemus, Preſundatur igitur ante nos Chriſtus: & in ipſo nos omnes ſup̄edificamur, Idq; ante initium mundi: in preſcientia dei, ut cū ordine diuino benedictio maledictionē antecellerit / & damnationē in mortē uite pollicitatio & ſeruitutem diaboli adoptionis libertas: poſſit natura humana ſuperatis malis que interim acciderunt / in priſtinam / per gratiam Chriſti (qui fundauit eam bonis in bonis) dignitatem recurrere, talisq; fieri: quale de⁹ ex charitate per filium ſuum futuram cōſtituit, Sed ſimilitudine / quomodo ante ſecula dei ſapientia fundata ſit paternis conſiliis: ſic intelligemus, Architect⁹ uerbi gratia ſapiēs / edes edificatur⁹ regias: dubitat uerſimiliter nequid procedente tempore altior edium ſtructura patiat, ac ideo fundamentum iacit firmiſſimum: & radices operum robuſtiſſimas conſtruit, ut ſi quid ſuperiora patiantur: poſſint rurfus reparari fundamēto ſeruato. Eodem modo creator noſter, Chriſtum noſtre ſalutis fundamentum: etiam ante initium mundi fundauit, ut ſi preuaricationē caderemus: in ipſo rurfus renouaremur. Quantum igitur ad preſcientiam / & cōſilium / & propoſitum patris / et omnino deitatis: Chriſtus ante ſecula fundat⁹ eſt / & tempore congruo natus ex uirgine, in quo reparati ſum⁹: quia ante initiū mūdi / ſalutis noſtre fūdamētū ipſū habebam⁹.

☩ Theſauri Cyrilli libri quinti / finis,

☩ Eiſdem liber ſextus,

☩ De eternitate filii: & q; inſeparabiliter ex ſubſtātia patris emanat. Cap. I

a T quomodo (inquiunt Arriani) etern⁹ eſſe poterit filius: aut quomodo inſeparabiliter emanauit ex patre? Nam quod ex aliquo prodit: pars ſubſtantie illius eſt unde prodit. Quod autem ſemel ſeparatū eſt atq; diuiſum: id totum eſſe non poteſt, ☩ Quid igitur dicitis de

ſole: qui ſplendorem hoc eſt lucem ſuam emittit: quid de igne ac de calore: qui ex eo emanat: ſeparationes ne ac deciſiones in his eſſentiis intelligetis? At qui ſol ita lucet: ut nullo modo imminuatur, nec aliquis poterit localiter lucē a ſole diuidere: nec ſeparari calorem ab igne uidemus / ſed exit ab igne inſeparabiliter: quaſi fruct⁹ eſſentie ſue / ſicut & ſplēdor lucis, nunq̄ enim erit lux ſine ſplēdore: neq; ignis ſine calore, ſemper enim cum iſtis rebus ſunt: que ex ipſis generantur, Sic igitur & filium intellige ex patris eſſentia emanare: ita ut eternāliter & in ipſo ſit / & in propria hypoftaſi eſſe non dubitetur, nec ullo pacto im

Ioan, 14,

Ioan, 10,

minuere patris eſſentiam credatur: nec ab eo ſeparari intelligatur, nam & pater in ipſo eſt: & ipſe in patre, Vnde uere dixit, Ego in patre ſū & pater in me, Et quoniam propter incōmutabilitatem ipſe in patre cernitur / & pater in ipſo: uere illud quoq; ab eo dictum eſt, Ego & pater: unum ſumus, et qui me uidet:

videt et patrem. Miror autem quare qui contendunt separatim esse a patris
essentia filium / quoniam a patre prodit / & ita pars sit non integra: non dicunt
splendorem quoque lucis dissepertum esse a luce / et calorem ignis ab igne / et uer-
bum a mente siue intellectu . quare inquit non ostendunt has quoque partes esse:
et quidem separatas a rebus unde profluunt. Ostendant splendorem lucis absque luce
unquam fuisse / et ignem absque calore / & mentem sine uerbo: et tunc forsitan talia etiam
de uerbo dei cogitare poterunt. Si uero hec corporea et creature semper simul
sunt / neque unquam separantur: quomodo non erunt impii / separationes passionum de-
tentionesque nature deitatis accommodantes / que in immensum creaturas omnes
excedit. ¶ Sed quomodo (inquiunt) coeternus patri filius erit: cum animalia uni-
uersa que nascuntur ab aliis / multo posteriora parentibus sunt? Aut quomo-
do filius / uerbum patris aut imago erit: cum uerbum hominum nec per se subsi-
stat / & postea quod dictum sit euanescat / cum manifesta fecerit que in mente et
in profundo cordis locata sunt. ¶ Si nichil plus in deo ponitis quam in homine: erit
secundum uos posterior patre filius. Sin autem multo excelsior illa natura quam no-
stra est / nec est aliquid commune substantie nostre et substantie dei: quomodo
humane imbecillitati deitatem subiigere non erubescitis? Nam quantum substantia
substantia excellit: tantum & generatio diuina hominis generationem, corruptibiles
nos sumus: deus incorruptibilis. a nichilo producti nos: deus semper et erat et erit /
immo autem est. Qualis uero genitor in omnibus est: talis et qui ab eo nascitur.
Sed deus pater / eternus est: eternus ergo & filius suus est, lux est pater: huius
lucis splendor semper cum ipsa est, Et hominis quidem uerbum ad nichilum
redigitur / neque uiuum neque subsistens est. Nam & homo qui hoc uerbum emit-
tit: & ex nichilo productus est / & corruptioni subiicitur. uerbum autem dei ui-
uum est / & ex uiuo patre profluit: & ideo semper est. Numquam enim erat / sed nec erit
unquam deus absque uerbo. Vnde Paulus de ipso, uiuum enim est uerbum dei: et ef-
ficax. Creator igitur est: et omnia per ipsum facta sunt / et sine ipso factum est
nichil. ¶ Sed non est (inquiunt) Christus: innata uirtus dei et sapientia. Alia enim
est quam illa: de qua Paulus dicit, eterna eius uirtus et deitas. Non enim Christus so-
lum / uerum etiam multe alie sunt uirtutes et sapientie: preter illam innatam deo.
Nam illa quidem innata / ueraque dei uirtus: creatiua omnium est, sed alie reue-
ra per ipsam facte sunt: quis precipua quedam uirtus dei preter alias Christus
sit / ad hoc creata ut imbecilla confortet / ut in sapientiam stulta redigat / ut ius-
tificet omnia que iusticia indigent. Illa igitur innata dei uirtus (inquiunt) eter-
na / & increata / & semper in patre est, Christus uero propter dictas causas fa-
ctus fuit. Si autem nonnulli / quia scribitur apud Paulum, Christus dei uirtus
et dei sapientia, ipsum putant esse innatam dei uirtutem: quid dicent cum deum
audiant dicentem, De eruca uirtus mea magna? aut quid facient: cum mul-
tas uirtutes esse psalmista significet / canens. benedicite deum omnes uirtutes
eius. ¶ Si propter hec factus est filius dei (ut Arriani dicunt) ut ad sapientiam
redigat stulta / ut imbecilla confortet / ut indigentia iustitie iustificet: nos ergo
causa sumus ut ipse factus sit, quare nec factus esset: nisi deus creaturas uoluisset

Cauillatio
hereticorum

Hebre. 4.
Ioan. 1,

Roma. 1,

1. Cori. 1.

Michee. 3

Psal. 102,

- producere, & organum / hoc eſt inſtrumentum creationis noſtre fuit, Si fact⁹
eſt propter nos: num igitur ſicut ſapiens propter ſtulta que in ſapientiam redi-
guntur / & uirtus propter corroborata imbecillia ſecundum uos appellatur:
ſic & filius nominabit⁹ propter adoptatos per ipſum dei filios / ut nichil proprie
ſit propter ſeipſum: ſed omnia propter nos. Quomodo igitur in pſalmis can-
tatur: ipſe nos fecit et nō ipſi nos. Nam etiam ſi creatiōis noſtre ipſe author eſſe
uideatur: ſed nos ſumus cauſa ſecundum uos / ut ipſe produceretur, ſicut & ce-
lum propter generationē generabiliū factum eſt: & ſol ut tenebroſa illuſtret /
et terra ut animalia ſuſtentet, et ita nichil magni erit in filio: quod in creaturis
non ſit. Miniſter enim ille quoq; ſicut creatura / erit. imo maioris dignitatis ce-
tere creature uidebuntur: quarum cauſa / ille productus eſt, Vides quot impie
dicta ex opinione falſa hereticorum ſequuntur, Sed fatentur innatam dei ſapi-
entiam & uirtutem non eſſe creatam, Nolint ergo cum filium audiant increa-
tum patriq; coeternum eſſe: duo increata cogitare. Nos enim ipſam ſapientiam
& uirtutem dei patri coeternam / ipſum filium eſſe credimus: qui omnia
fecit / qui propter nos caro factus eſt / ut Ioannes ait, ¶ Ad hec omnia / cur pa-
ter uniuerſa per filium operatur / cur in baptiſmate cum patre cōnumeratur: ſi
creatura eſt / nō creator. Quid opus erat creatura ad ſanctificationē noſtrā:
aut cur ut protectorem noſtrum inuocamus: cum ad nullam creaturam ſicut
ad ipſum refugiamus: ad ſolum enim refugimus: ut ad coeternum patri filiū,
Cur etiam ſi deus ita uere ut pater / non eſt: in ipſum creditur: aut cur ab ipſis
quoq; hereticis creator omnium nominatur: niſi eodem modo creator ſit quo
pater. Omnia inquit patris: mea ſunt, Eſt autem in patre creandi uirt⁹, eadem
ergo etiam in filio eſt. Similiter ſaluare / ſanctificare / & omnia que deo con-
ueniunt: ita in filio ſunt / ſicut in patre. Deus igitur uerus / nō aliter q̄ pater eſt:
non factus (ut heretici fingunt) ſed ex patris ſubſtantia proprie profluens.
¶ De eodem: uidelicet q̄ filius creatura non eſt, Cap. II.
- Ioan, I, ¶ I omnis creatura patrem ignorat / nouit autem ſolus filius (nullus enī
inquit patrem nouit: niſi filius) non erit perfectio filius creatura, ¶ Pre-
terea, nulla creaturarum: natura deus eſt. filius uero: natura deus eſt,
non eſt igitur creatura. Nam ſi filius natura deus nō eſſet: miſerius modo eſſet
genus humanum q̄ antea, quia cum credat ſe a ſeruitute falſorum liberari de-
orum: in eandem incidit impietatem / deo ſeruiens qui naturaliter deus nō eſt.
- Ioan, 16, ¶ Ad hec, omne creatum / aliud penit⁹ natura eſt: q̄ increatum, nec poteſt in-
creati gloria equaliter frui: quod creatum eſt, Non enim inquit dabo gloriam
meam alii, Filius autem in gloria patris uenit: et equaliter illa potitur, non eſt er-
go creatura, ¶ Accedit, q̄ ſcripture uerum eſſe deum / filium affirmāt: et om-
nes iam ita credimus, Quod uero creatum eſt: recens eſt / nec fas eſt in recens-
tem credere deum, Increatus ergo et uerus de⁹ / filius eſt, Longe namq; aliud
creatum ab increato eſt, Et ſicut increatum adorare iubemur: ſic ab adoratio-
ne creati a ſcriptura uetamur, Filium autem adorare iubemur, non eſt igitur fi-
lius aliud a deo / nec creatura: ſed uer⁹ de⁹ et increat⁹, ¶ Accedit, q̄ nulla crea-

turarū libertatē largiri potest: cū ipsa seruiat, Filius autē nōs liberauit, Nō est igitur seruus: sed dñs & de⁹ scđm naturā, Creature nāq; oēs naturā diuinitus sibi datā sequūtur: et ita deo seruiūt. Ipse uero de⁹ oēm huiusmodi nature necessitatē excedit: et ideo nō seruit sed dominatur, Ipse nāq; naturā ut legē speciebus singulis imposuit. Filius autē liber est: et natura dominus. Nō est igitur creatura. ¶ Adde, q. nulla creatura deo patri naturaliter similis est, filius uero ita similis naturaliter est: ut qui eū uidet / patrē uideat, Increat⁹ / ergo sicuti pater: est. Dñs enī & rex glorie: fili⁹ dicī. Creature uero: diuine glorie seruiūt. ¶ Adde, q. oīa que a nihilo producta sūt: possūt etiā si creator uoluerit / ad nihilū redigi, qđ de filio dicere: nefas est. Nō est igit⁹ a nihilo product⁹ ut creatura: sed ex prē genitus ut uere fili⁹. ¶ Preterea, oīs rationalis creatura potest errare, filius uero nullo mō potest, ¶ Ad hec, nulla creatura unq̄ substantiā a nihilo producere poterit. Finite namq; id uirtutis esse non pōt: filius autē: creator oīm est. Quō igit⁹ erit creatura? ¶ Accedit, q. creata oīa inq̄tū creata sunt: cōueniūt inter se / nec ullā differētiā i hoc habēt, quare si fili⁹ etiā creatura esset: cōueniret in hoc necessario cū ceteris creaturis. Sed nulla in re cū ceteris cōuenit, Quomodo igitur uerus de⁹ nō erit? ¶ Preterea, oīs creatura: in tēpore facta est, nullū uero tēp⁹ / generationē filii precessit: nec spaciū / aut duratio ulla. nō est ergo factus sed genit⁹. Nā si tēpus siue duratio aliqua creata generationē filii precessisset: nō esset ipse creator oīm. Et si spaciū siue duratio que generationē filii precessit / icreata sit: erit aliud preter deū / increatū, quod dictu nefas ē. Si ergo nec tēp⁹ / nec spaciū / nec duratio ulla ante filiū fuit: quō dicūt pre fuisse patrē filio / cū inuenire nō possint quo prefuit? ¶ Accedit, q. rationales creaturas nō natura / sed p̄cipatiōe ac grā deos scripture appellāt, Filiū uero nō participatiōe ac grā / sed natura deū nomināt. Soli enī natura deo debetur adoratio: filiū autē adorare iubemur. Aliud igit⁹ est q̄ creatura. ¶ Postremo, creatorē esse filiū cōcedūt: creatū etiā esse cōcedunt, Quare si creator creatus est / est autē etiā pater creator: cur ipsū quoq; nō dicūt a nihilo p̄ductū? Quia uidelicet impossibile est / toti⁹ nature creatorē ab alio creari, Quō igit⁹ & creatorē oīm esse filiū / & creatū esse opinātur? Nū excogitare potest quispiā mentis cōpos: creare quod creatur / & a nihilo producere qđ a nihilo productū est: uelint queso diligentius quid dicūt perpēdere, Precipua enī dei ueri pprietas est: ut a nihilo possit substantias p̄ducere, Id filiū posse nō negāt, Quō ergo nō deus uerus: sed creatura erit?

¶ Qz nō est idem in deo: generare et creare,

Cap. III.

I generare & creare / & filius & creatura idē esset in deo: nō de solo uni genito pater dixisset / hic est fili⁹ me⁹ dilect⁹, Quippe cū etiā de creaturis: similis oīo dici possit, Quid aut plus q̄ nos haberet fili⁹: si generare & creare idē esset? Qz si creature etiā generate pprie dici possūt: quō unigēit⁹ erit fili⁹ dei? ¶ Preterea, qđ a deo generat⁹: natura de⁹ est, Qđ aut creat⁹: nō est natura de⁹, Quō ergo creatū & genitū idē erūt? ¶ Qz si idē esse ponant⁹, erunt oēs creature filiū dei. Sed angeli tāto magis: q̄to ceteris creaturis prestāt,

Math. 3.

F. 1.

Hebre, 1, Sed nulli unquam angelorum dixit: fili? meus es tu, Aliud ergo est creatum / aliud genitum, ¶ Nā si idē essent: esset qui creat naturaliter pater, Creat autē etiā fili?, Effet ergo ipse quoque pater, quod dictum nefandissimum est. ¶ Ad hec, si creatura etiam genimē erit: erit oīs creatura uere filius dei, et ita uerus fili? nō erit dñs et deus oīm creaturarū: sed frater, Est autē dñs et deus oīm uere, nō sunt ergo ceterę creature genimina dei, Nō est idē ergo creatura et genitum, ¶ Nā si idē essent: creator inquit creator esset genitor / et genitor similiter creator, quod impossibile ē, Creator enī ad extra pducit, genitor uero ex seipso generat, ¶ Postremo, si idē est creatura et genimē: quā spiritum sanctum per errorē sacrilegū creaturā opinātur / erit ipse quoque genimē, Si ergo patris: nō erit fili? unigenit?, sin autē filii: erit filius filii, quorum utrumque: impiū est, ¶ Adde quod filium pater ex se & non per aliū generat, Creaturas uero ipse per filium in spiritu sancto pducit, Aliud igitur est generare / aliud creare ac facere, Quia si facere ac generare idē sunt: cur nō dicit de? terre motū / pestē / diluuiūque generare: sed facere? ¶ Preterea, si unde generat de? inde etiā creat / ut heretici uociferantur: erit araneę similis / que (ut aiūt) inde generat unde facit, Quod et si concesserim? in araneis que naturali seruiūt legi: pie tamē in deo nō cōcesserim? / qui nō nature seruit: sed nature creator est, ¶ Sed si quia nulla cōpositio est in deo / idcirco similiter generat et facit / ut isti cōtendūt: erit prescire quoque ac facere idē / ne uidelicet cōpositio huic accedere uideat?, Et si hoc / quā prescire ipsum mala nō negabit: an cōcedetis mala quę ab ipso presciuntur / ab ipso quoque fieri? Certe nō facietis, Quia si aliud est apud ipsum prescire aliud facere / neque hinc simplicitas eius ledetur: erit similiter aliud generare aliud creare in deo / nec ulla propter hoc cōpositio erit, ¶ Ad hec, si generare et facere idē sūt: erit natura et operatio idē, Natura enī generat: operatio autē facit, Sed non sunt idē natura & operatio, aliud est ergo generare: aliud est facere, ¶ Accedit, quod qui facit: creator quidē est, qui uero generat: pater, Aliud est autē pater / aliud creator, Aliud ergo erit facere / aliud generare, ¶ Postremo, si idē est generare & facere: simul de? generat & facit / et oīa sunt eadē ratione et creatura et filii, quod absurdissimum est, et deus similiter simul & pater & creator, Fuit autem eternaliter re ipsa pater, fuit ergo eternaliter actū creator, Et ita scđm uos necessario nō filius solū: uerum etiam creature patri erunt coeternę, quod falsum est,

¶ Thesauri Cyrilli libri sexti / finis,

¶ Eiusdem liber septimus,

¶ Aduersus eos qui dicunt quod filius non est uerū patris uerbum: sed aliud natura quę pater, Cap. I.

I filius (inquiūt) uerbū patris est / & est ipsi cōsubstantialis: in nullo a patre differre poterit / & ita pater etiā poterit uerbū appellari, quod a patre patercatio / & diuine scripture nō patiūt, Pater enī pater semper est / & nō fili?, & fili? / solūmō filius a scriptura nominat, Aliud ergo ipse a patre est: nec potest eiusdē esse substantię, quare nec uerū ipsi? uerbū / neque ex ipso ē: cū eiusdē nature nō sit, ¶ Qui hec dicūt: Ioānis oīno obliti sunt, Verbum enī ipse filium hic appellat:

ut hoc nomē quasi p̄priū / & ipsi⁹ esse filii maxime significatiuū / elegisse uideat. In p̄cipio iquit erat uerbū / et uerbū erat apud deū: et deus erat uerbū, Ioan. 1. Vides quomodo ipsum esse filii sc̄dm naturā / hoc nomē significat, deus enim erat uerbū / ait, Qz si nō esse filii sc̄dm naturā / uerbi uocabulū ostēdat: aliud quid certe significabit, Quare necesse est q̄rere quid est filius sc̄dm naturā / si uerbū nō est: nec esse ipsius / uocabulo uerbi significat. Nā ueluti si architectū aut lapidā diceret / nō natura rei significaret sed artificiū: ita si nō esse filii secundū naturā / quādo uerbū dei dicim⁹ / significat: sed artificiū ponimus / cōgemur querere quo noīe p̄prie artifex ille appellat. frustra enī euāgelistā miramur / et quasi magnū qd & p̄priū tonasset: tonitruū filiū appellam⁹. Multis enī noībus: scriptura filiū appellat. Sed euāgelista cū uerbū dixerit / quasi p̄priū / idq; mirabile atq; inauditū p̄nūciasset: nihil aliud appositum nec dixit, ut de Paulo uerbi gr̄a scribit: Paul⁹ apostol⁹, suffecit enī sibi ad significandū ipsū esse filii: uerbū dixisse. Verū igit̄ p̄ris uerbū / fili⁹ est: neq; est aliud uer⁹ patris uerbū / q̄ fili⁹, Nā si ea de causa putāt heretici nō eē filiū p̄ri cōsubstātiāle / qm̄ neq; pater uerbū est / neq; uerbū pater: et p̄pter differētiā p̄sonarū / substātiarū quoq; differētiā inducūt: quō Abel & Adā cōsubstātiāles dici poterūt: cū neq; Abel possit esse Adā / neq; Adā Abel, Qz si differētiā p̄sonarū / idētitatē nature nō destruit in hoībus: quō nō erit ip̄iū / ea de causa putare sup̄naturale dei substātiā diuerficari? Sicut igit̄ si nō esset cōsubstātiālis p̄ri fili⁹ / nō eēt uerbū p̄ris uer⁹: sic qm̄ cōsubstātiālis est / uer⁹ ei⁹ uerbū est, ¶ Ad hec, substātiarū / ip̄sarū substātiarū sunt significatiua: et maxime q̄ prima & p̄pria sunt, magnā tamē in ipsis differētiā inspicim⁹, Alia ei uniuersalē habēt significatiōnē, hec ab aliis uniuersaliora significata i singula icidūt, ut uerbi gr̄a / hō simpliciter et absolute ipsū humanū gen⁹ significat: hoc est ipsū esse hoīm, Paul⁹ autē & Petr⁹ & Iacob⁹ ceteraq; huiusmodi: in singulos uniuersales illud significatū hoīs scidūt. Nec ista differētiā singulorū singulis noīb⁹ notata facit: ut natura ip̄sorū singulariū alia atq; alia in singulis sit, Pater igit̄ pater est / & filius uerbū: nec tñ ideo nature diuersitas inducit, qm̄ sola diuersitate relatiōis q̄ diuersis noīb⁹ significat / nec alia re ulla distiguūt. Relatiōes aut cōsubstātiālī diuerse / noīaq; ip̄sarū relationū diuersa: nō possūt (ut exēplo docuim⁹) naturā cōiūctionē delere. Quare necesse est ut eiusdē substātie cū p̄re fili⁹ sit: quīs ille semp pater solūmō sit / & hic semp solū fili⁹ ac uerbū. Cū enī essētia p̄ris simplicissima sit / & ex eo p̄deat uerbū suū: nihil aliud inter generationē uerbi & patrē intelligi pōt / quod possit p̄hibere / ne uerbū eiusdē nature sit cū eo cui⁹ est uerbū, ¶ Sed in euāgelio (inquiūt) scim⁹ filiū ad patrē dicere, pater gloriā tua mihi da. & a p̄re ipsi respōsū fuisse. & gl̄ificauit: & rur⁹ gl̄ificabo. Quō igit̄ aduersatur fili⁹ uer⁹ p̄ris erit uerbū: cū ad eū p̄r loquat⁹. Locutio enī: absq; uerbo fieri riorum, non pōt. Aut p̄ ipsum filiū si uerbū uer⁹ est / loquit⁹ filio p̄r. Aut si hoc absurdū est: aliud est illud uerbū interi⁹ atq; naturale / quo ad filiū locut⁹ est p̄r, ¶ Nō est parua impietas / si quis credit mō humano per labia et guttur & liguā uerbū diuinū emitti: & aures audiētū uerberare. Nō cōuenit certe huiusmodi fictio:

Marci. 13.

Roma. 1.

ulli incorporali nature, Nec illa uox / patris pprie ac naturaliter fuerat: sed for-
nus quidā fact⁹ / quo significabatur quāte dignitatis filius sit apud patrē. Non
enī ſolus domin⁹ audiuit: ſed diſcipuli quoq; omnes, Qz autē uox illa / collifio-
ne corporis facta fuit: non ſolū hinc patet q, aures diſcipulorū percuffit / uerū
etiā ipſe domin⁹ aperte oſtēdit dicēs, Nō ppter me uox iſta facta eſt: ſed pro-
pter uos, Non dicit certe / nō ppter me locutus eſt pater: ſed facta eſt hec uox
nō propter me / ſed ppter uos. Si ergo miraculoſe facta eſt illa uox uoluntate
diuina / nō ppter Chriſtū ſed propter diſcipulos: qui nō poterant uolūtate pa-
ternā in glorificādo filio diſcere niſi uoce hūana / nō erubescēt iſti q ppter nos
miracula ac p diſpēſationē facta ſūt: ipſi nature deitatis indecēter attribuerē.

De eodem / alio modo,

Cap. II.

Gene. 1.

Ioan. 8,

Ed inuenitur (inquiunt) pater dicens ad filium, faciamus hominem, &
ipſe ſaluator ad Iudeos. ego a meipſo non loquor: ſed que a patre audi-
ui / hec nūcio uobis, Quid igitur reſpōdebitis ſiquis interroget: utrū pa-
ter ad ſcientē filiū quod dicturus erat / an ad neſcientē locutus ſit. Nā ſi ad ne-
ſcientē antea / & tūc diſcentē quādo uerbū patris percepit: aliud proſecto ipſe
uerbū erit / q illud natura intrinſecū quo didicit, Sin uero ad ſciētē: quomodo
nō erit ſtultū ſcientē docere: quippe nemo id niſi ſtult⁹ faceret, Quoniā ergo
deo attribuendū hoc nō eſt ut ſcientē doceat: nō erit filius ipſum intrinſecū ac
uerū patris uerbū / neq; per ipſum ſcire poteſt patris uoluntatē: niſi uerbo do-
ceatur, ¶ Quid ergo differret a pphetis uerbū dei: qd in ipſis locutū eſt & fu-
tura predixit eis: homines enī erāt / & ut hoies futura ignorabāt: quorū preco-
gnitio ſoli cōuenit deo, Quid igitur faciemus: cū ipſe dominus longe ſe a pro-
phetis his uerbis diſſeparet, Si illos dixit deos ad quos uerbū dei factū eſt / nec
poteſt diſſolui ſcriptura: quē de⁹ ſanctificauit et miſit in mūdū / uos dicitis q
blasphemias / quia dixi: filius dei ſum. Si enim pphetis ſicut creatura exequa-
retur: non ſicut a minore ad mai⁹ / comparationē pphetarū ad ſeipſū faceret,
Nā cū dixit: ſi illos dixit deos / ad quos uerbū dei factū eſt: aperte oſtēdit nō fa-
ctū fuiſſe ad ſe uerbū dei ſicut ad illos / ſed q ipſe ſit p̄is uerbū in pphetis locu-
tū, Quō igit⁹ ut pphetā neſcire futura & audiēdo diſcere / ipſe dicere audet⁹
Nam ſi uolūtate p̄is ignorat / & ideo expectat ut p uerbū ipſi⁹ p̄is diſcat: nō ē
maior pphetis. Cur igit⁹ pſalmiſta canit, Quis ī nubib⁹ exeq̄bit dño et ī filiis
dei: Neminē enī apte exequari filio ait: nec in ipſis pphetis / quos & nubes tro-
pologice dixit: nec in filiis dei / id eſt p gratiā baptiſmatis iā adoptatis. Si ergo
impiū eſt / ſpiritū ſanctū per pſalmiſtā mentiri affirmare: omnes excedet do-
minus / eritq; uerbū dei uerū / et patris uolūtas ac ſapiētia, ¶ Preterea. ſi aliud
uerbum inſitū patri eſt ſcđm naturā / q illud de quo ſcripture loquūtur: ut ſit
aliud intrinſecū et quaſi occultatū in patre / aliud enūciās manifeſtāsq; myſte-
ria dei / qd deū eſſe Ioānes aſſerit: erit cōpoſitio in deitate, Cōponeſ enī ſcđm
iſtos deus pater ex eſſentia / & uerbo ſuo intrinſeco. Sed cōpoſitū eſſe deū peni-
tus ipſoſſibile ē: et oib⁹ ita uidet⁹, Vnicū ergo uerbū dei ē naturale atq; intrinſecū:
et id / eſt filius ſuus. Aliter neceſſe eſſet cōfiteri ſcđm iſtos / uerbū dei quod per

Ioan. 10,

p̄l. 88,

Ioan. 1.

euangeliū predicatur: nescire mysteria patris, sed colloquutione paterna discere: atq; sic ex ignorantia ad scientiā cōmutari, Quomō igitur uere dicet: ego Ioan, 10, et pater unum sumus: aut quomodo incōmutabilis imago genitoris erit: Nisi forte dicant: patrem etiam ipsum ignorare / et cogitādo adinuenire. Nā si oīa scit / sicuti certe scit / estq; uera sua imago filius: impossibile est non unā eādēq; patris et characteris sui scientiam esse, ¶ Estis ne sic indocti / inquiūt: ut impo- Cauillatō sita uocabula rebus non alia esse contendatis q̄ res ipse sint: Ecce celū opus dei aduersa- precipuū: et nomē eius longe aliud / neq; enī res precipua est. Preterea. Celū riorum ipsum res uisibilis est: uocabulū uero suū nō uisui sed auditui subiicit, Filius ergo dei uerbū dicit: nec tamē ita uerbū est ut multi intelligūt / sed aliud qd naturaliter q̄ uerbū, ¶ Tacere oportet: nec ad huiusmodi rationes respōdere. & tamen ne simplices ab istis seducātur: tacere nō possum⁹, Dicim⁹ igit uocabula rebus iposita: ipsas rerū essentias significare / etiā si alia sint preter ipsas, Homo enim / uerbi grā / uox ista dico / aliud est q̄ ipse homo: & tamē subiectū ipsius hominis significat, Nā si nō significaret ipsum hominē: hoc noīe audito non intelligeretur homo / sed aliud quippiam. quod dictu stultissimū est, non ergo aliud intelligere debem⁹ q̄ quod per uocabulū significat: et ita furor hereticorū deprimitur, Aut demōstret nobis Eunomi⁹ nō esse p̄priū uocabulū filii dei / uerbū: ut hostis diuinarū scripturarū et precipue Ioannis euāgeliste reperiatur: qui appellationē hāc tanq̄ maxime propriā filio dei posuit,

Cap. III.

¶ Aduersus aliam Eunomii obiectionem,
Ed quomodo (inquit) filius dei / uerbū et sapiētia erit: cū sapiētia / scientia quedā sit, Verbū autē: prolatio uocis. uoces autē: neq; subsistētie neq; animalia sunt, Filius uero: animal est, quare nec sapientia nec uerbum patris, ¶ Ad humana rursum deferatur: oblitus uerba de deo fieri, sed forsan nescit humanis quidē uocabilis de deo nos uti: ubi oīa longe aliter q̄ res humane / intelligēda sunt. Verbū enī hominis nō subsistit: sed uox ex ore plata dissoluitur, uerbū autē dei nō ita se habet: sed uiuū ex uiuo / & subsistēs ex subsistēte. Similiter etiā de sapientia et scientia dicendū est, sapientia enim nostra nō subsistit, dei autē sapiētia subsistit, Intelligere nāq; deberet / tantū q̄ de deo dicūtur modū humanū excedere: quātū humana substātia a dei substātia exceditur. Sed nescio quomodo in tantā impietate ex ignorantia forsan incidit. Animal enī / dei filiū appellat, neq; cōsiderauit aliud esse animal aliud uitā / sicut sciētē et sciētīā. uita enī est res illa: que participata uiuificat, Animal uero: quod uita participat. Dominus autē nō animal seipsum / sed uitā appellat. Qz Ioan, 14, si quia uita est / animal etiā scdm ipsū erit: cur etiā patrē / animal nō appellat? De quo scribitur, uiuo ego: dicit dominus, Illud ergo apostolicū ad Eunomiū Ezech, 33, recte dicētes / excogitationes tue tecū sint in p̄ditione: nō animal ut ipse / sed ipsā Actū. 8, uitā dñm eē p̄dicabim⁹: q̄ oīa uiuūt. In ipso enī (ait Paul⁹) uiuim⁹ & mouemur Actū, 17, et sum⁹, ¶ Ad hec, uerbū ap̄ scripturas / fili⁹ appellat, et plationē uocis acutus hō intelligit: ignorās ex nrā cōsuetudine uocabulū esse sūptū, Loquit enī p̄ ineffabiliter ad filiū, Habet enim filius naturaliter perfectā uolūtatis paterne

cognitionē: nec uerbū expectat / cū ipse sit uerbū dei . Qñ igit̃ de deo hūano more aliquid dicif̃: qui audit / nō humano more sed spiritaliter diuina itelligat,

¶ Qz uocabulū uerbi sufficit: ad significādā ex pr̃e filii generationē, Ca, IIII.

Ed non sufficit (Eunomius inquit) uerbi uocabulū: ad significandū uerum filium. Non enī manifestari potest per illud: ipsum esse filiū. Multa enim alia / uocabulo uerbi noīantur: q̃ nō subsistūt, ¶ Hac ipsa ratione

ps, 81,

dei etiā uocabulū nō sufficit: ad significādū ipsū deū. Multi enī alii / quāuis natura dii non sint: sic tamen appellātur. scđm illud, ego dixi dii estis. Illud etiam quispiā poterit dicere: quoniā bonus / sanctus / ceteraq; huiusmodi / de hoībus quoq; per participationē ueri boni et ueri sancti dicūtur: nō pprie de deo ista dici, Qz si multa noīa deo et creaturis cōmunia sūt / et tamē de ipso solo scđm naturā dicuntur: quid phibebit uerbū etiā pprie filiū dei appellari / & hoc uocabulo maxime ipsum esse filii / pro ut hoies percipere possūt significari: quāuis multa quoq; alia / uerba sint abusiue et ad imitationē ueri uerbi appellata,

Ioan, 14, Hac de causa ipse de se dicit, Ego sum ueritas. Quare quicqd de deo dixeris / ut ipsi uere cōueniat: de illo quidē pprie / de aliis uero abusiue dictū nō dubi-

Eunomii tes. ¶ Sed uerbū a scripturis dicif̃ (Eunomius inquit) nō qā ex patre scđm natura sit / aut quia ipse fili⁹ sit intrīsecū atq; insitū patri uerbū: sed qā patris uer-

cauillatio

bū audiēs / nobis enūciat, sicut sanctificatio quoq; dicif̃ fili⁹: qā sanctificat, & iusticia: qā iustificat. ¶ Si uerbū dei appellatū est scđm Eunomiū / nō qā scđm naturā ex patre sit et genitoris essentiā in seipso demōstret: sed qm qd a patre uerbū audiat / id nobis enūciat: seruet in ceteris quoq; eandē cōsequetiā rerū / ut sua impietas apertius detegatur. Nā si uerbū dicif̃ filius / quia uerbū audit: erit participatiōe uerbi / uerbū, et cōsequēter sanctificatio & ueritas / nō scđm naturā: sed p̃cipatiōe sanctitatis et ueritatis, Que aut̃ nō scđm naturā insūt / sed extrīsecūs adueniūt: facile quoq; perdūtur, Dicat igit̃ q̃so / quādo filius

Ioan, 14,

dei / nec sanct⁹ nec bon⁹ et cetera huiusmodi fuit, Et cū dicat / qui uidet me: uidet et patrē / hec blasphemia usq; ad patrē ei⁹ pueniet, Desinas igit̃ has leges scripturis imponere, nemo enī ita insanus erit / ut spero: ut cauillatorias expositiones tuas de uerbo dei potius sequat̃ / q̃ ipsū spiritū sanctū. Spiritus enī sanctus / filiū dei: uerbū per scripturas nominat. Eunomius autē: nō uerbum / sed uerbi participē, Nā si uerbū a patre ipse audit / ac ideo sic appellat̃: scđm ipsū nō erit uere uerbū / sed uerbi particeps, Aliud enī est participās / aliud p̃cipatū, ut exēpli causa / aliud est sapiēs qui sapiētia participat: aliud sapiētia q̃ participatur, et aliud grāmatica / aliud grāmatic⁹, Quare necesse est / ut uel uerbū esse filiū dei / & nō uerbi participē fateat̃, uel si uerbi participē dicit: uerbū nō nominet / sed aperte bellū scripturis indicat. Nā utrūq; simul / & p̃iceps & p̃cipatū: respectu sui ipsius esse nō potest, Quare nos qui pietatē sequimur / lacram secuti scripturā: uere uerbum dei filium credim⁹, et dicentes eū per participationem uerbi / uerbum: maxime abhorremus,

¶ Thesauri Cyrilli libri septimi / finis.

¶ Eiusdem liber octauus,

¶ Eunomii obiectio ex textu apostoli: ideo et de⁹ eū exaltauit / & cetera, Ca. I
 Ed scribitur apud Paulum / inquit Eunomius. Hoc sentite in uobis
 fratres: quod & in Christo Ihesu, qui cum esset in forma dei: nō ra Philip. 2.
 pinam arbitratus est se esse equalē deo, Et paulo post, Ideo et deus
 eū exaltauit / et donauit ei nomen quod est super omne nomen. Si
 ergo exaltatus a deo et glorificatus est / et per gratiam accepit nomen quod
 est super omne nomen / idq; quādo humiliauit seipsum: ut humilitatis merce=
 dem accepisse aperte scribatur / non potest esse natura deus aut filius, quippe
 cū hec sibi accefferint: quoniā humiliauit seipsum, Et certe qđ exaltatur p do
 num dei: humile per suā naturā est / et ab inferiorib⁹ ad superiora ducitur, Et
 quod dono aliquid accipit: eget ea re quā accipit, Et qui se humiliat ut exaltet /
 supremūq; nomē acquirat: nō erit talis natura / sed factus est per gratiā, qua=
 re nec natura deus poterit esse, ¶ Quenam honoris accessio facta est illi / qui
 cum in forma dei esset / serui formam accepit: Immo quomodo nō uidebitur
 potius exinanitus / qui suūma et sublimia sponte dimisit / et ad infima uenit:
 Deus uerus factus est homo / quā mercedem hinc consecutus est: Vel quomō
 glorificatus est / qui a deitatis gloria / in dedecora humana descēdit: Aut quo=
 modo exaltat⁹ est / qui a summitate deitatis diuine / in humilitatē nostrā deue=
 nit, Nā quē profectū hec humilitas habet: uel quid melius homo factus iuenit:
 qui optima omnia cū patre semper habet: Nā si de⁹ altissimus / & in altissimis
 habitat: quo ultra altitudinem dei potuit exaltari: Quomodo autē et humilis
 factus est / qui semper in sinu habitat patris: Si hac de causa descendit ab altis=
 simis ut exaltaretur: quid erat opus descensu: altissimus enī semper et fuit / et
 est. Similiter si ideo se humiliauit ut glorificaretur / quid erat opus humiliatiōe
 illi / qui semper in deitatis gloria est: Stultissimū dictū (mihi crede) cum labore
 querere: quod absq; labore habere potes, Quomodo autē nomē quod est sup
 omne nomē accepit / qui semper in eo ipso nomine adoratus est: semper enim
 ut deus: a creaturis colitur, Audi scripturā, Deus in nomine tuo saluū me fac, ps. 53,
 et adorent nomen tuum domine magnū, et ante solem permanet nomen ei⁹. ps. 98,
 et date gloriam nomini eius, Et isti in curribus et isti in equis / nos autem in no ps. 71.
 mine dei nostri magnificabimur, Quomodo ergo accepit nomen: quod sem=
 per habebat: Sed manifestum uidelicet est: quia uerbū in p̄cipio erat. et deus ps. 19.
 erat uerbū, et erat semp in principio apud deum. In extremis uero temporib⁹ Ioan. 1,
 propter salutem nostram uer⁹ deus / factus homo uerus: humiliauit seipsum,
 et ideo dicitur exaltari: non secundum uerbi naturam / sed secundum incar=
 nationis mysterium. Nam cui humilitas congruit: hic exaltari quoq; dicitur
 conueniēter. Humana uero natura: res humilis est, ipsa ergo exaltari quoq;
 intelligitur. Nunquam enim de uerbo dei tale quid in scripturis inuenies: nisi
 scđm qđ factum est caro / et habitauit in nobis, Si ergo scđm assumptū hoīem
 humiliatio facta est: et exaltatio quoq; scđm assumptū hoīem facta necessario
 est. Vnde Paul⁹ ait, Pro nobis introiuit Ihesus nō in exēplaria uerorū: sed i ipsū Hebre. 9
 celū / ut appareat nūc uultui dei pro nobis, Quēadmodū igitur quis in celis &
 F. 4,

ps. 23.

Philip. 3.

1. Cori. 4.

ps. 44.

coram facie patris / et cū ipſo patre ſemper fuerit / futurusq; ſit: tamen pro nobis modo celum ingreditur / et apparet patri / ut homo uidelicet. ſic etiam nūc pro nobis exaltatur et glorificatur: et nomen accipit / quod eſt ſuper omne nomen, ut quēadmodū in ipſo celū ingredimur / et patri coram apparem⁹: ſic in eo quoq; glorificati et exaltati / dii per gratiam efficiamur. **Q**z autē hec ita ſe habeant: psalmiſtam audi / ſaluatoris aſcenſionē in celos / in ſpiritu exponētē, Tollite portas principes ueſtras; et eleuamini porte eternales / et introibit rex glorie. Hic enī ſanctus celoꝝ uirtutibus per ſpiritū ſanctū imperatur: ut ingredienti Chriſto portas aperiant / qui tamen ut deus / intus in celis ſemper erat, Non erat igitur opus: ſicut deo / ſed ſicut homini portas celoꝝ aperire, Quare ſicut non ut deus ſed ut homo / propter nos et pro nobis celos ingreditur / ut nos per ſeipſum introducat / et hanc uiam nobis aperiat: ſic quāuis ſemper altiffimis ut deus ſit / tamē ut homo / propter nos exaltatur / ut in ipſo nos quoq; exaltemur. et ita reformaret nos in ſeipſum: totamq; naturā noſtrā ad creatoris imaginē reformaret, Hoc igit⁹ modo / uniuerſa hec et ſimilia que de Chriſto dicūtur / intelligēda ſunt, Altiffimus / dei filius ſemper eſt: ut deus. exaltatur: ut homo, Nullius indiget rei: ut deus / et tamē multa ut homo accipit. Adorabilis ſemper / ut deus: et nunc adorari incipit / factus homo, Et qui uita eſt ut deus: mortuus eſt ut homo. Sicut igitur mors uerbo dei nō detrahit / ſic qui accipit a deo multa ut homo / nihil hec ſibi acceptio detrahet, Et ideo Iheſ⁹ Chriſtus in gloria dei patris eſt, homo enim factus / perditos nos adiuenit / attritos reſtaurauit / & ab errore ad ſeipſum reuocauit, q̄ omnia tendūt ad gloriā dei patris, Nemo igitur perturbetur: ſi que conditioni ſeruoꝝ congruūt / ſibi accommodantur, Nā ſi homo uerus ex miſericordia factus eſt: nō iniuria que hoīs ſunt uniuerſa / preter peccatū / ſibi quoq; accommodantur, Eſt autē nature humane proprium: a deo accipere, quid enim habet quod non accipit⁹: ut ſcribitur, Vt homo igitur / per gratiā a deitate accipit: que ut de⁹ naturaliter habet. Quare a ſe quoq; ipſo ut a deo: ipſemet accipit ut homo, Nā ſi oīa pater per filium facit / & ſine filio factū eſt nihil: neceſſe eſt credere / q̄ ipſe ſibi ipſi exaltationem dedit / et gratiā patris deificato aſſumpto tēplo, Recepit etiā a ſeipſo / prout eſt uerbū patris: et in ſerui forma uiſus adorabatur / qui hoc cum patre ſemp habuit. Gratia ergo et exaltatio: ipſi ſicut homini accidit, Sed uerbū dei quod hominē aſſūpſit: q̄ homini accidebāt / ſibi accommodat. Nō eſt alterius illa caro q̄ filii dei: et ideo filiū dei / hoīem illū predicam⁹, Vnus enī Chriſt⁹ eſt / de⁹ uerus et homo uerus. nō quia mutatus ſit in aliquid quod nō erat / ſed q̄a tēplū ſibi ex uirgine aſſumpſit, ¶ Preterea. ſedes tua (inquit psalmiſta) in ſeculū ſeculi. Et addit, ppter ea unxit te deus deus tuus oleo exultatiōis: pre participib⁹ tuis. Sed uerbū et filius dei regnabat / etiā ante unctiōē cū patre, Quō igitur in regē ungiſ / & ſanctificatur / natura ſanct⁹ & ſemp regnās: Sicut ergo quis ſemp rex erat / in ultimis tamē tēporib⁹ in regē ungiſ: ſic altiffim⁹ quoq; ſemp erat / & tamē exaltari dicif⁹ ppter carnē, Exaltat⁹ autē & ungiſ & ſanctificatur propter nos: ut per ipſum in oēs hoīes gratia pcurrat / ipſi nature hoīm data /

et toti generi elargita, Sicut ipse i euāgelio ait, Et p ipsis ego sanctifico me ipsū: Ioan, 17, ut ipsi quoq; sanctificati sint, Oia enī que in Christo ut in hoīe sūt; in nos quoq; redundant, Non enim ipse propter seipsum sanctificabatur; ipse namq; sanctificans erat, sed ut naturam nostram sanctificaret; et bonorum nostrorum initium fieret. Ideo ait, Ego sum uia, per quā uidelicet gratia dei ad nos deuenit: Ioan, 14, exaltans / sanctificans / glorificans / et deificans naturam nostram / in Christo primo. Et certe cum non homo factus sit deus / sed deus factus sit homo; & ungitur sicut homo / ut glorificetur & exaltetur; perspicuum est ipsum / ut hominem / gratiam accipere. Nam ipse ut deus; spiritum sanctum largitur dicens, Ioan, 20, Accipite spiritum sanctum, & tamen accipere dicitur ut homo. Ipse igitur et largitur / & accipit, sed alterum ut deus; alterum ut homo, Ideo dicebat ad patrem: pro ipsis ego sanctifico me ipsum, Certe qui seipsum sanctificare potest / nec id ab alio querit: is sanctificationis ipsius dominus est, Si ergo filius seipsū sanctificat; quomodo sanctificante indiget? Si ergo filius sanctificatione nō indiget; non est dubium quin sanctificatio ad indigentem mittetur, Indiget autem natura humana: ipsa igitur sanctificatur, et hoc erat certe quod propter nos in Christo adimplebatur: ut in ipso humana sanctificaretur natura. ¶ Sed scriptum est / inquit, dilexisti iusticiam / & odisti iniquitatem: propterea unxit te deus deus tuus, Aperte igitur dicitur / nisi iusticiam dilexisset & odisset iniquitatem; non fuisset unctus. Causa enim ipsa exprimitur; & mercedem uirtutis / unctionē ostēdit. ¶ Si ungitur quia iusticiam diligit / & iniquitatē odit: non natura / sed dono sanctificatur. Qui autē accessione hac indiguit; nō erat certe perfectus / nec perfecto patri omnino similis. ¶ Surge qui dormis; & suscitare a mortuis, Non enim id scribitur: ut mutabilis filium dei nature intelligam? / sicuti hominem nudum, ut uerbi gratia: mutabilis nature pater noster Adam fuit. Eratq; innatum sibi / ut posset modo iusticiam diligere & iniquitatem odisse; modo contra iniquitatem amplecti / & iusticiam respuere, Hoc enī mutabilis nature proprium est. ideo a diabolo quoq; fuit seductus, Verum quoniam ad repellendum hunc morbum quē natura humana in primo patre nostro passa est: opus erat / ut immutabile dei uerbum pro nobis diabolo seipsum obiceret / ut sicut mutabilitate primi hominis uicti sumus; sic per immutabilitatem uerbi uincamus, propterea ungitur: qui semper & incōmutabiliter iusticiam diligit / et odit iniquitatem / neq; id in ipso immutari potest, Quando igitur dicitur: dilexisti iusticiam & odisti iniquitatem / propterea unxit te deus; sic mea quidem sententia recte intelliges, quoniam cetera omnia / secundum naturam mutabilia sunt / & mutabilia superare diabolus nequeunt; tu uero ut immutabilis patris incōmutabile uerbum / semper iusticiam diligis & iniquitatem odio habes; propterea unxit te deus / ut in te primo natura humana perfectam a diabolo uictoriam consequeretur, ¶ Accedit, q; multa huiusmodi de deo quoq; patre in scripturis dici comperiuntur, Iustus dominus & iusticiam dilexit, Et odisti omnes qui operantur iniquitatem, Et ego sum dominus qui diligo iusticiam; et odi rapinas ex iniquitate, Num igitur si quis magnum esse do

Ioan, 14,

Ioan, 20,

Psal, 44,

Ephe, 5,

Psal, 10,

Psal, 5,

Esaie, 61,

minum diceret quia iuſticiam diligit / et odit iniquitatē: quaſi merces deo patri magnitudo daretur / et uirtutis retributio / quia bona diligit / et mala odit: Ipſa certe infania hoc non diceret, Sicut igitur ipſa pie in patre intelligūtur: ſic etiā in filio & imagine ſua intelligenda ſunt. ut que de primitiuo dicūtur: ea de imagine quoq; dicantur,

¶ **Q**z filius incōmutabilis ſecūdū naturam eſt: propoſito textu apoſtoli. Sedet in dextra magnitudinis in excelsis; tāto melior fact⁹ āgelis / & cetera, Cap. II.

- Hebre, 1, q Vi uerbum dei inter creaturas audēt numerare: illud quoq; dicunt ca- uillantes / quod apud apoſtolum ſcribitur, tāto melior angelis factus: et cetera. Nam ſi melior factus eſt inquit; mutatus ergo in melius eſt. factus enim eſt melior: quod non erat, Qui autem aliud fieri poteſt q̄ ſit: iſ certe natura mutabilis eſt / quare etiā creatura. Nam mutabilitas: creature proprium eſt. ¶ Ante omnia quando locum ſcripture aliquem recte intelligere uoluimus: tria diligenter conſideranda ſunt, tempus quando ſcriptum eſt quod dicitur, perſona que dicit / uel per quam aut de qua dicitur, et res propter quam aut de qua ſcribitur, ſic enim abſq; errore ſenſum poterimus uerum inueſtigare. Cognitione temporis opus eſſe non dubitamus: audientes apoſtolos dicere Math. 24 ad Chriſtum, quando hec erunt: & quod eſt ſignum tui aduentus: Hymene⁹ 2. Timo. 2 etiam & Alexander ignorantia temporum putarunt iam factam eſſe omniū reſurrectionē, Perſonarum uero cognitionem Eunuch⁹ neceſſariam oſtēdit: Actū, 8 dices ad Philippum, Queſo domine / de quo propheta loquitur: de ſe ipſo / aut de aliquo alio: Et Paulus uolens ſaluatoris pſonā intelligi: in quem dicūtur hec / inquit, in quo enim hec dicūtur: de alia tribu eſt. Maniſeſtum eſt enim quia ex Hebre, 7 Iuda ortus eſt dominus. ¶ Qz autem rei quoq; noticia neceſſario requiratur: inde diſcemus / q, res que de ſaluatore ſcribūtur (ut uerbi cauſa / ecce uirgo in ute ro concipiet. et ſicut ouis / duct⁹ ad occiſionem) ad neminem ſanctorum referri poſſunt: quare proprie ad Chriſtum referuntur. Cum hec ita ſe habeant: ſic aperte Paulus dicere uidetur. Quando filius dei propter nos factus eſt homo / quando immūditia peccatorum per ipſum purgata / ſedit in dextris magnitudinis in excelsis: tunc melior angelis cognitus eſt. non quia naturā in aliud mutauerit: uel quia factus ſit poſtea quod prius non erat. Non enim de natura filii modo ſermo habetur: ſed de ea que tempore incarnationis facta fuit, Ita non angelorum naturam nature filii comparat: ſed rerum & adminiſtrationum cōparatione inducta / meliorem adminiſtrationem filii fuiſſe affirmat, Sed latius id ipſum aperiam⁹, Oſtēdere uoluit ad Hebreos ſcribens Paulus: q, Chriſti adminiſtratio / & lege que per angelos fuit adminiſtrata / et prophetarum adminiſtratione melior fuit. Et a dignitate hoc ipſum demonſtrat dicens. Olim deus loquens patribus in prophetis: nouiſſime dieb⁹ iſtis locut⁹ eſt nobis in filio / quē conſtituit heredem uniuerſorum / per quem fecit et ſecula, Qui cum ſit ſplendor glorie et figura ſubſtātie / portansq; omnia uerbo uirtutis ſue / purgationē peccatorum faciens: ſedet ad dexteram maiestatis in excelsis, Maxima igitur gloria filio attributa / et paterne nature propriis illi accōmodatis: infert tanto

meliorem ipsum angelis esse / quanto maius q̄ illi / nomen consecutus est, Filius
 enim & heres / et splendor & character & imago / et in eodem folio sedēs / et cre-
 ator: uere dicitur, **Q**z si propter hec longe melior angelis esse cognoscitur: me-
 lior ergo est & administratio sua / q̄ administratio angelorum, Quādo igitur
 dicitur / effectus est: non significatur hic productio ex nihilo. uerbum enim in Ioan, 1,
 principio erat, nec mutatio a minore ad maius, filius enim perfecti patris: per-
 fectus est. Sed in comparatione glorie atq; dignitatis: apparet quod maius et
 melius est, Quēadmodum si quis equo conferat hominem: dicatq; meliorem
 equo apud se hominem fieri / quia rationalis sit, Nam q̄ fieri / non semper natu-
 re mutationem significet: patet a multis, Fias inquit mihi in deum protectorē, Psal, 30,
 Et rursum, factus est michi dominus in refugium, Et alibi, factus est michi do- Psal, 93,
 minus in salutem, Administrationis ergo ac glorie / non nature filii & angelo- Psal, 117,
 rum comparatio fit, Et certe comparatio melioris apud scripturam / nō in qua
 cumq; differentia solum: uerum etiam in immensa / aut secundum naturam /
 aut secundum dignitatem / aut secundum mēsuram gratie dicitur, Quantū Psal, 83,
 ad mēsuram gratie, melior inquit una dies in atriis tuis q̄ mille, Nihil enim Prouer, 8,
 equale inueniri potest celestibus atriis. Et rursus, Accipite doctrinam et non ar- Esaie, 56,
 gentum, Melior enim est sapientia q̄ lapides electi, Et deus apud Esaia de eu- Hebre, 1,
 nuchis dicit, Dabo eis nomen eternum: quod meli⁹ est q̄ filii & filie. Quantum Psal, 109,
 ad naturalem dignitatem / manifeste hic Paulus ostēdit: quid sibi uelit q̄ filius Psal, 96,
 melior effectus sit angelis, illico enim intulit. Cui enim angelorum dixit un-
 quā: sede a dextris meis: et q̄ de filio scriptum sit, et adorent eum omnes āgeli
 dei, Comparatio ergo de naturalibus dignitatib⁹ hic est / et de honoribus qui
 nature debentur / q̄ in eodem folio filius cum patre sedeat / q̄ etiam ab angelis
 adoretur. unde nature quoq; proprietates intelligitur: q̄ non sit creaturis conu-
 merabilis filius / sed aliud preter creaturas: deus scilicet uerus / & uerbum patris
 eternū. ¶ Preterea, fieri & factum esse per se solumq; dictum: multa significat,
 sed ab antecedentibus cōsequētibusq; uerbis potestas apparet sua, Aliud enim
 significat factus: si de homine dicitur / aliud si de architecto aut lapicida, Si er-
 go Christus melior angelis effectus esse dicitur: comparatio non ad naturam
 fertur / sed ut ab antecedentibus consequentibusq; percipitur: ad honorē atq;
 dignitatem, ¶ Sed comparationes (inquiunt) in eisdem solent speciebus fieri.
 Non enim recte quispiam hominem a sino aut ouī compararet: sed hominē ho-
 mini / & ouem ouī. Quare si filius angelis comparatur: necesse est creatum es-
 se filium / sicut & angelos. ¶ Certe sicut alie comparationes accōmodatius in
 eadem uersantur specie: sic comparatio melioris de diuersis specie dicitur, Io-
 seph pulchrior q̄ fratres sui fuisse dicitur. & stella non dicitur melior q̄ alia stel- Gene, 39,
 la: sed excellere in gloria scribitur, Ipse saluator quando ut homo hominibus 1, Cori, 15
 comparatur / non dicitur melior: sed speciosus preter filios hominum, At uero Psal, 44,
 diuersa specie: melioris comparationem suscipiunt, Melior enim sapientia dici- Prouer, 8
 tur q̄ lapides preciosi: nec ulla cōmunitas nature sapientie cum natura lapidis
 est, Si ergo melius de diuersis specie dictum / cōmodissime dicitur: et ipsam na-

turam nature preſtare oſtendit, non erit angelis ſimilis filius / nec creatura: ut illi / ſed melior illis in infinitum, Diuerſitatem ergo nature filii ab angelorū natura: comparatio hec oſtēdit, ¶ Adde, q, ſi quoniam melior angelis ſcribitur filius / ideo eiufdem cum eis ſpeciei erit ſecundum iſtos: cogent ur confiteri / poſſe angelos quoq; naturaliter cum patre ſimul ſedere / et cum eo regnare, Nam que ſpeciei eiufdem ſunt / quibusdam aliis rationibus inter ſe differāt: eiufdem tamen nature ſunt / et eandem poſſunt cōſequi dignitatem. Quid ergo prohibebit angelos quoq; una ſedere cum patre / & ſimul adorari cum patre / etiam ſi nondum res ipſa facta ſit: ſed quantum ad nature preſtantiam. Fruſtra ergo Paulus dicit, Cui enim unquam angelorum dixit, Sede a dextris meis: Quomodo enim id quaſi precipuum filio attribuit: ſi angelorum quoq; nature cōgruit. Naturalia enim eadem ſūt in omnibus: que ſpeciei eiufdem ſūt / que uero extrinſecus accidunt / quoniam nature non inſunt: non eadem in omnibus ſunt, Sed omnia eiufdem ſpeciei: ſuſceptiua eorundem ſunt, ut hominū natura quidem una: ſed nō omnes diuites / neq; omnes reges ſunt: quamuis & diuitiarum & regni ſuſceptiui ſint. Gloriam uero filii / ſuſcipere angeli nequeunt, nam ille natura dominus: hi ſerui natura ſunt. Nulla ergo cōmunitas nature filii ad naturam angelorum eſt, ſed filius creator eſt / angeli creature: que unius eſſe nature non poſſunt, Aliud enim eſt quod naturaliter facit & creat: et aliud quod fit et creatur, Nam ſi res ita ſe non haberet: quid deum a creaturis diſtingueret? Quoniam ergo uniuerſa deus per filium facit / eſtq; angelorum natura una de uniuerſis: per filium etiam ipſa facta eſt. Quare impoſſibile omnino eſt: eiufdem filium nature cū angelis eſſe. ¶ Ad hec, omne quod factum ex nihilo eſt: poteſt etiā ſi creator uoluerit / ad nichilū deuenire. Nam quod natura ſuſcipere poteſt: non eſt impoſſibile. quod uero ſuſcipere non poteſt: impoſſibile eſt. Aliud ergo naturaliter eſt quod pati poteſt et ad nichilum redigi: q̄ illud in quo nichil factionis excogitari poteſt, Et ſimiliter lōge aliud naturaliter eſt / quod ſemper immutabiliter eſt / nec unquam incepit / nec deſinet eſſe: q̄ que ceperunt eſſe / et poſſunt non eſſe, Nec ullus unquam niſi amens: in eadem natura tam longe diuerſa collocabit, Si ergo de creaturis tāquam corruptioni ſubiectis ſcribitur: ipſi peribunt, de filio autem: tu uero permanes, et ille quidem ueteraſcent: filii uero anni nūquam deſiciēt / quomodo eiufdem nature cum angelis filius erit: creator cum creaturis / eternus cum illis qui ceperūt eſſe. Nam etſi angelus immortalis quedam res eſt / propter uoluntatem et gratiam ſaluatoris: ſed tamē quoniam ortum habuit / et eſſe cepit / occidere quoq; poteſt / et non eſſe, Nam que naturis precipue inſunt: ea reſpectu creatoris dei nichil ſunt. Quare ſicut ignis cōbuſtiuus quidem eſt / ſed non deo: ſic et angelus immortalis quidem eſt / ſed non deo, Solus enim deus pprie immortalis eſt: quia naturaliter id habet. cetera per gratiam: ſicut creature, ¶ Quod uero angeli ſerui ſunt natura / filius natura ſimiliter dominus: hinc maxime perſpicitur, quia Math, 9, nullus poteſt peccata dimittere / niſi ſolus deus, Sed filius peccata dimittit, de 9 zacha, 1, ergo naturaliter eſt / et nō creatura, Et angeli quidem orant dicentes, Domine

Hebre, 1,

pl, 101,

omnipotens / usq; quo non misereberis Hierusalem: filius uero ut dominus / sū-
ma cū potestate dicit, dimittūtur tibi peccata tua, Quomodo ergo natura do- Luce, 7,
minus / naturaliter seruienti; et largiēti naturaliter / orans aliquid accipere / eius-
dem erit nature. Presertim cum ad dandam legem angeli ministrarint: neq;
unquam inuenientur potestate propria quicq; fecisse / ut filius. Perspicuum
igitur est ut tetigimus; non ad naturam angelorum & uerbi / comparisonem
illam accommodari, incomparabilis enim deitas est, sed differentie administra-
tionum conferuntur, ut ab administrationum differentia: quantus sit admini-
strator percipiatur, maiora enim negocia maioribus committuntur, Qz autē
administratio administrationi conferatur: inde perspicuum erit, Cum uoluis-
set Paulus legalibus mandatis longe meliora euangelica demonstrare: admini-
stratores considerauit, & ex differentiis ipsorū administratorum: negotiorum
differentiam ostendit, Angeli ergo legem administrarunt, per eos enim dicta-
ta est, filius uero: euāgelium predicauit, Sed melior (dicit apostolus) angelis
filius est, quare meliora maioraq; administrauit. Nemo enim ignorat: parua
paruis / et magna magnis committi, Magnus autem filius est: quia splendor
et character patris / et quia ad ipsum a patre dicitur, sede a dextris meis, et ps, 109,
quia unigenitus / et ab ipsis etiam angelis adoratus, angeli uero parui sunt; Hebre. 1,
quia ministrantes spiritus sunt / et quia ut serui adorant, Longe igitur melior
saluatoris administratio euangelica est: q̄ legalis angelorum fuerit, quia hec
per filium administrata: illa per angelos, tāto igitur (inquit) melior / administra-
tor uidelicet effectus est q̄ angeli: quanto differentius pre illis nomen heredita-
uit, Ita prima comparatio: administrationes respicit / ut diximus, secunda / qua
excellentius nomine angelorum nomen filii dicitur: essentiam demonstrat / que
non potest esse alia filii & alia patris, Qz autem prima comparatio / quando di-
citur melior effectus angelis / ad ipsas fertur administrationes: ab ipso Paulo di-
scemus, Si enī inquit qui per āgelos dict⁹ est sermo: fact⁹ est firmus, & si omnis Hebre. 2,
preuaricatio & inobedientia accepit iustam retributionem mercedis: quomo-
do nos effugiemus / si tantam neglexerimus salutē: que cum initium accepisset
enarrari per dominum: ab eis qui audierunt / in nos confirmata est, Et rursus,
Irritam quis legem Mosi faciens: sine ulla miseratione in duobus uel tribus testi Hebre. 10
bus moritur, quanto magis putatis eum deteriora mereri supplicia: qui filium
dei conculcauerit, Atqui si quoniam effectus melior angelis dicitur / eiusdem
sit nature cum ipsis: idq; ideo / quoniam soleant comparationes in similibus fie-
ri: cur magis plectitur qui filium dei calcit / q̄ qui legem per āgelos latam asper-
natur: cum oporteat certe eandem asferre omnibus penam: qui similibus in re-
bus peccarunt, Secundum enim differentiam eorum qui iniuriam passi sunt:
punitiois mensura iure consideratur, Non est ergo eiusdem nature filius cum
angelis / quem qui spernit: longe magis peccat / q̄ si angelos sperneret, quod ex
penarum differentia Paulus docuit, C Sed acerbius (inquiunt) punitur qui Caiillus
peccauit in filium: angelis iam effectum meliorem, Ita autem: non penitus alie- heretico-
num ab angelorum natura ostendit, Ideo enim penarum differentia est: quia rum

filius melior angelis factus iam eſt. ¶ Non ideo certe magis plectitur in filium
 peccās q̄ legē / quia melior effect⁹ āgelis iam filius eſt: ſed quia eſſentialiter aliud
 eſt filius / aliud angeli. Ille enim deus eſt uerus: iſti a nichilo producti & creatu-
 re, Deinde differentia penarum in lege: non authorem legis / ſed res in quibus
 peccatur reſpicit, Vnde uidemus quātum excellat filius cetera omnia: cū mul-
 to magis puniatur qui peccat in eum / q̄ qui legem ipſam Moſi per angelos datā
 contēpſerit. Sed illud minime pretereundum michi uidetur: q̄ hec adminiſtra-
 tionum comparatio: melioris uirtutem explanat, Hinc enim diſcimus: quomo-
 do et quantum melior angelis filius eſt. Non angeli quidem legem edixerunt:
 nec aliquid per legem perfecērūt, Filius uero: patris opus perfecit, nam qui mā-
 data eius ſequitur: perfectus in pietate eſt, Deinde mors tempore quoq; legis
 regnauit, deſtructa uero p̄ Chriſtū eſt, Nō enim in Adam iam morimur: ſed
 in Chriſto uiuificamur, ¶ Ad hec, legalia precepta in ſola ludea ualuerunt: &
 erat ibi ſolum cognit⁹ deus, Nunc autem in omnem terram exiuit ſonus eorū /
 factiq; ſunt omnes docibiles: non angelorum / ſed dei, Nam quīs etiam loquitur,
 per angelos tamen data fuit, In euangelio uero ipſe filius preſens loquitur,
 Quare ſecundum Pauli uerba quanto excellentiorem habuit adminiſtratio-
 nem et quanto melius condidit teſtamētum: tanto preſtantior angelis eſt. Non
 quia ſecundum naturam angelis poſſit conferri: ſed quia tantum excellat ſecū-
 dum eſſentiam / quantum deus creaturas excedit, Comparatio ergo qua meli-
 or angelis dicitur / in adminiſtrationibus facta: oſtendit q̄, quanto maior et ala-
 tior filii q̄ angelorum adminiſtratio inuenitur: tantum ſuper creaturarum na-
 turam filius exaltatur, Angelis enim ſicuti ſeruis: minora cōmittuntur, filio au-
 tem: ea que dominum decent, Vnde Paulus ipſe ſcribit, qm̄ quod impoſſibile
 legi erat / in quo infirmabatur per carnem: deus filium ſuum mittens in ſimilitu-
 dinē carnis peccati / & de peccato damnauit peccatum in carne: ut iuſtificatio
 legis impleteretur in nobis / qui non ſecundum carnem ambulam⁹ ſed ſecundū
 ſpiritum, ¶ Si lex non potuit peccatum in carne condemnare / cōdemnauit
 autem Chriſt⁹ peccatum in carne / quia ſancti ſpiritus effecit eam ſuſceptibile
 ut poſſimus iam dicere / non ſumus in carne ſed in ſpiritu: proſecto etiā in hoc
 melior angelis per quos lex edita eſt Chriſt⁹ inuenitur, Et ruruſum, omnes ſub
 lege cōdemnabantur propter peccatū, Filius autem uenit non ut iudicaret aut
 damnaret mundum: ſed ut ſaluaret mundum, neq; ut rationem peccatorum
 exigeret: ſed ut peccatorum remiſſionem omnibus largiretur, Melior autem
 eſt qui iuſtificat: q̄ qui cōdemnat, melior qui largitur: q̄ qui exigit, melior qui
 peccatum in carne damnauit: q̄ lex que id facere non potuit, Quare in his etiā
 melior filius angelis eſt: qui legem imbecilem et condemnātem condiderunt.
 Nam ſi eiufdem nature filius cum angelis ſecūdum iſtos inuenitur: cur nec an-
 gelorum dixit unq̄, filius meus eſtu, Cur etiam ipſi non ſedent a dextris pa-
 tris: ſicut et filius / ſed aſſiſtunt ei quaſi miniſtri: Cur angeli non imperant: ſicu-
 ti filius: Nec ullus eorum inuenitur unq̄ dixiſſe, Ego dico uobis, ſed ego miſſ⁹

Ioan, 6,

Roma, 8,

Ioan, 3,

Pſal, 2,

Math, 5,

Danie, 9,

sum (inquiūt) loqui ad te. Et angeli quidem ministrāt: filio uero ministratur. Ecce angeli ueniebant inquit: et ministrabant ei. Ille creator est: isti creati per ipsum. Ille adoratur: isti adorant. Illis mandatur: ut portas celorum tollant, iste ut dominus uirtutum et ut rex glorie ingreditur. Illi uita participant: a deo sibi largita. Ille uite largitor est: immo autem uita omnibus ipse est. Ille magna uoce clamat. Ego et pater unum sumus. Et qui me uidet: is patrem etiam uidet. Et omnia patris mea sunt. Et ego sum lux mundi, ego sum resurrectio. ego sum uita. Isti / tales emittere uoces nec audent nec debēt. Et in filii nomine si orem⁹: erunt nobis quecunq; petemus. In angelorum uero nomine: nullus orat. Et filio quidem: gloria una cum patre debetur. Angelis autem: nulla debetur. ipsi enim filium una cum patre glorificant. Quomodo igitur cum tāta immensa mensa inter angelos et filium differentia inueniatur: eiusdem esse conditionis contra omnem rationem / hoc est creaturam: filium quoq; sicuti angelos / irrationabiliter quispiam credet. Immensa enim dignitatum diuersitas: nature differentiam apprime ostendit. Nam fieri et factum esse / de patre quoq; similiter id est nō essentialiter dicitur. fias michi (psalmista inquit) in deum protectore. Et alibi, factus est michi in salutem. Qz si de filio hec dicta contendant: necesse est nolint uelint ue / cōfiteant⁹ / non esse possibile eiusdem esse nature cum creaturis illum: qui ad salutem sanctorum uiuorum ab ipsis inuocatur / tanq; refugium omnium atq; protectio, hec enim soli deo conueniunt. Quare patet q; fieri et factum esse / nō semper productionē a nichilo ad esse significat: neq; semper de substantia dicitur. Efficiamini enim misericordes inquit: sicut et pater uester misericors est. Illis enim qui erant / precepit ut fiāt misericordes. Plerūq; igitur nō essendi notatur initium per huiusmodi uerba: sed mutatio aliqua rei aut relationis. ut si quod dextrum est: nulla sui mutatiōe factum sinistrum sit. Quare nulla nos ratio coget: huiusmodi uerba quando de filio dei dicuntur / quasi substantie significatiua accipere.

¶ Thesauri Cyrilli libri octauī / finis.

¶ Eiusdem liber nonus.

¶ Qz natum esse & factum esse / indifferenter nonnūq; in sacra scriptura inueniuntur.

Cap. I.

¶ Nil possunt uerba rebus derogare: quādo scriptura ipsis abutitur. Nam etiam de filiis hominū propriis: seruitutis uocabulū dicitur. Et facti filii / non nati: plerūq; dicuntur. Neq; propter hoc tamen naturaliter filios esse quisq; negauerit. Nature enim rerū uerba: non uerbis naturas accommodamus. Quando igitur de uerbo et filio dei qui eternaliter de patre nascitur / aliquid huiusmodi reperitur: impium est ineffabilem generationē eius negare. cum possumus uocabulum aut de incarnatione intelligere: aut indifferenter / abusiueq; capere. Bersabee Salomonem / seruum ipsius David appellabat: dicens ad ipsum / seruum tuum Salomonem. Et ipsi patres plerūq; ut filios suos seruos uocāt: ita et seruos honorātes / filios nominant / nec uocabula naturam permutant. Qz autem nati quoq; / facti dicū-

Danie, 9

Math. 4,

Psal, 23,

Ioan, 10,

Ioan, 14,

Ioan, 16,

Ioan, 11,

Psal, 30,

Psal, 117,

Luce, 6,

3, Reg, 1,

- 4, Re. 20 tur: audi Ezechiam / ab hodierno die inquit; filios faciam, Si ergo de hominibus sic loquitur plerumq; ſcriptura ut uerbis abutatur / neq; idcirco rerum natura leditur: neceſſarium certe eſt multo magis in diuinis abuti. Non eſt enim poſſibile; increate nature / uerba ſumpta de creaturis proprie accommodare, Nec ueritas ullo modo leditur: cum res ipſa recte intelligatur, Nam filii uocabulum: genitum natumq; ex patre ſignificat, creatura uero; ad extra productū, Quibus ita intellectis / quomō uere creatura erit: qui ex patre ita eſt / ut ſit unū cū eo: qui uirtus et ſapientia patris eſt / qui uidetur in patre et pater in ipſo: cum ſit imago eius uera / et character incommutabilis, qui habet omnia que patris ſunt, Qui dilectus filius a patre uocatur, Cui dicitur a deo patre: ego hodie genuite, et per quem omnia facta ſunt, ¶ Ad hec, ſapientiſſimus quoq; Salomō Eccēs, 12, omnem (inquit) creaturam deus in iudicium ducet, Si ergo filius etiam creatura eſt: ipſe quoq; in iudicium adducetur. Et quomodo uere dicet de ſe / quia pater neminem iudicat: ſed omne iudicium dedit filio. Aut quomodo non mentietur Daniel: dicēs ipſi datū eſſe iudiciū: ipſe enim uentur⁹ eſt iudicare uiuos et mortuos. Non poteſt ergo creatura eſſe qui omnes iudicat: et a nullo iudicat.
- Ioan, 10, eo: qui uirtus et ſapientia patris eſt / qui uidetur in patre et pater in ipſo: cum ſit imago eius uera / et character incommutabilis, qui habet omnia que patris ſunt, Qui dilectus filius a patre uocatur, Cui dicitur a deo patre: ego hodie genuite, et per quem omnia facta ſunt, ¶ Ad hec, ſapientiſſimus quoq; Salomō Eccēs, 12, omnem (inquit) creaturam deus in iudicium ducet, Si ergo filius etiam creatura eſt: ipſe quoq; in iudicium adducetur. Et quomodo uere dicet de ſe / quia pater neminem iudicat: ſed omne iudicium dedit filio. Aut quomodo non mentietur Daniel: dicēs ipſi datū eſſe iudiciū: ipſe enim uentur⁹ eſt iudicare uiuos et mortuos. Non poteſt ergo creatura eſſe qui omnes iudicat: et a nullo iudicat.
- Ioan, 5, ter neminem iudicat: ſed omne iudicium dedit filio. Aut quomodo non mentietur Daniel: dicēs ipſi datū eſſe iudiciū: ipſe enim uentur⁹ eſt iudicare uiuos et mortuos. Non poteſt ergo creatura eſſe qui omnes iudicat: et a nullo iudicat.
- Danie, 7, etur Daniel: dicēs ipſi datū eſſe iudiciū: ipſe enim uentur⁹ eſt iudicare uiuos et mortuos. Non poteſt ergo creatura eſſe qui omnes iudicat: et a nullo iudicat.
- Hebre, 3, ¶ De eodem: q; uidelicet filius creatura non ſit, propoſito textu apoſtoli. Cōſiderate apoſtolum et pontificem confeſſionis Iheſum Chriſtum: qui fidelis eſt ei qui fecit ipſum. Cap. II.
- ¶ On de natura uerbi ſed de incarnatione: uerba hec Paulus ſcripſit.
- n Quando enim pontifex incarnationis noſtre factus eſt: quando apoſtolus: quando fidelis illi qui fecit eum: Tunc uidelicet: quando pronobis factus eſt homo, et ut Ioannes ſcribit: quādo uerbum caro factū eſt. Tūc enī ut homo / fidelis creatori ſuo fuit: quia opus ſibi commiſſum fideliter perfecit / et omnia recte conſumauit / ſicut ab eo ipſo dicitur, Tunc etiam apoſtol⁹ fuit: pro nobis ad nos miſſus, tunc confeſſionis noſtre factus eſt pontifex: confeſſio nem fidei noſtre patri adducens / & proprium corpus quaſi hoſtiam offerens immaculatā: ut per ſeipſum / totum genus humanum mūdaret. Si ergo de filio ſcribitur q; factus eſt fidelis / factus eſt apoſtolus / factus eſt pontifex: non ad eſſentiam ipſius filii uerba transferas / ſed rerum qualitatem conſidera. Nam & Paulus homo antea erat: q; factus apoſtolus ſit. Et Moſes ſimiliter antea fuit: q; factus eſſet filius in tota domo dei, Aaron etiam factus eſt pontifex: qui ſaluatorem in ſeipſo figurauit, Nam quēadmodum Aaron non natus pōtifex fuit / ſed multis annis poſtea factus: talarem indutus ueſtem / et ſuperhumerales / ceteraq; pontificalis ueſtis ornamenta que mulierum erant opera / ſibi circūpoſuit. eodem modo uerbū erat in principio / et erat deus una cum patre: ſed multis annis poſtea pro nobis factus eſt pontifex / talarem ueſtem hoc eſt templū ex muliere aſſumens, Et ut proprio ſanguine populum mūdaret: ſeipſum obtulit deo quaſi agnum immaculatum, Peccatum enim non fecit: neq; inuentus eſt dolus in ore eius, Fidelis ergo pontifex tanq; uerus / cōſtans et immutabilis: ſaluator iure poteſt appellari, Vnam enim pro uniuerſis hoſtiam obtulit / unā et eandem ſemper: que nunq; mutabitur, Semel enim pro nobis mortuus eſt:

nō uidebit unq̄ in posterum mortem, Apostolus etiam quibusdam scribit de Roma, 6
 patre, Fidelis est deus / per quem uocati estis in societatem filii eius / Ihesu Chri 1, Cori. 1.
 sti domini nostri. Et Petrus similiter, Ideo ii qui patiuntur: fideli creatori com- 1, Petri, 4
 mēdēt aīas suas. Et Paul⁹ ad Theſſalonicēſes. Fidelis est q̄ nos uocauit. et si nos 1, Theſſ, 5
 increduli erim⁹: ille fidelis pmanet, Nō enī potest negare seipsum, fidelis igit⁹ 2, Timo. 2
 Christus etiā similiter / quia hō quoq; factus idē ipse pmanſit: heri / & hodie / & Hebre. 13
 in ſecula, eodēq; modo fidelis: ſicut et pater apud ſcripturā dicit⁹ fidelis.

¶ Qz filius non est creatura, proposito textu actū. ſciat igitur omnis dom⁹
 iſrael: q̄a dñm ipſū & Chriſtū fecit de⁹ hūc Iheſū quē uos crucifixiſtis. Cap. III

h **Ic** quoq; feciſſe uerbū: non ad ipſam dei filii eſſentiam referēdum eſt,
 Nam aut de templo quod de uirgine et ſpiritu ſancto factū aſſumpſit:
 dicit⁹ / aut de ipſo filio dei: ſic ut eū coeternū patri / factū poſtea hoīem
 immutabiliter ſignificet, Vt ſi quis pauper antea / modo fact⁹ ſit diues, ſic enī
 factū eſſe nō eſſendi principiū notat: ſed traductiōē in aliā rē ſignificat, Hic
 igitur querendū quomodo deus Iheſum fecit et dominū et Chriſtū, Dicimus
 igitur q̄, uerbū et filius dei erat ſemper: ut eſt oīm domin⁹. In ſerui autē forma
 factus: unctus dicit⁹ / quoniā id homini cōuenit. et in potēſtatem dominādī: ut
 homo / ſimiliter aſcendit, Homine enī aſſumpſit: non ut liberā deitatis naturā
 in formā ſerui ſubmergeret / neq; ut deitatis dignitate ſuppreſſa: in proprie-
 tate noſtra teneretur, ſed ut ſeruitutē noſtrā in dominādī honorē extolleret:
 et dedecus noſtrū ad nobilitatē ſuā traduceret, Ideo fratres Chriſti uocamur
 et filii dei: gratia dñi noſtri Iheſu Chriſti, Quādo ergo dicitur q̄, dñm ipſum et
 Chriſtū deus fecit: deū aut p̄ tota trinitate accipias, aut ſi ad patrē referas: nec
 ſic uerbū patris ea operatione priuabis. Filii enim ſunt opera: que patris opera
 ſunt, Ideo ipſe ſaluator ait, Ego a me nihil facio: ſed pater q̄ i me manet / ipſe Ioan, 8,
 opera facit. Tunc igitur & dñs & Chriſtus ſit: quādo homo factus & Iheſus & Ioan, 14,
 ſeruus uocatus eſt. Et aduerte q̄, mirū in modū nō dicitur ſolū / q̄, dñm & Chri-
 ſtū ipſū fecit: ſed additur / hūc Iheſum quem uos crucifixiſtis. Nec dicitur / q̄,
 fecit eū filiū aut uerbū: ſed dñm & Chriſtū, quod nō eſſendi principiū: ſed in-
 ductiōē quādā in aliud (ut diximus) ſignificat. Aut etiā hic fecit / pro declara-
 uit uel oſtēdit: intelligēdū, ut ipſe Petrus alibi, Iheſum Nazarenū uirū declara-
 tū a deo in nos uirtutib⁹ / & p̄ digiis / et ſignis: ſicut etiā ipſi ſcitis, Oſtendit⁹ enī
 et declaraf q̄, ipſe ſit Chriſt⁹ / p̄ oīa: tum ea que ipſe fecit / tū ea que credētes in
 ipſum fecerūt p̄ ſpiritū ſanctū. Ideo Iudeis Chriſt⁹ dicebat, Si mihi nō creditis Roma, 10
 credite operib⁹: ut cognoscatis quia ego in patre / et pater in me eſt. Et rurſū,
 Si ego non facio patris mei opera: non credatis mihi. Si ergo quia potēſt patris
 opera facere / & q̄a patrē in ſe habet & ipē ſimiliter eſt i pre / de⁹ uer⁹ declaraf
 & demōſtraf: i hoc fact⁹ eſt credētiū dñs / & manifeſtat⁹ q̄, ipſe eſt Chriſt⁹, Si
 uero a deo fact⁹ eē dñs dicit⁹: etiā id p̄be ſe habet, Per opa enī p̄ris / uer⁹ fili⁹ co-
 gnoscit⁹: & dñatur i eos q̄ olī nō credebāt. Ita p̄ris teſtimonio de⁹ cognoscit⁹ / et
 dñatur credētib⁹, nō quia tūc cepit dñs eſſe: ſemper enim deus & domin⁹ eſt,
 ſed quia quando nos in eū credidim⁹: tūc et deū & dñm nr̄m eſſe cognouim⁹.

Gene, 18, Qz autem filius dei ſemper et rex et domin⁹ erat: inde cognoſces / q. Abrahā
 Exodi, 3, dominū eū appellās adorabat, et Moſes ſimiliter, et pluit dominus a dño ignē
 Gene, 19, et ſulphur, et dixit dñs dño meo: ſede a dextris meis, Rurſum apud pſalmiſtā.
 pſ, 109, Et ſoliū tuū de⁹ in ſeculū ſeculi, ppter ea unxit te, uirga rectitudinis / uirga re
 pſ, 44, gni tui. Et regnū tuū / regnū oīm ſeculorū. Si ergo etiā āte incarnationē et rex
 pſ, 144, et dñs erat filius dei: quomodo non erit impius / qui ad eſſentiam eius uerbum
 fecit / refert: Credēdū igit: ſemp filiū dei dñm eſſe. ſed tunc credetiū pprie fa
 ctum eſſe dñm: quādo ſuo ſanguine oībus redēptis / Chriſt⁹ dñs declarat⁹ eſt,
 Nā ſi de hoīe quoq; aliquo diceret / alicui⁹ rei factū ipſum dñm eſſe: quis a deo
 inſaniret / ut tūc factū illum hominē putaret / ac initū eſſendi habuiſſe: quādo
 dñs factus eſt: Nō enī tūc ipſe hō fact⁹ eſt: ſed tūc dñs factus eſt, Nos igitur oī
 diis falſis ſeruiētes: corruptioni atq; dedecori eramus ſubiecti, ſed dei fili⁹ fa
 ct⁹ hō / ab errore nos reuocauit: et ad ſeruitutē ſuā reduxit / fact⁹ dñs noſter.
 unxit autē ipſum pater: ut per ipſum uirtus ungentis ad nos uſq; perueniret,
 In primo enī Chriſto natura humana reparata eſt / et diuinarū grarū dona q
 nobis cōceſſa ſunt in ipſo et p ipſum ut hominē: ſunt et ab ipſo ut deo, de⁹ enī
 fuit in carne, Qz autē fieri & effici nō ſemp eſſendi pīcipiū ſignificat: pſalmi
 pſ, 30, ſtam audi, ſias mihi in deū protectōrē / inquit, Et rurſum, Factus eſt dñs reſu
 pſ, 9, gium pauperi, Nemo enī dicet tunc cepiſſe deū eſſe: quādo pauperi factus re
 fugiū eſt. Sed eū ſemp fuiſſe: etiā anteq factus eſt pſalmiſte et refugiū et prote
 ctio, Quemadmodū ergo quod ſemper eſt: id rurſus ſit petenti atq; orāti / ſic
 etiam Chriſtus cum ſit deus: rex etiā et dominus ſemper eſt, factus autem etiā
 nobis deus protectōr / et dominus tunc eſt: quando diaboli reiecta tyrannide
 pſ, 42, clamamus ad patrem, Emitte lucem tuā et ueritatem tuam,
 ¶ De eodem, propoſito textu, de die et hora illa null⁹ nouit / nec angeli celo
 rum / neq; filius: niſi pater ſolus. Cap. III.

Ed quomodo (inquiunt) ei⁹ dē cū patre fili⁹ erit ſubſtātie: cū fateatur
 Marci, 13, ſ nescire ſe diem ultimū / patrē autē ſcire. Magna enī hinc nature filii ad
 naturā patris differētia emergit, ¶ Mirū eſt q. per ipſū uniuerſa / tpa
 quoq; ac ſecula facta eſſe fateamini: deinde quaſi obliſi / unū ab eo ignorari diē
 contenditis, Quomō enī ignorare poterit ea que ipſe fecit: Et certe ſi diligēt⁹
 examinatis que ad diſcipulos dicit: facile inde pſpicere poteritis ultimū quoq;
 diem et horam ut deum non ignorare. Omnia enī que diem ultimum prece
 Marci, 13, dūt: diſcipulis ſuis narrabat dicens, hoc et hoc erit, Et tādē addit: q. conſu
 matio et finis erit, finis autē ſeculi quid aliud eſt q̄ ultim⁹ dies? Eā ignorare di
 ſpensando dixit: ut homini quē aſſūpſit cōgruētia diceret. Homis enī nature
 propriū eſt: ignorare futura, Neceſſariū igit eſt ad intelligēdas recte ſcriptu
 ras: tēpora cōſiderare in quib⁹ dicta ſunt q ſcribūtur, Sic enī facile poterimus
 errores euitare: preſertim in uerbis ſaluatoris. Si ergo ante icarnationē hūile
 aliquid dei fili⁹ dixiſſe inueniret: rōcinari quiſpiā ueriſimiliter forſan poſſet /
 de deitate ipſi⁹ uerba fieri, Sin uero quādo caro fact⁹ eſt / hūano more loquit⁹ /
 ut uere ſe hominē factū oſtendat: incōueniens eſt deitati ſue accōmodare illa

que ipse homo protulit, Quod certe nemo facit; qui dispensationis suscipit modum. Nam si homo factus non sit; cuncta ut deus loquatur. Sin autem factus est homo: cōcedat ut more hominū etiā loquat, Nec enī ulla ppter dispensationē incarnationis / deitati potest fieri iniuria: si pie cūcta intelligūtur, quod a Paulo dictū sic est. captiuantes omnē intellectū in obedientiā Christi. Vt ergo pro 2. Cori., 10
prius hominis est / futura ignorare; sic uerbi dei inq̄tum uerbū est / apprimē propriū est: ut omnium que per ipsum facta sunt / et p̄cipia et ultimos terminos cognoscat, creaturarum uero una / tempus est, Quare fili⁹ dei qui tēpus quoq; fecit: non potest ignorare quousq; duraturum sit, Ipse certe ad patrem dixit, Pater uenit hora: gloria tuū filiū. Si ergo exacte horam ipsam sciebat Ioan., 12,
quā iam aduenisse dicebat: quid prohibet eum ultimā quoq; diē scire ut deus / quam ignorare se ut hominē ait / ut cōuenientia nostre nature saluaret. Non oportet igitur propter hanc uocem / ignorationem diē uerbo inurere: sed potius misericordiam eius admirari / q̄ nō recusauerit ppter nos ad tantam humilitatem descendere: ut omnia nostra et ipsam etiā ignorantiam humanā susciperet. Quā enī ob rem angelos quidem et filium nominauit saluator: spiritus uero sancti nullam fecit mentionem. Non enim dicit spiritū sanctū ignorare: sed angelos et filiū, Nec filium dei dicit: sed filium solūmodo, Perpicuū igitur est angelos ipsum dixisse: quia ignorant ut creature, Cum autem discipulis id patefacere noluiſſet / ratione quadam occulta (quis enim nouit mentē domini) ne merorem illis efficeret: filium etiā ignorare ait / de seipso ut hoīe loquens: nec sibi derogās ut deo, scit enī ut deus: quod ut homo ignorat. Idcirco non addidit: q̄ spiritus sanctus etiā ignoraret. Spiritus enim oīa scit: ipsa 1. Cori., 2,
etiam profunda dei, ut scribitur, Q̄ si spiritus sanctus non ignorat: quia a filio accipit (ille namq; inquit de meo accipiet) quomodo filius ignorabit: qui oīa Ioan., 19,
scientis spiritus est largitor. ¶ Preterea, si pater omnia per filiū operatur (nihil enim sine ipso factū est) unum autē ex omnibus est diē et hore illius determinatione / in qua mūdi huius termin⁹ erit: determinata certe res quoq; ista per filium est, Quod uero per ipsum determinatū est: quomodo id ignorare pōt. *Quis uero homo ignorat quod deus optime nouit*
Sed ignorat uidelicet / ut homo: qđ ut de⁹ optime nouit, ¶ Ad hec, oīa patris: Ioan., 16,
filii sunt / ut ipse ait, sed pater cognitionē illi⁹ diē atq; hore habet, ergo etiā filius, ¶ Adde, q̄ si uere ab eo dicis, ego in patre et pater in me est: nō pater alius, Ioan., 14,
quid scire potest qđ fili⁹ ignoret. Imago enī p̄is incōmutabilis / fili⁹ est: et character perfectissim⁹. Si ergo aliquid ignorat qđ pater scit / quō character & uera imago p̄is est. ¶ Accedit, q̄ ipse nouit patrē: ut scribit. Quid ergo prohibet: Ioan., 10,
ultimū huius mundi etiā diē & horā scire: nisi forsan dicerent: magis esse hāc diē & horā scire / q̄ patrē cognoscere / qđ impiū est. Si uero cognitio p̄is omnē cognitionē excedat: quō q̄ maxia nouit / hoc minimū ignorabit. Q̄ autē ignorationem ultime diē atq; hore sibi nō ut deo sed ut homini attribuit: facile intelliget / qui aduertet quomodo quasi historie / mentionē hominum fecit illorum qui erant in temporibus Noe, Cūq; dixisset: comedebant et bibebant / et nuebant uiris et ducebāt uxores: quousq; uenit diluuium / et abstulit omnes. Math., 24

Luce, 12.

ſtatim addidit, Vigilate igitur uos: quia nescitis qua hora dominus uester uenturus est. Et rurſum. Qua non putatis hora filius hominis ueniet. Oportebat autem ſi ut deus ignoraret; hoc modo dicere, Nescio qua die uenturus ſum: quia qua hora non arbitror potero mitti, Verum quoniam auditores uigilare hortatur quoniam nesciant quando ipſe uenturus eſt: patet quia ipſe ut deus ſcit / ignorat autem inquatuſ ſerui formam aſſumpſit. ¶ Aduertere uero diligenter debemus / quod dies Noe diebus aduentus contulit ſui: quando iudicaturus orbem terrarum uenturus eſt. ſed diem diluuii non ignorauit. ipſe enim eſt: aut ſi uis pater per ipſum qui dixit Noe, In-

Gene, 7,

greſſere tu et filii tui in arcem, Ego enim poſt dies ſeptem inducam pluuiam in terram. Ergo nec diem ſui aduentus ignorat, Sic enim temporum atque rerum ſimilitudo conſeruabitur. ¶ Sed interrogandi heretici ſunt: quid facient quando ſaluator dicit eſuriſſe / ſitiſſe / laboraſſe ex itinere / dormiſſe ingreſſus in ſcapham. Audebunt ne dicere uerbum dei hec eſſe perpeſſum: an hec humanitati ſue attribuet / et uerbum dei ab iſtis liberabunt. Sicut ergo uoluit tamquam homo fame ac ſiti ceteriſque huiusmodi laborare: ſic etiam ut homo diem illum ignorat. Aliquando

*Deus in uerbo loquitur
ut deus dixit ad discipulos.*

Ioan, 11,

enim ut deus / aliquando ut homo loquitur: ut et deum et hominem ſe uerum oſtendat, ut deus dixit ad diſcipulos. Lazarus amicus noſter dormit. cum nullus ei nunci- aſſet, ut homo: cum ad ſorores Lazari longo peracto itinere perueniſſet / inter- rogabat ubi poſuiſtis eum: qui longe abſens mortuum eſſe ſciebat: quomodo iam preſens locum ignorabat ubi corpus Lazari erat. Non enim eſt ueriſimile illud eum ſci- uiſſe et hoc ignorari / ſed utrumque ut deus ſciuit et utrumque ut homo ignorauit. Ita igitur diem illum etiam & horam et ignorat et ſcit: alterum ut homo / alterum ut deus. Si-

Math, 16,

militer cum eſſet in partibus ceſaree Philippi: ut homo diſcipulos interrogabat di- cēs, Quem dicunt homines eſſe filium hominis. Cumque petrus reſpondiſſet. tu es Chri-

Math, 11,

ſtus filius dei uiui: ſtatim ipſe intulit, Beatus es Simon bariona: quia caro et ſan- guis non reuelauit tibi / ſed pater meus qui eſt in celis. Nullus enim nouit filium niſi pater: ut ſcribitur. et quoniam per filium pater omnia facit / eſtque unum ex omnibus etiam reuelatio: ipſe quoque fili-9 reuelari petro inueniſ. Quo igitur quod reuelauit / quaſi ignorans interrogat: quem me dicunt homines: ſed perſpicuum eſt ut deum non ignorari, quaſi ignorans ut homo: diſpenſatiue interrogabat / non ignorans quid diſcipuli reſponſuri eſſent: ut reſpoſitione ipſorum approbata / fide apte ſtabiliret. Similiter igitur diem a hora aduen-9 ſui inquit uerbum & ſapientia dei eſt / non ignorat. ſed ne dolo- rem teneris adhuc diſcipulis faceret / deſideratibus illud ſcire / uere ſe dixit ut hominem ignorare. Infirmi- tates enim noſtras omnes accepit / hac de cauſa ignorari ſe dixit, quod inde patet. Nam poſt reſurrectionem cum iam aſcendere in celos uellet:

Actu, 1,

interrogatus de rebus futuris / acerbius reſpondit dicens. Non eſt ueſtrum cognoſcere tempora et momenta: que pater poſuit in poteſtate ſua. Quod ſi (ut heretici dicunt) penitus ignorariſſet: non ita certe reſpondiſſet / ſed iam dixi uobis me nescire: dixiſſet. Nunc autem non ita: ſed quaſi irrationabiliter interro- gantes redarguit / et dehortatur ab inquisitione maiorum rerum quam ad eos pertineat. Hinc igitur patet / tunc ut hominem ignorare ſe dixiſſe diem et horam illam: quoniam niam maior erat illius rei cognitio quam diſcipuli tunc capere potuiſſent. Sed reſpo-

deant queso, quādo deus in paradiso Adam patrem nostrum uocabat dicens. Gene, 3.
 Adam Adam ubi es: et quando Cain interrogabat, Vbi est Abel frater tuus? Gene, 4.
 quid dicent? Nam si ignorātem deum interrogasse affirmabūt: manifesta impietate tenebuntur, Si autem dispensationis modo quodam sic interrogasse deum dicent: cur mirantur si filius quoq; dei per quem etiam tunc facta interrogatio est / utiliter dispēsans ignorare se dicit horam illam ut homo: quis uniuersa sciat ut sapientia patris? **Q**z autem dispensatiue solebat ignorationem sibi attribuere saluator: manifeste ab ipso euāgelista in alio loco dicitur, Nam quando miraculose multiplicatis panibus sequentes se uoluit alere: ut ignorās interrogabat, Quot panes habetis? Sed addidit euangelista, hoc autem dicebat: tentans Philippum. Ipse enim sciebat quid facturum esset, Si ergo quis sciret quid facturum esset / tamen quasi ignorans interrogabat: quid etiam nunc prohibet utiliter dispensandi gratia dixisse ipsum putare / q, diem et horam illam ignoraret? Presertim cum uere ab eo dicatur ut ab homine. fratribus enim in omnibus similis fuit: secūdum Paulum, **¶** Sed omnia (inquiūt) pater scit, fili? Hebre, 2,
 lius uero non omnia: ut ipse testatur, Pater enim diem illum et horam scit: fili? Cauillus
 autem ignorat, hoc enim modo perpulchre demonstratur / non eiusdem esse heretico
 nature patrem qui omnia scit: filio qui nō omnia scit. **¶** Necesse igitur erit credere / diuinas mentiri scripturas: que de ipso predicāt, Qui nouit omnia ante
 generationem ipsorum, In omnibus enim: etiam ille dies cōnumeratur, Quo- Eccl, 23,
 modo igitur omnia nouit: si illum diem ignorat? Sed scriptura non mentitur: dicens oīa scire filiū, Frustra igitur uos contenditis: diem illū ab eo quasi a deo
 deiq; filio ignorari, Nec in mentem uenire uobis potest / quoniam ut deum & filium dei dixisse id affirmatis: sic quoq; posse cōuenienter intelligi / si dicatur
 ideo nescire: quoniam inde naturaliter sciētiam omnium habet / unde ipsum etiam esse habet, Ignorare autem ut uos dicitis quomodo potest: nisi nihil penitus ex futuris scire ipsum audebitis confirmare? Nā si antecedentes dies ante ultimum diem scit: non potest certe illum ignorare. Simile enim erit si quis diceret ignorari ab eo denarium numere: qui nouē optime nouit, Nam qui nouē nouit: unitatem nouit, quare decē etiā numerū optime nouit, Christus autē antecedētia ultimū diē signa predixit, quō igit? ignorauit post illa futura? Math, 24
 ne? Vndiq; igit? ueritas elucet / pspiciūq; factū est uniuersa sciri a filio dei: nō minus q̄ a patre / quāuis dispēciatiue ut homo se multa ignorare dicat,

¶ Libri noni / Theauri Cyrilli / finis,

¶ Eiusdem liber decimus.

¶ De eodē: id est de cōsubstāialitate filii et patris, pposito textu, q, p̄ diligit filiū: et oīa dedit in manu eius, et q, oīa mihi tradita sunt a patre, et q, non possum ego a me facere quicq; sed sicut audio iudico, ceterisq; huiusmodi, Cap. I

Ed quomodo (inquiunt) similis patri filius erit: qui aperte ait oīa se a p̄re accepisse? Nā si a seipso haberet: nō accepisset. Qm̄ uero se accepisse uere ait: certe nō habebat a seipso. **¶** Quid facietis o uos: cū audieritis ipsū dicere, oīa que habet pater: mea sūt / et oīa mea:

patris ſimiliter: Nā ſi nihil habet fili⁹ a ſeipſo: nihil etiā habebit pater a ſeipſo, patris enim ſunt oīa: que filii ſunt, Qz ſi oīa pater naturaliter habet: ea ipſa fili⁹ quoq; naturaliter habet, Quare neceſſe erit cōſequēter hūc ipſum defectū que filio iponere conant: p̄ri quoq; iponere, ne quid eorū que filii ſunt: nō eſſe in patre uideatur, Id ſi impiū eſt / ut certe eſt: neceſſe erit cōfiteri oīa patris in filio naturaliter eſſe / et omnia filii ſimiliter in patre. Nam dum fili⁹ a patre naſcitur: omnia naturaliter / ipſum etiam eſſe a patre habet, et ideo dicitur a patre accipere, Non igitur quoniam non habet: accipere aliquid a patre ſcribit, Habet enim omnia naturaliter: cum uerbum et ſplēdor lucis paterne ſit / uno ſolo excepto: q; pater non eſt. Accipere autem a patre ſe dixit: ut futuras hereticorum opiniones radicitus euerteret, Nam ne quis omnia patris in filio perſpicens / propter incommutabilem ſimilitudinem atq; identitatem: eundem putet patrem et filiū eſſe / quod Sabellio accidit: neceſſario a patre ſe accipere ait que ab eo naturaliter habet, ut cum alter det / alter accipiat: dualitas perſonarum demonſtretur / nō nominibus ſolum ſed uere ac perſonaliter diſtincta, Nec tamen falſus ſermo eſt, Nam cum ex ſubſtātia patris filius prodeat / omnia patris eternaliter habet: eternaliter etiam hac ratiōe ex eo accipit oīa / que ipſius patris ſunt, Quare nihil deitati filii derogatur: quoniam ab eo dicitur, omnia mihi tradita ſunt a patre meo, ſed pōtius hic ſermo demōſtrat: naturaliter ipſum dei filium eſſe, Nam ſi omnia ſibi tradita ſunt / nec eſt quicq; preter numerum omnium: non erit ipſe unus omnium que ſibi tradita ſunt, ſed ex patre proprie naſcitur: et ut ſecūdam naturam filius habet omnia que patris proprie ſunt, Proprium autem patris eſt: ut omnia poſſideat. Poſſidet ergo etiam filius omnia, et ſic ſol⁹ eſt naturaliter heres patris: in quem omnia que patris ſunt / naturaliter (ut ita dicam) defluunt, Nō eſt ergo unus omniū / neq; creatura: ſed ſolus p̄prie atq; uere patris filius, ¶ Preterea, de ſeipſo alibi dicit, Sicut pater uitā habet in ſeipſo: ſic dedit et filio uitā habere in ſeipſo, ſimiliter enim id quoq; intelligetur, Nam quia dedit ſcribitur: et ex patre ipſū habere naturaliter ſignificatur / et alium perſonaliter eſſe q̄ qui dedit demonſtratur, Quoniam uero dicit, ſicut pater habet / ſic et filius habet: apertiffime docet q; ſicut pater eternaliter in ſeipſo uitam habet / ſic et fili⁹ eternaliter uitam in ſeipſo habet, Si ergo filius aliquando uitā non habebat: nec pater tunc habebat, Id quoniam impium eſt / ſemper enim pater habet uitā in ſeipſo: habebit etiam fili⁹ ſic / hoc eſt ſemper uitam in ſeipſo / ſicut et pater, Dicit autem cum ſemper habeat / accipere: ut et originem ſuam oſtēdat / et alium ſe perſonaliter eſſe a patre demonſtret / nec identitati naturali aliquid deroget, Nā ſi quis ſplēdori qui a luce profluit uocē attribuat / dicereq; illum cōſingat: omnia michi lux / ſua dedit, illumino enim ſicut illa, audebit ne quiſpiam dicere: non fuiſſe aliquando in ſplendore / illuminandi uirtutem: & quomō ſplēdor eſſet: ſi non ſplenderet: Si autem quia ſemper ſplendet atq; illuminat / oīa lucis habet: et quia rurfus ex ipſa p̄fluit luce / accepiſſe ab ipſa omnia uere dicit: quomodo non erit inconueniens / altiora q̄ per exemplum ſignificatur in uerbo

Math, 11,

Ioan. 5.

dei esse non confiteri. Nam cum omnia naturaliter habet a patre: accipere ab ipso ait omnia / ex quo nascitur,

C De eodem / proposito textu, Data est mihi omnis potestas, et glorifica filiū tuum, aut uniuersalius / de eo q̄ fili⁹ glorificatur: et aliquid accipiat. Cap. II.

On q̄ gloria uel alia ulla re filius dei inquātum deus est indiget: idcirco petere aut accipere aliquid a patre scribitur, sed q̄ dispēsando factus est homo: cū deus uerus etiam sit, Nam qm̄ homo facile potest amittere bona q̄ a deo accepit: quod Adā perpeffus fuerat / denudatus data sibi gr̄a propter inobedientiam: necesse fuit ne rursus in eadem incideremus / ut incōmutabilis dei filius factus homo: ut homo gratias dei peteret, ut per ipsum qui amittere gratias nō posset: nature nostre firmiter seruariētur. Omnis enī gratia in Christo abundātissime permanet: et inde ad nos propter similitudinem trāsfundit̄, oēs enī sum⁹ similes ipsi ut homini. Sicut enim et fratres ei⁹ / et unū cum deo: gratia per ipsum facti sumus, Petit igitur accipitq; a patre: que naturaliter habet ut deus. Sed quoniā homo factus est et carnē sumpsit / que non aliterius q̄ ipsius filii dei caro est: iure gloriā petit qua natura humana eget. et accipit a patre atq; etiā a seipso: que naturaliter habet ut de⁹, Ipse igitur petit ut homo: et dat ut deus / una cū patre, Cur igitur huiusmodi uoces hos turbant? Nam si factus est uerus homo: cur nō cōcedūt ei ut plerūq; tanq̄ uer⁹ homo loquatur? Si enim factus homo nō esset: ipsi uerbo hec uiderentur attribuenda, Sinautem credūt uerū hominē factū esse: cur ignorationē / petitionēq; glorie / ceteraq; huiusmodi ut homini nō attribuūt? Sed impie in filiū dei ita hec inferunt: ut creaturā predicare nō uereantur, **C** Preterea, si absurdū est opinari / uerbū dei glorificari a patre / aut accipere aliquid / aut sanctificari / ut isti credūt: nos certe sumus qui accipim⁹ / et sanctificamur atq; glorificamur in ipso, et propter nos / ipse ut homo: huiusmodi uocibus usus est, Nā si propter seipsū uerbū dei glorificari sanctificariq; petit: nihil nobis cōtulit incarnatio Christi / et natura nostra denudata dei gratia demonstratur, Nam si uerbū glorificari et sanctificari eget: quomodo nobis hec largita per ipsum sunt? Deinde sui potius causa q̄ nostra factus homo uidebit̄: si tunc glorificatus sanctificatusq; potestatem accepit / et cetera que de ipso similiter scribuntur: quibus isti aiūt etiam ante incarnationē ipsum caruisse / et accepisse postea fac. ū hominem, Gratias igitur agat carni: per quā melior factus est, Verū quoniā impia hec cogitatu sunt / uenit enim ut hominem glorificet atq; sanctificet: non accipit hec dei filius ut uerbū. sic enim perfect⁹ est: quemadmodū et pater. sed nos in ipso ut in homine tūc hec accepimus: quādo carnem assumpsit. Sicut enim nos per resurrectionem suam resurreximus / et per ascensum suum in celos renouata nobis ascendēdi uia est: sic quādo glorificari et sanctificari dicim⁹ / nos ī ipso oīa hec accepim⁹. Itaq; illa ipse naturaliter habet ut de⁹: & ea propter nos petit ut Ioan. 17. hō. Pī (inquit) glorifica filiū tuū, et oīa mihi tradita sunt a patre meo. Et post Math. 11.

Math. 28. resurrectionem. data est mihi omnis potestas in celo et in terra, Omnia enim
 pf. 118, per ipsum facta sunt. et psalmista: oia sibi seruire ait, Et ipse de gloria inquit,
 Ioan. 17, Pater glorifica filiū tuū ea gloria: quā habebā apud te ante cōstitutionē mun-
 di. Si ergo anteq̄ mūdus esset / gloriā hāc habebat apud patrē: quō eā petit: per-
 spiciū est ppter nos ipsum petere ut hoīem, ita nature nostre petitio ut gloriā
 ficaretur in ipso: facta est. Potestatē etiā quā post resurrectionē dicit sibi datā:
 ante resurrectionē quoq; habebat, Nā si nō habebat: quomodo repulit diabo-
 lum dicens, uade retro sathana. Et quomodo discipulis potestatē aduersus de-
 monia dedit: Quomodo filiā Abrahe (ut scribitur) a diabolo ligatā: ut potesta-
 tem habens soluit: Quomodo paralitico sanitatē largitus est: Quomodo pec-
 catrici femine peccata dimisit: Quomodo mortuos reuocauit a morte: et ceco
 Math. 9, rum aperuit oculos: Perspicuū igit̄ undiq; est / ut non uerbū ante incarnatio-
 Luce. 7, nem: sed ut hominē quādo factus est homo / patris gratias nobis petere. Sic enī
 Ioan. 9, etiam deo participare dicimur / quia ipse nostrā humilitatē suscepit: ut nos ad
 celsitudinem suā extolleret / nō ut ipse inferior fieret, Idcirco nos quāuis hoīes
 natura simus: dii tamen gratia in Christo (qui uerus et homo et deus est) facti
 Ioan. 9, sumus, Quēadmodū igitur quādo per carnē miracula efficiebat (sputo enim
 Luce. 7, cecum curauit / et manu extensa feretroq; tacto: unigenitū uidue filiū e mor-
 Ioan. 11, tuis reuocauit, et uoce instrumentis corporis emissa: Lazare dixit ueni foras)
 non ipsi ut homini hec: sed ut deo attribuimus. sic quando humano more ali-
 quid de seipso dicit / quod alienū a deitate sua uideatur: carni id ipsum accom-
 modare debem⁹, Sic enī singula factorū atq; dictorū cōgrue distribuentes: a
 1. Cori. 8, uera cognitione saluatoris non aberrabimus, Vnum enim Christum scriptus
 re predicant, unus enim deus pater (inquit) et unus dominus Ihesus Christus.
 Sicut igitur ab operibus / uerus deus cognoscitur: sic necesse erat a cōueniētib⁹
 homini dictis atq; operibus / addo etiā passionib⁹ / in quib⁹ nulla delicti suspi-
 cio inuenitur: ut uerus homo cognosceretur. Vtrumq; igitur in ipso cernim⁹,
 Interrogabat enim ut homo: ubi Lazarus positus esset. Imperabat autem ut
 Ioan. 11, deus: ut e mortuis rediret, Et matri / qd mihi et tibi o mulier: ut homo dicebat,
 Ioan. 2, et aquam in uinū ut deus cōuertebat, Duarum igitur naturarū suarū cogni-
 tio: et dictis et factis necessario faciēda erat, Quare ipsi quoq; nos debemus q̄
 deo uero cōueniunt / diuinitati sue: que homini uero / humilitati nostre quam
 propter nos assumpsit: accommodare. ¶ Sed ipse ait (inquiunt) omnia mea tra-
 Math. 11, dita sunt mihi a patre meo, Cui autem omnia tradita sunt ab alio: nihil habet
 a seipso. Quomodo igitur is scdm substantiam idē erit patri: qui omnia possi-
 det: ¶ Si nihil ex seipso fili⁹ habet scdm uos / qm ipse a patre accepit oia: pater
 ergo cū dederit oia / nihil habet in seipso, quod absurdissimū est, Quō enī pa-
 ter poterit denudari iis que sibi natura insunt: Habet igitur semp oia pr: q̄ fi-
 lio dedit, Et filius similiter semp habet: que se accipere ut hominē ait, ut ipse di-
 Ioan. 3, cit, Pater diligit filium, & potestatem dedit ei iudicium facere: quia filius ho-
 Ioan. 5, minis est, Si ergo iudicandi potestatem datam sibi esse ait / non alia quadam
 de causa sed quia factus est homo: perspicuum est quia non ut uerbum dei &

deus/ipse accipit/sed ut homo, Accipere igitur omnia/ ipsi ut homini attribue-
 dum: que ut deus naturaliter habet, et sic erit imago patris incommutabilis.
 ¶ Aduersus ea que dicuntur ab hereticis: quia Christus fleuit / et quia dixit, nūc
 anima mea turbata est. et transeat a me calix iste, et tristis est anima mea / cete-
 raq; huiusmodi,

Cap. III,

¶ Vasi ab homine nudo has uoces dictas credunt heretici: quia mortem
 9 timuit / et tristis factus est / ceteraq; huiusmodi perpessus: ut homo ue-
 rus. Deus enim uerus / sicuti Christus est: quomodo ut deus mortem ti-
 muisset? qui ait, ego sum uita, qui alios ex morte reuocauit, qui discipulos hor-
 tabatur dicens, Nolite timere eos qui occidunt corpus: animam autem nō pos-
 sunt occidere, Vt uerbum autem dei: quomodo timere potuit? qui Abrahe di-
 xit, Noli timere: quoniam ego tecum sum, qui Mosē aduersus Egypti regem
 suscitauit, qui ad Iosue dicebat, Confortare ut uir, Quomodo etiā alios ipse ti-
 muisset? ad quem sancti clamant, Domin⁹ michi adiutor: et non timebo quid
 faciat michi homo. Quomodo autem si uenit ad interimendam mortem: mor-
 tem timebat quam interemit? Sed infernum timuit: inquit, Mirum est q; hec
 audeāt dicere, Ianitores enim inferorum cum primum eum uidissent: spiritus
 inclusos exire pre timore dimiserunt, Quod patet, quia multi sanctorum ex-
 citati a morte / in sanctam (ut scribitur) ciuitatem intrarunt: et uisi a multis sūt.
 Aut quomodo timebat mortem: qui nō fugiebat dum quereretur: sed dicebat
 ad querentes, ego sum: dimittite istos, qui dicebat, potestatem habeo sumere
 animam meam / et nullus tollit eam a me: sed ego pono ipsam a me ipso, Non ti-
 muisset ergo filius dei mortem ut deus: sed natura humana / que id pati nata est,
 Tempora ergo (ut in superioribus etiam tetigimus) in quibus dicta factaue sūt
 que de saluatore dicuntur: diligenter considerata sunt illis / qui recte uolunt
 scripturas intelligere, Si ergo anteq; hominem assumpsisset uerbum dei: fleuisset
 unq; / aut mortem formidasse / aut aliquid tale perpessus scriberetur: sicut de
 um etiā hec perpessum iure credere possent, Sin uero posteaq; homo fact⁹ est /
 hec de ipso scribuntur: quare non credunt ut ab homine dicta / factaue esse?
 ¶ Sed qui fleuit / qui timuit / tristisq; fuit: quomodo erit natura de⁹? Creatura:
 rum enim / neq; omnium: hec propria sunt, ¶ Qui Lazarum a mortuis ad ui-
 tam redire imperauit / qui aquam in uinum nutu cōuertit / ceteraq; huiusmodi
 multa fecit: quomodo non erit natura deus? Presertim cum ipse clamet, ego et
 pater / unum sum⁹, dei enim ueri: hec opera sūt, Q; si ex dictis factisue huma-
 no more perturbamini: quare nō proficitis ex illis que ut deus uerus et dixit &
 fecit? Et si propter humilia dicta factaue / humilia de ipso intelligitis: cur subli-
 mia quoq; de ipso non creditis / propter dicta factaue ut a uero deo? Nam qui
 humiliter illa dixit fecitq; ut homo: hec ipse sublimiter ut uerus deus et dixit &
 fecit / ut et uerum deum et uerum hominem se ipsum esse demonstraret, Nam
 quoniam ita factus est uerus homo: ut uerus esse deus non amiserit, nec eni ali-
 ter: nostrū genus saluari poterat, ne quis audiēs ipsum factū esse hominē: mu-
 tatum esse uerbum dei in naturam nostram putaret / aut aliud factum q; esset

Ioan. 14.

Luce. 7.

Math. 10.

Gene. 15.

Exodi. 3.

Iosue. 1.

Psal. 117.

Math. 27.

Ioan. 18.

Ioan. 10.

Ioan. 11.

Ioan. 2.

Ioan. 10.

Ioan, 10,

Philip, 2,

Math, 26

Ephe, 5,

semper: ut tertium quid (uerbi gratia) ex homine atq; deo cōpositum. hac de causa necessario modo more hominis et loquitur et facit / sine delicto: modo ut uerus de⁹ / ut utrumq; ipse intelligatur esse, Ideo permittebat ut natura hominis que in ipso erat absq; peccato: passionibus nostre nature moueretur, Operabatur autem etiam plerumq; ut deus: dicebatq; ad credentes, Si michi non creditis / quia uidelicet hoīem uidetis: credite operib⁹ meis / ut cognoscatis quia ego in patre et pater in me est, et ego et pater unū sumus. Que igitur deo conueniunt dicta / factaue: deum uerum esse demonstrant, que autem homini: uerum hominem. hoc enim fidei catholice precipuū mysterium est, Vos autē heretici ex proposito / filio dei repugnantes: cum audiueritis ego & pater unum sumus / in peruersum sensum id dictum distrahere conamini, Cum autem uerba humanitus dicta aut facta proferuntur: nō ipsi ut homini sed ut uerbo dei statim accōmodatis. putantes hinc demonstrari posse: non uerū deum sed creaturā / uerbum dei esse / quem tamē creatorē omniū negare non audetis. Aut ergo attribuatis ei ut unū cū patre sit sicut uerbū eius: & tunc nō inuenietis filium / uel tristem uel timentē, aut si nō creditis dicenti se unum esse cum patre: neq; quoniam timuit credatis, ut ad Iudeos omnino reiecti / quia nullum uerbum euangelicum suscipiatis: a tot & tantis turbationibus dei ecclesiam liberetis. Nos enim articulum esse fidei maximum immo fundamentum non ignoramus: uerum ipsum esse deum ut uerbum patris / et hominem uerum: quia seipsum exinaniuit formam serui accipiens, Discernantur ergo dicta eius & facta. et cum audias, ego & pater unum sumus: unam patris & filii deitatē intellige / et filium ex patre nasci eternaliter credas, Et rursus quando audis quia fies uit / quia timuit / quia doluit: hominem quoq; uerum esse cognoscas / et nature hominis hec attribuas, Mortale namq; corpus assumpsit / omnibus passionibus nature nostre subiectum: peccato semper longe remoto, Conuenienter igitur quoniam idem homo uerus et deus uerus est: hominis passionibus sibi attribuit / propter personalem identitatem, Sic dicimus etiam deum passum / et crucifixum / mortuū / sepultum: que omnia ut homini sibi non ut uerbo dei attribuitur, Sic enim que homini conueniunt / ut ex homine dicta sunt: per inuitos humane nature mot⁹ naturales, quos ita mens percipit: ut per linguam proferat que in occulto absq; uoce uerbo mentali dicūtur, ¶ Preterea, nō alia de causa uerbum dei homo factū est: nisi ut nos liberaret / et infirmitatibus nostris deitate sua coniuncta: naturam humanā firmaret / & ad robur (ut ita dicam) suū conuerteret. Quando igitur formidasse mortē uidetur: ut homo dicebat, pater transeat a me calix iste. uerū tamē non ut ego uolo: sed ut tu. Quamuis enim mortem ut homo abhorrebat: uoluntatem tamen patris / et suam ut uerbi / perficere ut homo non recusabat, Ideo dicebat: spiritum esse promptum et carnē infirmam, Cum igitur dixit. non ut ego uolo: de se ut homine intelligit, Deinde cum infert. sed ut tu pater uis: de seipso etiam intelligere debemus, Omnia enim que pater uult: uult filius quoq; similiter, Quod inde patet: quia seipsum tradidisse & obtulisse pro nobis scribitur, Morti ergo quam ut homo formida-

bat: seipsum pro nobis ut deus tradidit, ¶ Ad hec, si sanctos uiros contempnis-
 se mortem inuenimus / et constanter per eam uoluissse ad uitam eternam tran-
 sire / idq; animi robur habuisse: quoniam habebant Christum in interiore ho-
 mine habitantem / quomodo pertimuit mortem ut deus: qui facit ne alii time-
 ant. Aut quomodo nō absurdum erit: fortitudinem eorum mirari / qui dei uer-
 bum in seipsis habuerunt, ipsum autem filium dei formidolosum ita putare: ut
 timoris morbo uictum credamus. Sed omnia ille perpeffus fuit: ut nos ab omni-
 bus liberaret. Sicut igitur nisi mortuus esset / mors non extingueretur: sic nisi ti-
 muisset / non essemus nos a metu liberati / nisi doluisset: non cessassent dolores
 nostri, Et ita singulas passiones carnis fuisse in Christo absq; peccato commo-
 tas inuenies: nō ut ab ipsis homo ille superaretur sicut & nos, sed ut cōmote uin-
 cerentur uirtute inhabitantis uerbi: et sic natura nostra reformaretur ad me-
 lius. Et quoniam in cruce sua gloriamur / credimusq; nos saluos esse quia dei fi-
 lius homo factus pro nobis / crucifixus & mortuus est: ut mortem nostram mo-
 riendo destrueret / & in seipso nos omnes a corruptione ad incorruptionē tra-
 duceret: opus erat certe ad fidem nostram / etiam in ipso passionis tempore ue-
 rum se hominem esse ostendere. Ideo ne quis dubitare posset: ut homo clama-
 bat, deus meus / deus meus / cur me dereliquisti: et rursus, transeat a me calix
 iste. His igitur atq; similibus: totum ad se hominem uere assūptum esse osten-
 debat. Tenebris uero et terre motu / ceterisq; huiusmodi: deū se quoq; uerū de-
 monstrabat, Vnde nōnulli qui eum antea deridebant: cōmoti clamarunt, Vere
 filius dei erat iste, Quomodo igitur non erit stultum perturbari: quādo ut ho-
 minem loqui eum audias / et more humano dictorum factorum ue recordari /
 que uero ut deus dixit fecitq;: omnino contemnere. Timebat ut homo, sed il-
 lud semper tene: q; ut deus dicebat, potestatem habeo ponere animam meam: Math. 27
 et rursus potestatem habeo sumere ipsam. ¶ Postremo, maxime ingratitudi-
 nis est cum scriptura clamet: hominē filium dei esse factum / non ut ipse qui est
 immutabilis: ad naturam nostram mutaretur, sed ut nos sibi coniunctos / ad su-
 am quātum possibile est: per misericordiā suam reformaret, Omnia enim sua
 factus homo nobis dedit, & filios dei: non natura (id enī impossibile est) sed gra-
 tia fecit, maxime inq; ingratitudinis est: quoniam infirmitates nostras accepit /
 conuenienterq; nostra sibi absq; peccato propter identitatem personalem at-
 tribuit: ut etiam in nobis passiones carnis extinguerentur / ppter illum qui eas
 propter nos in seipso superauit: idcirco a nobis inter creaturas collocari, ¶ Il-
 lud etiam non pretermittendum, q; sepenumero per prophetas deus & cor &
 manus sibi attribuit / et timorem & dolorem / & iram / et animam, Cum igitur
 perspicuum sit / dei uerbum in prophetis locutum fuisse: an audebunt isti hu-
 iusmodi passiones et partes hominis dei uerbo ante incarnationem accommoda-
 re. Non facient certe: sed tropologice aut alio modo / quodam humano more
 dicent omnia hec cōscripta fuisse, Quomodo igitur posteaq; homo factus est /
 non intelligunt nō nature uerbi sed nature humane (quam uere cum omnibus
 suis passionibus sine peccato assumpsit) omnia hec esse accommodanda.

Math. 27

Luce, 23,

Ioan. 10,

De eodem. uidelicet q. filius non ſit creatura, propoſito textu illo, primogenitus totius creature, Cap. III,

- Coloſ. 1. **I** creatura (inquiunt) filius non eſſet; non diceretur omnium creaturarum primogenitus, Nam quia magnam habet cum creaturis coniunctione; quis primus earum et ante omnes ſit; hoc nomine appellatus eſt.
- Roma. 8. **E**t ſi difficile non eſt ad rem ipſam ſtatim reſpondere: primum tamen illud dicendum, Si quia primogenitus omnium dicitur creaturarum / cum creaturis connumerandus uidetur: omnem rursus excedere creaturam uidebitur / quia ſolus unigenitus dictus eſt, Nam ſicut primogenitus uocatur qui multos fratres habet: ſic non eſt unigenitus / niſi qui ſolus ita natus eſt ut nullos habeat fratres, Quomodo igitur et primogenitus et unigenitus ſimul erit: cum hec inter ſe manifeſte repugnent? Nam quoniam utroque modo a ſcriptura nominatur: neceſſe eſt ut diligenter queratur / quomodo unigenitus & quomodo primogenitus eſt, Unigenitus igitur eſt: quia ſolus ex patre naſcitur / & ſolus dei filius natura liter eſt, primogenitus uero non ſimpliciter / ſed in multis ſcribitur fratribus,
- Coloſ. 1. **Q**uando igitur natura ipſe deus / homine aſſumpto frater factus eſt noſter: tunc etiam primogenitus factus eſt in multis fratribus / quia multos filios dei per gratiam effecit, primogenitus ergo uocatur: non quia tempore preceſſit / nec quia eiſdem ipſe in quantum dei uerbum / cum creaturis eſſentie eſt, ſed quia in ipſo primo deificati ſumus, Ideo unigenitus nulla cauſa addita ſimpliciter appellatur: quia ſolus ut uere filius / in ſinu patris eſt. Primogenitus uero ita dicitur: ut et cauſa / & quorum eſt primus / ſtatim afferatur, Primogenitus enim (inquit) in multis fratribus; et primogenitus ex mortuis, Nam cum ipſe natura increatus ſit / & omnium dominus atque creator: creatura etiam factus / primus inuenitur inter omnes homines / quos aſſumpta humana natura reformauit. Non eſt igitur ipſe ut uerbum / creatura, Nam ſi in eo uniuerſa creata ſunt / ut ait Paulus: nichil eſt creatum / quod per ipſum / creatum non ſit, Aut ſi omnia que creata ſunt / per ipſum facta ſunt: ipſe ſeipſum creauit / ſi creatura ſecundum hereticos eſt, quod omnino impoſſibile inuenitur, Primogenitus igitur in multis fratribus pie intelligitur / ut diximus: quia factus homo et frater noſter / primus nos in ſe ipſo ſanctificauit, Primogenitus autem etiam ex mortuis: quia primus ipſe morte calcata ſurrexit / & primus carnem noſtram in celos reduxit. ideo ait. Ego ſum uia: et ego ſum oſtium, per ipſum enim natura noſtra nouum iter facere docta eſt: et quaſi per portam quandam celos ingreditur, Propter miſericordiam igitur ſuam creaturis ſe factus homo connumerauit: et primogenitus earum factus / uniuerſa reformauit, Unigenitus ergo filius patris: ſecundum naturam eſt. Et uidimus (inquit) gloriam eius: ſicut gloriam unigeniti a patre, deus enim uerus eſt ex deo uero: lumen ex lumine, Primogenitus uero propter nos / ut ſicut per ipſum facta ſunt omnia: ſic etiam in ipſo reformata ſaluentur. Quare ſicut initium uiarum creatus eſt / quia per ipſum omnes poſſunt in ſalutem recurrere: ſic primogenitus uocatur in multis fratribus / quia uocauit nos omnes ad adoptionem dei per gratiam, et rursus primogenitus ex mortuis: quia primus

ex morte resurrexit / et naturam nostram in incorruptione reuocauit. ¶ Sed unigenitus (inquiunt) dicitur: quia solus a solo patre creatus est. Cetera uero cuncta per ipsum. ¶ Si hac de causa unigenitus patris filius dicitur: non erit pater omnium uniuersaliter creator. Sed omnia ex ipso esse: scriptura clamat. Non ergo quia solus a patre creatus est / sed quia solus ex patre naturaliter nascitur: idcirco unigenitus appellatur. Nam si unigenitus diceretur quia solus a solo patre factus est: nonne dies quoque unigenita diceretur / quia solum modo fit? Nonne artes quoque multe aut imagines aut opera / que solus aliquis solaque fecit: unigenita dicerentur? Nonne sol ac luna / celum quoque multa que alia / unigenita uocarentur: quia sola in specie sua facta sunt? Sed nemo profecto unigenitum illud dicit quod factum est: quis solum a solo factum sit. Nec igitur etiam filius / quia solus a solo factus: sed quia solus a solo genitus / unigenitus dicitur. Opus enim non genimen appellatur: quod factum est. filius uero genitus est ex patre: quia ex ipso naturaliter prodies / essentie paterne uerus per generationem heres inuenitur. ¶ Si unigenitus (ut nonnulli aiunt) appellatus sit / quia solus omnia excedit: pater quoque unigenitus hac ratione diceretur. et quicquid in specie sua excedere uideretur: unigenitum uocaretur. Non ergo propter excessum / sed quia ex patre solus nascitur: idcirco unigenitus est. ¶ Sed unigenitus (dicunt) est: quia solus paterni consilii angelus est. ¶ Si ergo insitum nobis quoque uerbum cogitationes mentis solum enunciat: recte posset unigenitum mentis appellari. quod nemo unquam dixisse inuenitur. Sed unigenitus inquiunt dicitur / quia creator solum omnium est que post ipsum creata sunt: ne sui quoque ipsius creator putetur. Ait scriptura: o uos / omnia simpliciter in ipso & per ipsum facta esse predicat. ¶ Preterea, primogenitum nonnunquam dicimus eum: qui primo natus est, hoc modo Christus primogenitus uirginis dicitur secundum carnem. non quod alios etiam genuerit: uirgo enim post partum etiam remansit, sed quia primum plerumque & absolute et in se / & non per comparisonem ad alia dicitur, ita ergo etiam ex deo primogenitus est: non ut multorum primus / sed ut solus ex deo genitus. ¶ Ad hec, que prima simpliciter sunt: causa sunt eorum que secundo loco sunt. Dei ergo filius / primogenitus aliorum potest dici: quia ipse primus causa est / ut filii appellatio ceteris omnibus accommodetur, ita et pater deus / primus pater est: quia primus omnium genuit / qui eternaliter generat. ¶ Adde, quod sibi ipsis heretici repugnant, primogenitum enim filium dicunt: quia solus a patre factus sit, cetera omnia / per filium esse producta concedunt. Hec certe repugnant. Nam si ea ratione primogenitus est: non ab eo certe sed a patre solo cetera quoque producta essent / quorum comparatione ipse primo productus dicitur. ¶ Sed quomodo (inquiunt) si uerus dei filius uerbum est: ceteris eum connumerat scriptura dicens. primogenitus totius creature? Necesse enim omnino est tale esse uerbum secundum naturam: qualia sunt quorum est primum. ¶ Magna in huiusmodi oratione impietas est. Non enim quia creatura est filius: totius creature primogenitus dicitur. sed quia omnes nos in ipso et per ipsum adoptati: filii dei per gratiam efficimur. cuius gratie ipse author est: similes sibi p

Cauillatio-
nes here-
ticorum

Colos. 1.

Luce. 2.

Colos. 1.

Ioan, 1,

Eſa, 44,

Math, 20

Math, 19

Eſaie, 53,

mifericordiam faciens credentes in eum, Quoniam uero primogenitus: eſt id circo imago patris uera demonſtratur. Nam ſicut ipſe / primus filius uere eſt: ſic & pater / primus pater, In ipſo enim primus pater eſt: & ipſe primus filius in primo patre, & per ipſum omnia facta ſunt: & per ipſum omnis creatura rationalis adoptatur, ¶ Poſtremo, ſi quia primus totius creature filius dicitur / creaturam ipſum quoq; creditis: quid dicitis quando pater de ſe dixit, ego prim⁹ / et ego poſt hec. An et ipſum primum creaturarū / & creaturam audebitis predicare: non arbitror. Sicut igitur pater non eſt creatura / quis primus dicatur: ſic et filius, Et ſicut pater principiū ſe ipſum eſſe omnium oſtendens / dicit, ego ſum primus, ſic & filius totius creature prim⁹ dicitur: quia per ipſum omnia facta ſunt / et ipſe principium omnium atq; creator eſt,

¶ De textu euangelico, ſedere autem a dextris meis aut a ſiniſtris meis: nō eſt meum dare. Cap, V,

Ed quomodo (inquiūt) ſi equalis patri filius eſt: dixit ad filios zebedei, non eſt meum dare. Id enim aperte oſtendit: non habere ſe poteſtate dandi quod petebatur. Non eſt igitur equalis patri: quoniā pater omnium poteſtatem habet, ¶ Oportet certe non ita incōſiderate ſaluatoris uerba exponere. Nam ſi diligenter perſpicere ſingula uolueritis: nichil inuenietis quo impietas ueſtra poſſit iuari. Acceſſerūt zebedei filii ad Chriſtum / ſupremoſq; honores petebant qui aliis debebantur. Ad quam petitionem conueniēter ſaluator reſpondit: non eſt meum dare, nō quia poteſtatem dandi non habet: ſed quia premia proportionaliter certantibus dantur, Nam quemadmodum ſi quis certamen inſtituerit & munera declarauerit: ad petentes maxima premia dicat / non eſt meum dare, non enim certandi munera ſic michi propoſita ſunt / ut uelim petentibus dare quibuſcūq; ſed illis ſolum qui certando ſuperabunt. ſic ſaluator quoq; / non eſt meum dare inquit ſupremum honorem uobis petentibus: qui reſeruatus eſt in preſcientia patris illis / quos exceſſus certandi cōmendabit, Quare domini hec reſponſio nō poteſtate negat: ſed diſpenſationem oſtendit. Quomodo enim ipſe non poteſt dare quibus uelit: cum inueniatur omnibus diſcipulis id eſſe largitus. Amē amē inquit dico uobis, quādo filius hominis ſedebit in ſolio maiestatis ſue: ſedebitis & uos ſup duodecim ſedes. Non enī ut propheta hoc predicat: ſed ut author benigne largitur, Quomodo ergo qui omnibus potuit dare: duobus non potuit: niſi forſan audebitis dicere: non habituros quod dicitur apoſtolos, Quod ſi facietis: nemo amplius Chriſtianus alloqui uos debet / ſicut ueritatis contemptores, Sicut igitur ſi zebedei filiis non poſſet id dare: non eſſet equalis patri, ita quoniam omnibus diſcipulis dare potuit: equalis genitori erit in omnibus, ¶ Preterea, ſi uere dicit omnia ſibi tradita eſſe a patre / et in omnibus gratia etiam hec continetur: non negat poteſtatem dandi cum dicit / non eſt meum dare: ſed diſpenſatiua oratio eſt, Eſaiaſ enim aperte clamat dicens de ſaluatore, Propterea ipſe dominabitur multis / et fortium ſpolia partietur: quoniam tradita eſt in mortē anima eius. Si ergo ipſe honores ſanctis uiris partitur: quomodo dicitis eum non poſſe

dare petentibus si uelit: Certe omnia pater per ipsum operatur, quorū unum est: distributio munerum singulis sanctorum. Ipse igitur distributor munerū est. Sed sensum euangelicorum uerborum altius exponam⁹. Cum saluator noster dominus Ihesus Christus discipulos hortaretur atq; moneret: ut nichil in hac uita uellent habere / sed cultui diuino attenderēt / ac ingentes honores mā data sua seruantibus polliceretur: accesserunt discipuli dicentes, Ecce nos iam omnia negleximus / & te solum secuti sumus: quid ergo erit nobis? Respondit Christus, quando filius hominis in solio maiestatis sue sedebit: tunc in illa rege-
 Math. 19.
 neratiōe uos quoq; in duodecim sedebitis sedibus / iudicaturi duodecim Israeli-
 ticas tribus. Id cum filii zebedei audissent: non cōuenientem sibi mercedem cō-
 cupiuerunt. Nam quod omnibus discipulis quasi pro mercede beniuolentie er-
 ga Christum / erat propositum: soli rapere studuerūt. Verum ne inanis glorie
 cupiditate uicti uiderentur: ipsi quidem pudore silent / matris uero ministerio
 Math. 20.
 utuntur. Accessit igitur illa ad dominum dicens, Dic ut isti duo filii mei sedeāt:
 unus a dextris tuis et alter a sinistris tuis. Aperte igitur per hec uerba uidetur
 mulier id quod omnibus debebatur: ad filios solūmodo suos uelle traducere,
 Nam nisi hoc esset: qua ratione quod datum omnibus erat discipulis / de nume-
 ro quorum etiam filii sui fuerunt / id ipsa rursus petit? Non alia uidelicet: nisi
 ut cōmune omnium premium ad suos transferret, Hec saluator cum sciret ut
 deus: filios zebedei ad se uocat, nec acriter propter misericordiā suā eos incre-
 pat: ne doloris magnitudine mesticieq; submergeret, sed dicit: non esse suum
 dare. Nec nature sue his uerbis impotentiam (ut heretici dicunt) ostendit, Stul-
 tum enim omnino id dictum est: presertim cum iam prebuisse omnib⁹ hoc in-
 ueniatur, Sed quoniā (inquit) iniustam petitis gratiā quam me nō decet uobis
 largiri: non est meum dare, Iustus enim sum iudex / et honores singulis quos
 per gratiam affero: quasi debitos laboribus uirtutibusq; suis distribuo, ¶ Ad
 hec. inani gloria moti: a dextris & a sinistris meis sedere concupiistis, Id au-
 tem dare: meum non est, Non enim dabo morbum alicui: qui doceo atq; hor-
 tor ut a morbo caueatis. Ita ergo id dicitur: quemadmodum si ignis refrigerari
 petenti ab ipso / diceret: non est meum dare id tibi, calefaciēdi enim / non frige-
 faciendi michi natura inest, Sic Christus quoq; dicit, iustus sum munerum de-
 clarator / in certaminibus positus, Ac ideo nō petentibus simpliciter largiri de-
 beo: nec per iniuriam / certātium omnium ad duos solum honores traducere,
 sed pro rebus ab unoquoq; gestis: quasi debiti a me honores distribuēdi sunt,
 Illi ergo iure hoc accipient: quibus a patre meo (qui per me & in me omnia ope-
 ratur) preparata hec sunt, Nemo certe hic suspicari debet / ideo a patre hono-
 res preparados dici: quia ipse prestare non possit / sed propter dispensationem
 incarnationis: sicut ab homine dicitur, solet enim omnia que naturam hominis
 excedunt: patri ut deo attribuere, Nam cum ipse quoq; deus secūdum naturā
 sit / & unum atq; idem cum patre: omnia profecto poterit sicut deus, Ab inani
 ergo zebedei filios gloria improbaq; ambitione deterret / ad modestiamq; re-
 ducit: ut a sequentibus patet, Molestē namq; tulisse ceteri discipuli scribuntur.

Math, 20

Luce, 14

Ioan, 17,

Esaie, 44

quoniam propositum omnibus honorem petitione mulieris rapi uidebant, Et certe quantum ad ipsam & ad filios suos fuerat: ereptus hic honor a ceteris fuit, Saluator autem (ut scribitur) uniuersaliter ne zebedei filios turbaret: ad doctrinam ipsorum & omnium dixit, Gentium reges & principes earum/ dominantur ipsis, non sic erit in uobis/ sed qui uoluerit primus esse in uobis: erit omnium seruus, Deinde seipsum in exemplum proponit, sicut (inquit) & filius hominis uenit non ut sibi ministretur: sed ut ministret, Et demum quasi apicem apponens/ et sensum uerborum suorum enodans: parabolam apponit/ qua uocatis in conuiuium consulit non rapere primum locum/ sed expectare donec honor sibi a principe conuiuii tribuatur, Melius enim est inquit ab extremo loco ad primum honorifice uocari: quam ab occupato imprudenter primo ad extremum turpiter depelli/ ac alium ad primum ipso audiente uocari, Ita & zebedei filios eodem sermone honestissime castigauit: et ceteros accommodatissime consolatur est, Hac ergo de causa/ non quia non potuit: non est meum dare/ zebedei filiis respondit, ¶ De textu euangelico, ut cognoscant te solum uerum deum: et quem misisti Ihesum Christum. Cap. VI,

Cce (inquiunt) ipse filius ait solum patrem/ deum uerum esse, Sed ipse quoque pater dicere inuenitur, Ego deus primus et ego post hec: nec est deus preter me, Quomodo igitur ad primum et solum uerum deum: alium uos quasi uerum deum adiciere audetis? ¶ Sed non ad deiectionem filii hec a patre dicuntur, nisi forsan (ut apud fabulas gentium fertur) inter filium et patrem bellum esse credatis, Sed ad deiectionem falsorum deorum: primum postremumque/ hoc est sempiternum se pater deum appellat/ secumque filium necessario intelligit, Vbi autem filius est: ibi spiritum quoque suum adesse necesse est, Quia autem saluator ait: ut te cognoscant uerum solum deum/ nonne uidetis quod statim coniungitur, et quem misisti Ihesum Christum? Vt ergo uerus deus pater cognoscendus est: ita non aliter Ihesus quoque Christus habendus est, Nam si uerbum patris est/ sicuti certe ab omnibus esse conceditur: quis a deo mentis inops dicere audebit/ patrem ut filium a deitate depelleret dixisse: nec est deus preter me? Creaturas igitur a quibus falso dei nomen occupatur: illis uerbis pater/ non filium reppulit, Quod ut apertius intelligatur/ ponamus nonnullos errore impulsos hominis aut bruti animalis cuiusdam statuam erexisse: quam credant lucis esse originem/ quamque lucis nomine appellent, Ad hec fingamus solem ad huiusmodi homines magna uoce clamassee, Erratis nimium omnes, uos. Ego enim solus sum lux: nec est alia preter me, An igitur his uerbis/ splendorem solis & lune non esse lucem putabitis? uel aduersus falsam lucem illa uerba solis dicta interpretaimini? Hoc extremum profecto facietis, Quare cum a patre quoque dicitur, ego solus sum deus/ nec est alius preter me: falsos deos non filium extrudi firma fide credendum est, Quomodo enim non erit insanum de uerbo dei hec dicta esse confingere? per quod omnia facta sunt/ sine quo nihil factum est, quod per prophetas locutum est: quodque semper in patre est, Falsi ergo dii deique filii quos humana ignorantia finxit: repudiatur, Nec etiam quia

solus pater / uerus deus a filio dicitur: idcirco filius a consubstantialitate sua ei
 cietur. Verus enim et ipse deus est: quoniam uere dicit, Ego sum ueritas, Qua Ioan. 14.
 re uero patri (etiam si dirumpantur heretici) eternaliter cōiungitur, Quod er
 go dicitur / ut cognoscant te solum uerū deum: aduersus falsos gentiliū deos /
 necessario accipiendum est. Nam si filius non esset natura uereq; deus / ut pa-
 ter: quomodo uere se cōiunxit uero deo dicēs, et quē misisti Ihesum Christū?
 Non enim potest simul cum natura creata / res increata cognosci: nec unq; cū
 creaturis cōnumerabī. Nulli enī preterq; filio certe dabitur q; possit dicere: ut
 cognoscāt te solum deū uerum / et quem misisti Ihesum Christum. Dic queso
 an poterit quicq; aliore id deo patri proferre: nequaq;. Soli certe filio uerba hec
 congruunt: quia creatura nō est / sed ex patris substātia prodit & genitori nō
 iniuria connumeratur. Ipse namq; nos docuit: q; patris ueri genimen uerū est,
 Manifestaui ait nomen tuū hominibus: quia uidelicet uerus pater es / et filium Ioan. 17.
 uerū habes. Ioannes etiā ait, Et simus in uero filio eius Ihesu Christo, Nō enim 1. Ioan. 5.
 potest excludi filius: quando solus pater esse uel facere aliquid dicitur, qui so-
 lus extēdit celum: de patre a quodam propheta scribitur, Et ipsius patris uox Iob. 9.
 fertur. ego solus celum extendi, Et tamen a parte de filio quoq; legitur, Verbo Eccī. 24.
 domini celi firmati sunt. Si ergo quāuis pater dicat se solū celos fecisse / filius ta
 mē etiā fecisse inuenit: perspicuū est quia quādo etiā solus pater uerus de⁹ ap-
 pellat / una cū eo semp filiū (p quē oīa facit: p quē loquit) itelligi necesse est. Sic
 enī est in uno solo primo & uero deo naturaliter: que admodū in luce splēdor,
 ¶ Proposito textu, Ihesus autem proficiebat sapiētia et etate et gratia: apud
 deum et apud homines, Cap. VII.

¶ Quomodo (inquiunt) equalis erit patri substācialiter filius: qui non perfe-
 ctus est? Inuenitur enī in sapientia proficere. Proficit autē: quod perfe Luce. 2.
 ctū nō est. Pater uero perfectus est / nullius indigēs rei: ac ideo nullū in
 melius suscipit profectū, ¶ Interrogādi heretici sunt de quo putant scriptum
 esse: q; pficiebat ī sapia et grā, de Christo certe dicēt, Christū porro quē arbi-
 tratur fuisse. Nā si cōmunē nudūq; hoīem / in quo nihil ultra naturā nrām fue-
 rit: pficiat quoq; ipse ut hō, Sin uero de⁹ est & hō ppter nos fact⁹: ut scribit /
 quō pfectū suscipiet: aut quō imperfect⁹ erit: q; nō rapinā arbitrat⁹ est se esse Philip. 2.
 eqle deo. ¶ Si equalis deo est ut Paul⁹ affirmat / et tamē pficiebat: maiore iā
 pte scdm uos dicere eū necesse erit, qd absurdissimū est, Cū igit pfectus sit &
 perfecti prīs filius: ppter incarnationē dictū esse istud accipiat. Nā si ut uerbū
 fact⁹ hō pfecit: nō ipse nobis pfuit / sed magis caro quā assūpsit pfectū sibi at-
 tulit / & ad pfctionē ipsectū cōduxit. Quō igit nos grās agim⁹ sibi tāq; ppter
 nos hōi fact⁹: cū oporteret pfecto: ut ipse nobis grās referret? Qd qm uel co-
 gitare ipiū est / nō ut uerbū pfecit: sed ppter incarnationē illud dictū ē / ut mō
 lati⁹ dicem⁹, ¶ Preterea, non nudis sed ueris uocabulis uerbū dei appellatur
 deus / et dei sapientia / et uirtus / et forma / et imago patris, Quomodo igitur 1. Cori. 1.
 cum hec omnia uere sit: profectus est susceptibilis. Effet enim aliquid maius Coloss. 1.
 deo / et sapientia / & uirtute / et forma / & imagine dei: quod impossibile est, Hebr. 1,
 H. 1,

¶ Ad hec. principatus / dominationes / angeli / archangeli et omnis rationalis
 creatura: participatione uerbi perficiuntur. Quomodo igitur imperfectus est
 ipse: quo cetera omnia perficiuntur: et quomodo sapientia dei proficere in sa-
 pientia porest: aut quomodo in gratia ille proficit: qui omnium gratiarū lar-
 gitor est: Nisi forsan Paulo non credant: qui sapiētiam dei filium appellat / &
 gratie largitorem. ¶ Accedit. q. semper imperfectum quod est: ad perfectio-
 nem ascēdere conatur / et primum locum in quo est negligit: maiorem autem
 atq; meliorem desiderat. ut homines (uerbi gratia) in sapientia omniq; uirtu-
 te paulatim proficiētes: ad perfectiorem uitam ascendunt. Dei autem uerbū
 hoc est dei filius cum totus in patre sit / et totum in se patrem habeat: quo ascē-
 det: Nam qui patrem replet (ut modo corporum dicam) et repletur a patre /
 si recipiet incrementum: patre maius uidebitur. quod nefas dictu omnino est.
 Non ergo proficit qui perfectus est: nec mutatur qui imutabilis est. Sicut ergo
 Philip, 2, quando Paulus dicit / humiliauit seipsum formam serui accipiens: non pertur-
 bamur / nec minora de uerbo dei opinamur / sed misericordiam et gratiā eius
 miramur, sic non oportet perturbari: quando profecisse ipsum legim⁹. Nam
 quemadmodum nihil ex illa humiliatione uerbi deitas passa est: sic ex isto pro-
 fectu nihil penitus fuit perpeffa, sed sicut propter nos humiliauit seipsum / sic
 etiam propter nos proficere uoluit / ut nos in ipso in sapiētia proficiamus: qui
 propter peccatum quasi iumenta effecti eramus. ut etiā in gratia in ipso simili-
 ter proficiamus: qui pulsi propter primi hominis preuaricationē a pristina dei
 gratia fuim⁹. Omnia enim nostra propter nos Christus sine peccato suscepit:
 ut ad melius omnibus reformatis / omnium nostrorū bonorū fieret principiu.
 Sed sensum nunc ipsius textus altius inuestigemus. Naturalis quedam lex fa-
 cit: ut non subito nec in breui tēpore / sed paulatim scđm profectū corporis in
 sapientia etiam omniq; uirtute homo pficiat. Verbū igitur dei quod factū cae-
 ro describit / quāuis sapientia et uirtus perfecta patris sit: tamē qm se uere fa-
 ctum hoīem oportebat ostēdere / nō preter naturā hominū sed scđm naturā
 paulatim crescente corpore: paulatim quoq; sapientior uidebatur. Occultam
 igitur sapiētia suā paulatim reuelabat: legem nature nostre secut⁹. Cum igit⁹
 audis profecisse ipsum in sapiētia et gratia: noli putare quicq; ipsi additū fuisse
 qui nullius unq; rei egere potest. Sed quia uidentib⁹ atq; audientibus eū / sapiē-
 tiorē gratioreq; in dies se prebebat: idcirco scribitur profecisse. Ita detegendo
 seipsum in dies: non ipse / sed qui mirabātur ipsum atq; amabāt / pficiebāt. Et
 certe qđ in re aliqua proficit: aliud est q̄ res illa in qua proficit. Si ergo Christus
 qui est sapientia / profecisse in sapientia scribitur: non ipse profecto (sapientia
 enim in seipsa proficere non potest) nō ergo ipse / sed humana proficiebat na-
 tura. Nam dum in dies in ipso deitas manifestaretur / mirabilior et sapientior
 uidebatur. Proficiebat autem in ipso natura humana hoc modo. Assum-
 ptis sapientia dei hoc est filius dei nostram naturam, paulatimq; tum uerbis
 tum factis deificationem assumpti hominis reuelans: proficere ipsum reue-
 lando faciebat. Et sic ipsa natura proficiebat in sapientia / in qua erat deifica-

cata: per quam etiam nos filii dei per gratiam effecti sumus. Et ita in Christo tantum profecit natura nostra: ut a corruptione ad incorruptionem / et ad dignitatem deitatis in Christo peruenerit. ¶ Sed nos (inquiunt) audiuius per scripturam: ipsum filium dei hominem factum / Ihesum Christum appellari. Ipse igitur filius dei est qui proficiebat: nec istas distinctiones uestras suscipimus / cum Paulus unum Ihesum Christum predicet. Si ergo unus est / & hic unus proficiebat: imperfectus erat certe, quomodo igitur perfectissimo patri erit equalis? ¶ Vnus profecto dominus Ihesus Christus est et non duo: et unus hypostatice atq; personaliter in duabus naturis, Deus enim hominem assumpsit atq; induit: et ideo uerbum dicitur caro factum esse, Cur igitur omnia que homini sine peccato conueniunt: etiam uerbo non attribuitis? presertim cum hinc nulla in re deitati uerbi derogetur, Quoniam igitur carni proficere proprium est: dicas eum ut hominem profecisse. sibi enim attribuit que carnis sunt, Sic enim mortem etiam perpeffum predicamus: neq; ut deum sed ut hominem id perpeffum credimus, Quoniam igitur uos quoq; o heretici hominem uere factum dei uerbum negare non audetis: sicut quando auditis splendorem esse ipsum Christum / et sapientiam / et characterem patris / non hominem quem assumpsit sed filium dei qui assumpsit intelligitis: sic quando apud scripturas aliquid dicitur quod non deo sed homini conueniat / non ad uerbum dei sed ad hominem qui uerbo hypostatice unitus est referre debetis, Vndiq; igitur patet: non sapientiam ipsam in quantum est sapientia / sed humanam naturam in sapientia profecisse, Paulatim enim natura nostra manifestabatur sicut instrumentum esse deitatis: que habitauit in ipsa. Ideo non dicit uerbum dei profecisse / sed Ihesum, ne scilicet uerbum proficere uideretur / sed humana natura: que profectus susceptibilis est. Sic igitur que de Christo scribuntur intelligenda sunt / ut nec que deitati conueniunt / humanitati eius attribuantur: nec que humanitatis propria sunt / ad deitatem ipsius distorqueantur,

¶ De eodem, proposito textu apostoli, cum uero subiecta sibi omnia fuerint: tunc & ipse quoq; filius subiicietur ei qui sibi cuncta subiecit, Cap. VIII.

¶ Quomodo (inquiunt) equalis patri secundum naturam filius erit / si uere Paulus dicit q. ipse quoq; filius patri subiicietur? Nemo enim ne-

gare poterit: minus esse quod subiicitur eo quod subiicit, sicut uictore / quod uictum est, ¶ Non intelligunt heretici se pugnantia dicere / et omnino absurda. Minorem enim filio patrem contendunt esse / idq; affirmare conantur: quia Paulus tunc inquit (tempus enim determinate proponit) patri filius subiicietur. Vnde sequitur secundum ipsos: modo filium patri subiectum non esse, rationalis autem natura quando subiecta non est / in propria tunc / suaq; uoluntate est, Quid ergo dicent audientes Christum: non ueni ut faciam uoluntatem meam sed uoluntatem eius qui misit me patris? Respondeant igitur nobis isti / q. se acute scripturas intelligere predicant: an qui facit uoluntatem alicui? / ei non subiicit, Quod quoniam dicere uerebuntur: quomodo si nunc quoq; filius patri subiicitur / in futuro tempore tandem subiicietur? Credant igitur uere de ipsis nos posse dicere. Erratis / ne-

ps, 118,

Esae, 53,

1, Cori, 14

ps, 109,

Gene, 1,

1, Cori, 15,

scientes scripturas. ¶ Preterea. creaturam esse filium contendunt. Si ergo ut scripture clamant / deo creatura omnis seruit / quomodo ipse nunc patri non subiicitur? Necesse autem est / ut aut pater nō possit modo ipsum subiicere: & erit nūc filius maior patre / quod contra ipsos est. Aut si honestum est ut filius patri subiiciatur / turpiter facere ipsum istis concedendū erit / qui postea subiicitur et modo subiectus nō sit. Quomodo igitur dictū est de ipso: q. peccatū non fecit? ¶ Immo inquiūt quomodo minor patre fili⁹ nō est: qui ei semper secundum uos subiicit? ¶ Perspicuū omnibus est: non destitui equalitatem subiectione. Subiicitur enī equali equale plerumq; / dispensationis modo quodā. Nonne conceditis unum eūdemq; spiritum in prophetis esse? Cur igitur Paulus scripsit: spiritus prophetarū prophetis subiici? Quomodo autem subiectio: ab equalitate patris repellere filiū poterit? Nonne in hominibus quoq; filii patribus subiiciuntur: nec tamen minores ullo modo sunt / quantum ad substantie natureq; rationem? Si ergo debere ita fieri nemo negabit in nobis / neq; idcirco maiores esse aut minores natura dicet eos qui subiiciūt / aut qui subiiciuntur: quare id in deo quoq; similiter sine impietate fieri nō putabimus? nō enim subiectio: in ipso esse filii est / aut ipsum esse filii: in subiectione. sed cum in propria sit hypostasi: subiici patri dicitur. Vnde subiectio minore filii naturam patre ostendere non potest. Q. si putatis subiectionē quasi diffinitionem ipsius esse filii: uidete in q̄tū impietatis hec uos depellet oratio. Tūc enī uobis necesse erit dicere / filiū futurū (cum antea non esset) quādo subiectionis uenerit tempus: quod Paulus nondum uenisse sed uenturum ostendit. Sed quid dicetis: si pater quoq; subiici filio reperietur? subiicitur certe alteri: qui ei ministrat. Pater uero ministrat filio: ut canit psalmista. Sede a dextris meis: donec ponā inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Si ergo pater quāuis ministret filio / minor tamen ipso propterea non est: nec filius quia patri subiicitur / minor patre putandus est. Sed sensum uerborum apostoli modo cōsideremus. Omnia pater per filium operatur / idq; subiectionis conditio est: ut uoluntatem patris in omnibus filius habeat. Vna enim uoluntas amborum est. unde cum dicat pater / faciamus hominem: homo a filio diuinitus formatur. Docet igitur Paulus in futuro quoq; seculo patrē in nobis non aliter q̄ per filium habitare: ideo scribit / quando subiecta filio erunt omnia: tunc ipse quoq; patri subiicietur / qui si bi omnia subiecit. et addit / ut deus sit omnia in omnibus. Videtur ergo dicere. nemo putet aliter nos q̄ per filium / patris fore participes in uēture seculo. Per subiectionem ergo nihil aliud significare uoluit: q̄ per filium nobis cuncta patrem etiam tunc largiturum. Et ita subiectio non minorem filium ostēdit: sed identitatem trinitatis demonstrat incommutabilem / que nunq̄ aliter se habebit / sed erit etiam in illo seculo pater per filium omnia in omnibus: et uita / & incorruptibilitas / et gaudiū et uirt⁹. et quicquid sanctis gratie dabitur: ex p̄re per filiū in spū dabit. Sed uide q̄so q̄ prudenter / imo diuinitus uerba hec Pauli conscribuntur. Nam qm̄ a patre oia subiecta iri filio dixit / nequis patrem nō dominaturū postea oībus credat / qm̄ filio omnia subiecta sint: necessario filiū

subiicit patri / ut rerū omniū p̄cipatus ac dominatio in patrem per filium redigatur / et ita una deitas pater scilicet in filio et in spiritu sancto regnet. Sed quomodo (inquit) si modo quoq; patri subiect⁹ filius est: subiicietur tūc / Paulus inquit / et ita in ueturo seculo solūmō id futurū ostēdit: An q̄a subiect⁹ mō nō sit / neq; p̄ris peragat uolūtate: q̄ seipsū hūiliauit (ut scribit⁹) et serui formā assūpsit / ut op⁹ p̄ris pficiat: quēadmodū uerbo & in oib⁹ actib⁹ suis re ipsa cō- Philip. 2.
 probauit. Quō igit⁹ iā subiectū / ī futuro seculo subiici (q̄si mō nō sit) tunc ipsū quoq; filiū diuina uox Pauli clamat: ¶ Verba igitur singula diligēter / et tot⁹ contextus eorū cōsiderādus est. Quādo inquit subiecta ipsi erūt oīa / illo uide- 1. Cori. 15.
 licet excepto qui filio subiicit oīa: tūc ipse quoq; fili⁹ subiiciet⁹ ei qui subiecit sibi oīa / ut sit deus oīa in oib⁹. Hoc igitur significare uoluit. Subiect⁹ nūc quoq; Christus patri est / nō tamē pro oībus: sed p̄ solis credentib⁹ in eū / p̄ quibus se ipsum tanq̄ imaculatū agnū patri obtulit / ut ab omni peccato liberatos p̄ri offerret. Quādo igit⁹ omni undiq; exterminato errore / uniuersus terrarū orbis ad uerū deū cōuers⁹ / dñm deū Ihesum Christū cōfitebitur / salutariaq; ipsius mādata sequet⁹: tūc inq̄ q̄a oēs ibi erūt subiecti / ipse quoq; p̄ oībus patri subiicietur / et pontifex omniū simpliciter fact⁹ / oībus per seipsum p̄ticipationē patris largiet⁹. Sic enī de⁹ oīa erit in oībus: per filiū in oībus habitans. Ideo non dicit: tūc ipse quoq; filius patri ut minor subiiciet⁹, sed subiiciet⁹ inquit: ut sit de⁹ oīa in oībus. Vides q̄a mediationē filii q̄ nos ad patrē adducit: sermo hic significat. Simul enim rursus cū sanctis erit / et seipsum p̄portionaliter ad gratiam singulorū oībus largiet⁹: ut per ipsum patre oēs participet, et hic est subiectionis modus. Patris enī benedictionē naturaliter per ipsū in spiritu sancto cōcessā: uocatis in regna celestia ipse ministrabit. Hec autē ministratio atq; subiectio / nō repellit eū a naturali dignitate filii. Nā quis natura fili⁹ et equalis p̄ri: cōdescendens tamen etiā tūc ministrabit patri / cognitionē deitatis nobis largiens / ut tantū cognoscamus quātū recipere poterim⁹. ¶ Illud ad hec addēdū uidetur. Subiicimur nos filio: nec tamē p̄pter subiectionē / n̄ra natura in aliud mutatur. uolūtatis enim atq; cognitionis subiectio est. Similiter ergo filius quoq; subiicietur patri: nō mutata natura, incōmutabilis enī deus est. Et modus subiectionis erit in illo tpe / q̄ oībus secūdū uolūtate patris abūdanti⁹ gr̄as in spiritu largietur. Nā qui tunc solūmodo subiectū fore patri opinantur / aut equalē modo aut maiore necessario cōfitebūtur / tunc autē minores: sicut subiectū / ut aiūt. Mutatio ergo erit in natura filii: qđ omnino impiū et cōtra scripturas est. ¶ De eodem / p̄posito textu, pater glorifica me illa gloria: quā habebā apud te anteq̄ mundus esset, Cap. IX.

Ed quomodo (inquiūt) non est incōueniens eiusdem dicere subitātie / filiū patri: cū a patre fili⁹ gloriā petat. Glorifica inquit me pater ea glo Ioan. 17.
 ria: quam habebā apud te anteq̄ mūdus esset. Nā si supflūū est petere qđ habes: patet hic nō esse tā magnū / petētē filiū: quātus pater a quo gloriā petit. ¶ Nō est possibile / ut gloria indigeat glorie dñs: cū nihil deesse possit p̄fecto, nullus enim ferre uos poterit: si dei filiū imperfectū in aliqua re dixeritis /

Ioan, 12.

quāuis alioquin turpiſſimū quid: opinari quaſi hominem nudū / cupiditate ui-
ctum glorie a patre id petere / ſed altior diſpenſatiōis modus in hoc ſermone
recōditus eſt. Cum enim Chriſtus dixiſſet: pater glorifica tuum filium / illico
pater reſpondit, et glorificaui et ruruſus glorificabo. Si ergo talem filius gloriā
petebat / qualem uos putatis / paterq; ſtatim promiſit: cuius gratia poſt petiti-
onem ſtatim contrariū ſequit̃: captus enim a Iudeis: patibulo affixus eſt. Non
ſibi ergo a patre gloriam petebat: qua ſicuti natura deus nō indigebat, ſed pa-
ternā gloriam in hominē quē aſſumpſit: petēdo ut homo traducit / omnia enī
in ipſo et per ipſum bona conſecuti ſumus. Sed non eſt ab re: cum hoc et pote-
ſtatem etiam uerbi conſiderare. doxa enī grece: modo gloriā / modo opinionē
ſignificat. Quādo igitur filius dicit / doxa ſon me tu pater ea doxa / quā habe-
bam ante q̃ mundus eſſet: hoc aperte dicit. quoniā o pater homo factus / id ſo-
lum eſſe hominibus uideor / nec cognitus ſum coeternus tibi eſſe: doxa ſon me
tu / id eſt talem opinionem atq; fidem hominib; de me largiaris: qualem habe-
rent credentes me apud te ſemper fuiſſe / etiam ante q̃ mundus eſſet, ut uideli-
cet me deū exiſtiment: credantq; eſſe ſcđm naturam lumē de lumine / deū ue-
rum de deo uero. Qz autē ita hic locus intelligendus ſit: a ſequentibus manife-
ſtum eſt. Nā poſtea q̃ hāc opinionem exiſtimationēq; de ſe petiit / ut deus eſſe
manifeſtaretur: cauſam intulit dicens / quoniā et ego nomen tuum hominib;

Ioan, 17.

manifeſtaui. Si ergo petit quod fecit / fecit autē ipſe nomē patris manifeſtū ho-
minibus: nihil aliud certe petit / q̃ ut homo hominibus deus eſſe manifeſtetur /
non propter ſe: ſed propter ſalutē ipſorum. petit autē ut homo / & qcquid a pa-
tre ut homo petit: id quoq; a ſeipſo ut deo / et ſpiritu ſancto petit. Gloriā uero
petere filiū quaſi non habeat / et ea de cauſa inferiorem patre oſtendi putare /
nonne pudet: in filio enim pater inſpicitur. Si ergo pater gloria non eget: nec
filius eget proſecto. Quomodo enim poterit eſſe non egens in egēte: ſed qui

Ioan, 14,

Ioan, 10,

uidet patrem: uidet et filium. Et ego et pater (inquit) unū ſumus. Perfecite igit̃
tur filius / ſicut et pater: gloriam poſſidet.

¶ Theſauri Cyrilli / libri decimi / ſinis,

¶ Eiuſdem liber undecimus,

¶ Aduerſus dicētes: q; deus nihil plus ſciat de ſubſtantia ſua / q̃ nos ſciam; &
quicquid ipſe ſcit de ſeipſo: totū id homines quoq; ſcire poſſunt, Cap. I.

i Ngenita eſt (inquiūt) eſſentia dei: nec eſſe dei aliud eſt q̃ eſſe inge-
nitū. Quiſq; igit̃ ſcit hoc eſſe deū: ipſū deū pfecte cognofcit. Sed
ipſe quoq; deus ingenitū eſſe ſe nō ignorat, nulla igit̃ ſciētie diſfe-
rentia eſt / cū & ipſe & nos nihil aliud q̃ ingenitū eſſe deū ſciamus.

¶ Ridicula hec ſūt / imo autē omni furore plena. Nā cū ſitis hoies quos diuina eſſe
tia in ifinitū excedit: eandē cū deo uos habere ſciētiā ipudēter aſſeritis / nec au-
diſtis Eſaiā dicentē, Quis metitus eſt manu aquas / & celū palmo: q; cognouit
mētē dñi: ¶ Dicāt ergo nobis q̃ imēſam dei naturā atq; incōprehēſibile hūa-
na rōne aſſeq; / q̃ ſe eā ad unguē intelligere credūt: cū tñ celū metiri palmo nō
poſſint, utrū ingenitū / ipſū eſſe dei ſit an nō. Nā ſi negabūt: tota hec cauillatio

Eſaie, 40.

impudenter dicta uidebitur / sin autē pergent asserere: deliramenta sua facile cognoscent / si attendere uoluerint. nō enī quia deus ingenitus sit: idcirco etiā dei esse / ipsum ingenitum est. Simile namq; est / si quis diceret hominē qm̄ impennis hoc est sine pennis est: hoc ipsum esse ipsius substātiā atq; essentiā, nō enī quia impennis est: hac de causa homo est / sed quia homo: ideo ipennis est. Presupposita enī substātia / cetera de ipsa dicūtur. Similiter igit̄ ingenitū et in- creatum ceteraq; huiusmodi: de substantia dei dicuntur, de iis enī sunt / que circa substantiam dei conspiciuntur: ita ut non ipsa substantia sint. non enim ipsum dei esse: sed non esse factam substantiam dei significāt. ¶ Nam si quic- quid de solo deo dicis / id erit substantia eius: ex multis erit substātiis cōpositus. Multa enim de deo scdm naturā dicūtur: que de aliis nō ita dicunt̄, sicut rex / dominus / immortalis / inuisibilis / ingenit⁹ / hoc est etern⁹ et nō factus / et mille huiusmodi. Si ergo singula pro substantia capiētur: erit deus cōpositus / qđ absurdissime dicitur. Ingeniti ergo uox unū eorū que in deo sunt significans: ostendit ingenitū nō ipsam essentiam dei significare. ¶ Omnis enī substātia ex eo quod est / non ex eo quod non est diffinitur, nullus enī mētis compos ho- minem diffiniendo: dicet impennē esse et nō quadrupedē. sed ex quibus est re- cte diffiniē: si dicet animal rationale, ingeniti autē uox nō significat quid de⁹ scdm naturā sit: sed quid non sit. factū enī non esse significat. Cum ergo non ipsam substantiā ostēdat: nō significabit essentiā dei / nec esse dei erit ingenitū esse. ¶ Nam quicquid ita dicis de alio ut quid sit essentialiter significet: uel si- cut genus / uel sicut species / uel sicut differentia uel sicut diffinitio de ipso pre- dicatur. Horū enī quatuor solūmodo aliquid: interrogationi quid est uere ac- commodatur. Ingenitum autē nec ut genus nec ut species dici de deo potest. Genus enim et species: alterū specie / alterū numero / de multis dicuntur, inge- nitū uero de deo solo dicitur. Sed nec ut diffinitio: de deo ingenitū predicat̄, tū quia diffinitio: non uocabulū unum / sed oratio est. tum quia priuatiua no- mina nō quid est / sed quid nō est significant. Ingenitū enī unico, n, grece scri- ptum: non factū neq; creatū significat / et de deo uniuersaliter predicatur. Ge- mino autē, n, scriptum: nō natū nec ex alio esse significat / et patri accomoda- tur. his ergo rationibus: nomen ingeniti nec diffinitio nec diffinitiuū est. Reli- quitur ergo si neq; ut genus neq; ut species / neq; ut diffinitio ingenitū de deo predicatur: ut sicut substantialis differentia predicetur / quod etiā falsum est. Videmus enim substantialem differentiā in cōpositis solum inueniri / deus ue- ro simplicissimus est. Vndiq; igitur colligitur qđ ingenitū nō quid est esse dei / nec essentiā eius significat: sed modum ostendit quo est / qđ scilicet factus & creatus non sit. ¶ Verū si putāt ideo essentiā dei per ingenitum significari / quia solus deus ingenitus est: erit secundum eos risibile humane substantie si- gnificatiuum / ceteraq; similiter que propria specierum sunt substantias signi- ficabūt, quod falsum est, non enī substātiā rei / sed ppriū substātie significat. Ingenitū etiā / cū nō qđ sit de⁹ significet sed modū quo est ostēdat / qđ mod⁹ in deo solūmō inuenis: qđ propriū eius esse uides / & de ipso inseparabiliter p̄dicat̄.

Cauillatō
aduerſa-
riorum,

sicut de corpore color / scđm uos. Ex huiusmodi autem inseparabilib⁹ ppriis:
substātia proprie cognosci nō potest. nec enī cygnū aut niuem quid essentiali
ter sunt cognoscere poteris: ex eo q̄ scias res albas esse, albedo enim substātia
nō est; sed substātie accidit. Quare quāuis īseparabile aliquid a substātia dei/
ingeniti nomine scđm uos significetur: substantia tamen dei nō significatur,
Vnde sequitur quāuis hoīes sciāt deū īgenitū esse: nescire tamē quid de⁹ scđm
naturā sit / sed solū cognoscere nō factū sed eternaliter esse deum. ¶ Sed inge-
nitum (inquiunt) nomen aut essentiam dei ostendit / aut accidens ei aliquid si-
gnificat, accidens autē deo nullū inesse potest, Perfecto enim ex seipso: nichil
accidere potest, Ipsa ergo substātia dei significat⁹ ingeniti nomine. Omnes er-
go qui sciūt deū īgenitū esse: equaliter id sciunt, Quare non minus ipsi deū
cognoscūt: q̄ ipse deus seipsum. ¶ Sapienter certe dicis / nihil accidere substā-
tie dei: quoniā in seipsa perfecta est. sed tamē cogimur nonnunq̄ quasi accide-
tia / etiā si non omnino accidāt deo / hec dicere: et mente accidentiū modo cōci-
pere, Quid enī dicemus / intelligentes ante productionē huius mūdi creatorē
deum fuisse / sed non actū: creato autem mundo: actū quoq; creatorē esse / id
quoq; modo quodā sibi accidisse / quāuis nulla mutatione sui / sed productiōe
totius a nihilo ad esse: actū creator factus esse uideatur, qui eterna incōmuta-
biliq; tūc creādi uolūtate / quādo eternaliter uoluit / oīa produxit. Multa huius
modi sunt: que quasi accidisse deo uident⁹, Frustra igit⁹ contenditis / nullo mō
aliquid accidere deo posse / cū multa in essentia eius quasi accidetia esse cōspi-
ciantur, ¶ Sed qm̄ palmo metiri celū conātur / et diuinā essentiam non min⁹
q̄ ipse deus se intelligere pollicetur: dicant nobis q̄so / utrū uocabulū hoc pater
substantiam in deo significet / an accidēs aliquod. Sed accidens in deo aliquid
esse non improbe negant. erit ergo necessario substātie scđm ipsos significa-
tiuū, Sed eadē substantia: ingeniti quoq; nomine significatur scđm ipsos. non
enim cōpositus / sed simplex deus est, erit ergo īgenitus et pater idē, Et si sic:
quemadmodum quoniā est īgenitus / non incepit esse: ita quoniā pater idē
īgenito est / nunq̄ incepit esse pater. erat igit⁹ semp pater, Quare filius quoq;
coeternus ei est, ¶ Preterea. si nihil uultis quasi accidens / ratione ac mente in
deo inspicere: magne uos undiq; difficultates aggrediētur / si quis uos interro-
get / utrū īgenit⁹ / īmortalis / uisibilis / ceteraq; huiusmodi que scđm naturā in
deo sunt et de ipso solū predicātur: substātiā singula significēt / an non. Nam
si substantiā singula unā significant: ex tot de⁹ substātiis erit cōpositus / quot-
quot erunt que naturaliter sibi adesse uidentur, Et ad hec opposita quoq; ut
genitum / mortale / uisibile: earūdem erūt substātiarū significatiua, Ad eadē
enī pdicationē opposita reducūtur, Nō igit⁹ phibebit eadē esse dicere genita
& īgenita / mortalia & īmortalia / uisibilia & uisibilia: & ita maxima confusio
ī reb⁹ erit, Nō oīa ergo q̄ in deo sunt & de deo dicūtur: substātiā significāt. Re-
liquū est igit⁹ ut uoce modoq; dicēdi accidetia esse dicam⁹: qm̄ mō accidetiu ea
intelligim⁹. nō enī pōt hūana natura maius aliqd q̄ ipsa cōcipere possit: de deo
dicere, Nō enī pprio mō & itelligim⁹ & loqmur: ex iis q̄ in nobis sūt q̄si pexē-

pla / maiora hoc est diuina intelligētes, Sicut q̄ i minima charta celestē circulū de-
 scribūt. ¶ Sed deus (inquiūt) naturā suā optime nouit: et substantiā suā ma-
 xime cognoscit. Si ergo nos quoq; substantiam suam non cognoscimus: nō ue-
 re de ipso opinamur / sed aliter q̄ res se habet, Erram⁹ ergo / aliter ipsum cogno-
 scentes: q̄ ipse seipsum. ¶ Non intelligunt propter temeritatem: in q̄ magnam
 impietatem sibi oratio exeat, Formidare namq; uidentur ne minores in intel-
 ligendo q̄ deus uideantur: nescientes tantum a scientia dei scientiam nostram
 8 superari / quantum increata natura creatam excedit. ¶ Quomodo enim non
 est absurdum dicere: si non scimus aliquid sicut is qui optime / uere / perfectēq;
 scit / longe nos errare ab illius rei cognitione? Possumus enim minus scire q̄ qui
 perfectē sciat: et tamen non aberrare. Scit aliquis (uerbi gratia) lunam eclipsa-
 ri: sed qua ratione ignorat, Alius quomodo id lune accadat / et ubi & quando:
 maxime nouit, Num igitur ille qui solummodo lunā eclipsari nouit / modū &
 rationē ignorans: errare dicendus est? Item qui acute uidet & qui obtusius ui-
 det: similiter lunam eclipsari cognoscunt. Nec errat qui obtusius uidet, nō enī
 aliter q̄ ille qui acute uidet: eclipsari lunam sentit, nec aliter eam passionē lune
 appellabit: nec eclipsim appellādo errat / quēadmodū uos elicitis, Si ergo pos-
 sumus unam & eādem rem alii minus / alii magis cognoscere / & utriq; uere co-
 gnoscere: quid prohibet minus nos homines / & quidem in infinitum minus dei
 9 essentiam scire / q̄ ipse seipsum sciat: & tamen nullo errore implicari? ¶ Preterea,
 multis modis ueritatem consequimur: et alius alio melius, ut si interroges
 utrum idem homini equ⁹ sit / & hoc duo aliqui negēt: quorū alter rationem af-
 ferat / q̄a homo rationale animal sit / & equ⁹ irrationale, Alter: quia homo ani-
 mal risibile sit / equus non huiusmodi, Nonne utriq; uere dixerunt / & uerā ra-
 tionem reddiderunt: quis multo melius qui per essentialia respondit / q̄ qui per
 accidētia? Certe ita. Cū igitur possibile sit diuersis rationibus ad eandem ue-
 10 ritatem uenire: quid p̄hibet dei substantiā perfectē ab ipso sciri / non sic autē
 ab hominibus / & tamen ueras nos quoq; de deo habere opiniōes? ¶ Preterea,
 cognitionem rationalium creaturarum nature sue cōmensurari uidemus, Mi-
 nor enim in angelis est q̄ in archāgelis / multo maior in superioribus uirtutib⁹.
 Quare cognitio quoq; hominis: nature sue commensurabitur, Et sicut rationa-
 lium creaturarū ultima homo est: sic et cognitio sua infima erit, Quomodo igi-
 tur cognitioni diuine in cognoscēdo ipso deo / equalis erit hominum cognitio:
 cum neq; angelicum intellectū homines assequantur? Presertim cum neminē
 11 lateat: infinitam atq; incōprehensibilem dei scientiā esse, ¶ Ad hec, multa de
 deo nomina feruntur: quorum singula non quid deus substantialiter sit signi-
 ficāt / sed aut quid non sit / aut relationem quandam ad exprimendam distin-
 ctionem ostendunt, Inuisibile namq; atq; immortale / de deo dicta: quid deus
 non sit ostendunt, Pater autem atq; ingenuus / alterum genitorem filii demō-
 strat / a quo distinguitur: quia pater non filius est, alterum non esse factū osten-
 dit, Sed hec omnia non substantiam / ut dixim⁹: sed aliquid eorum que in sub-
 stantia inspiciuntur significant, Si ergo per ista nomina & significationes ipso

rum ad cognitionē dei nos ducimur: quomodo eſſentiam eius cognoscemus/ ſi non quid eſt eſſentialiter docemur ſed ſola ea que in ipſo inſpiciuntur per diſci mus: Simile enī eſt ſi quis diceret ſubſtātiā humane anime optime ſe ſcire quid ſit: quoniam ſciat ipſam incoloratam eſſe/ & ſine qualitate & ſine figura, Aut corporis alicuius (ut humani: uerbi gratia) naturam pulcherrime cognoscere: quoniā non ignoret huiusmodi corpus album aut nigrū eſſe. Nam ſubſtantie proſecto nō poſſunt optime cognosci ex iis que in ipſis inſpiciuntur: ſed ex ſe ipſis perfecte intelliguntur ab ea mente / que ipſas perfecte poteſt concipere. ¶ Poſtremo. non compoſitus ſed ſimpliciſſim⁹ deus eſſe ab omnibus predica-¹² tur, Impium ergo eſt / cognitionē ſuam de ſeiſpo noſtre cognitioni ſimilem pu tare, Aliud enim nos ſumus: aliud cognitio noſtra. Qz ſi ſimiliter eſſet in deo/ ut aliud ipſe aliud cognitio ſua eſſet: cōpoſitio in ipſo eſſe proſecto uideretur, Verum quoniam ſimplex eſt: non erit aliud ipſe/ aliud cognitio ſua, Non ergo ita nos ipſum cognoscere poſſum⁹: ut ipſe ſeiſpum. Nam ipſe quidē ut intel lectus ſupremus atq; optimus: ſeiſpum optime cognoscit, Nos uero non poſſu mus datam nobis meſuram excedere: ſed ſicut in ſpeculo et enigmate/ incon prehenſibilem deum uidemus,

¶ Theſauri Cyrilli/ libri undecimi: finis,

¶ Eiſdem liber duodecim⁹, In quo ex nouo teſtamento multe colliguntur authoritates: quibus oſtēditur filius/ deus eſſe ſecundū naturam: nō creatura.

¶ Authoritates ex epiſtola ad Romanos collecte,

Cap. I,

Roma, i,

a D Romanos ſcribēs Paul⁹: ſeruus inquit Iheſu Chriſti / uocat⁹ apo ſtolus/ ſegregatus in euāgelium dei. De ſaluatore autem dicit, per quem accepimus gratiam et apoſtolatum in obedientiam fidei in omnib⁹ gentibus pro nomine ipſius, Attendite diligēter quia cū in euāgelium dei ſegregatum ſe ſcripſerit: ſtatim addidit / ut predicaret in omni bus gentibus pro nomine domini noſtri Iheſu Chriſti, Quare neceſſe eſt Chri ſtum eſſe deum: in cuius euangeliū ſegregatus fuit. Quomodo igitur erit cre atura: qui deus naturaliter eſt. ¶ In eadem epiſtola. gratia inquit uobis & pax a deo patre/ & a domino Iheſu Chriſto, Aduertite ſimul cum deo patre Chri ſtum in gratie ac pacis conceſſione cōnumerari, Quomodo igitur non eſt na turaliter deus: qui ſimul cum patre dona ſanctis largitur / et omnia facit ſimilia ter que genitor ſuus facit: Nemo enim unam eſſe operationem dei ueri & crea ture cōcedet, ne aut creaturam in dignitate diuine collocet eſſentie: aut deum in creaturarum conditionē deprimat. Nam quorum uirtus et operatio una & eadem penitus eſt: eorum una et eadem natura eſt, Eſaias quoq; clamat, Do mine deus noſter da nobis pacem, Hanc ut Paulus oſtēdit / filius cum patre lar gitur, Deus igitur eſt & deus uerus: qui una cum patre pacem & gratiam ſan ctis ſuis largitur. Sed Chriſtus quoq; paulo anteq̃ pateretur: pacem inquit me am do uobis / pacem dimitto uobis, Si ergo pacem ſuam eſſe dicit / & quaſi pro

Eſa, 26.

Ioan, 14,

prium naturaleq; bonum in ipſo inſitam: quomodo non erit perſpicuum / non participationis modo hec precipua bona patris ſic tranſire ad filium / ſicut ad

rationales creaturas: sed ratione identitatis essentie ac naturaliter / genitoris
 propria bona ad genitum etiam filium peruenire. Ideo ut collargitor naturali
 ter atq; inseparabiliter gratie ac pacis: cum patre filius a Paulo accipitur, Quo
 modo ergo non erit naturaliter deus: qui una operatione simul cum patre do-
 na sanctis largitur. ¶ Qz si deus natura secundum hec uerba Pauli est: quomodo
 3 creaturam esse putatis. ¶ Reuelatur (deinde inquit) ira dei a celo in omnem
 impietatem & iniusticiam hominum / qui ueritatem in iniusticia cōtinuerunt:
 quia cognoscibile dei manifestū est in ipsis. Deus enim ipsis manifestauit, Inui-
 sibilis enim ei⁹ a creatione mundi / a creaturis intellecta conspiciuntur: & eter-
 na ipsius uirtus & diuinitas. Si ergo ex creaturarum magnificentia / creatoris
 deitas inspicitur: non erit creatura filius / cuius deitas sicuti creatoris per crea-
 4 turas intelligitur. ¶ Adde, q omnes qui a magnificentia & ordine creatura-
 rum deitatem creatoris possunt cognoscere: inexcusabiles ait Paulus futuros.
 quia cum deum cognouissent: non ut deum glorificarūt / aut gratias egerunt,
 Si ergo deum cognoscunt qui creatorem cognoscunt / uerbo autem domini ce-
 5 li firmati sunt: uerus profecto deus & non creatura est filius / qui uniuersa crea-
 uit. quem qui glorificare nolunt: inexcusabiles erunt. ¶ Accedit, q glorificatio
 soli deo debetur: creatura enim aliena est ab huiusmodi dignitate. Quod sal-
 uator discipulos exhortans ostendit. Resplendeat inquit lux uestra coram ho-
 6 minibus: ut uidentes bona opera uestra glorificent patrem uestrum qui in ce-
 lis est, uides q bonorum operum que apostoli facerēt gloriam non ipsis sed ut
 deo debitam / deo attribuit. Si ergo gloria Christo debetur / ut ueritatis ipsius
 testis affirmat: quomodo Christus de⁹ nō est. ¶ Preterea, traditos inquit Pau-
 lus in intellectum improbum & in passiones ignominie / omnes qui dei uerita-
 tem in mendacium mutarunt: qui & coluerunt & seruerunt creature & nō cre-
 7 atori / qui est benedictus in secula. Si ergo in mendacium ueritatem mutat / qui
 creaturam non creatorem colit: is profecto ueritatem conseruat / qui cōtra nō
 creaturam sed creatorem colit / & ei soli seruit, filius autem creator est, Iure igi-
 tur ipsum ut deum omnium colimus: nec erramus / nec ueritatem in mendaciū
 uertimus, nō enim potest esse creatura: qui ut creator benedictus in secula est.
 7 ¶ Ad eos preterea qui nullam de peccatis suis penitentiam agunt / sed obstina-
 te uicia complectuntur: Paulus dicit, secundum autem duritiam tuam et cor-
 tuum impenitens / iram tibi thesaurifas in die ire & reuelationis iusti iudicii dei:
 qui retribuet singulis secundum opera ipsorum, Et rursus, omnes nos oportet
 8 manifestari coram Christo: ut unusquisq; accipiat propria corporis prout
 gessit / siue bonum siue malum, Si ergo ad tribunal Christi omnes ducimur (pa-
 10 an, 5,
 ter enim neminem iudicat: sed omne iudicium filio dedit / & ipse retribuet sin-
 gulis secundum opera ipsorum) quomodo non erit deus naturaliter: cum Pau-
 lus dicat reuelationem iusti iudicii dei futuram. Reuelationem autem / senten-
 tiam de malis et bonis operibus latam appellat: qua boni et mali manifestabun-
 tur, Malis enim dicet, ite maledicti in ignem eternum, Bonis uero, uenite bene-
 dicti patris mei, ¶ Item in eadem epistola. ex operibus inquit legis non iustifi-

Roma, 1,

Psal, 32,

Math, 5,

Roma, 1,

Roma, 2,

2. Cori, 5,

Ioan, 5,

Math, 25

- Roma, 3, cabiſ omnis caro corā ipſo, Per legē enī cognitio peccati / nūc autē ſine lege iuſticia dei manifeſtata eſt; cui atteſtaſ lex & pphete. Iuſticia uero dei per fidē Iheſu Chriſti in oēs credētes, Qm̄ ergo credētes in Chriſtū iuſtificamur: certe natura deum et uerum deum cognouimus, Hoc enim ipſe quoq; Paulus gentibus dicēs concludit, nunc autē cognoscētes deum; immo uero cogniti a deo, Quomodo igitur creatura erit: qui deus eſſe & cognitus eſt / & ut deus nos cognouit? ¶ Eos etiam qui iuſtificantur per fidem in Chriſtum: approbans ait, 9
- Roma, 3, Putamus enim fide iuſtificari hominem ſine operibus legis, an Iudeorum ſolū eſt deus: non autem etiam gentium? Ita & gentium, Siquidē unus eſt deus qui iuſtificabit circūciſionem ex fide: & prepuciū per fidem. Id autem a Chriſto factum eſſe meminimus. Iuſtificare namq; pollicetur credētes in ipſum: dicens, Si
- Ioan, 6, Amen dico uobis / qui credit in me non iudicatur / ſed habet uitam eternam, Si ergo ſolus deus iuſtificat / Chriſtus autem iuſtificat: quomodo non erit natura deus: et ſi deus eſt: quomodo creatura? ¶ De patre quoq; noſtro Abraham ſic 10
- Roma, 4, Paulus dicit, qui eſt pater omnium noſtrum: ut ſcribitur / quia patrem multarum gentium poſui te coram deo / qui uiuificat mortuos, Deus igitur eſt (ut
- Ioan, 14, Paulus ait) qui mortuos uiuificat, Filius autem de ſeipſo dicit, ego ſum uita, &
- Ioan, 6, rurſum, qui credit in me: habet uitam eternam / et ego ſuscitabo ipſum in nouiſſimo die. Et rurſum, Ego ſum reſurrectio & uita, quare quis compos mentis
- Ioan, 11, non cōfitebitur deum uerum / filium eſſe? & ex ipſo patre naturaliter genitū: omnia in ſeipſo naturaliter genitoris habere bona: deus igitur uerus / et nō creatura eſt, ¶ Ad hec, Recordamini uos gētes (Paulus inquit) q̄ ab alienati eratis a testamenti promiſſionis / ſeparati a benedictione Iſrael / ſpem non habentes: et ſine deo uos fuiſſe in hoc mūdo, nunc uero cognouiſtis deum, Cognitio
- Roma, 10, nis deinde modum explanans dicit, Prope te uerbum eſt in ore tuo & in corde tuo: id eſt uerbum fidei quod predicamus. Quia ſi cōfeſſus fueris ore tuo / q̄ domin⁹ Iheſus: et credideris in corde tuo / quia deus ipſum ſuscitauit ex mortuis: ſaluus eris. Si ergo qui credit in Iheſum Chriſtū & cōfiteatur quia dominus eſt / iuſtificatur tanq̄ uerum cognoscens: quomodo filius non erit ſecundum naturam deus: et ſi hoc: quomodo erit creatura? ¶ Accedit, q̄ diuini myſterii miniſtratore
- Roma, 15, Paulus ſe oſtendēs: audacius inquit ſcripſi uobis ex parte in memoriam uos reducēs per gratiā datam mihi a deo / ut eſſem miniſter Iheſu Chriſti ad gentes / miniſtrās ad euāgelium dei: ut fiat oblatio gētium acceptabilis / ſanctificata in ſpiritu ſancto. Nam etiam hic accepſſe per gratiam a deo ait: ut eſſet Iheſu Chriſti miniſter, Adminiſtrationis deinde modum exponens: ad euāgelium inquit dei, Nullum autem euangelizabat q̄ dominum noſtrum Iheſum Chriſtum. Verum igitur deum et naturaliter deum / cognouit eſſe Chriſtum. Nec enim nominaſſet ipſum deum: niſi uerum deum cognouiſſet, nec hac in re tam ſummopere gloriaretur dicens, uoluit deus reuelare filiū ſuum per me: ſi creaturam et non uerum deum / filium eſſe ſciuiſſet.
- Gala, 1,

¶ De eodem ex epiſtola Pauli ad Corinthios
prima, Cap, II,

E principibus huius seculi et temeritate ipsorum uerba faciens Paul⁹ scribit, Si cognouissent: non utiq; crucifixissent dominū glorie. Si glorie igitur dominus est filius / qui pro nobis patibulo secundum carnem fuit affixus: quomodo non erit natura deus? aut quomodo erit creatura: qui a seraphim ceterisq; celorum uirtutibus glorificatur / plenos dicentibus esse celum & terram gloria sua / & dominū Sabaoth nominantib⁹? De ipso enim hec glorificantes dicunt: cum ipse dominus sit glorie secundum Paulum. ¶ In eadem epistola sic ait. Nos homo existimet ut ministros Christi: & dispensatores mysteriorū dei, Si ergo filii mysteriū / dei mysteriū uocat: quomodo filius non erit natura deus? aut quomodo si creatura est filius: uere poterat Paul⁹ mysterium dei / mysterium Christi nominare? Aut quomodo ausus fuisset predicare: ego enim non accepi ab homine / hoc est: non doctus sum hoc ab homine / sed a deo uidelicet, Quis igitur hos magis scripturas peruertentes: q̄ Paulum a deo doctum audiet? ¶ Eodem loco preterea inquit, Nolite ante tempus aliquid iudicare: donec uenerit dominus qui et illuminabit occulta tenebrarum & manifestabit consilia cordiū / & tunc unicuiq; laus fiet ab eo. In euāgelis autem scribitur q̄ in nouissimo die Christus oues ab hedis separabit: & alios uituperabit dicens. Ite maledicti in ignem eternum, Alios laudabit: uenite dicens benedicti patris mei. Si ergo uirtute ac fide preditos deus secūdū Paulū quādo ueniet laudabit: & Christus id facturū in euāgelis perhibetur / quomodo nō erit deus uerus ex deo uero / equalis in omnib⁹ atq; coetern⁹ genitori suo? ¶ Ad hec, deus inquit nos apostolos nouissimos ostendit: tanq̄ morti destinatos. Ecce rursus dicit: deus nos apostolos nouissimos ostēdit, Christus autē est qui hoc fecit, Quomodo igitur nō erit uer⁹ de⁹: qui ubiq; deus & nō creatura nominat⁹ a scripturis? ¶ Postremo, factus sum inquit non habentibus legem tanq̄ non habēs legem: cum non sim non habens legem dei. Sed habemus legem Christi. De⁹ igitur Christus est: cuius leges habentes / non sumus non habentes legem dei. Nec dubium est quoniam deo soli conueniat: diuinas leges ferre atq; sancire. ¶ De eodem, ex epistola Pauli ad Corinthios secunda. Cap. III,

¶ Olymus inquit uos fratres ignorare de tribulatione nostra facta in Asia / quoniam supra modum grauati sumus supra uirtutem: ut tederet etiam nos uiuere, sed ipsi in nobis metipsis responsum mortis habuimus: ut non simus fidētes in nobis / sed in deo qui suscitāt mortuos. Hoc est / responsum liberationis a morte: in nobis ipsis cognouimus, Ecce rursus deū esse ait aperte eum: qui suscitāt mortuos. Id autem Christ⁹ facit: qui est resurrectio et uita / in quem qui credit: uitam eternam habet / et ego inquit suscitabo eum in nouissimo die, Deus igitur secūdum naturam / filius est: cum propria possit agere potestate illa que de⁹ solum potest. ¶ Rursum eodem in loco, fidelis inquit deus: quia sermo noster ad uos nō est / ita & nō. Dei enim filius Ihesus Christus qui per nos in uobis predicatus est / per me & Siluanum & Timotheum / nō est / ita & non: sed ita in ipso est. Quoniam igitur a patre ut filius demonstrat⁹: dicente, hic est filius meus dilectus, et rursus, ante luciferū genui te ex utero,

- quomodo isti qui creaturam audent ipsum dicere: non faciūt ipsum / ita et nō:
 nā neq; naturaliter ex deo genit⁹ / creatura erit: neq; creatura / naturaliter dei
 filius fiet, Verū quoniā Christus ueritas est / & factū est ita in ipso / ut Paul⁹ ait:
 ipse enī est Christ⁹ / & ita predicat⁹: nō erit creatura sed uerus de⁹. ¶ Deo gra-
 tias (inquit deide) qui semp triūphat nos in Christo Ihesu / & odorē iusticie sue
 2. Cori, 2. manifestat per nos in omni loco: quia Christi odor sumus in deo in iis qui saluā-
 tur / & in iis qui pereunt, Si ergo per sanctos apostolos manifestum mundo fa-
 cit deus pater odorem cognitionis Christi / hoc est rationem cognoscendi eius:
 quā qui acceperūt non errant / neq; cū impiis et spem non habentibus cōnume-
 rabuntur (cognouerunt enim deum / ut ait Paulus immo etiam cogniti sunt a
 Gala, 4. deo) deus profecto uerus est Christus: qui gentes a falsis diis liberauit / & secun-
 dum hoc ab ipsis cognitus est / & cognouit eas per fidem quam habēt in ipsum,
 2. Cori, 1. 2. Qui autem uerus deus est: quomodo erit creatura? ¶ Non enim sumus (ibidē
 inquit) ut multi: cauponantes sermonem dei. Si ergo apostolorum sermo ac
 predicatio de saluatore est / et est sermo de deo: deus profecto filius est, cui⁹
 ius doctrinam uere predicantes non cauponantur: negantes ipsum esse crea-
 turam, Non cauponātur autem: quia meram ueritatem predicāt de filio dei /
 nec ipsam quasi aqua falsitatis adulterant. Et odorem (inquit) cognitionis sue
 per nos manifestat, Quisnam alius erit preter Christum: qui per euāgelicam &
 apostolicam predicationem manifestatur? Ipse enim est odor cognitionis dei
 Ioan, 14. patris: et ab ipso dicitur, nullus uenit ad patrem nisi per me: & qui uidet me / ui-
 det & patrem, Cum ergo cognitionis dei patris odor sit: consubstāntialis ei ne-
 cessario est, et sicut odor qui naturaliter ex florib⁹ manat / naturam unde ma-
 nat ostendit: sic & filius cum quasi odor paternę substantię sit / in seipso ge-
 nitorē ostēdit, Non ergo potest esse creatura: qm̄ nec pater qui in ipso uidetur
 2. Cori, 4. creatura est, ¶ Non enim (eodem loco Paulus inquit) nos ipsos predicamus
 sed dominum Ihesum Christum: nos autem seruos uestros per Christum, qm̄
 deus qui dixit / ex tenebris lux fulgebit: is fulsit in cordibus nostris ad illumina-
 tionem cognitionis glorie sue, Ecce gloriam patris filium nominat. Nam cū pa-
 ter fulserit in cordibus nostris: ad Christi cognitionē illuminamur, ut ipse ait,
 Ioan, 6. nullus potest uenire ad me: nisi pater qui misit me / trahat ipsum. Trahit autem
 ad cognitionē filii: singulorum corda illuminās. Cum igitur patris gloria Chri-
 stus sit: quomodo erit creatura et non filius / & deus uerus ex deo uero? Per na-
 turalem enim suam magnitudinem facit filius / ut genitor glorificetur: qui ui-
 detur in ipso tanq̄ in imagine atq; caractere. Ideo dicit, qui uidet me: uidet
 Ioan, 14. et patrem, ¶ Preterea, si cum sit filius gloria patris / creatura tamen esset: dice-
 rentur etiam singule creature gloria dei patris, nam si creata natura potest ad
 id dignitatis ascendere: quid prohibebit singulas creaturas id posse assequi?
 Quod si possibile sit: erit aliquādo / etiam si nunq̄ adhuc fuerit, sed de nulla re
 alia id unq̄ dictum est, soli enim filio inest, non ergo creatura est filius / neq; cū
 aliis cōnumeratur: sed aliud quidem est preter cetera omnia, Id autem uerus
 2. Cori, 5. deus est, ¶ Omnes nos (deinde ait) oportet manifestari ante tribunal Christi: 7

ut unusquisq; accipiat secundū ea que fecit / siue bonum siue malum, Si ergo ad tribunal Christi adducemur / et ipse est qui iudicat terram: deus autem est / qui hoc facit (exurge deus iudica terram: psalmista dicit) deus profecto & dei filius non autem creatura / Christus est, Salomon etiam deum esse iudicem ostēdit: dicens in ecclesiaste / quia totam creaturam adducet de⁹ in iudicium. ¶ Po Eccles. 12, stea subiungit, non iterum nos ipsos uobis commendamus: sed occasionem damus uobis gloriādi pro nobis / ut habeatis ad eos qui gloriātur in facie & nō in corde, siue enim mete cessimus deo: siue sobrii sumus uobis, Ecce rursum Paulus Christum deum appellat: cui etiam mente cessisse se ait. & quomodo cessit: ipse docet dicens, Michi autem absit gloriari nisi in cruce Christi: per quem michi mundus crucifixus est / et ego mundo, Et alibi, Hebrei sunt: & ego, Israelites sunt: & ego, secundum legem Phariseus: secundum iusticiam legis factus irreprehensibilis. Sed hec propter Christum iacturam puto et arbitror ut stercore: ut Christum lucrificiam / & inueniar in ipso non habens meam iusticiā que ex lege est / sed iusticiā que est ex fide Ihesu Christi. Vides quomodo omnē legis gloriā relinquit: ut Christum lucraret. Hoc ipsum saluator quoq; per similitudinem faciendum docet, Simile est (inquit) regnum celorum homini mercatori bonas querenti margaritas, qui cum unam magni precii inuenerit: iuit et uendit omnia sua et emit ipsam, Si ergo omnia relinquit propter Christum idq; propter deum fecisse ait: Christo enim mente cessit / deo autē id se fecisse affirmat: quomodo non erit natura deus / dei filius? Et si deus uerus est: quomodo erit creatura? ¶ Deinde Paulus / transierunt inquit uetera: ecce facta sunt omnia noua. Omnia autem ex deo / qui reconciliauit nos sibi per Christum: & dedit nobis ministerium reconciliationis, quia deus erat in Christo: mundum sibi reconcilians / nec reputans eis delicta eorum. Hic considerandus est modus reconciliationis nostre cum deo: nec dubium est quia credētes in Christum q; filius dei & deus uer⁹ sit / per ipsum patri adducimur, Nullus enim uenit ad patrem inquit: nisi per me. Sed ipse quoq; saluator ab alienatos homines propter peccatum: misericorditer uocat ad seipsum / clamans & reconcilians eos sibi, uenite ad me (dicens) omnes qui laboratis et onerati estis: et ego reficiam uos, Si ergo Christo reconciliati / deo reconciliati sumus / et remissionē peccatorum consequimur: quomodo nō erit deus uerus ex deo uero / qui cum patre et in patre accedentem ad seipsum iustificat / totum sibi reconcilians mundum? Si autem deus uer⁹ est: quomodo erit creatura? ¶ Pro Christo (postremum ait) legatione fungimur / tanq̃ deo exhortante per nos: obsecramus pro Christo reconciliari deo. eum enim qui peccatum nō nouerat deus pro nobis peccatum fecit: ut nos efficeremur iusticia dei in ipso. Sicut igitur unigenitus dei filius in similitudine carnis peccati factus / ipse peccatum esse factus dicitur: sic et nos reformati ad ipsum per fidem / iusticia dei dicimur facti que proprie fili⁹ est. Nos enī naturalium bonorum Christi per spiritum sanctum participes sumus. Ipse autem rursum in seipso humana suscipit: ad diuinā pulchritudinem naturam nostram in seipso reducens, Quoniam ergo Christus iusticia patris est: quomodo

Psal. 81,

Eccles. 12,

2, Cori. 5

Gala, 6,

2, Cori. 11,

Philip. 3,

Math. 13,

2, Cori. 5,

Ioan. 14,

Math. 11,

2, Cori. 5

erit creatura / aut quomodo non erit patri coeternus? an non erit ſemper deus pater iuſtus? Sed certe ſemper iuſtus eſt. quare iuſticia ſua hoc eſt filius ſuus in eo ſemper eſt,

De eodem. ex epiſtola Pauli ad Galatas,

Cap. III.

Gala. 1.

¶

I quis uobis euangelizat aliud q̄ accepiftis: anathema ſit, Modo enim hominibus ſua deo an deo? Si adhuc hominibus placerē: Chriſti ſeru⁹ non eſſem, Si ergo Paul⁹ deo perſuadere / hoc eſt oſtendere conabaf

quantum ipſum amaret; idq; faciebat ut non hominibus placeret / ſed Chriſti ſeru⁹ eſſet; deus certe ſecūdum naturam / filius eſt, cui bonorum operum ſeruitutē offerētes; ut deo & domino rationem omnes reddimus. hoc enim eſt ipſi perſuadere, Non eſt ergo creatura: qui de⁹ naturaliter eſt, ¶ Itaq; lex (deinde

Gala. 3.

ait) pedagogus noſter fuit ad Chriſtum; ut ex fide iuſtificemur. ſed ubi uenit fides; iam nō ſumus ſub pedagogo. omnes enim filii dei eſtis per fidem in Chriſto Iheſu, quicūq; enī in Chriſto baptiſati eſtis; Chriſtū induiſtis. Si Chriſtū induentes / per fidem reformamur in ipſum; et ita filii dei per gratiā adoptati eſſimur, quod autem per gratiam & adoptionem eſt: ſemper fit ad imitationē eius qđ ſecundum naturam eſt / natura certe et non adoptione Chriſtus filius eſt. Qui autem ut natura filius ex deo naſcitur; quomodo erit creatura? Ratio enim ipſa cogit: ut uel nolentes conſiteamur conſubſtantiale eſſe filium patri.

Gala. 4.

¶ Preterea eodem in loco, dico autem q; quanto tempore heres paruulus eſt; non differt a ſeruo / quamuis ſit dominus omniū. ſed ſub tutoribus & diſpenſatorib⁹ eſt; donec ad etatem conſtitutam a patre deueniat, Sic et nos quādo eramus paruuli; ſub elementis mundi ſeruiebamus. Quando autem uenit plenitudo temporis; miſit de⁹ filium ſuum factum ex muliere / factum ſub lege / ut eos qui erant ſub lege redimeret / ut adoptionem filiorum reciperemus. Si mundi elementis & creaturis ſeruientes / paruuli atq; amentes eramus; non minus etiā nunc ſecundum hereticos paruuli & amentes ſumus / creature adhuc ſeruientes / ſecundum ipſos. Sin uero Chriſto ſeruientes / propter nos ex muliere nato et facto ſub lege / liberati ſumus a ſeruitute creaturarum; deus profecto uerus Chriſtus eſt / cuius nos facti participes adoptionem recipimus / et liberi iam ſumus; liberum filium induētes, ſic enim cōditio ſeruitutis noſtre aboletur. ¶ In

Gala. 1.

super eodem in loco Paul⁹ ait. ſignifico autem uobis fratres / q; euāgeliū quod a me uobis euangelizatum eſt; non eſt ſecundum hominem, ego enim non accepi illud ab homine; ſed p̄ reuelationē Iheſu Chriſti. Videamus igitur quid dicit de Chriſto is qui a Chriſto myſterium Chriſti didicit, Iheſus inquit Chriſt⁹;

Hebre. 13

heri & hodie / ipſe etiam in ſecula, Ecce q̄ apertiffime predicat / incommutabilis nature filium eſſe; quod ſolius uerbi dei proprium eſt / nulli enim creature ineſſe poteſt, Quomodo ergo qui nature immutabilis ſicuti pater eſt; non erit idem omnino cum patre / preterq; q; filius eſt & non pater? ¶ Preterea ſubiungit Paulus. Ego enim per legem legi mortuus ſum; ut deo uiuam, Chriſto crucifixus ſum. Viuo autem non ego; ſed Chriſtus in me, Si ſaluatoris nouam

Gala. 2.

recipientes legem deo uiuimus / et legi Moſaice mortui ſumus / non enim uiuimus

mus secundum illam: deus profecto uerus et non creatura / Christ⁹ est. **Q**ue-
 ro Christo ipsi uiuimus: ipse Paulus testatur dicens, Si enim unus pro omnibus **2. Cori. 5.**
 mortuus est: omnes ergo mortui sunt, ut uiuētes non sibi ipsis uiuāt: sed ei qui
 pro ipsis mortuus est et resurrexit, Si autē uiuētes Christo / deo uiuimus: quo-
 modo Christus non erit deus: et si deus: quomodo creatura? **¶** Rursum ibidē **Gala. 3.**
 apostol⁹, Cū preuidisset scriptura quia ex fide deus gētes iustificat: antea euā-
 gelisauit Abrahe / quia benedicentur in te omnes gentes, Ecce deus dicitur gē-
 tes iustificare, Christus autem id facit: qui tollit peccatum mundi / secundū Io **Ioan. 1.**
 annem, Deus ergo filius est: et deus uerus, Istud enim solum malicia Iudeorū
 uere dicebat: q^d nullus potest dimittere peccata nisi solus deus / qui legis domi-
 nus est. **¶** Deinde subdit, Sed tunc ignorātes deum: serui uistis nō natura dñs. **¶** **Galath. 4.**
 nunc autem deum cognoscentes / immo cogniti a deo: rursus uertimini ad im-
 becillia elementa mūdi / quib⁹ rursus seruire uultis. Si cōtra mundi elementa
 que nature create sunt / Christus distinguitur: nō erit certe creatus ut illa, qui
 tanto sublimior illis est: ut ista quidē dñi non sint / Christus autem deus esse ue-
 rus perhibeatur. Hāc enī differentiā inter elementa et Christū: hic sermo Pau-
 li ostendit. **¶** **Q**ue autem gentes ut deum uer⁹ / Christum cognouerunt: omni-
 bus (ut arbitror) perspicuum est. In ipsum enim credentes / ab errore liberate
 sunt: creaturis non seruientes, **Q**ue uero rursus gentes nō solum Christum co-
 gnouerunt / sed a Christo quoq^{ue} cognite sunt: ipsum Christum audiatis. Oues
 inquit mee uocē meam audiūt / & cognosco meas: et cognoscor a meis. **¶** In su- **Ioan. 10.**
 per ait Paulus, Fratres obsecro uos nihil me lesistis, scitis autē qm̄ per infirmita- **Gala. 4.**
 tem carnis euāgelisauerim uobis iā pridē: et tētatōnē uestrā in carne mea non
 spreuistis neq^{ue} respuistis / sed sicut angelū dei recepistis me / sicut Ihesum Chri-
 stum, Et pietatē Galatarū in deū et amorē erga se Paulus exponens: primo se
 dicit tanq^{ue} angelū dei ab illis susceptū / deinde maius addēs dicit: sicut Ihesum
 Christum, Quātū autē Christus angelos excedat: ipse docet, quādo (inquit)
 primogenitū in orbem terrarū introduxit: dicit, Et adorent eū omnes angeli **Hebre. 1.**
 dei, Cui enim dixit unq^{ue} angelor⁹: filius meus es tu / ego hodie genui te? Sede a **ps. 96.**
 dextris meis: donec ponā inimicos tuos scabellū pedū tuorū? Scriptū est autē **ps. 2,**
 rursus de ipsis, Qui facit angelos suos spiritus: et ministros suos ignis flāmam. **ps. 109.**
 Cū igitur tāta sit differētia ut filius adoretur / angeli adorēt, & ille rex atq^{ue} do- **ps. 103,**
 minus sit / angeli uero ei ut serui ministrent: quomodo nō erit deus / qui ut ue-
 rus deus ab angelis adoratur? Nā si creatura esset / ut hereticorū impietas asse-
 rit: non solum nos qui homines sumus / uerum etiam celor⁹ uirtutes errarent /
 creaturam non creatorem adorātes. Sed recte illi adorant: quem uerum deū
 cognoscunt. Nō est ergo creatura filius dei, **¶** Rursum inquit apostolus. Nō **Galat. 4,**
 sumus fratres ancille filii sed libere: libertate enim nos Christus liberauit. Si do-
 mini est liberare / liberauit autē nos Christ⁹ & a iugo seruitutis in filios pro mi-
 sericordia sua uendicauit: nō erit certe ipse seruus sed domin⁹ & fili⁹ secūdū
 naturam / qui etiā ceteros per gratiā ad adoptionē dei patris adduxit,
¶ De eodem, ex epistola ad Ephesios, **Cap. V.**

- Ephe. 1, p Aulus apostolus Ihesu Christi per uolūtātē dei sanctis oībus q̄ sunt in
 Hebre. 1, Epheso et fidelib⁹ i Christo Ihesu. Qui p uolūtātē dei prīs apostolatū
 accepit / ut ipse ait: is ipse asserit splēdorē patris et characterē filiū eē.
 Quō igit̃ icreate prīs hypostasi filius character erit: si a nihilo ipse secūdū he-
 reticos creat⁹ est: Necesse enī est ut imago pfecta habeat similitudinē illi⁹ cui⁹
 imago est, Quare sicut pater increatus est: ita et filius increat⁹ erit, Et sicut pa-
 ter / de⁹ uerus est: ita et fili⁹ / uer⁹ est deus, ¶ Deīde paulo post, Quare memo-
 res estote q̄ aliquādo uos q̄ eratis gētes in carne q̄ dicebamini prepuciū / ab ea
 que dicitur circūcisio in carne manufacta: q̄ eratis in illo tpe sine Christo / alie-
 nati a cōuersatione Israel & procul a testamētis pmissiōis / spem nō habētes &
 sine deo in hoc mūdo. Nūc autē in Christo Ihesu uos q̄ oli longe aberatis: facti
 estis prope in sanguine Christi, Si in priscis tēporib⁹ in quib⁹ gentes errabant /
 abalienate fuerunt a Christo nec spem habebāt ullā et erāt sine deo in mūdo:
 Christ⁹ ergo spes oīm et de⁹ oīm est / quē gētes cū cognouissent nō sūt postea
 sine deo, Quomō igit̃ creatura erit: qui ut de⁹ cognitus saluat credētes in eū:
 et in firmā adducit spem dicēs, Serue bone et fidelis quia in pauca fuisti fidelis:
 supra multa te cōstituā / intra in gaudiū dñi tui ¶ Rursus Paulus, Ipse enī est
 pax nostra qui fecit utraq; unū: mediū parietē macerie soluēs inimicitias i car-
 ne sua / legē mādatorū decretis euacuās, Scribis certe de lege dei: neq; audeat
 Deute. 4 aut addere qcq; aut subtrahere ab ipsa, nec enī fas est creature: id facere, Solus
 aut Christ⁹ ut legis dñs id fecit, subtraxit ei: cū legē mādatorū euacuauerit, ad-
 didit autē fidei et pietatis euāgelice dogmata, Quō ergo creatura erit legis di-
 uine dñs: ¶ Ad hec, Ergo iā nō estis hospites & aduene: sed estis cōciues factō-
 rū et domestici dei, Quō ergo fili⁹ nō erit deus: cū oēs q̄ sibi p fidē cōiūgimur /
 domestici dei ppter hoc efficiamur: Sed ipse quoq; spiritalis cōiūctionis modū
 Math. 12 ostēdēs dicit, Quicūq; fecerit uolūtātē patris mei: hic frater me⁹ & soror & mī-
 Ephe. 3, est. ¶ Preterea subiūgit Paul⁹, Huius grā flecto genua mea ad patrē ex quo
 oīs paternitas in celo & in terra noiā, Que positiōe hoc est nō natura sed grā
 uel adoptiōe fiūt: naturalib⁹ q̄tū possibile est similia sunt, Similiter oīa que ad
 imitationē aliquorū fiūt / quāuis nō oīno assequant̃ eorū naturalia & propria
 quorū imitatione fiunt: similitudinē tamē non minimā habent ad illa, Si er-
 go paternitatis nomē a deo in nos trāsīt / ut Paulus asserit: quō nō erit impium
 putare nos quidē natura prēs esse filiorū nr̄ orū / q̄ p imitationē qua suū creato-
 rē natura imitat̃ prēs dicimur, Ipsū uero deū & patrē / primo nō uere patrem
 opinari / nec ex ipso essentialiter p̄dire filiū cōfiteri: sed alienū paterne substā-
 tie arbitrari: Aut quō pr̄ erit / si ex seipso nō genuit: cū nomē id / p̄prie hoc ip-
 sū significet, Qm̄ ergo pr̄ ad filium uere dicit, ex utero ante luciferū genui-
 te / & genuit eū ex seipso (hoc ei significat: ex utero) nō erit creatura fili⁹: q̄a ex
 Ephe. 4, deo sicut ex prē naturaliter p̄dit. ¶ Iterū eodē loco, Vn⁹ dñs / una fides / unus
 baptisṃ / un⁹ de⁹ & pr̄ oīm: q̄ est sup oīa / & p oīa / & in oībus, Cū un⁹ sit dñs
 de⁹ pr̄: quō fili⁹ esset dñs si creatura eēt: Perspicuū ei est: q̄a facta oīa / nature
 seruilis sūt, Quō etiā cū fides sit una / qui credit in filiū in patrē credit: si scdm

istorū impietate filius nō cōiūgit naturaliter patri: Certe igitur cū deus p̄r dñs sit; dñs etiā fili⁹ est, & q̄ credit in eū; in patrē credit, Nā cū ex patre & in p̄re naturaliter fili⁹ sit / et patrē rursus in seipso habeat; i unā necessario deitate fides uera colliget, Quō igitur creatura erit; cui oīa paterne substantie p̄pria / cōmunia sūt / sicut uero p̄ris fructui et nō p̄ adoptionē filio; quē admodū nos? ¶ Preterea, imitatores dei sitis sicut filii dilecti / et ābulate ī charitate; sicut et Christ⁹ Ephe. 5; dilexit nos / et tradidit seipsū pro nobis. Aduerte rursus quō apte Christū deū appellat, Nā cū dixisset / sitis imitatores dei; statim Christū apposuit / et modū ostēdit quo imitād⁹ sit dicēs, sicut ei Christ⁹ dilexit nos; et tradidit seipsū p̄ nobis. Cū igitur Christ⁹ a Paulo (cui euāgeliū dei cōmissū est) de⁹ apte noietur; q̄s audire poterit ipsos q̄ uerbū dei creaturā appellāt? ¶ Eodē quoq; loco, Oīs for Ephe. 5; nicator aut imūdus aut auar⁹ qđ est idololatria / nō habet hereditatē in regno Christi & dei, Ecce rursus cū nominauerit Christū; statim intulit et deum, ut ostēderet q̄ deus pater in ipso filio regnat; et fili⁹ rursus in patre, sicut ab ipso filio dicitur, oīa mea tua sunt; et tua / mea. Vnū autē ex oībus regnū est cōmune filio cū patre; simul uidelicet etiā spiritu sancto regnāte, Sic enī sancta & adorabilis trinitas; ad unā deitatis naturā colligit, Quō ergo creatura est fili⁹? qui cū patre et in patre simul regnat? ¶ Rursus ait Paulus, Nullus uos inani Ephe. 5; bus decipiat uerbis; propter hec enī uenit ira dei in filios inobedientie, Sed qui possunt esse inobediētie filii; nisi oēs qui saluatoris doctrinā negligūt? Aduertus quos nullus alius irā imittit; nisi saluator. Ite enī inquit maledicti in ignem Math. 25; eternum. Deus ergo saluator est; et nō creatura. ¶ Deinde subiūgit, Surge qui dormis et resurge ex mortuis; et illuminabit te Christus. Illuminare quidem / opus est lucis, Christus autē illuminat, lux ergo est; et lux uera, Tenebre enim Ioan. 1; ipsam nō cōprehēderūt, Et erat lux uera que illuminat omnē hominē. Sed pater quoq; lux uera est. Filius ergo / lumē de lumine et de⁹ de deo est; et nō creatura. ¶ Preterea, quod participatiōe lucis illuminat; id nō proprie lux est / sed extrinsecus gratiā habet, Filius autē lux uera est; sicut et pater. Quomō ergo erit creatura; nisi et patrē audeāt creaturā appellare? ¶ Postremo dicit ap̄s. Viri diligite uxores ūras sicut et Christus dilexit ecclesiā; et tradidit semetipsū Ephe. 5; pro ipsa / ut ipsam sanctificaret / mūdans lauacro aque ī uerbo, Oīa q̄ naturaliter diuine insunt nature; nō possunt naturaliter ac proprie creaturis iēsse / sed per gratiā innata sunt, Quid enī habes quod nō accepisti? Paul⁹ clamat, Qua 1. Cori. 4; re sanctitas quoq; soli deo iest naturaliter; in aliis per gratiā. A deo enī sanctificata; q̄si a fonte sactificationē accipiūt / et ideo sanctificare nō possūt, Id aut Christ⁹ facit; sactificauit enī ecclesiā, de⁹ igitur uer⁹ erit certe; & nō creatura, ¶ De eodem, ex epistola ad Philippēses.

Cap. VI.

1 Mnia facite sine murmuratiōe & hesitatiōe ut sitis synceri absq; ul- Philip. 2;
o la querela / filii dei sine reprehensione, et sicut ipse Paulus alibi dicit; a Hebre. 2;
Christo de nobis illud dicit. Ecce ego & filii; quos mihi dedit de⁹. Ipsi⁹ Esai. 8;
Christi ergo filii sumus; per fidem et charitatē immaculati, Deus igitur Chri-
2 stus est; et nō creatura. ¶ Rursū ī eadē epistola, Nra aut cōuersatio ī celis est,

I. 2.

- Philip. 3, Vnde et ſaluatorē expectam⁹ dominū Iheſum Chriſtū: qui reformabit corp⁹
humilitatis noſtre cōforme corpori glorie ſue/ ſecundū operationē qua ipſe po
teſt ſubiicere ſibi oīa, Ecce Paulus eā potentiā attribuit filio hic: ut poſſit cūcta
ſibi ſubiicere, que res in ſola uirtute patris eſt, Nā qm̄ deus ſimpliciſſimus eſt:
non eſt aliud ipſe/ aliud uirtus ſua/ hoc eſt filius ſuus/ ſed unū et idē eſſentiali-
ter ac naturaliter, Quomō ergo nō erit uerus deus: qui nō aliter q̄ pater cun-
cta ſibi poteſt ſubiicere? ¶ Preterea, omne creatū: ex nihilo pductū eſt, Si er-
go Chriſtus qui eſt ſapientia et uirtus patris/ a nihilo productus ſit/ ut hereti-
ci clamitant: neceſſe erit confiteri inſipientē aliquādo et impotentē patrē deū
 fuiſſe/ poſtea uero et ſapientē et potentē factū: quādo fili⁹ a nihilo ad eſſe pro-
ductus eſt, Quod maxime impiū inuenitur: ſed ſtultū etiā. Nā ſi uirtute ac ſa-
pientia pater ante productū filiū caruit: quomodo ſciuiſſet aut potuiſſet tātū
filiū producere/ ut imago et character ſuus appelletur? Quomō enī abſq; ſa-
pientia et uirtute filius qui oēm creaturā excedit/ produci potuerit: cum lōge
Pſal. 103. inferiores ipſo creature in ſapientia producte a ſcriptura dicantur et uirtute
dei? Hec ceteraq; ſimilia infanie referta ſequūtur eos: qui filiū patri cōſubſtan-
Philip. 4. tialē et coeternū eſſe negant, ¶ Deinde eodem loco dicit. Dñs prope eſt: nihil
ſolliciti ſitis. Dñm Iheſum Chriſtū prope ait Paul⁹ eſſe, per pphetā aut quēdā
Hie. 23. ſcribitur, Deus appropinquās ego ſum: dicit dñs, Deus ergo Chriſt⁹ eſt & nō
Philip. 4. creatura. ¶ Poſtea ſubiungit apoſtolus. Sed in omni oratione et obſecratioe
cū gratiarū actione: petitiones ueſtre innotēſcāt apud deū. Et pax dei q̄ exu-
perat omnē mentē: cuſtodiat corda ueſtra et intelligentias ueſtras in Chriſto
Ioan. 14. Iheſu. Saluator ad ſuos diſcipulos dicebat. Pacē meā do uobis: pacē meā relin-
quo uobis, Chriſt⁹ ergo pacem ſuam eſſe affirmat. Paulus aute; dei eſſe ipſam
ait, Deus igitur Chriſtus eſt: qui pacem ſuam ſanctis largitur, ad quē ſpiritu
Eſaie. 26. ſancto motus Eſaias: in perſona fideiū dicebat, Dñe de⁹ noſter pacem da no-
bis, ¶ Simile illud eſt eiꝰdē Pauli, Hec cogitate inquit: que didiciſtis/ et acce-
Philip. 4. piſtis/ et audiſtis in me. Hec facite: et deus pacis erit uobiſcū, Chriſtus igitur q̄
uere dicit pacē eſſe ſuā: deus modo a Paulo appellatur, quē ita ſequi debem⁹?
ut iſtos oēs qui audēt dicere filiū dei eſſe creaturā/ contemnamus,
¶ De eodem. ex epiſtola ad Coloffenſes, Cap. VII.
Coloff. 1. N omni opere (inquit) bono fructificātes: et crescentes per cognitionē
i dei, Qui dominum noſtrum Iheſum Chriſtum per euangelicā et apo-
ſtolicā predicationē cognoscūt: nō creaturā ſed ipſum deū uerū ſecū
dū Paulū cognoscūt, Cūq; filiū cognoscāt: patrē etiā cognoscūt, Alter enim
in altero cognoscit⁹, nā & relatiua ita ſe habēt. Et ipſe ſaluator ad patrē ſuum
Ioan. 17. dicebat, manifeſtaui nomen tuū hoībus. Simul enī ſeipſum filiū dei eſſe operi-
bus adaperuit: & patrē fecit manifeſtū, Quomō igit⁹ creatura eſt: q̄ ex prē ue-
re naſciſ⁹/ ita ut ſimul et ipſe et pater cognoscantur? ¶ Eodē quoq; loco, Grās
Coloff. 1. agētes deo p̄ri q̄ dignos nos fecit in pte ſortis ſanctorū: in lumine, q̄ eripuit nos
de poteſtate tenebrarū: et trāſtulit i regnū filii dilectiōis ſue/ in quo habem⁹ re-
dēptionē & remiſſionē p̄ctōꝝ, Oēm creaturāq; naturā deo diuina ſcriptura ut

seruam subiicit, omnia inquit tibi seruiūt, Soli autem deo regiam dignitatem
 attribuit; clamās ad ipsū. Tu es ipse rex me⁹ & dñs me⁹, Nā qui natura de⁹ est: ps. 118.
 is etiam rex est, et cōtra qui natura rex est: is etiā deus est. Si ergo nulla creatu
 ra regnare cū patre dicit / fili⁹ autē id habet: quō erit creatura filius / q una cū
 patre ī spū sancto regnat. ¶ Rursum ibidē, In ipso creata sunt oīa q in celis &
 que in terra sūt: siue uisibilia siue inuisibilia, Si ergo oīa in ipso creata sunt: qre Colossē, 1
 uos cū oībus ipsum creaturis cōnumeratis? Nā cū oīa dixerit: nihil eorū dimi-
 sit q ex nihilo ad esse, pducta sunt. Aliud ergo ipse est preter creaturas: et ideo
 nō ē creatura. ¶ Deinde subiūgit, Volo ei uos scire quātā habeo solitudinē p Coloss. 2.
 uobis et iis q Laodicie sunt, et p oībus qui nō uiderūt faciē meā in carne: ut cō
 solētur corda ipsoꝝ / instructi in charitate in oēs diuitias plenitudinis itellect⁹ /
 in agnitionē mysterii dei patris Ihesu Christi; in quo sunt oēs thesauri sapiētie
 et sciētie absconditi, Si oīs cognitiōis et sciētie mensurā mysteriū dei excedit / &
 sublimitas sapiētie et intelligētie ī uerbis ipsi⁹ cōspici⁹ / sūt autē ī mysterio Chri
 sti oēs sapiētie et cognitiōis thesauri absconditi: quō nō erit de⁹ / q oēm itellectū
 et sapiētia excedit / quē nulla potest cōprehēdere creatura? Quis enī genera- Esaie, 53.
 tione ei⁹ enarrabit? ¶ Deiceps ait apostol⁹. Si ergo cōsurrexistis Christo: supe Coloss. 3.
 riora qrite ubi Christus est in dextris dei sedēs, Nulla certe creatura in eodem
 cū rege oīm folio sedet. Cui enī dixit unq āgeloz: sede a dextris meis? Sol⁹ aut Hebr. 1.
 fili⁹ hāc dignitatē habet, simul ei⁹ sedet cū p̄re et regnat simul cū ip̄o, Nō ē igit⁹
 creatura: q dignitate oēm creaturā excellit. ¶ Preterea inqt, Qñ Christ⁹ ma Coloss. 3.
 nifestat⁹ fuerit uita uestra: tūc & uos in ipso manifestabimini in gloria, Si oēs
 in deo et uiuim⁹ & mouemur & sum⁹: quō fili⁹ dei nō erit de⁹ / cū sit uita oīm? Actuū. 17
 Creatura enī / uita esse nō potest: sed particeps uite. ¶ Preterea, nihil in Chri-
 sto falsū: sed oīa uera sunt, Ipse enī est ueritas. Vita autē esse scribit⁹, Quare nō Ioan. 14.
 falso neq; p̄cipitiōe: sed uere uita est. De⁹ igit⁹ est: et nō creatura. ¶ Ad hec, Coloss. 3.
 subiūgit Paul⁹, Nolite mētiri adinuicē / expoliātes uos ueterē hoīem cū actib⁹
 suis et induētes nouū hoīem: q innouat⁹ in agnitionē dei scdm imaginē ipsi⁹ q
 creauit eū, In Christū p fidē reformamur. qd ipse Paul⁹ ostēdit clari⁹: dicens.
 filii quos itez parturio: donec Christ⁹ format⁹ fuerit in uobis. Et sicut induti Galat. 4.
 sum⁹ imaginē terrestis: sic induamur imaginē celestis. Qñ ergo in imaginē 1. Corī. 15
 filii dei reformati / ad imaginē creatoris reformamur: certe fili⁹ dei / uerus de⁹
 est, Ipse enim creator hominis est.

Cap. VIII.

¶ De eodē. ex epistola ad Thessalonicēses. 1. Thef. 1.
 Vobis enī sonuit sermo dñi nō solū in Macedonia et Achaia: sed ī oēm
 a locū uestra fides ad deū exiuit, Si q credūt in Christū / non in creaturā
 sed in deum credunt: non erit Christus hoc est filius dei creatura / sed
 2 deus. ¶ Iterum eodem loco, Conuersi estis ab idolis ad seruiendum deo uiuo 1. Thef. 1.
 et uero. Vide quō gētes ab erroribus suis ad fidem Christi cōuerse: ad deū cō-
 uerse scribūt, Cui q seruit / euāgelica mādata custodiēs: deo inqt uero seruit,
 Quō ergo nō est natura de⁹: q uer⁹ de⁹ est? Idē enī est: uerū deū esse & natu-
 3 ra deū, Qui autē natura uerus deus est: is creatura esse nō potest, ¶ Deinde
1. 3.

1. Theſſ. 2 paulo poſt inquit, Ipſi enim ſcitis fratres / nō fuiſſe inanē ingreſſum noſtrū ad uos. Nā (ſicut ſcitis) apud Philippos libere locuti ſumus in deo noſtro: et locuti ſumus ad uos euāgelīū dei, Ecce rursus deū apertiffime ipſum Chriſtū appellat; cuius euāgelīū predicabat, Neq; id ſemel / ſed ſepi⁹ ab eo euāgelīū Chriſti: Ibidem, euāgelīū dei appellatur, Voluimus inquit tradere uobis nō ſolū euāgelīū dei: ſed & animas noſtras, Et paulo poſt, p̄dicauim⁹ uobis euāgelīū dei. ¶ Inſuper 4
1. Theſſ. 2 ait Paulus, Propterea etiā nos gratias agim⁹ deo ſine intermiſſiōe: qm accipiētes uos uerbū dei: nō ut uerbū hominū accepiſtiſ / ſed ſicut eſt uere uerbū dei / quod et operaſ in uobis credentibus, Si beati apoſtoli de fide Chriſti uerba fecerunt / nos enim inq̄t Chriſtū predicam⁹ crucifixū: quis poterit cōpos mentis apoſtolis contradicere: et Chriſtum uerum eſſe deum negare?

¶ De eodem, ex epiſtola ad Hebreos,

Cap. IX,

- Hebre. 1, m Vltimarie multiſq; modis olim de⁹ loquēs patrib⁹ in p̄phetis: nouiſſime 1
locutus eſt nobis in filio / quē cōſtituit heredē uniuerſorū / per quē fecit et ſecula. Cū uoluerit Paulus euāgelicā doctrinā Moſaica lege et omni ſcriptura prophetica preſtantiorē oſtēdere: a perſonarū diuerſitate hoc facit. Deūq; p̄ prophetas locutū patribus ait: et legē ac uetus teſtamentū hoc modo edidiſſe. Nouiſſime autē p̄ filiū nobis locutū aſſerit / qui tantū p̄phetas oēs excedit: quātum natura dñs / natura ſeruis excellētior eſt. Oēs enī p̄phete ſicuti uere miniſtri: hec dicit dñs / clamāt, Fili⁹ autē ut uere dñs: dictū eſt priſcis ait / Math. 5, nō mechaberis, ego autē dico uobis. Quomō igiſ creatura erit filius dei ſcđm naturā / aut quō erit ſeruus: qui omniū dñs eſt et oīm heres? Neceſſe eſt enī ut aliud ipſe ſit preter oīa: quorū heres eſt, Sed per ipſum etiā ſecula facta ſunt. erat ergo ante ſecula, Nulla uero creatura ante ſecula fuit, oīa enī in tpe ſunt: preter ſolū deū, Verus igiſ de⁹ et nō creatura: filius eſt, ¶ Deīde ſubdit apo- 2
Hebre. 2, ſtolus. Si enī qui per angelos dictus eſt ſermo / factus eſt firmus / et oīs preuaricatio et inobedientia / accepiſt iuſtā retributionē mercedis: quomō nos effugiemus / ſi tantam neglexerimus ſalutē? que cū initiū accepiſſet enarrari per dominū: ab iis qui audierūt / ad nos cōfirmata eſt, Hic apertiffime per differētiā perſonarū demōſtrat: quātū euāgelica p̄dicatio legales umbras excedit, Si enī (inquit) legis que angelorū miniſterio data eſt / tanta erat authoritas / ut preuaricatores cōtemptoresq; ipſi⁹ grauiter puniti ſint: quō nō magis punietur qui euāgelicā doctrinā cōtēnūt / quā ipſe filius dei nobis tradidit? Quātū autē fili⁹ angelis preſtet: p̄ſpicuū eſt, q̄a illi miniſtri ſūt / & ad miniſtrādū mittunt, Fili⁹ autē cū p̄re glorificat⁹ / & angeli ſibi miniſtrāt: ut i euāgelio ſcribiſ, Et ecce Math. 4, angeli uenerūt & adminiſtrabāt ei. Quō ergo natura dñs / natura miniſter e- 3
Hebre. 2, rit: aut quō natura rex: iter natura ſeruos collocabiſ? ¶ Inſup i Chriſtū beat⁹ 7
p̄ſ. 8, Paul⁹ referēs qđ i octauo ſcribiſ p̄ſalmo: qđ eſt (inq̄t) homo q, memor es eius / aut fili⁹ hoīs qm uiſitas eū? Minuiſti eū paulo min⁹ ab āgelis: gl̄ia & honore coronasti eum / & conſtituiſti ipſum ſuper opera manuum tuarum, omnia ſubieciſti ſub pedibus eius, Deīde ſtatim infer. Cum enim omnia ſibi ſubiecerit: nihil dimiſit nō ſubiectū ei. Nōne igiſ natura rex et natura dñs ab oīb⁹ recte

predicabitur is: cui oīa subiecta sunt: Deo certe soli oīa subiiciuntur. Quō igitur
 cū creaturis numerabitur: qui sup oīa est / et cui oīa subiiciuntur et seruiūt / & qui
 oībus dominatur sub pedibus eius subiectis: ut per pphetā quēdā dicit, Sedes Esaie, 66
 4 mibi celū est: terra uero scabellū pedū meorū. ¶ Preterea subdit eo loco Pau- Hebr., 3.
 lus, Vnde fratres sancti uocationis celestis participes / considerate apostolū &
 pōtificē cōfessionis nostre Ihesum Christū: q̄ fidelis est ei qui fecit ipsum / sicut
 et Moses in omni domo eius. Amplioris enim glorie iste pre Mose dignus habi-
 tus est: quanto ampliorē honorē habet dom⁹: qui fabricauit illā. Oīs nāq; dom⁹
 fabricatur ab aliquo. Qui autē oīa creauit: de⁹ est, Cū nō equaliter creaturā &
 creatorē honorādos esse doceat: patet quia filiū nō inter creaturas numeran-
 dū ostendit. Maiorē enī inquit habet honorē: qui domū edificauit. Qz autem
 filius cuncta produxerit / et hic et aliis multis in locis Paulus docet, per ipsum Colos., 1.
 enī inquit creata sunt oīa: siue uisibilia siue inuisibilia / siue principatus siue do-
 minationes, oīa in ipso et per ipsum creata sunt: et ipse est ante oīa, Quō igitur
 creator oīm / ipsoꝝ etiā seculorū atq; temporū (ex oībus enī etiā hec sūt) creatu-
 ra erit / qui ante oēm creaturā est: Esset enī in tēpore: si creatura esset. Omnia
 enī in tēpore sunt: preter deū qui est eternus, Ipse uero ante tēpora est: ut tēpo-
 5 rū creator, quomodo ergo creatura erit? ¶ Preterea, cōtinuo subnectit apo-
 stolus, Et fidelis quidē in tota domo ipsius: Moses sicut seruus fuit. Christus ue-
 ro sicut filius in domo sua: que domus nos sumus. Ita et nominibus et rebus in
 dignitate utriusq; ostendit: quanta differētia sit inter Mosē et Christū / hoc
 est inter oēs creaturas, ad hāc enī conclusionē sermo deducitur, Moses enim:
 seruus fidelis est. Christ⁹ autē filius / et ut filius fidelis in domo sua: sicut heres,
 Si ergo in eadē domo utriq; fideles sunt: ille ut seru⁹ / hic ut filius et edificator
 ipsius domus: quomodo creatus erit: cū aliud natura sit q̄ cōstruit & edificat:
 aliud quod cōstruit, Sic a rebus / hoc est a dignitate quā uterq; habet in domo
 dei: filius / deus etiā demonstrat⁹ et domin⁹ dom⁹, Nā psona Mosi et dom⁹ ipa:
 pro omni capis creatura, ¶ Preterea, deus est q̄ per pphetā loquit⁹ quēdam, Leui, 26;
 habitabo in ipsis & ero de⁹ ipsoꝝ: et ipsi erūt michi popul⁹, Quō ergo nos / do-
 mus filii sumus: si filius / deus nō est? Sum⁹ autē dom⁹ filii: q̄a oram⁹ (ut inquit
 Paul⁹) Christū in interiori hoīe habitare, De⁹ igitur Christ⁹ est: et nō creatura, Ephesi, 3;
 6 ¶ Deīde subiūgit Paul⁹, Videte fr̄es ne forte sit in aliquo uestrū cor malū in- Hebre., 3.
 credulitatis: discedēdi a deo uiuo, Fides in Christū est: et per eā nobis uita eter-
 na dat⁹, Qui credit in me / saluator ait: habet uitā eternā, Sed q̄ hāc fidē negli- Ioan., 6.
 git: corde cogitationib⁹q; prauis a deo uiuo recedit, Quō igitur fili⁹ nō erit deus
 uiuus: Est autē etiā pater: de⁹ uiu⁹, Idē ergo natura de⁹: p̄r & fili⁹ est. ¶ Rursū
 7 eodē loco. Viuū enī est uerbū dei & efficax / & penetrabili⁹ oīni gladio ancipi- Hebre., 4
 ti: & pueniēs usq; ad diuisionē aīe & corporis / iūcturā quoq; & medullarū / &
 discretor cogitationū et intentionū cordis / nec ē ulla creatura inuisibilis ī cōspe-
 ctu ei⁹. Oīa uero nuda & apta sūt oculis ei⁹, Hic etiā uidere licet / oēs dignitates
 nature p̄ris p̄prias: filio quoq; ab ap̄lo dari, Op̄s de⁹ p̄r ē / oīa uidet / corda etiā
 & renes nō ignorat, Quis ei⁹ iste ē q̄ me cōsiliū celat: & de⁹ app̄iquās ego Iob, 42.
 H, 4,

- Hiere, 23. ſū dicit dñs; et nō de⁹ de longe / nec poterit aliqd a me occultari, Hec ipſa filio quoq; inefſe; Paul⁹ teſtaſ. Viu⁹ eſt pater; imo uita ipſa, uiu⁹ et fili⁹; et uita ſecū dum naturā. Quomodo ergo nō erit impius; qui filium iter creaturas enume- rat; quarum nulla uere dicere poteſt; ego ſum uita, Vel quomodo non erunt eiufdem nature atq; ſubſtantie illa; quoz naturales operationes et proprieta- tes / eedem omnino ſunt. ¶ Deinceps dicit Paulus, fide intelligim⁹ aptata eſſe ſecula uerbo dei; q; ex inuiſibilibus uiſibilia facta ſunt, Nulla certe creaturarū ante ſecula fuit, Verbo enim diuino id eſt per filiū dei / ipſa quoq; ſecula facta ſcripturis dicentibus credimus, Quare neceſſe eſt ipſum ante ſecula eſſe; qui a nihilo ad eſſe ipſa produxit. Quomō ergo ſeculorum creator / creatura erit; Hebr, 13, cum eternitatē deo ſoli conuenientē habeat. ¶ Poſtremo idē ait, Beneficentie et cōmunionis non obliuiſcamini, talibus enim beneficiis deus placatur. Aper- te hic quoq; Paulus filium / deū appellat. Ipſe enī iudex eſt; qui reddit unicuiq; Math, 25. ſecundū opera eius, Et placatus honorificetia dicit, Venite benedicti p̄ris mei; et poſſidete regnū uobis paratū ab initio mundi, Eſuriui et dediftis mihi man- ducare / ſitiui & dediftis mihi bibere, Quomodo ergo non erit uerus deus: cui ſacrificandum eſt / et qui reddit unicuiq; ſecundum opera ſua.
- ¶ De eodem. ex epiſtola ad Timotheum prima, Cap, X,
- 1, Timo, 1. p Aulus apoſtolus Iheſu Chriſti ſecūdū imperiū dei ſaluatoris noſtri / & Chriſti Iheſu ſpei noſtre; Timotheo proprio filio in fide. Ecce ex impe- rio dei ſaluatoris noſtri; apoſtolatus miniſteriū ſe accepiſſe Paulus aſſe- rit. Videamus ergo; ſi Chriſtus in apoſtolatu eū cōſtituit, Quis ignorat in acti- bus / quādo ab Hieroſolymis Damascū aduerſus Chriſti diſcipulos proficiſce- batur; uiſum ſibi fuiſſe Chriſtū atq; dixiſſe, Saul / Saul; quid me pſequeris? Paulo uero interrogante atq; dicēte, quis tu es domie? Ego inquit ſum Iheſus; quem tu perſequeris, ſed ſurge & itra in urbem; et diceſ tibi quid oporteat te facere. Quid autē ſibi dictū ſit; in eiſdem actibus rurſum inuenitur, Ieiunanti bus enim ipſis et adminiſtrātibus domio; dixit ſpiritus ſanctus, ſegregate mi- chi Barnabā et Paulū ad opus ad quod eos uocaui. Et rurſum, illi miſſi per ſpi- ritum ſanctū (īquit) proſecti ſunt in Seleutiam / et inde in Cyprū / et poſtea in Salamina; et annunciauerūt uerbū dei in ſynagogis ludeorū. Vides quia mā- dato ſaluatoris noſtri per ſpiritum ſanctum in apoſtolatū ſegregat⁹, Cū etiā et de⁹ et ſaluator et ſpes n̄ra Chriſtus appelletur / quō nō erit ipiū / inter crea- turas ipſū annumerare? Aut quō nō erim⁹ idololatre; creaturā colētes / & ſpē in ipſa habētes. ¶ Eodē item loco ait Paul⁹, Iuſto inquit lex nō eſt poſita / ſed iniuſtis & inobediētib⁹, multiſq; cōnumeratis; tandē infert, et ſi quid aliud do- ctrine aduerſatur; q̄ eſt ſecūdū euāgeliū glorie beati dei / quod creditū eſt mi- hi, Cuius igitur euāgeliū Paulo creditū eſt; nōne Chriſti? Cuius etiā apoſtol⁹ predicatorq; fuit; nōne Chriſti ſaluatoris noſtri? Hūc igiſ beatū deinde appel- lans; oſtēdit creaturā nō eſſe, Nō eſt enī deus; qui ex nihilo fact⁹ eſt, Nā omne huiusmodi; recens eſt, Quicquid autem recens eſt; deus eſſe non poteſt. Non erit (inquit) tibi deus recēs, Nō eſt igiſ filius dei; creatura. ¶ Qz aut euāgeliū

saluatoris sibi creditū sit ab ipso saluatore: in sequētib⁹ significat dicens. Grās 1, Timo, 1
habeo Christo q me cōfirmavit / qā fidelē me existimauit ponēs ī ministratiōe:
qui prius blasphem⁹ fui / psecutor / cōtumeliosus. sed misericordiā dei consecu-
tus sum: quia ignorans feci in incredulitate. Fidelis sermo et omni acceptatiōe
dignus: quia Christus uenit in hunc mundū peccatores saluos facere / quorū
primus sum ego. Sed ideo misericordiam consecutus sum / ut in me primo ostē-
deret Christus omnem clemētiam: ad informationem eorum qui credituri sūt
in ipsum ad uitam eternam. Si per fidem qua credim⁹ in Christum saluamur /
et uitam eternam iugo mortis excusso assequimur: quomodo non erit secūdū
naturam deus / qui uitam eternam credentibus largitur / et a morte liberat?
Solus enim deus id facere potest: ut scribitur, Ego sum deus saluans te: & nō est
preter me. Vere enim nec legatus nec angelus / sed ipse dominus saluauit nos:
qui nobis salutem per prophetas pollicitus est / & carne assumpta clamat, Ecce
adsum, Venit enim & annunciauit pacem nobis qui longe aberamus / & iis qui
prope erant: ut Paulus dicit, ¶ Insuper dicit ibidem apostolus, Regi seculorū /
incorruptibili / inuisibili / soli sapienti deo: honor & gloria in secula, amen. Rex
seculorum filius est: sicut dominus & creator ipsorum, Ipse ergo est de⁹ / incor-
ruptibilis / inuisibilis / solus sapiens. hec autem: naturales substātialesq; dignita-
tes patris sunt, Quomodo igitur non erit consubstātiālis patri / aut quomodo
creatura erit: cum hec sibi naturaliter insint? Qz autem rex seculorum sit: au-
di que Gabriel archangelus ad sanctā uirginē de Christo dicit, hic erit magn⁹
et filius altissimi uocabitur, Et dabit ei dominus deus sedem Dauid patris eius
et regnabit in domo Iacob in secula / et regni eius non erit finis. ¶ Preterea, cū
orare pro uniuersis ac precipue pro regib⁹ et principib⁹ Paulus iusserit: sic de-
inceps ad discipulum scribit, hoc honestum est atq; acceptabile coram saluato-
re nostro deo: qui omnes homines saluari uult / & ad cognitionem ueritatis ue-
nire, Vides q saluator omnium deus est, uides q saluamur / ad ueritatem con-
uersi. Veritas autē filius dei est, Ipse igitur est deus saluator noster. Natura igitur
deus est: & non creatura. deus saluator: ex saluatore deo patre eternaliter
natus, ¶ Rursum in eadem epistola, Vnus deus et unus mediator dei & homi-
num Ihesus Christus: qui dedit seipsum in redemptionem pro omnib⁹, Media-
tor dei & hominum Ihesus Christus est / non solum quia reconciliauit homines
deo: uerum etiam quia naturaliter & substantialiter & deus & homo in una hy-
postasi est, hoc enim modo: naturam nostram sibi deus reconciliauit, Nam ali-
ter / quomodo unum mediatorem Christum Paulus dixisset? Multi enim san-
ctorum: mediationis ministerio usi sunt, Et ipse Paulus clamat, Rogamus pro
Christo: reconciliamini deo, Moses quoq; mediator fuit, ministrauit enim filiis
Israel legem datam a deo, Mediator etiā fuit beatus Hieremias: precipue quan-
do clamabat ad deum, Recordare mei stantis coram te: ad loquendum pro ip-
sis bona, Quid multa: singuli prophetarum / mediatores fuerunt: apostolorū
quoq; singuli, Quomodo igitur unic⁹ mediator dei & hominum Christus est:
nisi noua inauditaq; in aliis mediatio sua sit? Sed modum quoq; perfringere nō

Esaie, 45

Esaie, 62.

Ephe, 2,

1, Timo, 1

Luce, 1,

1, Timo, 2

Ioan, 14,

1, Timo, 2

2. Cori, 5,

Exodi, 20

Hiere, 18

- alienum est, Quod igitur duo quedam sicut medium coniungit: ab utroque necessario tangitur / et hoc modo diuersa per medium coniunguntur, Est autem Christus mediator dei & hominum: quia in eo uno deus et homo coniunguntur. Non est tamen ipse aliquid tertium preter deum & hominem; sed deus uere & homo uere, ipse enim est pax nostra, Et quoniam naturaliter nobiscum coniungitur: diuine substantie natura nostra in ipso coniungitur / et hoc modo diuina natura comunicamus, Quomodo igitur erit creatura filius dei: si natura nostra ipsi coniuncta / deo uero coniungitur? ¶ Deinde subiungit Paulus, **Ephe, 2.** **1, Timo, 4** **ps, 64,** **1, Timo, 6** **Ioan, 14,** **2, Timo, 1** **Math, 11,** **Titum, 2.**
- ¶ Delis sermo et omni acceptione dignus, in hoc laboramus et certamus: quia speramus in deum uiuum / qui est saluator omnium hominum et maxime fidelium, Futura per spiritum sanctum & saluatoris aduentum preuidens psalmista: clamabat ad ipsum, spes omnium finium terre / & in mari longe. Si ergo spes omnium Christus est / & in ipso fideles omnes speramus; & is in quo speramus / deus a Paulo uiuus appellatur / quia naturaliter uita sit: quomodo creatura erit spes nostra / & non filius dei uiuus / ex patre uiuo eternaliter natus? Ideo enim uita ipse naturaliter est: quia ex uita nascitur. ¶ Postea eodem in loco dicit, Precipio tibi coram deo qui uiuificat omnia / & Christo Ihesu / qui testimoniū reddidit sub Pontio Pilato bonam confessionem: ut serues mandatum sine macula irreprehensibile usque in aduentum domini nostri Ihesu Christi, quem suis temporibus ostendet beatus & solus potens / rex regum & dominus dominantium / qui solus habet immortalitatem et lucem habitat inaccessibilem, Aut ipse certe Christus aduentum suum ostendet: aut pater suus, Si primum: quomodo creatura erit / qui rex regum et dominus dominantium est / & solus beatus: hec enim / ceteraque huiusmodi: non possunt naturaliter creaturis inesse, nichil enim nature diuine & creaturis comune inuenitur. Sed omnia que deo patri conueniunt: filio quoque inesse scribuntur, Non est ergo creatura filius dei: sed uere deus. Sin autem non ipse filius sed pater aduentum filii ostendet / et ipsi patri soli immortalitatem ceteraque Paulus attribuit: quomodo si solus pater immortalis est / filius quoque immortalis perhibetur: immortalis enim natura est: qui uita naturaliter est. Christus autem ait de seipso: ego sum uita, Perspicuum igitur est quod non ad extra productus est ut creature: sed ex patre natus / omnia que patris sunt naturaliter habet, Et ideo deus uerus est de deo uero: lumē de lumine / uita de uita / immortalis de immortali,
- ¶ De eodem, ex epistola ad Timotheū secunda: et ex epistola ad Titū, Cap, XI,
- n** Oli igitur erubescere testimonium domini nostri: neque me uinctū eius sed collabora in euangelio secundum uirtutem dei: qui nos liberauit & uocauit uocatione sua sancta, Ecce rursus Christū / deū & saluatorem nominat, Ipse enim est qui uocat nos dicens. Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis: et ego reficiam uos, Quomodo igitur creatura erit: si est deus et saluator? Non enim creatura sed solus deus saluauit nos, ¶ Apparuit gratia dei saluatoris omnibus hominibus / Paulus ad Titum ait: erudiens nos / ut abnegantes impietatem et secularia desideria: modeste / iuste / et pie uiuamus in hoc seculo

lo/ expectātes beatam spem & aduētum glorie magni dei / et saluatoris nostri Ihesu Christi, Si spes omnium Christus est / et ipse deus quoq; magnus & saluator est; quomodo non erit furor inter creaturas eum collocare? aut quomodo non omni benedictione priuabitur; qui sic ingratus reperitur / ut patri consubstantialem esse ipsum neget? Benedictus enim homo (inquit propheta quidā) Hie. 17. qui sperauit in domino; & est dominus spes eius, Qui ergo non sperat in naturaliter dño / hoc est naturaliter deo; maledictus est. contrarium enī ex contrario sequitur, Si ergo seruus & creatura filius est / nec natura dominus; quomodo secundum psalmistā benedicti nos a domino / qui speram⁹ in ipso? Aut quomodo Paulus uere dicet / benedictus deus et pater domini nostri Ihesu Christi; ps. 33. Ephe. 1. qui benedixit nos in omni benedictione spiritali? Domin⁹ ergo secundum naturam est filius, quare non creatura, omnis enim creatura / serua est,

¶ De eodem, ex actibus apostolorum,

Cap. XII.

Actu. 16,

¶ Ertrāsierant autem Phrygiam & regionē Galacie; & prohibiti sunt a spiritu sancto predicare in Asia, Venientes autem per Mysiam tentabant in Bithyniam ire; & non dimisit eos spiritus Ihesu. Ecce hic etiam manifeste spiritus sanct⁹ / spiritus Ihesu dicitur, est autem etiam spirit⁹ patris. Math. 10 Quomodo ergo filius non erit natura deus; si spiritus sanctus ita suus est quē admodum patris? Nam si cuiusdam unq; creature / spiritus sanctus appellatus in scriptura est; credatur etiam filius creatura esse. Sin autem patris solummodo & filii spirit⁹ scribitur; quomō erit creatura / qui a deo creaturas excedit / ut solus cum patre spiritum sanctū possideat? ¶ Deinde Paulo post subiungit. Actuum 16 In media uero nocte Paulus & Syllas orātes laudabāt deum; & uincti audiebāt eos. Factus est autem repēte magnus terremot⁹ / ut fundamenta carceris quaterentur; & porte omnes aperte sunt. Et post pauca, tremens inquit custos carceris; genua flexit Paulo & Syllae, et educens ipsos foras dixit, Quid oportet me facere domini; ut saluus sim? Illi autem dixerunt, Crede in dominum Ihesum; et saluaberis tu & domus tua, Et locuti sunt ipsi sermonem domini; & toti domui eius, et accipiens ipsos in illa hora noctis lauit a uulneribus; & baptisat⁹ est ipse & omnes sui statim, Et ducens eos in domum suā apposuit mensam; et gaudius est quia cum tota domo sua credidit in deū, Vide q. qui crediderit in dominum Ihesum secundum apostolorum precepta: sicut in deum credens cum tota domo gaudebat. Si autem creatura filius dei esset secundum hereticos; quare non ueritas custodi ab apostolis aperitur? quare hortatur credere in dominum Ihesum? quare cū in eū credidisset; in deū credidisse dicat⁹ & nō in creaturā? Manifestū igit⁹ etiā hinc est; q. de⁹ secūdū naturā fili⁹ est / & non creatura.

¶ De eodem, ex epistola Iacobi / Petri / Ioannis / & Iude;

Cap. XIII.

Iacobi. 1.

¶ Iacobus dei & domini Ihesu Christi seruus; duodecim tribub⁹ que sūt in dispersione. Deum hic & dominum Ihesum Christum appellat, Id enim natura esse Ihesum; nō ignorabat predicator ueritatis. Quomodo igitur audent isti deum & dominum natura; creaturam predicare? Nisi forte patrem etiam / qui similiter secūdum naturam deus & domin⁹ est; creaturā

- esse opinatur, Nam si natura deus & dominus / creatura potest esse: cur filius solum erit creatura et non pater? Sed creaturam esse patre: recte negant. Cre-
dant igitur etiam filium / qui similiter secundum naturam dominus et deus est: creaturam esse non posse. ¶ Deinde eodem loco, Fratres (inquit) nolite in per-
sonarum acceptione habere fidem domini nostri Ihesu Christi glorie. Quomo-
do igitur glorie dominus / filius erit: si consubstantialis patri non est? Nihil enim potest habere gloriam dei / nec ullus glorie dominus appellari: preter deum. Non enim mentiri potest spiritus ueritatis: per quem pater in sanctis prophetis locutus est dicens, Gloriam meam non dabo alteri, Non erit ergo filius dei creatura.
¶ Nam si creatura esset: non esset dominus glorie. ¶ Presbyteros (Petrus inquit) qui in uobis sunt obsecro compresbyter et testis Christi passionum / qui & eius que in futuro reuelanda est glorie particeps: pascite gregem dei qui est in uobis, Sapienter admodum Petrus filium dei deum esse hic asserit, Cumque audisset a saluatore nostro Ihesu Christo, Simo Ione: diligis me? Pasce agnos meos, et rursum, pasce oues meas: similia successoribus suis scripsit precepta / et gregem dei saluatoris: fideles appellauit, Nec per carnem aut sanguinem: sed desuper ab ipso patre / dei mysterium cognouit, Quomodo igitur erit creatura filius: qui deus ab apostolis est predicatus? Presertim cum creature atque creatoris differentiam ostendens psalmista: clamet, ipse fecit nos: et non ipsi nos, Nos autem populus eius / et oues pascue eius, Deitatis igitur natura in hoc cognoscitur: quia creatrix est, Natura uero rerum productarum a nichilo / in hoc percipitur: quia creata est, Quoniam ergo rerum omnium filius creator est / non potest esse creatura: qui uirtutem creandi habet / nec potest esse seruus: qui natura dominus est. ¶ Scribo uobis patres (Ioannes in epistola inquit) quia cognouistis eum qui est a principio. Nulla certe creaturarum aut a principio aut in principio est. omnia enim in tempore uel in temporis quodam mometo uocata sunt ad esse. Filius autem quem fideles cognouerunt: a principio et in principio est, Quomodo igitur erit creatura? ¶ Subiungit deinde in eadem epistola beatus Ioannes, Qui negat patrem: filium quoque negat. et qui negat filium: is quoque patrem negat, Non aliter certe filius negat: nisi creatura esse credatur, Negat enim ipsum: qui non esse patri consubstantialem asserunt, Confitentur autem: qui uerum filium dei predicant / & eiusdem esse cum patre substantie fatentur, Quid igitur de patre dicitur: id de filio quoque necessario dicitur / preterquam quod nec pater filius est / nec filius pater. Deus secundum naturam: pater est / omnipotens / creator / dominus / rex / incorruptibilis / immortalis / uita / non a nichilo productus: sed eternus. hec omnia incommutabiliter filius etiam est. Si autem patrem hec esse concedis / a filio autem hec remoues / inter creaturas ipsum connumerās: a patre quoque rerum consequentia cogeris hec remouere, Similis enim omnino / immo idem natura filio suo est. Imago enim eius: filius est / et qui uidet filium: uidet et patrem, Quare si pater non creatura sed creator est: filius etiam creator est / non creatura. ¶ Rursum eodem loco ait Ioannes. Et uidimus & testamur / & annunciamus uobis uitam eternam / que est apud patrem: & manifestata est non

bis, Eternitatis uocabulum: de deo dicitur apud scripturā, productionē enim a nichilo / penitus interimit, et ideo eternitas: dei solummodo nature substanti aliter inest, Si ergo eterna uita filius est / & est apud patrem: quomodo erit crea tura / cum creatura eterna dici non possit? ¶ Postremo ibidem Ioannes, Et sci mus quia filius dei uenit et dedit nobis mentem: ut cognoscamus uerum deum et simus in uero filio eius Ihesu Christo, hic est uer⁹ deus / et uita eterna, Quid dicent heretici / ad hec beati Ioannis uerba; quibus apertissime deus uerus / fili us appellatur? Nam si deus uerus est substantialiter: non participatione hoc ip sum est / sicut creature. Qui autem deus uerus est: natura de⁹ est. Quomodo igitur erit creatura / nisi hanc impietatem in ipsum quoq; patrem trasferre ue lint? Sed nullo modo deus uerus: a nichilo producibilis est, Est autem filius: de⁹ uerus, non est igitur product⁹ a nichilo: sed natura deus & uita eterna, ¶ Cō monere autem (Iudas inquit) uos uolo / scientes semel omnia: quoniā Ihesus po pulum de terra Egypti saluans / eos qui non crediderunt perdidit, Si Ihesus se cundum apostolum Iudam populum eripuit ex Egypto: ipse certe est qui dicit ad Mosē, Ego sum: qui sum / et audiens gemitum filiorum Israel: descendi ad liberandos ipsos, Si ergo ipse est qui est: quomodo erit creatura? Nam qui est: semper est, Creatura uero non semper est, Deus ergo est: nec essendi principi um unq; (sicut creature) habuit.

1. Ioan. 5,

Iude, 1,

Exo, 3,

¶ De eodem, ex euangelio secundum Matheum.

Cap. XIII,

Oseph fili Dauid / ne timeas accipere Mariam uxore tuā, quod enim in utero habet: de spiritu sācto est, Pariet autem filium: & uocabis no men eius Ihesum, Ipse enim saluabit populum suū a peccatis suis. Sal uat populum suum filius: et dimittit peccata populi ut deus / & dominus legis, Quis igitur inter creaturas ipsum / nisi temerarius atq; impius: collocare aude bit: cum nullus possit peccata dimittere nisi solus deus: cumq; populus nullus possit dici proprius / nisi solius dei / qui omnium populorum de⁹ & creator est, ¶ Rursum eodem loco, hoc autem totum factum est: ut adimpleretur quod dictum est per Esaia prophetam dicentem, Ecce uirgo in utero cōcipiet & pa riet filium / et uocabitur nomē eius Emanuel: quod interpretat nobiscum de us, Nisi filius naturaliter deus esset: non uocaretur nomē eius Emanuel / quod est nobiscum deus, Per uirginem enim sanctam / & de spiritu sancto factus est homo: quem non angelus neq; aliqua creatura / sed ipse deus Emanuele uo cauit, sicut ipse ostendit propheta: dicens de Christo, Et uocabunt nomen eius nouum: quod domin⁹ nominabit, nouum enim nomen Emanuel: filio imposi tum, Nam ante incarnationem: deus solummodo uocabatur, Post incarnatio nem autem nō solum deus: sed etiam nobiscum de⁹ / hoc est deus homo fact⁹, Cum igitur ipse dominus et pater / deum filium suum appellet: erubescant ali quando qui temere audent ipsum creaturis cōnumerare, ¶ Preterea subiun git Matheus, Audistis quia dictum est priscis: non occides, Quicūq; autem oc ciderit: reus erit iudicio, Hinc recte filii deitas uera (ut mihi uidetur) colligitur, Regi enim: maxime legum latio conuenit, ac ideo rex deus nulli permittit ad

Math, 1,

Math, 1,

Esaie, 7,

Esaie, 62

Math, 5,

Deute, 4

- dere aut auferre aliquid a lege Moſaica. Filius autem quod minus eſt abſtulit: et addidit quod maius eſt atq; perfectius. Vt deus ergo & legis dominus: id fecit, Aut ſi deus uerus nō eſt / ut heretici dicunt: iniquus uidebitur / quia legi Moſaice non parua neq; pauca addidit. Sed non eſt iniquus, peccatum enim non fecit: ut ſcribitur. Vt deus igitur & dominus legis: magna cum licentia addidit
- Eſaie, 53, Math, 5, Math, 6, Math, 9, Math, 7, Math, 8, pſ, 134, Math, 8, Hier, 5, Iob, 38, pſ, 88,
- dicens, Ego autem dico uobis, Quomodo igitur erit creatura: qui ut uerus deus magna cum poteſtate Moſaicā legem ad melius atq; perfectius mutat. ¶ Deinde ſubiungit, Si enim dimittetis hominibus peccata ipſorū: dimittet etiā pater ueſter celeſtis. Si autem nō dimittetis hominibus: nec pater ueſter dimittet peccata ueſtra, Deus pater peccata poteſt dimittere, Sed fili⁹ quoq; id poteſt, Fili⁹ enim dixit ad quēdam / dimittuntur tibi peccata tua, Cum ergo dimittere peccata ſolus deus poſſit / quomodo audent heretici creaturam filium dicere: ſi eadem poteſtate dimittendorum peccatorum fulget / qua pater. ¶ Poſtea ſubdit Matheus. Non poteſt arbor bona malos fructus facere: nec arbor mala bonos fructus facere. Sentētia hec ſic uniuerſaliter a ſaluatore noſtro dicta: ueriffima eſt. Quare modo placet ad diuinā eſſentiam hāc ipſam reducere ſententiam. Bona inquit arbor bonos fructus facit, Simile enim omnino eſt quod producit: ei quod producit, Sed ipſe pater increatus eſt, non poteſt ergo creatum ex ſe naturaliter filium generare. Nam ſi poſſet ipſe increatus creatū ex ſe naturaliter filiū generare: poſſet arbor bona malos fructus producere. Nam increat⁹ pater / bonus naturaliter: hoc eſt ipſa bonitas eſt, Creatura uero que libet: ipſum bonum eſſe non poteſt, Quare ſi pater increatus eſt & filius creatus: non eſſet arboris fructus bonus / cum arbor ſit bona / quod contra dictā ſaluatoris ſententiā eſt, Nō eſt ergo creatura fili⁹: ſed patri cōſubſtātiālis. ¶ Conſequēter ait Mathe⁹, Et ecce leproſus adorabat ipſum dicēs, Domine ſi uiſ: potes me mūdare. et extendens manū tetigit ipſum dicēs, uolo. mūdare. et ſtatim mūdatus fuit. Ita enim ſaluator ſicut domin⁹ iuſſerat. quomodo ergo ſeruus & creatura erit / qui omnia poteſt que uult: quod dei ſolius proprium eſt. Omnia enim (inquit) que uoluit: domin⁹ fecit. Qui ergo hac poteſtate / hac omnipotentia / qua pater / fulget: quomodo non erit cōſubſtāntialis patri? Preſertim cum ſemper eiufdem ſubſtāntie ſint omnia: quorum una operatio eſt, Sed filius: uiuens & cōſubſtāntialis actio / & uirtus / & ſapientia patris eſt. non poteſt ergo eſſe creatura, ¶ Iterum ibidem, Tunc ſurgens increpauit uentum & mare: et facta eſt tranquillitas magna, Homines autem mirati ſunt dicentes, Quis eſt iſte: quoniam & mare & uenti obediunt ei, Porro ad oſtendendam omnipotentiam ſuam: deus per quēdam prophetarum aduerſus improbos huiusmodi uerba dicit, an nō timebitis me: dicit dñs: an nō pauebitis a facie mea: qui poſui arenam terminum mari / mandatum eternum quod non pertransibit: Simile quid etiam apud Iob, Poſuit (inquit ipſe) mari terminos: & impoſuit clauſtra et hoſtia / et dixit ei, Ad hoc uſq; uenies et non pertransibis: ſed in te ipſo conterentur unde tue, Beatus quoq; pſalmiſta ſpiritualem pulſans lyram: ſic canit ad deum dicens. Tu dominaris poteſtati maris: motum autem fluctuum

eius tu mitigas. Quoniam igitur diuine nature proprium est: mari quoque dominari/et aquis leges imponere/ac omnia elementa sub iugo suo domare/idque summa cum potestate filius dei facit: quomodo non erit natura deus: aut quomodo erit creatura: qui omnia potest facere/que pater quoque potest. ¶ Rursus Math, 8, inquit Matheus, Demones autem rogabant eum dicentes, Si eicis nos: mitte nos in gregem porcorum. Et dixit eis Ihesus, Ite, Illi autem iuerunt in porcos/et ecce uniuersus grex ruit preceps ad mare: et mortui sunt in aquis. Id quoque proprium nature deitatis est: ut omnia contineat atque gubernet / res etiam deiectas atque humillimas. Ad cuncta enim: prouidentia sua peruenit, quod ipse saluator Math, 10 testatur dicens, Nonne duo passeret assidue ueneunt: & unus ex ipsis non cadet in terram sine patre uestro qui in celis est. Si ergo quod maximum id ipsum est/deique proprium/et inuenitur non magis in patre quam in filio: cuius potestas detinebat demones / ne uel porcos abiecta certe animalia possint inuadere: quomodo erit compos mentis/qui audebit negare non eiusdem cum patre ipsum esse substantie. ¶ Deinde ibidem, et cum aduocasset inquit duodecim discipulos eius dedit Math, 10 eis potestatem contra spiritus immundos ut eiciant ipsos & curent omnem egritudinem & omnem languorem, Vide rursus hic potestatem filii non potestatem esse creature: sed dei ueri. Nam facere aliquid mirum quod nature uires excedat: sancti quoque uiri possunt/ sed non a seipsis neque naturaliter/ sed participatione spiritus sancti et per gratiam dei. Donare autem ceteris eandem gratiam: longe remotum est a sanctis uiris. Non enim potest creata natura: spiritus sancti gratiam quibuscumque uelit largiri. Dominus uero noster Ihesus Christus sicut deus natura & filius dei uerus/ summa cum potestate sanat egrotos: non per orationem ad deum/ ut sancti faciunt, Non enim alienam uirtutem inuocat: sed a seipso quibuscumque uult gratiam spiritus largitur/ quemadmodum & ignis appropinquantibus calorem suum naturaliter emittit, Quomodo ergo qui participes dei per uirtutem spiritus sancti facit appropinquantibus sibi: creatura erit / & non deus uerus. ¶ Preterea inquit Matheus, Omnia michi tradita sunt a patre meo, & nemo cognoscit filium nisi pater: neque patrem aliquis cognoscit nisi filius. Non potest certe rationalium creaturarum mens: diuinam essentiam apprehendere. Omnem enim mentem excedit pulchritudo substantie diuine/ nec ab ullo quid sit secundum naturam: nisi a seipsa cognoscitur. Quare pater et seipsum et filium cognoscit: et filius similiter & seipsum & patrem. Sic enim uerum illud esse inuenietur, ego in patre / & pater in me est, et qui uidet Ioan. 14, me: uidet et patrem. Cum igitur nulla secundum naturam inter patrem et filium differetia sit: quomodo filius erit creatura/ cum pater sit increatus. ¶ Insuper. Math, 11 Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis: et ego reficiam uos, Tollite iugum meum super uos. Omnis creaturarum natura sub iugo dei est: et soli seruit creatori. Sed saluator noster omnes ad ferendum suum iugum uocat. Quomodo ergo ipse sub iugo seruitutis creaturarum erit: qui gubernacula omnium tenet. Aut quomodo poterit oneratos & laborantes reficere: nisi deus uerus & non creatura sit. ¶ Ad hec, An non legistis in lege quia die sabbatorum sacer Math, 12,

- Math, 12. dotes in templo ſabbatum non cuſtodiunt: & tamē ſine culpa ſunt? Maior eſt et ideo magis colendus deus qui in templo habitat / & ſanctificat ipſum: cuius in gloriam templum quoq; conſtructum eſt / q̄ ipſum templum. Quomodo ergo templo maior & ſanctior Chriſtus eſt: ſi non eſt ille deus qui in ipſo templo colitur? Eſt autem maior & ſanctior ipſo templo: ſicut filius dei et non creatura. Ipſe certe eſt: quem Iſrael in templo adorabat, Ipſe inquā eſt: de quo ſcribitur, Dominum deum tuum adorabis: et illi ſoli ſeruies, ¶ Rurſum Matheus, 13
- Deute, 6
Math, 21, A fructu inquit arbor cognoſcitur, aut ergo facite arborem bonam & fructum bonum: aut arborem malam & fructum eius malum. Si ergo a fructu arbor cognoſcitur / eſt autem filius: patris fructus / erit proſecto talis filius: qualis pater, Quare ſi filius creatura eſt: erit etiam pater creatura, Sed pater increatus eſt: erit ergo filius quoq; increatus / et ſic arbor a fructu ſuo cognoſcetur, ¶ Deinde 14
- Math, 14 de dicit idem / q̄ agitabatur apoſtolorum ſcapha uehementius: quia non parue lacum procelle diffundebant, et noctis quarta cuſtodia ſaluator quaſi per terram ambulans: in medio lacu a diſcipulis conſpicitur. Clamabant autem diſcipuli: non cognoſcentes eum. Saluator autem dicebat, ego ſum: nolite timere, Cumq; ſuſcepiſſent ipſum in ſcapha: omnis uentorum & maris turbatio ceſſidit atq; requieuit, tunc omnes qui erant in illa nauicula: adorauit ipſum dicentes, Vere filius dei es tu, Quid igitur dicēt ueritatis inimici / cum uideāt uniuerſum apoſtolorum ordinem eum cultum filio dei reddere: ut non ſolum filium dei appellent / ſed uere filium quaſi iurantes addant, Nam ſi creatura eſt: quomodo uere fili⁹ dei erit? Non enim poteſt uere filius eſſe alicuius ille: qui naturaliter non habet eſſe ex eo / hoc eſt ex ſubſtātia eius / cuius filius eſſe uere dicitur, ¶ Qz ſi diſcipulos dicant falſam de ſaluatore habuiſſe opinionem: quomodo ſaluator tacuit & errātes non correxit? Preſertim cum in multo minoribus
- Math, 16. errantes aperte corrigat, Petro enim nō recte reſpondenti: uade ſathana poſt me inquit / ſcandalum enim es: quia non ſapis que dei ſunt ſed que hominum. Quoniam igitur uere filium dei eſſe diſcipuli adorantes dicebant / neq; Chriſtus quaſi falſa dicētes redarguit: quis niſi inſan⁹ audebit creaturā dicere ipſū qui uere filius dei eſt? Non enim poteſt filius dei ſimul eſſe uere et creatura. Idē enim: uere filius et naturaliter filius / ſignificat. Non ergo adoptione ipſe filius eſt: ſed naturaliter, Nam per adoptionem filii: per ſimilitudinem quandam dicuntur filii, Quare niſi prius naturaliter filium deus habuerit / nullo modo poterimus nos ad ſimilitudinem ueri filii per gratiam adoptari, ¶ Deinde ſubiungit Matheus, Cum autē ueniſſet Iheſus in partes Ceſaree Philippi: interrogabat diſcipulos ſuos dicens, Quem dicunt homines eſſe filium hominis? Illi autē dixerūt, alii Ioannem baptiſtam / alii Heliam / alii Hieremiā / aut unum ex prophetis, Et dixit eis: uos autem quem me dicitis eſſe? Reſpondens Petrus dixit, Tu es Chriſtus / filius dei uiui. Reſpondens Iheſus dixit, Beatus es Simon Bariona: quia caro et ſanguis non reuelauit tibi / ſed pater meus qui eſt in celis, Anima uerte / credeq; q̄ ipſe pater reuelauit Petro, Nō igitur ab alio Petrus q̄ ab ipſo patre didicit Chriſtū eſſe filium dei uiui, Neq; dixit ipſum unum eſſe de

filius dei: ne per adoptionē et gratiā filius esse putaretur. Sed tu es inquit Chri-
 stus: filius dei uiui. Et quia unicus naturaliter filius patris est: hac p̄fessione Pe-
 trus a Christo laudatur / quia maiora discere diuinit⁹ potuit. Quō igitur crea-
 tura erit: quē ipse pater per Petrū apostolū credētibus filiū esse suū reuelauit:
 16 ¶ Accedit quod postea dicitur. Venturus enī est filius hoīs in gloria patris sui Math. 16.
 cū angelis suis / et tunc reddet unicuiq; secundū opera sua. Si uere dictū p̄ deū
 patrē est, nō dabo gloriā meā alteri: quomodo eā dat filio / si creatura est et nō Esaie, 42.
 eiusdē substantie cū patre. Sed nefas est opinari / nō uere dictum esse a patre:
 non dabo gloriā meā alteri. Dedit autē ipsam filio: ut euangelīū loquitur. Eius-
 dem igitur essentie atq; nature filius et pater est: spiritu etiā sancto semper cō-
 numerato. Quomodo igit⁹ creatura erit filius: si eiusdē substantie cū patre est:
 17 ¶ Et ecce (inquit idē) nubes lucida obūbrauit eos. et ecce uox ex nube dicens, Math. 17
 Hic est filius meus dilectus. Magna est inter filium dei et creaturā differētia.
 Nam si idē esset creatura et filius / ut quibusdā uidet⁹: quicquid creatura est / fi-
 lius dei esset. Verū qui hec dicūt: nō uidēt etiā in hominibus / quāta differētia
 inter filios nostros et ea que facimus sit. Filios enī ex nobis ipsis cōsubstantialēs
 nobis parimus. Que uero facta sunt a nobis: extrinsecus et alienā a nr̄a naturā
 capiētes naturā / ea facimus. Similiter et in deo dicendū est / nisi q; materia non
 indiget deo. Quomō igitur potest fili⁹ dei creatura esse: cum sit ex ipso deo /
 et in ipso / non autem ad extra productus / sicuti creature, sed uere atq; secun-
 dum naturam filius: de quo pater desuper clamat, Hic est filius meus dilect⁹,
 18 per quem nos adoptati: in spiritu ei⁹ dicimus / abba / pater. ¶ Preterea. Quid Math. 19,
 faciens magister bone (dixit quidā Christo) uitā eternā possidebo. Et Christi⁹
 ad eū. cur me dicis bonū. Nullus bonus nisi unus deus. Illud proprie bonū est:
 qd nō participatione alterius / sed secundum naturā / hoc est essentialiter bonū
 est. Cū ergo alius sit p̄sonaliter pater / alius fili⁹: quem dicit iste essentialiter
 ipsum bonū esse. Nō dubito: quia patrem respondebūt. Quis igit⁹ audebit ne-
 gare filium quoq; naturaliter atq; essentialiter ipsum bonū esse: cū ab ipso au-
 diat. Ego et pater unū sumus. Qui uidet me: uidet et patrē. Nā si ipsum bonū Ioan. 10,
 essentialiter filius non esset / quomō patrē qui bonus essentialiter est / in seipso Ioan. 14,
 ostenderet. Nō aliter igitur q; pater / ipse quoq; bonus est. Sed quomō inquit
 un⁹ ab eo dicit⁹ esse bon⁹: q; uidelicet s̄ctissima trinitas unū ē. Vna ei & eadē
 19 essentia in tribus p̄sonis est: ideo unū bonū essentialiter est, et null⁹ bon⁹ / nisi
 ipse de⁹. Nō est igit⁹ creatura fili⁹: sed p̄ri cōsubstantialis. ¶ Rursū, cū a sacerdo- Math. 26
 te sūmo interrogaret⁹ Christi⁹ / si fili⁹ dei esset: nō negauit sed ānuī dicens. tu dixi
 sti. Deinde addidit. uerūtamen dico uobis: ex nūc uidebitis filiū hoīs sedētē a dex-
 tris uirtutis dei / & ueniētē sup nubē celi. Nihil autē aliud itelligit⁹ quādo de deo
 sedere / et sedes / aut soliū dī: nisi p̄cipatus et regia potestas / quā naturaliter
 sup oēs habet creaturas. Magna ei amētia est: sessione & sedē / aut oīno sitū ali-
 quē deo attribuere. Sed q; corporaliter nr̄o more de ipso scribūt: cōueniēter itel-
 ligēda sūt. Quare cū fili⁹ a dextris sedere uirtutis dei etiā scribit⁹: nihil aliud si-
 gnificatur / nisi nō esse filio minore q; p̄ri cultū & honorē attribuēdū: sed eūdē

omnino, Id autem aſſumptū eſt a conſuetudine noſtra. In dextris enī nris col-
locam⁹: quos nō minoris dignitatis putamus. Quō igitur hec oīa filius habeat:
niſi patri eſſet conſubſtāntialis. Secūdu iſtos enī nō ſolū deus regnat ſup omne
creaturā/ neq; ſolus deus adorā: ſed creatura quoq; ſimul cū ipſo/ quod oīno
impiū eſt, Vnus ergo eſt deus: ipſa trinitas ſancta. Cūq; ipſa un⁹ ſit deus: & pa-
ter ſimiliter/ et filius/ et ſpiritus ſanctus/ de⁹ eſt. ita ut tres perſone ſint: & un⁹
deus, Non eſt igitur creatura filius: ut impie multi contendunt.

Ioan, 1,

De eodem. ex euangelio ſecundum Ioannem,

Cap. XV,

In principio erat uerbū, Si erat in principio: quomō iſti dicūt factum
atq; creatū eſſe. Principiū enī: neceſſario ante oēm creaturā eſt. Nec
potest quod a nihilo ad eſſe productū eſt: i principiū eſſe. Sed ipſe fili⁹:
etiā principiū eſt, Nō eſt igitur ipſe ab alio principio creat⁹. Ita enī duo principia/
unū ante alterū darentur/ quod dicere ſtultū eſt. Deinde ſi erat filius: quō a ni-
hilo productus eſt. Nā ſi a nihilo productus eſt: nō erat. Sed erat. nō eſt igitur
a nihilo productus. **E**t uerbum erat apud deū, Apertius nobis euangelista/
principii uocabulū explanat: nihil aliud eſſe dicēs quod principiū appellauit/ q̄
ipſum deū patrē, unde filius effulget/ ſicut lumen ex ſole, alius quidē hyposta-
tice a patre: ſed nō alius ratione ſubſtantie, Principiū igitur filii: pater eſt/ nō
temporis aut aliud huiusmodi: ſed ex quo filius/ et in quo ſimul eſt/ ſicut calor
ex igni, Caloris enī principiū/ ignis eſt: et tamen ex ipſo et in ipſo iſeparabiliter
calor eſt. Et quāuis omnes huiusmodi ſimilitudines in infinitū a diuinis diſtare
non ignoremus: hinc tamē intelligere poſſumus filiū ex patre et in patre eter-
naliter eſſe/ nullo tempore intellecto. Nā uerbū erat/ ſic nos intelligere cogit,
Et deus erat uerbū, Apertiſſime hic non eſſe recentē deū/ filiū aſſerit/ deus
enim erat/ ait: et in principio erat, Quomodo igitur iſti creaturā ipſū eſſe opi-
nātur. Preſertim cū nō poſſint dicere/ per gratiā deificatū, Nā quod per gra-
tiam alicui daſ: id addi poſtea neceſſe eſt, Preintelligi enī neceſſario natura/
et eſſentia et hypotaſis: cui conceditur gratia, ſicut & nos cū ſimus natura ho-
mines: per gratiā dei/ dii appellamur, et homines nos eſſe/ per prius intelligi:
q̄ ſimus per gratiā deificati. Sed non habent dicere qui creaturā eſſe filiū men-
tiūtur/ quid filius ſecūdu naturā eſſe per prius intelligatur: q̄ deus eſſe dica-
tur, Deus enī erat uerbū: ſcđm Ioānē, **H**oc erat in principio apud deum. Nō
ad extra pductū/ ſed ex ipſa priſ ſubſtātia emanare filiū oſtēdit/ ſicut i ipſo &
ex ipſo ſcđm naturā effulgētē, Neq; id in tpe. Hoc enī ait/ erat in principio apud
deū. Quō igit⁹ uer⁹ genitoris fructus/ aliud natura q̄ genitor ſuus erit. Nā ſi
cut nō naſcūtur ex dumis uue: ſic nec ex uite naſcūtur dumī. Qm ergo pater
natura deus eſt: erit filius quoq; deus natura, Aliter minoris erit dignitatis: q̄
creature ſue. Creature enī cōſubſtāntiale ſibi fructū ex ſeipſis producit. Deus
autē ſcđm iſtos nō natura deū ex ſe generabit: qđ abſurdū penit⁹ eſt. **O**ia p
ipſum facta ſunt, Nihil factū eſt: qđ ab ipſo factū nō ſit/ ut ipſe aſſerit, Quare
qui numero factorū nō cōprehēditur: aliud eſt preter ipſa facta, Ipſe autē eſt
filius dei/ q ad eſſe uniuerſa uocauit, Nō eſt igitur creatura/ creator oīm/ ſed

Luce, 6,

⁶ deus uerus / et patri consubstantialis. ¶ Scriptum est enim inquit. Dominum Deute, 6.
 deum tuū adorabis; et ipsi soli seruiēs. Quomodo igitur si creatura est filius se-
 cundū istos / et a nobis et ab angelis adoratur? Cui⁹ rei testis Paulus est. Quā-
 do autem introducit primogenitū in orbē terrarū; et adorēt ipsum ait oēs an- Hebr, 1,
 geli dei, Certe si homines solū / eum adorarent; dicerent forsan isti non esse mi-
 rum; si nos erramus. Nūc uero celorū uirtutes adorāt; nec errare ipsas (cū an-
⁷ geli dei sint) audebunt dicere. ¶ Accedit. q. premia in celis deposita sunt colē-
 tibus Christū, Nō est igitur deus recens / quē colere prohibemur / sed deus ue- ps, 80.
⁸ rus et natura deus / quia colere ipsum iubemur. ¶ Preterea. si creatura esset
 filius / cum omnia per ipsum facta sint: nō deus sed creatura erit creator, Ma-
 gna itaq; ostentatione iactaret deus; cū dicit, manus mea fecit hec oīa, Sed ni- Esaie, 66
⁹ hil factū: creandi uirtutē (quē infinita est) suscipere potest. ¶ Ad hec, ab omī
 creatura; deus esse uerus creator predicatur, Magna igitur impietas est: filiū
¹⁰ dei creaturā appellare. ¶ Deinde ait euangelista. Erat lux uera, Non possunt Ioan, 1,
 negare: lucē uerā patrē esse, Est autē & fili⁹: lux uera, Quomō igitur aliud pa-
 ter natura / aliud filius erit? Aut quid magni deo patri attribueretur / quando
 dicitur lux uera; si aliqua etiam creatura posset esse lux uera? Quare si nichil
 creatum proprie hoc est essentialiter / id potest esse naturaliter quod de⁹ est /
 nihil enī habet quod non accepit: cōsubstantialis patri certe filius erit, quia na- 1, Cori, 4,
 turaliter lux uera: et id ipsum est quod pater est, Non est igitur fili⁹ creatura.
¹¹ ¶ Subiungit ibidē. Quē illuminat oēm hominē uenientē in hunc mūdū, Lux
 quē ad mūdū a patre missa est; uerbū eius hoc est filius su⁹ est / qui ex ipso na-
 scitur, Ego inquit ex patre exiui et ueni / & ego lux in mūdū ueni. Ad ipsum Ioan, 8,
 igitur etiā illud psalmiste dicē. quia tu illuminabis lucernā meā dñe: de⁹ me⁹ Ioan, 12,
¹² illumina tenebras meas, Quomō ergo creatura est; quē Dauid in spiritu san- ps, 17,
 cto dñm & deū suū appellat? ¶ Rursū ait Ioānes, Quotquot autē receperūt Ioan, 1,
 eū; dedit eis potestātē filios dei fieri. Cōditio quedā atq; pprietas / uel (si ita uis)
 dignitas alia creature / alia creatori necessario inest. creatura serua ē; creator
 dñs. Sed creatura quoq; dño suo cōiūcta: a ppria cōditiōe liberatur et in melio-
 rem traducit. Ita natura nostra a filio dei assumpta / mēsurā suā excessit; & in
 cōditiōe assumētis eā / per gratiā trāslata est, Qui autē suscipiūt filiū / hoc est
 qui credūt in eū; filii dei per gratiā fiūt, Quare q dedit potestātē hoibus filios
¹³ dei per gratiā fieri: nō potest ipse filius dei per gratiā esse, Necesario igit⁹ fili⁹
 dei secundū naturā est; et nō creatura, ¶ Deinde subiūgit, Et ex plenitudine
 eius nos oēs accepim⁹, Sola deitatis natura: pfecta est / sola nulli⁹ rei indiget / so-
 la: oīa replet, Sed hoc ipsum filius quoq; dei habet naturaliter, Quō ergo erit
¹⁴ creatura? ¶ Postea subnectit, qā lex p Mosē data est: grā et ueritas p Ihesū
 Christū facta est: Si fili⁹ dei nō est de⁹ scdm naturā / sed creatura: falsus esse ui-
¹⁵ debet de⁹, Quō igr grā & ueritas p ipsū facta est? ¶ Deiceps ibidē, Ecce agn⁹
 dei: ecce q tollit peccatū mūdi, Esaias etiā dicit, Quis de⁹ sicut tu: q deles iniqui- Esaie, 43,
 tates: Si ergo dei est ppriū delere peccata / Christ⁹ autē id facit: quomodo erit
¹⁶ creatura? ¶ In crastino (Ioannes inqt) cum exisset Ihesus in Galileam; inuenit Ioan, 1,

- Philippum et dixit ei, Sequere me, & ita Philippus ſaluatoris diſcipulus oſten-
ditur. Sed aduerte queſo quomodo etiam hinc colligitur q̄ deus ſecū dum na-
turam filius ſit, Nam cum multos undiq; concurſuros ad fidem ſaluator uide-
Luce, 9, ret: dixit ad diſcipulos. Meſſis quidem multa: operarii autem pauci, Rogate
igitur dominum meſſis: ut multos in meſſem ſuā operarios immittat. Nec ul-
lam rem aliam / meſſem appellat: q̄ uenientium hominum ab idololatria ad fi-
dem Chriſti / quorum dominus ipſe Chriſtus eſt, Quomodo igitur non eſt de-
us uerus? Prefertim cum etiam Paulus per penitentiam omnes ad Chriſtū uo-
cet dicens. Rogamus pro Chriſto: recōciliamini deo. Quoniā igitur ſolus deus
2. Cori, 5, qui eſt dominus omnium / meſſis quoq; huiusmodi dominus eſt: ipſe ſolus erat
operarios in meſſem miſſurus. Sed hoc ipſe feciſſe ſaluator iuenitur, Iuſſit enī
Philippo ut ſequeretur ſe, Deus igitur uerus eſt: et nō creatura. ¶ Poſtea, tol- 17
Ioan, 2, lite iſta hinc inquit: et nolite facere domum patris mei / domum emporii, Si fi-
lius creatura eſt / et per gratiam filius dei uocatur ſicut et alie rationales crea-
ture / quibus non natura dignitatem huiusmodi preſtat / ſed gratia dicentis,
pſ, 81, Ego dixi dii eſtis: et filii excelsi omnes, erit de numero omnium: qui filii dei per
gratiam appellantur. Quomodo igitur ſi nihil plus ceteris ipſe habet: cōmunē
omnium per gratiam patrem / ſuum ſolius appellat dicēs. Nolite facere domū
patris mei. Non enim ita iure dicere potuiſſet: ſi creatura eſſet / ſed illo potius
modo, Nolite domum patris noſtri: domum negotiationis facere, Cum igitur
ſibi ſoli magna cum poteſtate hanc dignitatem attribuat: non gratia ſed na- 18
Ioan, 2, tura filium dei ſeipſum eſſe cognoscit, ¶ Deinde ſubiicit, Quod ſignum no-
bis oſtendis: quia hec facis? Reſpondit Iheſus, Soluite templum hoc: et in tribus
diebus ſuſcitabo ipſum, Qz uero ſuum corpus / templū appellaret: ſtatim euā-
gelista oſtendit dicens, Ille autem dicebat de templo corporis ſui, Quando igitur
ſurrexit ex mortuis: recordati ſūt diſcipuli / quia hoc erat qđ dicebat ipſi.
Templum autem proprium atq; uere nullum dicitur: ſi deus in ipſo non habi-
tet, Nemo enim corpus ſuum / anime templum appellabit. Sed tunc per gra-
tiam homo templum dei ſit: quando per fidē Chriſti ſpiritus ſanctus in eo ha-
bitat, Corpus uero Chriſti / templum eſt uere / in ipſo enim uoluit habitare cor-
poraliter tota plenitudo deitatis: ut ait Paul⁹, Nec ullus dubitat: quia uerbum
Coloſ, 2, dei caro factum ſit. Quomō igitur erit creatura filius dei: qui corpus in quo ha-
bitauit / ſicuti uer⁹ de⁹ tēplū dei effecit? ¶ Rurſum eodē in loco. Cū autē eſſet 19
Iheſus in Hieruſalē in feſto paſche: multi crediderūt in noīe ei⁹ / uidētes ſigna
que faciebat, Ipſe uero Iheſus nō credidit ſeipſum eis: quia ipſe omnes cognos-
cebat / nec idigebat ut aliquis teſtaretur de homine, ipſe enī ſciebat quid erat
in homine. Diuinam admiratus naturam beatus pſalmiſta: illi ſoli teſtaf⁹ pro-
priū eſſe ut corda hominū ſciat. Dixit enī ad deū, q̄ finxit ſingillatim corda eorū:
pſ, 32, rū: qui intelligit oīa opera eorum. Quoniā ergo ſolus uerus deus corda homi-
num ſcit / et occulta hominum intelligit / et hec ipſa filius quoq; ſcire ac intelli-
gere perhibetur: quomodo non erit uerus deus / aut quomodo erit creatura?
Ioan, 1, ¶ Rurſum, Cum ſaluator noſter ad Nathanaelem dixiſſet, anteq̄ Philip⁹ 20

pus uocaret te / cum esses sub ficu: uidi te. Hoc solo signo Nathanael admiratus: Rabi dixit tu es filius dei / tu es rex Israel. Si ergo secundū ipsius saluatoris testimoniū Israelita uerus erat Nathanael / in quo dolus nō erat: necesse est credere ipsum non mentiri / dicentem de Christo. Rabi tu es filius dei: et tu es rex Israel. Nā si mentitus est cū hec dixerit / dolus erat in eo, Sed saluator mentiri non potest. Nec igitur Nathanael etiā mentitus est: filiū dei et regē Israel Christum appellās. Quā quidē dignitatē regni: non gratia / neq; ut homini (nullos enim uidebat satellites) sed ut uere filio dei incarnato attribuit. Quomodo igitur filius dei & rex Israel: creatura et seruus erit? Legimus preterea saluatorem nō recte interrogantibus phariseis dixisse. erratis / ignorantes scripturas. De Math. 22.
 cebat enim ipsum sicut dominū & magistrū / nō recte dicētes corrigere: & ab ignorātia homines ad ueritatē reuocare. Si ergo Nathanael errauerit / filiū dei et regē Israel ipsum appellādo: cur statim nō corrigitur? cur statim nō fuit ad ueritatē reuocatus? cur nō audiuit illico: erras o amice? non enim sum rex sed seruus: nec filius dei sed creatura. Sic enī et Nathanaelē ab errore reuocasset / et nullā sibi ipsi reprehensionē relinqueret: q; sic falso tāte dignitatis opinionē teneretur. nūc autē q; semper alios errantes reprehēdebat: Nathanaelē ut recte dicentē honorat. Rex ergo Israel et fili⁹ dei est: et nō creatura. ¶ Ad hec, Ioan. 3.
 scribit Ioānes. Sic enim deus dilexit mundū / ut filiū suū unigenitū dederit: ut omnis qui credit in eū nō pereat / sed habeat uitā eternā. Si p̄cipua mirabilisq; dei patris dilectio erga mundū ex hoc cognoscitur / quia filium suū hominē factum mūdo dedit: certe uere ac naturaliter filiū suū / assumere hominē uoluit. Parua enī res nec magni existimanda esset: si non uere filiū / sed creaturā quandā pro mundo dedisset. Et ad hec / nō uere unigenitus filius diceretur: cū etiam alie rationales creature filii nomen per gratiam habeant. Sed p̄cipua / maximaq; dei patris in mundū dilectio est. Non ergo creaturā sed uere filiū / assumere hominē pro mundo uoluit: quod inde significauit euangelista / quia unigenitū ipsum appellauit. ¶ Deinde ait. ut omnis qui credit in ipsum: non Ibidem
 pereat. Quomodo ergo creatura est: si fides in eū / saluat? Nam si creatura esset: perirent certe omnes qui in eū credūt. Nūc autē q; sincere atq; integre in ipsum credūt: saluantur. Nō est igitur creatura: sed patri consubstantialis.
 23 ¶ Postea subiungit. Non enim misit deus filiū suū ut iudicet mundum: sed ut saluetur mundus per ipsum. Dominā rerū omniū naturā significare uolēs deus: per prophetā Esaia / ego inquit sum de⁹: et nō est preter me qui saluat. Esaie. 43.
 Sed filius etiā saluator mūdi est: et a patre missus est in mundū saluare ipsum. Ipse igitur est qui per prophetam clamat. Ego sum deus: et preter me non est
 24 saluator. Non est igitur creatura / sed patri consubstantialis. ¶ Insuper, Scribit Ioānes baptista de Christo dixisse, q; illū oportet crescere: me autē minui. Neq; certe incremētū aut decemētū corporis: hic intelligēdū. dignū enī aliqd mēte Ioannis: dictū ab ipso existimare debemus. Maior igitur fiebat Christ⁹: et Ioannē indies minore magnitudine sua efficiebat. Non quia quantum homini / aut creatura creature prestabat: quotidie homines animaduerte-
 K. 3.

bāt, parua enim hec / & indigna differētia est, sed quia ipsa opera Christi: dei opera erant. et ita in dies ab operib⁹ / deū esse ipsum uerū: homines colligebāt, et ita sequebatur / ut quāto magis Christus secūdū opinionē hominū uerā / in sublimitatē deitatis ascēdebat; tanto Ioānes ut homo nud⁹ et creatura / minor uideretur. Quō igitur nō erit amētia: filiū dei creaturā appellare? ¶ Preterea 25 eodē loco ait, Qui desuper uenit: super oīa est, Nihil aliud desuper in hoc loco (ut ego arbitror) significat: q̄ substantiā dei patris / que super oīa est. Nemo enī dicet locali altitudine filiū gloriari; aut baptistā de huiusmodi spaciis itellexisse. Nec ullus nisi oīno amēs: motū a loco in locū hic itelligi dicet, Quid aliud igitur significare desup hic potest: q̄ ex sublimi ac ineffabili prīs substantiā? Quō igit⁹ qui ex illa uenit / hoc est ex ipso patre scđm naturā nascit⁹: nō erit eiusdem nature cū patre? Aut si erit creatura: quō uere dicet⁹ sup oīa esse / q̄ nō dñs sed seru⁹ ut cetera creature naturaliter erit? Serua enī est oīs creatura: scđm psalmistā, filius uero sup oīa est, Nō est igitur creatura: sed uerus de⁹. Quare si est super oīa: nō erit un⁹ ex oībus / sed aliud preter oīa. Sup oīa enī est / nō locali (ut diximus) spacio / sed sublimitate et ineffabili natura: in qua nihil ex creaturis cū ipso potest cōuenire, Nā si aliqua cōueniret: nō esset ipe simpliciter sup oīa.

Ioan. 3. ¶ Idē quoq; Ioānes baptista de saluatore ait. qui acceperit eius testimoniū: si- 26 gnavit / q̄a de⁹ uerax est, Qui ergo credit oīa q̄ Christus dicit: is signauit quia de⁹ uerax est, Christ⁹ ergo de⁹ est / qui ut uer⁹: ab audiētib⁹ fide suscipitur,

ps. 80, Cūq; nullū recipere deū recētē iubeamur: quō erit creatura fili⁹ dei / quē sicut Ioan. 11, deū iubemur recipere? ¶ Ego (inquit saluator) sum uita, et rursum, Ego sum 37 Ioan. 14, ueritas. Veritas autē mētiri non potest. Vita igit⁹ est scđm naturā, Nulla uero creatura: scđm naturā uita est, Sola enī uita est scđm naturā / q̄ semp et essentialiter uita est. Creatura uero nec semp est: cū ex nihilo pducta sit, nec essentialiter uita esse pōt, ¶ Rursum ait saluator, Pater me⁹ usq; modo operat⁹: & 28 Ioan. 5, ego operor. Ideo igit⁹ magis q̄rebāt Iudei occidere Christū Ihesum: q̄a nō solū soluebat sabbatū / sed etiā patrē suū dicebat deū / equalē seipsū faciēs deo, Infesti erāt Iudei Christo: qm̄ cū hō sibi esse nudus uideret⁹ / nō cōmunē patrem sed suū ppriū / deū esse dicebat, Pater me⁹ (dices) usq; mō operat⁹. Ex his illis uerbis / q̄a deū patrē suū appellabat: ad naturalē & uerā sentētiā uocati / dei eq̄litate sibi Christū rapere q̄rebant⁹, Nā qđ ex aliquo naturaliter est: equalē illi naturaliter cōprobat⁹, Huius sentētie cū Iudei essent: q̄s unq̄ illos redarguit⁹. Aut quis dicere ipsis ausus est: nō esse saluatōrē equalē deo / quis proprius sibi pater de⁹ est? Sed neq; ipse saluator hāc illorum increpauit opinionem: cū sole Math. 9, ret etiam occultas cordis eorum cogitationes quando improbe erant reprehendere. Nunc contra equalē se ipsi deo patri comprobāt: dicens deinceps, Quēcūq; ei pater facit: hec & fili⁹ similiter facit. Suū ergo naturalē patrē / deū esse: oībus manifestat / & se patri equalē ac cōsubstantialē ostēdit. quō igit⁹ creatura erit? ¶ Iterū dicit saluator noster. Sicut enim pater suscitāt mortuos & 92 Ioan. 5, uiuificat: sic & fili⁹ quos uult uiuificat, Quid ad hec saluatoris uerba heretici dicent: si eos interrogabim⁹ / quomodo pater mortuos uiuificat: utrum tanq̄

particeps uite: an sicut ipsa uita secundū naturā ac essentialiter: hoc ultimum
 scio dabunt, et cū ipse pater uita sit: ipsum uiuificare mortuos dicent natura/
 et nō participationis gratia, Quoniā igitur etiam filius nō aliter uiuificat mor-
 tuos q̄ pater: uita etiā ipse naturaliter ac essentialiter erit. Cum ergo idē sit qđ
 pater / uita enī uterq; est: quomodo fili⁹ erit creatura / si pater nō est creatura:
 30 Deus igitur uerus de deo uero / et uita de uita: fili⁹ est, ¶ Deīde subiūgit, Nul- Ioan, 5,
 lum enim pater iudicat / sed omne iudiciū dedit filio: ut oēs honorēt filiū sicut
 honorāt patrē. Deus secundū naturā / pater etiā ab ipsis cōcedit. filius autem:
 creatura esse dicitur / et nō uere deus secundū istos, Quō igitur equaliter pote-
 rit ab istis & ita sicut pater honorari: si pater sicut deus uerus honoratur / & fi-
 lius non ita ab ipsis. Aut quomō ipse pater eum honorē iubet filio suo dari: qui
 sibi datur. Nonne ipse dixit per Moſem, Dominū deū tuū adorabis / et illi so- Deute, 6
 li seruies. Nisi forte credāt / ab ipso deo prē nobis iuberi: ut creaturā colamus /
 quod dictū impiū est, Quare cū pater iubeat ut non aliter colam⁹ filiū suū q̄
 seipsum: nō erit fili⁹ creatura / nec ad extra ex nihilo product⁹ / sed ex ipso prē
 31 natus. ¶ Deinceps ibidē addit, Sicut enī pater uitā habet in seipso: sic dedit & Ioan, 5,
 filio uitam habere in seipso. Pater nō per participationē / sed essentialiter uita
 est, Sed filius sic habet uitā ut pater, Nō habet ergo per participationē: sed ipse
 essentialiter uita est. Nec cōturbeſt aliquis / cū audiat uitā filio esse datā a patre.
 Simile ei est / quēadmodū si calor qui profluit ex igni / diceret, sicut ignis calid⁹
 est: sic etiā mihi dedit ut calidus sim. Nulla enim participatio est, quāuis calor
 idipsum quod est / ab igne accepisse dicatur, Sed nec diuisio aut separatio aliq̄
 intelligitur. sed propter unitatē que est in emittēte et emisso consubstantiali:
 recte dicitur quicquid habet emissum / ab emittente accepisse, Quō igitur fi-
 32 lius / qui sic incōmutabiliter uitā habet sicut pater: creatura erit. ¶ Preterea, Ioan, 5,
 ad Iudeos ait dominus noster, Si ego testimoniū perhibeo de me: testimoniū
 meū nō est uerū, Alius est qui testimoniū perhibet de me: et scio q̄ uerū est te-
 stimoniū quod perhibet de me. Vos misistis ad Ioannē: et ipse testimoniū per-
 hibuit ueritati, Ego autē nō accipio testimoniū ab hoīe, Perhibuit certe baptis-
 ta testimoniū: cū dixerit de saluatore, Ecce agn⁹ dei: qui tollit peccatū mūdī, Ioan, 1,
 Verū qm saluator dicit nō accipere se testimoniū ab hoīe / sed aliū esse q̄ de se
 ipso testimoniū phibet: q̄s est iste ali⁹ / Ioāne imo simpliciter hoīe maior: patet
 de patre ipsū dicere. Pater enī dixit ad Ioānē, In quē uideris spiritū descēdētē Math. 3,
 et manentē in ipso: hic est q̄ baptizat in spiritu sancto. Spiritu autē descēdētē
 in Ihesū: uox patris audita est dicētis, Hic est fili⁹ me⁹ dilect⁹. Cū igit⁹ ipse deus
 pater filiū suū / Christū appellet / idq; testimoniū uerū sit / quia ab ipsa ueritate
 de ueritate dicit: nōne manifeste impietatis crimine isti seipſos dānāt / q̄ filiū dei
 33 creaturā audēt p̄dicare. ¶ Ego (iquit deīde Christ⁹) habeo testimoniū: Ioan- Ioan, 5,
 nis testimonio mai⁹, Opera enī q̄ dedit mihi pater ut faciā / ipa opa q̄ ego facio:
 testimoniū perhibet de me / q̄a pater me misit, Parū posse Ioānis testimoniū /
 Christus dicit, nō quia Ioannes nō uere testimoniū perhibuerit: uenit enim in Ioan, 1,
 testimonium missus a deo / ut testimonium phiberet de lumine, Sed quia iam
K. 4,

- apud Iudeos testimonium eius / quibus uiri magni et omnis uirtutis genere integerrimi / paruipendebatur: operum magnitudine atque miraculorum demonstrari recte saluator ait / quia ex ipso patre exiuit ac uenit, Non enim potestate propria ut deus / tot tantaque preter naturam fecisset: nisi uere filius dei esset. Cum igitur que pater potest facere / filius quoque facere possit: nonne ut impii fugiendi sunt oes / qui non deum sed creaturam dicere ipsum audent? ¶ Postea ibidem subdit, Ego 34
 Ioan. 5. ueni in nomine patris mei: et non suscepistis me. Si alius ueniet in nomine proprio: illum accipietis, Quomodo filius uenit in nomine patris: uidelicet ut deus / ut dominus / ut uita / ut omnipotens / ut lumen / ut ille qui potest mortuos uiuificare. hec enim omnia: pater potest. Quare si hec omnia filius quoque non est: non uenit in nomine patris. Venit autem in nomine patris. quia omnia que pater est: ipse quoque est / uno solo excepto 35
 Ioan. 6. quod pater non est. Quomodo igitur creatura erit? ¶ Rursum, Sicut misit me uiuens pater: et ego uiuo propter patrem. et qui manducat me: uiuet propter me. Missum se filius dicit a patre: aut secundum incarnationis modum / quia seipsum exinan- 36
 Philip. 2. uit formam serui accipiens / et factus est obediens usque ad mortem, aut quia sicut ex sole lux emittitur / uel ex igni calor: sic inseparabiliter ex patre emanat. Viuere autem propter patrem dicitur: non quia particeps uite (sicut nos) sit, sed quia omnia paterne substantie propria: naturaliter in ipsum sicut in filium transeunt, Proprium autem patris est / uiuere, uel ut apertius dicam: ipse essentialiter uita est. hoc igitur et filius est propter patrem: quoniam ex eo nascitur. Non enim potest ex uiuo patre non uiuus filius nasci: nec ex increato creatus. ¶ Postmodum apud eundem euangelista 37
 Ioan. 8. euangelistam legimus: quod respondit Ihesus, nec me cognouistis / nec patrem meum. Hinc etiam animaduerte: ueram patris imaginem / filium esse. Nam si a cognitione ipsius filii / cognitio patris habetur: quomodo non erit necessarium / eandem naturam hoc est essentialiter patris et filii esse? Si igitur nulla differentia est inter patrem et filium nisi sola personalis / quia hic pater est / ille filius: quomodo filius erit creatus / cum pater increatus sit? Presertim cum relatiua nomina alterum ad alterum dicantur: et uno dicto / alterum statim intelligatur, nam qui patrem dixit: filium illico intellexit. et qui filium appellauit: ad patrem confestim retulit. Si ergo creatura filius est: non poterit ad patrem uere referri / sed ad creatorem, et ita non poterit aliquis a cognitione filii cognitionem patris habere. Sed qui nouit filium: nouit et patrem. Vere igitur filius est: et consubstantialis patri, lure igitur audire isti simul cum Iudeis possunt. si me cognosceretis: patrem quoque cognosceretis. ¶ Preterea, dicit euangelista, Responderunt Iudei, Nos ex for- 38
 Ioan. 8. matione non sumus nati, unum patrem deum habemus. Dixit eis Ihesus, Si deus pater uester esset: diligeretis utique me, Ego enim ex deo exiui & ueni, Non ueni enim a memetipso: sed ille me misit, Qui filium dei non dilexerunt: quomodo possunt dici deum patrem ex quo filius est dilexisse? Et qui fructum non honorarunt: quomodo arborē honorasse uidebuntur? Si autem dei patris fructus / ipse filius est (hoc enim significat: quod ex patre exiuit & uenit) quomodo erit creatura? aut quomodo ex ipso deo patre / non deus nasci naturaliter poterit / cum nec creatura quidem ulla hoc patiatur? Homo enim ex homine / & bos ex boue nascitur, Deum igitur 39
 40
 41
 42
 43

- credit in filium / in patrem credat; quomodo non erit stultum dicere / filium esse creaturam: nisi fortasse quis diceret / ipsum quoque patrem creaturam esse. Verum quoniam pater increatus ab omnibus (sicut est) creditur: erit filius quoque increatus. Sic enim solummodo uere filius erit: et pater in ipso conspicietur. ¶ **Ioan, 16,** Omnia (deinde inquit) que pater habet: mea sunt. Si omnia que patris sunt / filii quoque sunt, est autem precipuum essentie patris: ut increate substantie sit, erit ergo etiam filius similiter increatus, et ita in principio cum patre et in patre / uerbumque eius et filius eius est: secundum ineffabilem et incomprehensibilem generationis modum. ¶ **Ioan, 16,** Deinde subiungit, Exiui a patre et ueni in mundum: et rursum dimitto mundum et uado ad patrem. Dicunt ipsi / discipuli eius, Ecce nunc palam loqueris: et prouerbiu nullum dicis. Nunc scimus quia nosti omnia: nec opus est tibi ut quis te interroget. In hoc credimus quia a deo exiisti. Maximum est sanctorum apostolorum testimonium: et quasi quoddam sigillum fidei, Credere enim iam dicunt quia a deo exiuit: hoc est ex ipso patre natus eternaliter est / et uere filius est. Hoc enim non certe aliud significat: quia ex deo exiuit. Sed aduerte queso: unde et quibus argumentis: in hanc ueram et firmam fidem deducti apostoli sunt. Nunc (inquiunt) scimus omnia te scire: nec esse tibi opus ut ab aliquo interrogeris. In hoc credimus: quod a deo exiisti. Quia omnia Christum / corda etiam ipsorum scire uiderunt: ideo filium dei uerum esse crediderunt. Deo enim uero solummodo rerum omnium scientia conceditur: nec minus cogitationum nostrarum. Quomodo ergo creatura erit: qui omnia non aliter quam pater scit. ¶ **Ioan, 17,** Rursum ait. Hec autem est uita eterna / ut cognoscant te solum uerum deum: et quem misisti Ihesum Christum, Solus est deus uerus / pater: quia diuinitatem omnes falsi erant. Sed cum patre simul etiam filius / deus uerus est. Et ipse spiritus sanctus similiter: quia pater et filius et spiritus sanctus / unum sunt. ¶ **Ad 47,** hec adiungit, Manifestaui nomen tuum hominibus. Quod nomen patris manifestum saluator hominibus fecit: an quia deum esse predicauit? Sed prophete quoque omnes: dominum omnium deum appellat, et significatio huius nominis: etiam ante incarnationem uerbi dilucida erat, an quia creatorem esse ipsum patrem: Christus docuit? Sed beatus Moses genesim scribens: ita statim inceptit, In principio fecit deus celum et terram. Quod igitur nomen a saluatore declaratum est: Non aliud certe: quam nomen patris. Nemo enim ante incarnationem uerbi aperte declarauerat: quod deus haberet filium ex seipso natum. Per euangelicam autem doctrinam / in filium dei credidimus. Et ita patrem quoque ipsum / uere patrem esse cognouimus: a naturali pulchritudine filii ad pulchritudinem genitoris sui deducti. Si ergo filius creatura esset: non cognosceretur per ipsum deus esse pater uere / sed creator, filius enim sic ad patrem dicitur: ut creatura ad creatorem. Quare si re ipsa et uere deus pater cognitus est: errant uehementer / qui filium dei ex ipso deo uere natum non confitentur. Aliter enim non erit uerum: quod nomen patris hominibus Christus manifestaui. ¶ **Ioan 20,** Preterea, Noli me tangere: saluator ad Mariam post resurrectionem dixit. nondum enim ascendi ad patrem meum. Vade autem ad fratres meos: et dic eis, quod ascendo ad pa-

trem meum & patrem uestrum: & deum meum et deum uestrum, Hinc etiam
 si quis aduertat / non creatura sed uere filius dei Christus esse ostenditur, Nam
 cum uere homo propter nos factus sit / sicut propria nature nostre sibi uere as-
 sumit: sic sua nobis attribuit / & ad honorē diuinitatis sue hoīem exaltat, Hoīes
 enī nos sum⁹ secūdū naturā: ipse uero de⁹ secūdū naturā / sed fact⁹ est homo
 ex misericordia. Serui nos dei sum⁹ secūdū naturā, ipse dñs quidē secūdū natu-
 ram: quia deus, sed seruus factus est: quia uere homo, Contra etiam de⁹ ipse se-
 cundum naturam est, nos per adoptionem ad fraternitatem eius uocati, Si er-
 go nos per gratiam / dii & filii dei sumus: erit uerbum dei (cuius gratia: dii & filii
 dei facti sumus) re ipsa uere filius dei, Non enim potuisset / si per gratiam ipse
 quoq; deus esset: ad similem gratiam nos exaltare, Non enim potest creatura
 quod a se non habet sed accepit a deo: aliis propria potestate donare, Non est
 49 ergo creatura filius dei: sed uer⁹ deus. ¶ Pax uobis: saluator ad discipulos ait, Ioan, 20,
 Sicut misit me pater: et ego mitto uos, Cūq; dixisset: sufflauit et dixit ipsis. Ac-
 cipite spiritum sanctum, Creatiuus secūdum naturam spiritus sanctus: a psal-
 mista etiam predicatur, Emittere enim (inquit ad deum patrem) spiritum tuum
 et creabuntur: et renouabis faciem terre, Cum igitur spiritus sanctus & creat
 50 et renouat omnia / sicut substantialiter uerus deus: quomodo erit creatura fili⁹
 qui creatoris spirit⁹ est largitor? ¶ Insuper, Cum discipuli Thome condiscipu- Ioan, 20,
 lo dicerēt surrexisse saluatorem e mortuis / seq; ipsum uidisse: subdubitās Tho-
 mas respondit, Si non immittam manus meas in locos clauorum: non credam,
 Cum dominus deinde rursum apparuisset / et manus atq; latus Thome osten-
 deret: ad firmam reuocatus fidem / ille magna uoce respondit, Domin⁹ meus /
 et deus meus. Quo dicto et tunc laudatus fuit / & nunc a nobis in admiratio-
 ne habetur: quia saluatorem uere & dominum & deum appellauit, Nec minus
 beati ab ipso Christo dicuntur / qui quamuis ipsum non uiderint: dominum
 tamen et deum (ut Thomas) confitentur, Quomodo ergo erit creatura: si de-
 us & domin⁹ est: cum iste appellatiōes uere ac secundum naturam / in create so-
 lum nature / uere cōgruant. ¶ Si creatura esset filius ut isti mentiuntur: non
 erraret aliquis profecto si ceteras quoq; creaturas (ut uerbi causa / angelos) do-
 minos et deos uocaret, Errat autem et impius existimatur: quicumq; recentē
 hoc est creatum deum & dominum sibi facit. Non est igitur fili⁹ dei / creatura:
 51 sed patri coeternus, ¶ Deniq; dicit euangelista, Multa etiā alia signa fecit Ihesus
 coram discipulis suis: que non sunt scripta in libro hoc, Hec autem scribun-
 tur: ut credatis quia Ihesus est Christus filius dei. Non considerant profecto he-
 retici: que differentia sit inter creaturam & filium. Creatura enim non est ex
 ipsa creatoris substātia: sed ad exemplum producta. Quod uero ex aliquo na-
 scitur & ex ipsa natura eius: hoc ipsum a similitudine creaturarū ad deum cō-
 mode reducere debem⁹ / & sic a nostris diuina recte intelligemus, Cuius igitur
 gratia / si creatura esset filius dei: multa dicit euangelista facta signa per Chri-
 stum / ut credamus quia ipse est filius dei: an quia difficile esset credere: ipsum
 esse creaturam? Profecto nō, scripta enim esse signa inquit que Ihesus fecit: ut

credatis Chriſtum eſſe filium dei / deum uerum de deo uero. Ad hūc enim intellectum: ſigna illa et miracula / ſumma cum poteſtate nos impellunt,

¶ Libri duodecimi / Theſauri Cyrilli: ſinis.

¶ Eiſdem liber decimūtertius,

¶ Qz ſpiritus ſanctus / deus uerus eſt, q̄ ex ſubſtantia patris et filii emanat. & q̄ per filium creaturis donatur,

¶ Obiectione hereticorum,

Cap. I.

s I quoniam ſpiritus ex deo a ſcripturis dicitur / idcirco cōſubſtantialis patri eſt; erunt omnia conſubſtantialia patri, Omnia enim / ex deo eſſe ſcribuntur, et ita innumerabilis multitudo deorum intro-

ducetur, quod non ſolum impium: uerum etiam ſtultū eſt. ¶ So-

Eſaie, 7.

lutio, Opus eſt ut qui uolunt recte ſcripturas intelligere: parati ad fidem ſint. Nifi enim credideritis: non intelligetis / quidam ait propheta. Verum quoniam impudenter multi hec nobis obiciūt: neceſſe eſt pro uirili parte conemur in ue-

ritatem eos reducere / aut ſaltem a recte credentibus huiusmodi tela ipſorum repellere. Dicimus igitur q̄ non ſimiliter ſpiritus ſanctus & cetera omnia dicuntur ex deo eſſe. Nam ſpiritus quidem ſanct⁹ in ipſo deo eſſentialiter eſt; et inſeparabiliter ex eo prodit. Creature uero ex deo patre per filium in ſpiritu ſancto ad extra producte ſunt. ¶ Qz ſi ex deo patre omnia eſſe dicuntur et ſpiritus ſanctus ſimiliter / contendantq; non eſſe differentiam inter creaturas et ſpiritum ſanctum: dicant nobis queſo quare nulla creaturarum ſcit ea que dei ſunt: et quare nulla inueſtigat profunda dei: cur etiam per nullam creaturam ſecreta ſua deus pater reuelat: ſed ſolummodo per ſpiritum ſanctum? Quoniam igitur per ſpiritum creaturis reuelatio fit / ipſe uero ſpiritus profunda quoq; dei nouit: patet quia non eſt ad extra productus ut creature / ſed in ipſo deo & ex ipſo inſeparabiliter eſt, et ita deus uerus una cum patre et filio eſt: et nō creatura. Hec autem ita ſe habere / Paulus teſtatur dicens, Nos autem ſpiritū dei accepiſimus: ut ſciamus que a deo donata ſunt nobis. Et rursus, quis hominum nouit que hominis ſunt: niſi ſpiritus hominis qui eſt in ipſo? Sic et que dei ſunt nullus nouit: niſi ſpiritus dei qui eſt in ipſo. Et alibi, nobis enim reuelauit deus per ſpiritū ſanctū, ſpiritus enim omnia inueſtigat: etiam profunda dei. ¶ Ad-

1. Cori, 2

Ibidem,

Roma, 8

uerte q̄ ſpiritus hominis nō per reuelationem ſcit que in homine ſūt: ſed proprie ac naturaliter occulta cordis cognoscit. Sed ſpiritus ſanct⁹ ſimiliter ſcit que ſunt in deo patre: ſecundum Paulum. Sicut ergo ſpiritus humanus non eſt alienus a natura hominis: ſic & ſpiritus dei patris eiſdem ſubſtantie cū ipſo deo patre eſt. ¶ Vos autē (idem ipſe paul⁹ ait) nō eſtis in carne ſed in ſpiritu: ſi quis dem ſpiritus dei habitat in uobis. Si quis autem ſpiritum Chriſti non habet: hic non eſt eius. Si autem Chriſtus in uobis: corpus quidem mortuum propter peccatum / ſpiritus autem uita propter iuſticiam. Diſce rursus a Paulo rectas de ſpiritu ſancto ſententias, hinc enim habes: ex ſaluatoris ſubſtantia ſpiritum ſanctum eſſe / nec alienum ab unius deitatis eſſentia. Nam cum ſpiritū dei uocauerit: ſtatim et ſpiritum Chriſti appellauit / ut oſtenderet / omnia que patris

*Nota quod ex deo ſp̄s
ſt. ſubſtantialis deo &
ex quo d̄ ſp̄s emanat ex deo*

sunt; in filium suum dum ex eo nascitur naturaliter pertransire, Sed spiritum sanctum / Christū etiam uocat dicens, si autem Christ⁹ in uobis est, ut ostenderet spiritum non esse alienum a substantia uerbi; sed ita unum cum uerbo / ut quamuis in propria hypostasi sit; in ipso tamē uerbo sit / et uerbum in ipso. Ex deo patre igitur spiritum sanctum esse cōfitemur, ¶ Sed heretici cetera quoq; **Cauillus hereticorum 1. Corī, 8,** omnia ex deo patre similiter esse aiunt; et Paulum dicentem nobis incutiunt, unus deus pater: ex quo omnia, et sic nō ex substantia patris / sed extra productum spiritum sicuti creaturas contendunt: quoniam ex deo patre ipse quoq; dicitur esse, ¶ Neq; animaduenterunt: q; spiritus sanctus in deo et ex deo inseparabiliter est, Creature uero / ad extra per uoluntatē dei producte, ¶ Quod ita esse patet, quia cum spiritus sanctus in nobis habitat: ipse Christ⁹ qui est deus uerus / in nobis habitat, Non autem ita fit: si creatura in nobis habitat, non enim si angelus (uerbi gratia) uel archangelus in nobis habitaret: deus quoq; statim diceretur nobiscum habitare, Cum igitur tanta differentia inter spiritum et creaturam sit / patet spiritum nō esse creaturam: quia naturaliter in ipso creatore est / et ita eiusdem essentie cum patre et filio necessario inuenitur, ¶ Rursum idem Paulus, qui inquit spiritu dei ducuntur: filii dei sunt. Non enī **Roma, 8** accepistis spiritum seruitutis in timore: sed accepistis spiritū adoptiōis / in quo clamamus: abba / pater, Si ergo spiritus sanctus filios dei facit eos in quibus habitat / et participes dei ostēdit: eosq; deo ipsi coniungit / adeo ut possint clamare / abba / pater: nō erit certe seru⁹ nec creatura / sed essentialiter de⁹ uerus / ex ipso deo patre per filium creaturis donatus. Et ideo deos et filios dei per adoptiōnem facit eos: in quibus habitat, ¶ Ipse (inquit) spiritus contestatur spiritui nostro: quia sumus filii dei, nam quia ex substantia filii est: ideo Christus largitur ipsum sanctis hominibus, Verbum igitur dei per spiritum sanctum in nobis habitat: et sic adoptamur in filios dei / ipsum filium in nobis habentes / ad quē spiritus sancti participatiōe reformamur: et ad filiorū cōditionē per gratiam suscepti / dicere audem⁹: abba / pater. Natura igitur et essentialiter / spirit⁹ sanct⁹ **Ibidem** deus est, quoniā qui ipsum suscipiunt: dii per gratiam efficiuntur, ¶ Sicut enim **1. Corī 15,** induimus (rursum Paulus ait) imaginem terrestres: induamus et imaginem celestis, Terreſtrem hominem appellat: primum omnium hominum, Cuius imaginem induim⁹: in similitudine preuaricationis eius ad mortem atq; corruptionem impulsi. Celestem autem uocat: dominum nostrū Ihesum Christum, Cuius imaginem hoc est uiuificantem spiritum si acceperimus: ad ipsum uiuū dei uerbum reformamur / et ad incorruptionem reducimur / in eternam uitam renouati. Spiritus enī est qui uiuificat: ut saluator ait. Quemadmodū igitur quoniam **Ioan. 6,** filius imago patris est / si quis filiū suscepit / patrem etiam habet: sic quoniam spiritus sanct⁹ imago filii est / si quis eum suscepit / filium quoq; habet, Itaq; si quis spiritū sanctum acceperit: et filium et patrē similiter acceperit. Quomodo igitur spirit⁹ sanct⁹ cum sit incōmutabilis imago filii dei: inter creaturas cōnumerabitur? Non puto aliquem ita insanire: ut audeat dicere / posse creaturam aliquam / incōmutabilem creatoris imaginem esse / et ueram atq; perfe-

Cauillus
hereticorum
1. Corī, 8,

Roma, 8

Ibidem

1. Corī 15,

Ioan. 6,

*filij imago patris
et pater filij*

1. Cori. 14

1. Corin. 14

2. Cori. 6

Leui. 26

Ephe. 4.

1. Corin. 3

Roma. 1.

2. Cori. 3.

Roma. 8

fectam: ita scilicet ut omnia in seipsa sint / que in eo sunt cuius imago est. Deus igitur uerus / spiritus sanctus est: quoniam filii dei (qui est uerus deus) imago perfectissima est. ¶ Scriptum est rursus, prophete duo uel tres loquantur, et deinceps. Si autem omnes prophetant / introiuerit autem infidelis aliquis uel idiota: redarguitur ab omnibus / et occulta cordis eius manifesta fiunt, et sic cadens in faciem adorabit deum: annuncians quia uere deus in nobis est. Quoniam igitur qui spiritum sanctum acceperunt / sicut deum habentes in seipsis prophetant / et ideo in admiratione habentur: quomodo erit creatura spiritus sanctus: aut quomodo non erit uerus deus: a patre per filium ad idoneos procedens / sicut et calor ex igne ad reliqua corpora. ¶ Qui enim loquitur linguis inquit: non hominibus loquitur sed deo, nemo enim audit, spiritu autem loquitur mysteria. Ecce aperte Paulus dicit deo ipsum loqui: qui linguis loquitur, Deinde non minus aperte deum esse spiritum sanctum ostendit dicens. Spiritu autem loquitur mysteria. Quomodo igitur non erunt impietatis rei: qui inter creaturas audent spiritum sanctum collocare. ¶ Ad corinthios itidem scribens Paulus ait, Nos enim templa sumus dei uiui: sicut dixit deus, inhabitabo in ipsis / et inambulabo: et erunt michi in populum / et ego ero ipsis in deum, Et paulo post. nolite contristare spiritum sanctum dei: qui habitat in uobis, Et rursum, si quis templum dei corrumpit: corrumpet hunc deus. templum enim dei sanctum est: quod estis uos. Si ergo sancto spiritu accepto / domus et templum dei efficimur / et deum habemus in nobis habitantem et inambulantem: quomodo spiritus sanctus non erit uerus deus: aut quomodo erit creatura: ut contendere audent qui scripturæ obtemperare non solent. ¶ Idem Paulus seruum se ipsum Christi & uocatum apostolum dicens: destinatum se in euangelium dei ait. Id ipsum etiam aliter significans scribit ad quosdam de deo. qui sufficientes nos inquit ministros noui fecit testamenti: non littere sed spiritus. Si ergo testamentum spiritus ipsum euangelium dei ad quod destinatus fuit appellat: quomodo spiritus sanctus non erit deus. ¶ Idem Paulus rursum scribit. Si autem spiritus eius qui Ihesum Christum suscitauit a mortuis / habitat in uobis: ipse qui suscitauit Ihesum Christum a mortuis / uiuificabit & mortalia corpora uestra per spiritum suum qui habitat in uobis. Si creatura / spiritus sanctus est / secundum hereticorum furor: quomodo totam operationem dei habet. Non enim puto posse aliquos a deo insanire: ut audeant dicere deum uerum organum atque instrumentum aliquibus operationes suas ad extra emittere. Quoniam igitur uita secundum naturam filius est / & spiritus etiam sanctus (quem ipse largitur) uiuificat: necesse est omnino confiteri / spiritum sanctum ex substantia patris et filii esse / totamque ipsius uirtutem atque operationem habere. ueluti si ex aqua uapor ascendat: et eos frigefaciat ad quos peruenit, Non enim aliam naturam quam ipsius aque ostendit. ¶ Quia spiritus sanctus deus est / et eandem operationem cum filio habens: nec est alienus a substantia filii, et quando deus dicitur habitare in nobis: ipse spiritus est qui habitat.

1 Aulus ad Timotheum scribens ait, Bonum depositum serua; per spiri- 2, Timo, 1
 2 tū sanctum qui habitat in nobis, ¶ Ad Romanos autem, non audeo Roma, 15
 loqui aliquid eorum que non fecit Christus per me; in obediētiam gen-
 tium uerbo et opere/in uirtute signorū et prodigiorum/in uirtute spirit⁹ dei,
 Et rursus, Obsecro igitur uos fratres per dominum nostrum Ihesum Christū Ibidem
 3 et per charitatem spiritus sancti; ut adiuuetis me in orationibus uestris, ¶ Ad
 Corinthios, an ignoratis quia membra uestra templum spirit⁹ sancti sunt/qui 1, Cori, 6
 4 in uobis est: quem habetis à deo? Et rursus, qui adheret domino: unus spiritus
 est. Ecce aperte hic spiritum sanctum/dominum esse ait. ¶ Quod dilucidi⁹ fa- Ibidem
 cit: dicens de Iudeis, usq; ad hodiernum diem idem uelamen in lectione ueteris
 testamenti manet, Nonne cum legitur Moses; uelamen super cor ipsorum iac- 2, Cori, 3,
 cet? Quando autem conuertuntur ad dominum: aufertur uelamen, dominus
 uero: spiritus est, ubi autem spiritus domini: ibi libertas, Et rursus, Nos autem Ibidem
 omnes discooperta facie gloriam domini intuentes: in eandem imaginem re- 1, Cori, 8,
 formamur a gloria in gloriam/sicut a domini spiritu, Quoniā igitur unus est 1, Cori, 2,
 dominus Ihesus Christus/ut ipse Paulus ait/et quoniam spiritū sanctū/domi-
 num similiter appellat: nullam certe differentiam essentialē filii & spirit⁹ no-
 5 uit, Et ideo spiritum sanctum/dominum similiter appellat: sicut ex ipso filio &
 in ipso naturaliter existentē, ¶ Idem quoq; Paulus scribit, Quis cognouit mē-
 tem domini? Deinde ait, nos autem mentem Christi habemus. et intelligit spi-
 ritum sanctū qui habitat in nobis, Si ergo mens Christi uocatur: quomodo erit
 creatura? cū nullo mō possibile sit/ut deitatis natura que simplicissima est; ha- 1, Ioan, 4
 6 beat aliud in essentia sua nisi eternum atq; increatum, ¶ In hoc (inquit euan-
 gelista Ioannes) cognoscimus quia in nobis est deus: ex spiritu quem dedit no-
 bis, Et rursus, In hoc cognoscimus quia in ipso manemus et ipse in nobis: quia
 de spiritu suo dedit nobis, Si ergo spiritu sancto inhabitāte in nobis/deus est q
 inhabitat: quomodo spiritus nō erit deus? cum omnia propria que dei sunt ha-
 7 beat: et a deo patre per filium creaturis prebeatur, ¶ Christ⁹ etiam ad Iudeos
 ait, Si autem in digito dei ego eiicio domonia: uenit ergo in uos regnū dei, Di- Luce, 11,
 gitum hic dei: spiritum sanctum nominat, Modo enim quodā ex substātia dei
 emanat/et naturaliter inde dependet: sicut ex humana manu digitus, Brachi-
 um enim et dextram dei/ filium dei scripture uocant, Saluauit enim (inquit) ps, 97.
 dextra eius: et brachium sanctum eius, Et rursus, domine sublime est brachi-
 um tuum: et nesciuerunt, Quemadmodum igitur brachium toti corpori na- Esaie, 53.
 turaliter coaptatur/omniaq; facit que menti uidentur/inungere quoq; so-
 let digito: sic filium quidem dei ex ipso et in ipso patre naturaliter esse intelli-
 mus, Ex filio autem naturaliter ac essentialiter spiritum sanctum/sicut ex pa-
 tre provenire credimus: per quem filius omnia inungens sanctificat, Non est
 igitur aliud spiritus a deitatis essentia: sed ex ipsa et in ipsa naturaliter/sicut et
 digitus in manu et man⁹ in corpore, Eiusdem enim substātie digitus cum ma-
 8 nu/et manus cum corpore est, Hec cum ita se habeant: deus certe uerus et nō
 creatura/spiritus sanctus est, ¶ Quoibo a spiritu tuo (psalmista canit) et a fa ps, 138.

- cie tua quo fugiam? Si ascendero in celum / tu ibi es; si ad infernum descendero / ades, Si suscipiam alas meas in mane / et habitabo in extremis maris: etenim ibi manus tua deducet me / et detinebit me dextera tua. Spiritum sanctum tum faciem patris appellat: quoniam ostendit ipsam essentiam dei unde est, tum manum: propter uirtutem omnipotentem que ipsi inest, Quomodo igitur non erit uerus deus et consubstantialis patri spiritus / qui ex ipso et in ipso est: non separatus ab eo / quemadmodum et manus non est separata a corpore humano?
- Math, 16 ¶ **Q**uod autem spiritus sanctus deus sit: ab apice quoque apostolorum Petro / cui hec mysteria (ut saluator ait) non caro nec sanguis: sed pater ipse celestis reuelauit / discere possumus, Dicit enim ad Ananiam. Anania / cur sathanas impleuit cor tuum et mentitus es spiritui sancto / tibi quoque attribuisti a precioso loco: Et addit. non mentitus es hominibus sed deo, Si ergo spiritui sancto mentitus / deo mentitur: deus recte spiritus est et non creatura, ¶ Paulus item ad Galatas, filioli quos rursus parturio: quoad usque formetur Christus in uobis, Formatur autem Christus in nobis per operationem spiritus sancti: renouatis nobis in similitudinem suam / et spiritalibus effectis, Deus igitur est spiritus Christi: quo in nobis ipse Christus formatur, ¶ Deus etiam ipsius aduentus saluatoris bona nobis prenuncians: de gregibus suis dicit, Suscitabo ipsis pastores secundum cor meum: et pascent greges cum scientia. Paulus uero Ephesinis presbyteris scribens dicit, Attēdite uobis ipsis et omni gregi: in quo uos spiritus sanctus posuit episcopos, Aduerte quod deus sollicitus est hoc facere: quod cum potestate spiritus sanctus facit / pastores suscitans / ut predictum est a prophetis, Non est ergo alienus a deitatis essentia spiritus sanctus, sed quasi operatio naturalis ac essentialis / in propria tamen hypostasi / ex ipso prodiens deo / et in ipso manens: omnia que dei sunt operatur, ¶ Ad hec, Christus ad suum patrem de nobis dicit, sanctifica ipsos in ueritate tua. Et ipse deus rursus per Ezechielem prophetam, Et ero ipsis deus: et ipsi michi erunt populus. Et cognoscent gentes quia ego sum dominus: qui sanctifico ipsas, Vide quod deus est qui sanctificat permanentes in charitate sua. Spiritus autem sanctus sanctificat. deus igitur est: et non creatura, ¶ Insuper, Homine a dei uerbo assumptum esse: uniuersa scriptura clamat, nec isti negare audent. De ipso igitur Christo scriptum est: quia ducebatur spiritu in eremum. et ducebatur Ihesus in uirtute spiritus in Galileam, Dicant ergo nobis qui spiritum inter creaturas collocant: quomodo filius dei qui est sapientia et uirtus patris / ipsius spiritus sancti uirtute modo in Galileam ducebatur: modo in eremo diabolus uincebat. An ita imbecillem dicunt filium dei fuisse: ut creati spiritus secundum ipsos auxilio indigeret? Et quomodo dominus uirtutum / creature adminiculo quasi necessario utetur? Quoniam igitur id dictum stultissimum est: necesse est deum esse spiritum sanctum / qui naturaliter ex patre in filio est / et totam ipsius habet operationem. Verbum autem: per spiritum sanctum uincit. Utitur enim ipso: ut propria uirtute, Est et in eo essentia liter: quo et diabolus in eremo uincit / et in Galilea signa effecit, omnia enim ex patre per filium in spiritu sancto facta sunt. ¶ Rursus, deus ex parte cuiusdam

prophete. Nonne ego celū et terrā impleo: dicit dñs: implet autē: quia ubiq; per Hierē, 23.
 spiritū suū est, Quod ostendit dicēs. quō ibo a spiritu tuo? Si ascēdero in celū: ps, 138,
 tu ibi es, et cetera. Si ergo deus oīa replet: idq; per spiritū sanctū: deus certe spi-
 ritus sanctus est / et non creatura. ¶ In deo uero (Paulus ait) uiuimus et moue Actū 17
 mur / et sumus, Dñs autē noster Ihesus Christ⁹ has operatiōes a deo nobis da-
 tas: a spū sancto datas asserit dicēs, Spirit⁹ est qui uiuificat. Si ergo deus est / in Ioan, 6,
 quo uiuim⁹ & mouemur / secūdū Paulū: uiuim⁹ autē in spiritu / secūdū saluato
 re: nō erit creatura spirit⁹ sanct⁹ / sed de⁹ uerus. ¶ In sup, Ego (ait saluator) et
 p̄ ueniam⁹: et māsionē ap̄d eū faciem⁹. Sed nemo dubitat patrē & filiū in san- Ioan, 14.
 ctis uiris per spiritū suū habitare. Quoniā ergo patris et filii simul presentiam
 spiritus sanct⁹ cū in hoībus habitat facit: p̄spiciū est ipsū nō esse alienū a dei-
 tatis essētia / sed ex ipsa naturaliter emissū: totā p̄ris et filii habere operationē.
 ¶ Qz autē spiritus sanctus a patre per filiū ad sanctos uiros mittitur: ipse salua- Ioan, 15.
 tor ostēdit dicēs, Quādo autē ueniet paraclet⁹ quē ego mittā a patre spiritū ue-
 ritatis / qui a patre procedit: ille testimoniū perhibebit de me. Et rursum. Para Ioan, 14,
 cletus autē spiritus sanct⁹ quē pater mittet in noīe meo: ille docebit uos oīa / &
 suggeret uobis oīa que dixi uobis. ¶ Preterea, Paul⁹ seipsum in p̄cipiis epi- Roma, 1,
 stolarū apostolū Ihesu Christi uocatū appellat: apostolatū ab ipso Ihesu Chri-
 sto accepisse ostendēs. In actib⁹ uero ap̄lorū huiusmodi aliqd scribit, ministrā Actū, 13
 tibus autē ipsis dño et ieiunantibus: dixit spiritus sanctus. Segregate mihi Bar-
 nabā et Paulū ad opus ad quod uocaui ipsos. Si ergo a spū sancto in apostola-
 tū uocatus / a Ihesu Christo uocatus dicit: manifeste pbat spūs sanct⁹ nō esse
 alienus a substātia filii / sed esse in ipso filio & ex ipso / sicut operatio quedā na-
 turalis in propria hypostasi: et ideo omnia facere posse quē uult / sicut & filius.
 ¶ Qz spirit⁹ sanctus perfectus est: nec quicq; in eo est imperfectum. Cap. III,

¶ Obiectio hereticorum,

Ed quomodo (inquiunt) nō erit stultum ex substantia dei patris spiri-
 tum predicare: et deū ipsum putare: cū deus perfectus sit / et nihil ha-
 beat imperfectionis. Spiritus autem imperfectus: quippe qui nihil ha-
 beat ex seipso, sed qcquid habet: participatiōe habeat, quod liquide saluator
 in euāgeliis dicit, Nō enim (inquit) loquetur a seipso: sed loquetur que audiet, Ioan, 16,
 Certe si spūs perfectionē haberet: loqrē et iā a seipso / nec admonitiōe alterius
 semper egeret. ¶ Solutio, Nō iniuria mirabit aliq; tātā esse hereticorū uel su-
 perbiā uel amētiā. Quib⁹ enī doceri possūt deū esse spm̄ sanctū / et fructū (ut
 ita dicā) diuine essentiae: qm̄ i ipsa est / et ex ipsa inseparabiliter puenit / et eiusdē
 substātie cū p̄re & filio / et in p̄pria hypostasi: illis ipsis magis turbari uidētur,
 Sed peccatis (ut scribit) p̄priis oppressi: rectā discipulorū Christi uia agere nō puer, 5,
 possūt. Nō enī hec saluator de spū sancto dicit: ut ipsectionē ei⁹ ostēdat. sed ut
 auditores itelligāt se nō aliud audituros a spū sancto q̄ qd̄ ipse uelit. Id autē eiusdē
 substātie spm̄ et filiū pbat. Mens enī filii spūs est: scdm Paulū, Nos autē mētem 1, Corī, 2,
 Christi habemus inqt. Nō ergo pōt spūs alia loqui: q̄ ille cuius mēs est, Nihil era-
 go ex seipso locuturū spm̄ dixit, quasi diceret: ego ipse rursum locutur⁹ uobis

- sum, quē admodū si humana mēs de pdeūte ab ipsa sermone diceret, nihil lo-
quetur a seipso; sed loquetur que audiet, Nō enī propter hoc sermonē hoīs qui
pri⁹ in mēte unde prodit format⁹ / et ea q̄ mentis sunt accipit; i⁹ perfectū aliquis
dicet, immo naturalē cōiūctionē sermonis cū mēte uidebit. qm̄ q̄ in mēte sūt;
ea ipsa i⁹ sermone sunt, Huiusmodi aliqd de spū quoq; sancto intelligere opor-
tet, nā cū mens Christi sit; oīa q̄ Christi sunt discipulis loquit⁹, Nō enī ex p̄pria
uolūtate / aut aliena a uolūtate ei⁹ i⁹ quo & ex quo est loquit⁹, sed ueluti ex sub-
stantia eius naturaliter prodiēs: totā ipsi⁹ uolūtate operationēq; habet. ¶ Q̄
autē ex substantia patris et filii / spiritus sanct⁹ sit; beatus quoq; Moses ostēdit,
Gene. 2. Formato enī ex terra homine sufflasse in faciē ipsius deū ait spm̄ uite: et factū
esse hominē in animā uiuā, Spiritū autē ita per sufflationē homini datū: nō dici
mūs animā esse hoīs, esset enī imutabilis; tanq̄ ex diuina p̄gressa essentia, Sed
spūs sancti p̄ticipationē / aīe hoīs impositā credim⁹, creaturarū enī per spiritū
p̄fectio est. Hic ad imaginē dei hoīem factū asserim⁹: qm̄ p̄ticipatiōe spūs sancti
ad deum format⁹ fuit, Sed quē spm̄ Moses p̄ sufflationē datū hoī asseruit; hūc
Christ⁹ denuo post resurrectionē in nobis renouans / insufflauit discipulis suis
Ioan. 20. dicens. Accipite spm̄ sanctū, ut reformati ad pristinā imaginē; creatori cōfor-
maremur per p̄ticipationē spirit⁹ sancti. Qm̄ igit⁹ spūs sanct⁹ nobis dat⁹ con-
formes nos deo efficit / et qm̄ ex p̄re p̄ filiū p̄dit; patet q̄ diuine substantie est / in
ipsa substantia liter et ex ipsa p̄diens / sicut & spūs q̄ ex humano p̄dit ore, quā-
uis pua et indigna similitudo uideat⁹, oīa enī deus excedit. ¶ Utile sane Paul⁹
1. Cori. 11. doctrinā ecclesius tradit; precipiēs singulis quō apparere deo debeant, Vir inq̄
non debet caput uelare: imago enī et glia dei est, mulierē autē in eodē loco uiri
gloriā asserit esse. Querēdū igit⁹ utrūq; est; et primo quō uir imago et glia dei
sit, Sic igitur appellari uirū putam⁹: qm̄ spūs sancti p̄ticeps fact⁹ est / hoc est
ipsius diuine nature / et ita gloria etiā dei fuit replet⁹, Quia igit⁹ spiritū dei ha-
bet in seipso / et participatione ipsius in similitudinē eius formatus est; ideo ima-
go dei et gloria uocat⁹, qd̄ etiā inde apparet / q̄a et mulier glia uiri esse dicit⁹:
Gene. 2. quoniā ex substantia eius facta est, Cepit enī de⁹ inquit unā de costis uiri; & fe-
cit ex ea mulierē, Sicut igit⁹ mulier gloria uiri dicitur / q̄a ex parte mēbrorū ui-
ri facta est; sic et uir gloria dei dicitur / qm̄ p̄ticeps dei est per habitantē in eo
spiritū, Nō est igit⁹ creatura spirit⁹: sed de⁹ uerus simul cū p̄re et filio adorat⁹,
Math. 19. ¶ Insuper. adiut quidā dñm nostrū Ihesum Christū: et dixit ei, Magister bo-
ne. Cui Christ⁹ respōdit, Quid me dicis bonū? Nullus bonus nisi unus de⁹, Et
Christus quidē hic unū uere et essentialiter bonū ait: quod est deus, P̄salmi-
p̄s. 42. sta uero / spiritus inquit tuus bonus deducet me in terrā rectā, Si ergo bon⁹ nō
est aliquis preter deū / spiritus autē sanctus bonus est; quis ambiget ipsum deū
esse uerū / qui a scriptura bon⁹ appellat⁹: ¶ Et Paul⁹, Notū inq̄t facio uobis q̄
1. Cori. 12 nemo i⁹ spū dei loquēs: dicit anathema Ihesu. Et nemo pōt dicere dñs Ihes⁹: nisi
in spū sc̄tō, Quare patet neminē scire / Ihesū dñm esse: nisi q̄ p̄ticipat spū sc̄tō,
et neminē ignorare Ihesū nō dñm esse: nisi q̄ p̄ticipat spū sc̄tō, Sed quō qui p̄-
iceps ē spūs sc̄ti; cognoscat q̄ Ihes⁹ dñs ē: Nō aliter certe q̄ q̄ mel gustarūt. Isti ei

cū gustarint: ex qualitate p̄pria ipsi⁹ sciuerūt / q̄a mel dulce est. Sic et spiritus sancti particeps: ihesum cognoscit dñm esse. Ex substātia igit̄ filii: spūs sanct⁹ est, et q̄si (ut ita dicā) dei ipsi⁹ qualitas: ex ipso est. De⁹ igit̄ est / & nō creatura.

5 ¶ Ad hec, gratiarū distributionē Paul⁹ spiritus sancti operationi attribuit: dicens alii p̄ spiritū sermonē sapiētie dari / alii fidē in eodē spū / alii opatiōes uir- 1, Cori, 12
tutū / alii p̄phetiā / alii discretionē spiritū / alii genera linguarū / alii interpre-
tationē linguarū. Hec oīa inq̄t operat̄ uir⁹ et idē spirit⁹: diuidens unicuiq̄ sicuti
uult. Ita cū sciret spiritū sanctū deū esse: in eadē eplā scribit q̄ deus cōstituit in Ibidem;
ecclia primū ap̄los / secūdo p̄phetas / et tertio magistros / postea uirtutes / dein
de gr̄as curationū / opitulationē / gubernatiōes / genera linguarū. Quis ergo mē
tis cōpos pōt ambigere: deū esse uerū spm̄ sanctū? Ecce enī aptissime Paul⁹ ge-
nera linguarū a spū s̄cto diuidi q̄bus uult ait: deinde deū asserit eū / q̄ huiusmo-
di gr̄as in ecclesia distribuit. Quare si authoritatē Pauli suis cauillationib⁹ p̄fer-
rēt: spm̄ sanctū sicut deū cū p̄re et filio adoraret. ¶ Insup, leges mulieribus di-
6 tribuēs Paul⁹: mulier inq̄t quāto tēpore uiuit uir ei⁹ / ligata est, Si aut̄ mortu⁹ 1, Cori, 7;
uir fuerit: libera est nubere cui uelit / solū in dño. Beatior autē erit / si sic mane-
bit: scdm̄ sentētiā meā, Videor aut̄ ego spm̄ dei habere. Quid igit̄ a nobis colli-
gitur? Hoc certe soli deo cōgruit: huiusmodi leges ferre, Paul⁹ uero has leges
scribit: sicut spm̄ dei habēs, Deus ergo spiritus sanct⁹ est: q̄ in Paulo erat / & le-
ges per ipsum dictabat, ¶ Ipse etiā Paulus alibi inquit. Nos uobis anūciā 1, Cori, 2;
7 spiritalia dei esse. q̄ spiritalia ideo Paul⁹ appellauit: q̄a spm̄ sanctū deū esse nō
ignorabat. ¶ Saluator itidē in euāgelis ueritatē seipsum appellat, Deinde ostē Ioan, 14;
des spiritū sanctū ex substātia p̄ris et filii esse: spm̄ inq̄t ueritatis / q̄a p̄re p̄ce- Ioan, 15,
dit. In epistola uero Ioānes euāgelista. Spūs inq̄t ip̄a ueritas est. Quō ergo spūs 1, Ioan, 5,
sanct⁹ q̄a p̄re p̄cedit / q̄ spūs ueritatis ē / et ita ut sicut fili⁹ ueritas est: sic & ip̄e
ueritas sit / creatura erit? Impossibile certe id est: dictuq̄ stultissimū. De⁹ igit̄
8 spūs sanct⁹ ē / & uere ueritas: q̄ ex p̄re p̄cedit ¶ Ad hec, Ioānes euāgelista uer-
bū dei lucē ait esse uerā: q̄ illuminat oēm hominē ueniētē in hūc mūdū, Paulus Ioan, 1.
uero ipsū spm̄ s̄ctū illuminare asserit corda nr̄a: ad illuminationē cognitionis 2, Cori, 4
glorie dei in facie Christi. Si ergo dei uerbū lux uera ē q̄ illuminat oēm hoīem /
illuminet autē etiā spūs sanct⁹: necesse est ut unū et idē essentialiter fili⁹ & spi-
ritus sint. Ita enī fili⁹ p̄ spm̄ sanctū oēm hoīem illuminat: q̄si quēdā radiū nature
sue p̄tendēs / ipsā illūnationē spirit⁹ sancti, ¶ Sed insultāt nobis heretici / mo-
liūturq̄ ueritatē ipsam subuertere, Sāctorū inquiūt animos ungi a deo spiritu
sancto dicitis: q̄a spūs q̄si unguētū uobis erit. Quō igit̄ erit cōsubstāialis deo?
Nōne uidetis etiā apud nos / aliud esse natura qd̄ ungit aliud quo ungit̄? ¶ So Obiectio
lutio. O temulētos omni amētia hoīes: & turpissima fatuitate refertos. In theo- heretico-
logia ei oīa q̄ dicunt̄ de deo accipiūt: tāq̄ si de corporib⁹ dicerēt. Dimittāt q̄so rum.
corporū p̄prietates / & q̄ de deo uerbis dicuntur hoīm (nec enī aliter loq̄ possu-
mus) nō aliter intelligāt: q̄ diuinā decet naturā, Nā si nos quoq̄ ītorū amentia
sequeamur / & carnalia nō spiritalia saperem⁹: qd̄ phiberet dicere qm̄ de⁹ spū
s̄cto nos ungit / nō solū aliud natura esse spm̄ sanctū aliud deū: uerū etiā cō-

poſitionē eſſe in ſpiritu ſancto / quoniā loco unguētī ipſo pungimur. Vnguētū enim ex multis atq; uariis cōpoſitū eſt. Ad hec, irrationalis creatura / unguentum eſt. Qm̄ ergo ſpū ſancto perūgimur: erit etiā ſpiritus ſanct⁹ irrationalis creatura. Sed hec talia atq; impia / in capita hereticorū cōuertant⁹: nos autē re ſpōdeam⁹. ¶ Si nō eſſet cōſubſtāntialis ſpirit⁹ deo q ipſo perūgit ſanctos ſuos: quomō ſpū ſancto habitante in nobis / ipſe fili⁹ dei qui eſt patri cōſubſtāntialis etiā in nobis habitare dicitur? Quod ſciēs Paulus dicit, ut det uobis ſcđm diuitias glorie ſue confortari uirtute per ſpiritū ſuū in interiori homīe; et habitare

Ephēſi. 3. Chriſtū per fidē in cordibus ueſtris. Qm̄ ergo per ſpiritū ſanctū in interiori hoīe Chriſt⁹ habitat: nō poteſt ſpiritus ſanct⁹ alteri⁹ eſſe nature / q̄ ſit ille q habitat i ſanctis uiris per ipſum. ¶ Inſup. Extreme puniri lex Moſaica iuſſit eos: qui blaſphemia uſi ſunt, Vnde filius Egyptie in eremo lapidib⁹ a tota multitudine iuſſu dei oppreſſus fuit. Sed nō min⁹ ipſe quoq; dñs noſter Iheſus Chriſt⁹ eundē nature deitatis ſeruās honorē: dimitti peccatū dixit in filiū hoīs blaſphemantib⁹. ¶ Blaſphemantib⁹ autē in ſpiritū ſanctū: nec in hoc ſeculo dimitti nec in futuro. Sed ſi creatura eſſet ſpiritus ſanct⁹ et nō uerus de⁹ una cū p̄re ac filio: quō blaſphemia in ipſum ſic puniretur / ſicut blaſphemia in deū uerū? Ex deo igitur et in deo ſpiritus ſanct⁹ eſt; et de⁹ ipſe quoq; uerus, Aliter enī nō ut de⁹ a ſcripturis honoraretur. ¶ Preterea, Qui natus eſt ex ſpiritu: ſpūs eſt / ſaluator ait, Hic autē nec ex ſanguinib⁹ nec ex uolūtate uiri aut mulieris; ſed ex deo natus eſt. Spiritus ſanctus ergo deus eſt ſecundū naturā: qm̄ ipſe hoīes regenerat ad unitatē dei. Nā cū habitat in ipſis: nature ſue eos participes facit, Quare ſi deos participatione ſui per gratiā fideles facit: ex deo ipſo igitur naturaliter erit / cuius largitor eſt fili⁹. Per ipſum enim renouat creaturas ad ſeipſum, Et ſicut luminis / illuminatio op⁹ eſt: ſic et ſpirit⁹ ſancti op⁹ eſt / in deos p̄ gratiā reformare participes ſuos, quod facere nō poſſet: niſi ipſe de⁹ natura eſſet.

¶ Qz ſpiritus nō participatione dei patris ſanctus eſt: ſed natura / quia eſſentialiter ex ipſo eſt.

Cap. III.

¶ Obiectio hereticorum.

Sanctificare (inquiūt) ſpiritū ſanctū etiā ipſi cōfitemur: ſed nō q̄ ipſe per ſeipſum ſanctus ſit, ſed quemadmodū uasculū quod piā / ex ferro (uerbi gratia) uel auro uel ex quacūq; materia uelis / cū participatione ignitū fuerit / ignis ipſius opera facit: ſic et ſpirit⁹ ſanct⁹ cū ſanctitate / dei participatione refertus fuerit: creaturas ipſe ſanctificat. Cuius rei ſaluator ipſe teſtimoniū perhibet: dicens de ſpiritu / q̄a ex meo accipiet. ¶ Solutio, Vndiq; argumētū hoc ſuū impietate refertū p̄babit⁹. Nō enī intelligere ſcripturas ſed puer tere conari uident⁹. Nā uerba etiā q̄dam ſaluatoris ad cōprobādā falſitate p̄ferunt: neq; ſenſū text⁹ exponētes / et multa cōſequētia / ātecedētiaq; cōſulto p̄tereūtes / ut ad ſentētiā ſuā euāgelii uerba dolose accōmodēt. Nō ei inqt ſaluator: ex meo accipiet et ſanctificabit uos / quis etiā ſic recte intelligētib⁹ pia ueritas pateret, ſed de meo inqt accipiet & ānūciabit uobis, nō ei inqt loq̄ a ſeipſo: ſed quecunq; audiet loquetur. Nā qm̄ carnis diſpenſatione iam ſere abſoluta

ascensurus erat ad patrē et paracletū missurus: ne quis suspicaretur alienā fortassis doctrinā spiritus sancti a sua fore / ut ostēderet suū esse spiritū sanctum: ac ideo nō alia uerba locuturū q̄ ipse uellet / et eandē uolūtātē ac unā doctrinā suā et spiritus ostenderet; nō loquetur inqt a seipso / sed quēcūq; audiet loquē¹ q̄a ex meo accipiet. ¶ Simile enī pene est: si mel quoq; de dulcedine sua (q̄ qualitas sibi naturaliter inest) diceret, nihil sui dulcedo mea dabit a seipsa gustantibus: sed de meo accipiet. Naturaliter enī substātiarū qualitas atq; inseparabiliter p̄dit ex ipsis: ut uerbi gratia dulcedo ex melle / calor ex igni / frigiditas ex aqua. Sicut igitur iste qualitates nō dicūtur participare substātiās in quib⁹ sunt / sed naturaliter in eis esse et ex eis prodire: sic de spiritu quoq; sancto intelligendū est. ¶ Preterea. quicqd per participationē / sanctitatis receptaculū est: in propria natura constitutū pri⁹ intelligit^r. ut uerbi grā: hō / angelus / aut aliqua alia rationalis natura. Dicant ergo nobis isti qui per participationē dei patris nō naturaliter sanctū esse / spiritū sanctū cōtēdūt: quidnā aliud est ipse spiritus sanctus per se. Sed nihil aliud q̄ sanctū esse / a scripturis didicim⁹. Nō ergo per participationē neq; per cōpositionē sanctus est: sed substātia est per seipsam et naturaliter sanctificatiua / ex deo prodiens sicut dulcedo ex melle / aut sicut ex flore odor. ¶ Ad hec. Quod per participationē alicui das: aufer^r etiā ab eo potest. Sola enī q̄ naturaliter insunt: inseparabilia sunt. Si ergo q̄si accidēs spiritui sancto sanctificatio accessit: poterit scdm ipsos ipsa sanctitate spiritus sanct⁹ priuari / quod impiū oīno est. Nō igit^r participatiōe sanctitatis sanctus est spiritus: sed q̄a ex deo naturaliter est. ¶ Accedit. q̄ scriptura spiritū dei / sanctū semp appellat. Vnde ostenditur nō accidēs aliqd sed ipsā essentiam spiritus sancti significā. Sanctus enī spiritus dicitur: quia sanct⁹ essentialiter est. Naturalis enī & uiua & subsistēs dei operatio est: que creaturas p̄ suā participationē sanctificādo pficit. ¶ Postremo. oīm rerū noīa aut substantias ipsas aut operationē uel ministeriū significant. Vt si hoīem dixeris: substantiā hoc est ipsū hominē significasti. Prophetā aut aut apostolū si appellaueris: ministeriū homini datū expressisti. Si ergo spūs sanctus p̄ participationē sanctus est: erit sanctitatis nomē / ministerii sui nō substātie significatiuū. Quare si nō erit secundū essentiā sanct⁹: necesse est aliud aliquid ipsum spiritū esse / & sanctificādi pprietatē extrīsec⁹ sibi adiectā a deo. et ita erit imperfect⁹ essentialiter: cū dei sanctificatione indigeat. Quō igitur ipse si imperfect⁹ est: oēs pficit creaturas. Aut quō si participatione sanct⁹ est: nō solū hoīes / uerū etiā angelos / archangelos / potestates / dominationes / principat⁹ / ceterasq; celoz uirtutes ipse sanctificat. Quō autē a patre ipse sanctificatione replet^r: q̄a uidelicet (dicūt) uirt⁹ et opatio sanctificās: a patre in spiritū trāsīt. Sed qd op⁹ est o uos: q̄litates & accidētia i deo fingere: ipsā enī sanctificādi uirtutē q̄ ex p̄re naturaliter p̄dit & creaturas sanctificat atq; pficit: spiritū factū appellam⁹. Nō ei p̄ mediū aliqd creature pficiūtur aut sanctificant^r. sed ipse de⁹ p̄ misericordia sua ad minima usq; puenit: & pficit atq; sanctificat oīa p̄ ppriū spm. Oīa ei ex p̄re p̄ filiū i spū sc̄to facta sūt. ¶ Ad hec. lex inqt p̄ Mose data ē: grā & ueritas p̄ Ihesū Christū

facta eſt, magnū quid immo immenſum inter Moſi & mediatoris domini noſtri Iheſu Chriſti miniſterium intereſſe uidetur, Neceſſe enim eſt Moſi legē: Hebre, 7 imperfectam et quaſi mācam concedere. Nihil enī ſecūdū Paulū perfecit, At uero ſaluatoris gratia; uera et perfecta eſſe ſcribitur, Que igitur hec gratia eſt: non alia certe q̄ ſancti ſpiritus in cordibus noſtris facta infuſio, Hec quomō uera erit: ſi per creaturā nobis miniſtrata eſt / ſicut lex per angelos fuit: ſi enī ſpiritus ſanctus nō eſt natura ſanctus / ſed p̄ participationē deitatis ſanctitate repletur / et datā ſibi gratiā nobis infudit: perſpicuū erit per creaturā nobis ſanctificationem infundi, Que igitur differentia erit inter legē per angelos miniſtratā / et gratiā ſaluatoris: Nulla proſecto aut parua: ſecūdū iſtos, Euangelium aut: immēſam eſſe predicat, Gratia enī inquit et ueritas per ſaluatorē facta eſt, gratia uero: effuſio ſancti ſpiritus in cordibus noſtris eſt, Ipſe igitur ſpiritus ſanctus eſſentialiter ut deus uerus / factus eſt: & nō p̄ticipatiōe ſicuti creatura,

¶ Theſauri Cyrilli / libri decim tertii: finis,

¶ Eiuſdem liber decimus quartus: continens authoritates ſcripture / q̄ ſpiritus ſanctus natura deus eſt: et non creatura.

¶ Ex epiſtola Pauli ad Romanos,

Cap. I.

Roma, 1,

D Romanos ſcribēs Paulus de ſaluatore noſtro: predeſtinato ait a filio dei in uirtute / per ſpiritum ſanctificationis ex reſurrectione de mortuis / Iheſu Chriſti domini nr̄i, Si ergo qm̄ ex mortuis Chriſtus reſurrexit / et uiuificatiua ſpiritus ſancti uirtute uincula mortis ſoluit / idcirco filius dei uerus cognoscitur: nō erit proſecto creatura ille per quem diuina hec uirtus oſtenditur / hoc eſt ſpiritus ſanctus. Nam ſi creatura eſſet ſpiritus ſanctus per quē reſurrectio Chriſti facta eſt: uideretur filius dei creature auxilio indigere / et non potius ſpiritu ſancto tanq̄ ſua uſus uirtute,

Ibidem.

¶ Idem Paulus, deſidero inquit uidere uos: ut tradā uobis aliquā gratiam ſpiritualē / ad confirmandos uos. Si ſpiritus ſanctus per ſuā gratiā eos cōfirmat quos uult: nō ambiget ullus q̄ recte uoluerit intelligere / nō eſſe ipſū inter creaturas neq; inter ſeruos collocandū, Scriptū eſt enī, Cōfirmat iuſtos dominus, Si ergo dominus cōfirmat ſcđm pſalmiſtā / ſpiritus autem ſanctus eſt qui ſua gratia cōfirmat: dominus certe ſpiritus ſanctus eſt / nō ſeruus, Ois autē creatura: naturaliter ſerua eſt, Nō eſt igitur ſpiritus ſanctus creatura: ſed deus uerus,

Roma, 5,

cēs / q̄ charitas dei effuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritū ſanctū: q̄ datus eſt i. Ioan. 4, nobis. Sed ipſe deus: amor et charitas eſt / ſcđm Ioannē, Nec aliud eſt ipſe deus / aliud charitas et amor qui in eo ſit, ſimpliciſſimus enim atq; incōpoſitus eſt: q̄ effuſus eſt in cordibus noſtris per ſpiritū ſanctū / qui habitat in nobis, Deus ergo ſpiritus ſanctus eſt / qui cū habitat in nobis: ipſa charitas dei hoc eſt ipſe deus in nobis habitat, Exit enī ab ipſa ſubſtātia dei / et intelligitur eſſe ex patre: in ppria tamē ſubſtātia / et p̄ filiū creaturis donat.

Roma, 7

¶ Scim⁹ (ait deīde Paul⁹) q̄ lex ſpiritualis eſt, Et poſt pauca, cōdelector inq̄t legi dei ſcđm iteriōrē hōiem. Et rurſū, lex enī inq̄t ipſus uite i Chriſto Iheſu: liberauit me a lege pcti & mortis,

Ecce cum legem primo spirituale noiaffet / legē uidelicet spirit⁹ sancti: statim
 ipsam dei quoq; legem appellat, Deus igitur spiritus sanctus scdm Paulū est,
 Sed apertius deū esse clamat: dicēs legem spiritus uite, Non enim solum leges
 ferre spiritus sanctus dicitur: sed spiritus etiā uite scribitur, Sed quenā porro
 uita est: Ipse profecto Christus qui dicit, ego sum ueritas et uita, Cū igit⁹ Chri Ioan. 14.
 stus leges ferat et statuatur: spiritus quoq; sanctus qui in ipso et ex ipso naturali-
 ter est / easdem leges sancit, ¶ Preterea, cum mot⁹ carnis Paul⁹ improbaret / Roma, 7
 ostendereq; uellet quātū uoluntati spiritus repugnet: caro inquit aduersus
 spiritum / et spiritus aduersus carnem, Hec enim inter se opponitur. Deinde
 post pauca infert, Ego igit⁹ ipse mēte quidē serui legi dei: carne autē legi pec-
 cati, Ita legem quidē peccati: carnis ad uarias uoluptates mot⁹ appellauit, Dei
 autē legē: spiritus uoluntatē dixit, Quare perspicuū est quia spiritus sanctus
 deus uerus est: qui secundū uolūtātē suā leges nobis imponit, Non enim igno-
 ramus nulli cōuenire ut sua potestate leges ponat: nisi soli deo, ¶ Vanitati (dei Roma, 8;
 de ait) creatura subiecta est nō uolens: sed propter eū qui subiecit eam in spe,
 Quare si creatura spiritus quoq; sanctus sit secundū istos: necesse erit cōfiteri
 ipsum quoq; uanitati subiectū esse / et cōgemiscere / doloresq; partus nobiscū
 pati / et esse modo in seruitute / libertatēq; uix habiturū in redēptione glorie fi-
 liorū dei. ¶ Sed cōtra hec oīa Paulus clamat, Nō enī inquit accepistis spiritum Ibidem,
 seruitutis iterū in timore: sed accepistis spiritū adoptionis filiorū dei / in quo cla-
 mamus / Abba / pater. Non est igitur seruus spiritus sanctus / sed liberator oīum
 in quibus habitat: quos etiam reformat in libertatē & adoptionē filiorū dei per
 participationē sui, Deus igitur uerus est et nō creatura, ¶ Cōgemiscere autē Roma, 8.
 Paulus creaturā dixit, Deinde addidit, nō solū autē: sed etiā ipsi nos qui primi-
 tias spiritus habemus, Quid igit⁹ est quod dicere uolo? Primitie: rei alicuius pri-
 mitie sūt, ut uerbi grā, uini primitie: uinū est, tritici triticū / et hordei hordeū,
 In futuro autē seculo perfectissimā habituri sunt sancti uiri participationē dei-
 tatis: q̄tū fieri poterit in singulis, Cuius participationis primitie / spiritus sanct⁹
 est: quia sanctis a filio etiā in hac uita donatur, Quare necesse est quoniā pri-
 mitiarū participationis dei future loco / nūc spiritus sanctus datur: deū ipsum
 esse et nō creaturā, Deus igitur est: & ex deo / et in deo naturaliter, ¶ Idē etiā
 Paulus ad eosdem Romanos scribēs ait, Dico enī per gratiā que mihi data est Roma, 12
 omnibus qui sunt inter uos: nō plus sapere q̄ oportet sapere / sed sapere ad so-
 brietatem / unicuiq; sicut de⁹ diuisit mensurā fidei, Et idē rursum sancti spiri-
 tus potestati gratiarū distributionē attribuit dicens, Alii enī de⁹ dat spiritū sa 1. Cori, 12
 pientie / alii fidē, multisq; gratiarū generib⁹ enumeratis: addit, et hec oīa ope-
 ratur unus atq; idē spūs: diuidens unicuiq; sicuti uult, Si ergo ad ceteras grās /
 fidei etiā gratiā spiritus sanctus largitur / et mēsurā unicuiq; quātā uult deter-
 minat: quō nō erit impiū / nō ex deo esse ipsum dicere / sed creaturis cōnume-
 rare? ¶ Postremū, de actis p seipsū in utilitatē gētiū a saluatore reb⁹ gloriāf
 Paulus scribēs, Gloriari habeo ī Christo Ihesu, Nec enī audeo qcquā loq̄ eorū q̄ Roma, 15
 nō p̄fecit Christus p me: in obediētiā gentiū uerbo & ope / in uirtute signorū &
 L, 4,

prodigiorum / in uirtute ſpiritus ſancti. Si ergo prodigia et ſigna per Paulum Chriſtus operatur in uirtute ſpiritus ſancti; naturalis quedā uirtus et uiuens / et (ut ita dicam) qualitas deitatis filii; ſpiritus ſanctus eſt. Quomodo ergo erit creatura: qui naturaliter in deo et ex deo eſt: aut quomodo tota filii naturalis uirtus; inter creaturas non impie collocatur?

¶ De eodem, ex epiſtola prima ad Corinthios,

Cap. II.

1. Cori. 2.

¶ On indigere predicationem euangelicā ui orationis & eloquētia / Paulus docens; dicit ad Coriſthios, Et ego in infirmitate et timore / tremoreq; multo fui apud uos, et ſermo meus & predatio mea non fuit in

perſuaſione ſapientie humane; ſed in demōſtratione ſpiritus et uirtutis / ut fi- des ueſtra nō eſſet in ſapientia hominū ſed in uirtute dei. Vide quomodo de- mōſtrationem ſpiritus hoc eſt operationē ipſius ſpiritus ſancti; uirtutē ait eſſe dei. Ex ipſo enim et in ipſo naturaliter ſpiritus ſanctus eſt: quo uniuersa pſa- ciūtur. Quomō ergo erit creatura: ſi deus in ipſo naturaliter quātū nobis poſ- ſibile eſt / et quaſi in ſpecie et enigmate cognoscit? ¶ Preterea, nullū de tur- piter uiuentibus celorū regnū poſſe adipiſci Paulus docēs; enumeratiſq; forni-

1. Cori. 6.

catorib; et auaris / et rapacibus / ſtatim infert, Et hec quidē aliquando fuiſtis: ſed abluti eſtis / ſed ſanctificati / ſed iuſtificati in nomie domini nrī Iheſu Chri- ſti / et in ſpiritu dei noſtri. Si ergo ſoli deo conceditur poſſe peccata dimittere / dimittit aut etiā ſpirit⁹ ſanct⁹ / q̄a iuſtificat quos uult et ſanctificat eos in qui- bus habitat: deus pſecto uerus eſt / qm̄ dei ueri habet in ſeipſo naturaliter ope- rationem. ¶ Inſuper, an nescitis inquit q̄ qui cōiūgitur cū ſcorto: unū corpus;

1. Cori. 6.

fit: qui uero cū domino coniungitur: unus ſpiritus eſt. Coniungimur autē per fidem et gratiā: cum ſpiritu ſancto. Dominus ergo ſpiritus ſanctus eſt, quare deus etiā uerus. Participatiōe namq; ipſius: participes dei efficimur / et cū ipſo coniuncti: deo cōiungimur. Non eſt igitur creatura. ¶ Ad hec. An ignoratis (inquit) q̄ ueſtra membra templū ſunt ſpiritus ſancti: qui in uobis eſt / quē ha- betis a deo? Si membra noſtra templū ſunt ſancti ſpiritus / habitantis in nobis: templū autē / dei domus eſt: quomodo non erit deus ſed creatura ſpiritus ſan- ctus? Nulla enī creatura / ut deus / in tēplo diciſ habitare. Propriū enī id / cum

1. Cori. 14

multis aliis: dei ueri eſt. ¶ Poſtremo, Qui loquitur linguis (inquit) nō homini- bus loquitur ſed deo. Spiritui autē loquitur myſteria. Si ergo qui ſpiritui loqui- tur / deo loquitur: deus pſecto ſpiritus ſanctus eſt.

¶ De eodem, ex epiſtola ad Corinthios ſecunda,

Cap. III.

2. Cori. 5.

¶ Eſurrectionis mortuorū ueriffimū dogma introducēs Paul⁹ ait: q̄ nos qui ſum⁹ in tabernaculo hoc / ingemifcimus grauati: eo q̄, nolum⁹ ex- poliari ſed ſuperueſtiri / ut abſorbeat quod mortale eſt a uita. Qui autem effecit nos in hoc ipſum: deus eſt / qui dedit nobis arram ſpiritus. Arrā

Ioan. 6.

uite ſpiritū ſanctū appellat / quia uita naturaliter eſt. Spiritus enī (inquit) uiui- ficat. Nihil autem naturaliter uita eſt: niſi ſolus deus. Pater enī uita eſt: & uer- bum ſuum ſimiliter. Sicut enim pater habet uitā in ſeipſo: ſic dedit et filio uitā

Ioan. 5.

habere in ſeipſo. Et rurfus, ſicut enī pater quos uult uiuificat: ſic & filius quos

uult uiuificat, Si ergo cum pater et filius uiuificet / spiritus sanctus etiam uiuificat: quomodo non erit consubstantialis patri et filio spiritus sanctus / qui similiter uita essentialiter est? Nam si creatura sit secundum hereticorum amentiam / et tamen non aliter q̄ pater & filius uiuificat quos uult: quid magni erit in deo / cum dicitur uiuificare? Aut quare scriptura de ipso dicit: uiuo ego / dicit dñs. Rursus si spiritus sanctus quamuis sit creatura / ipse etiā uita est: quo modo eadem erit operatio creatoris et creature? aut quomodo ex diuersissimis naturis / creatoris dico et creature / equalis immo eadem profluet uirtus? Eadem enim uirtus et eadem operatio: unitatem substātie atq; nature arguit. Necessario igitur o uos aut creatricem naturam in creaturā naturā indigne deducitis: aut creature / deo conuenientem dignitatem accomodatis / & confunditis inter se atq; permiscetis illa que permisceri secundum naturam nō possūt. Si ergo nichil esse potest essentialiter in creatura / quod in deo essentialiter est: est autem in spiritu sancto uita essentialiter / uiuificat enim non aliter q̄ pater et filius: quomodo erit creatura spiritus sanctus qui naturaliter habet in se proprietatem diuine substantie / que est uiuificare? Quare ex deo spiritus sanctus uere est / et deus ipse uerus est et non creatura: ut multi predicare audent / qui temerarie bellum ueritati indixerunt. ¶ Rursus Paulus. Si qua inquit cum ipso noua creatura: uetera transierunt / ecce facta sunt omnia noua. Christus ergo est qui nos renouat / atq; in uitam nouam trāspōnit. Sed spiritus sanctus etiam renouare scribitur: sicut in psalmis ad deum canitur, Emitte spiritum tuum et creabuntur: et renouabis faciem terre. Quare necesse est concedere spiritum sanctum / consubstantialē filio esse, nam quia ex ipso naturaliter est: ab ipso etiam ad creaturas missus / renouationem facit. sancte namq; trinitatis ipse complementum est. Deus ergo et de deo est: et non creatura. ¶ Preterea in eadem epistola Paulus, Suauissime inquit gloriabor in infirmitatibus meis. ut inhabitet in me uirtus Christi. Spiritus certe sanctus est qui habitat in nobis: et per ipsum Christus, quare Christi uirtus / spiritus sanctus est, Quomodo igitur erit creatura: qui filio dei naturaliter inest? Nisi forsan uelint dicere: uerbū dei ex creatura & increata natura / hoc est sua / compositum esse, Sed hoc impium longe q; alienum a ueritate est, Non est igitur creatura spiritus sanctus: sed ex incōprehensibili diuina essentia ut uirtus eius naturaliter emanat. ¶ Ad hec subiungit apostolus. Vos ipsos tēate si estis in fide: uos ipsos probate. an nō cognoscitis uos ipsos: quia Christus Ihesus in uobis est? nisi forte reprobī estis. spero autē q; cognoscetis: quia nos non sumus reprobī, Perspicuū est quia spiritus sanctus in probis habitat, at spiritu sancto habitante in probis: Christus est qui in iisdē habitat. Quare necesse est dicere: spiritum sanctum diuine substantie esse. cuius fiunt participes omnes / qui ipso participant. Nemo enim non insanus dicet participationē dei per creaturam in nobis fieri, Nichil enim longius distare potest: q̄ creatura a creatore, Vnde fit ut nullo modo per creaturam possit creaturis participatio in nobis fieri. ¶ Postremo dicit Paulus. gratia domini nostri Iesu Christi / et charitas dei patris / & cōmunicatio sancti spiritus: sit cum omnib;

Eze, 18,

2. Corī, 5.

Psal, 103,

2. Corī, 12

2. Corī, 13

2. Corī, 13

uobis, Ecce rursus hic completius sancte trinitatis / spiritus sanctus ostenditur. Quomodo autem simplex deus erit; si spiritus sanctus qui in ipso est / creatura sit et aliud ab eo? Sed deus unus atque simplicissimus / et ab omni compositione remotissimus est; ita ut unum simplicissimum sit / et nichil aliud ab eo / in eo sit. Quas ob res spiritus eius qui ex ipso et in ipso naturaliter est quasi fructus eius non ad extra productus est / neque a nichilo hoc factus est quod est / secundum hereticorum furorem,

De eodem, ex epistola Pauli ad Galatas et Ephesios.

Cap. III,

Gala, 4,

f Illi quos iterum parturio quousque Christus formetur in uobis, Christus in nobis per solum spiritum sanctum formatur / et liniameta (ut ita dicam) sua per spiritum sanctum in nobis imprimit; ad deitatisque pulchritudinem naturam nostram per spiritum sanctum renouat, Deus ergo spiritus sanctus est; sicut et ille qui formatur in nobis per ipsum. Non ergo ad extra productus spiritus sanctus est; sed ipsius substantie filii proprius. ¶ Pre-

Gala, 5,

terea ibidem Paulus. Fratres spiritu inquit ambulate / et desideria carnis non perficietis, caro enim concupiscit aduersus spiritum / spiritus autem aduersus carnem, hec enim sibi inuicem aduersantur; ut non quecumque uultis / illa faciatis. Quia si spiritu ducimini; non estis sub lege, Si per uoluntatem spiritus sancti in deuotionem et recte uiuendum conuersi / ad libertatem a seruitute legis uocamur; deus profecto spiritus sanctus est qui potest nos liberare. Dignitas enim hec & potestas liberationis huiusmodi; deo soli attribuitur. Quod patet; quia nullus potest preter deum peccata dimittere. Sed saluator etiam id uerbis suis affirmat dicens, Nisi filius uos liberauerit; serui estis. Nulla igitur creatura hoc facere potest, Filius autem ut heres & deus de deo / potest, sed potest etiam spiritus sanctus; ut ex proposito textu Pauli perspicuum est, Quomodo igitur non erit eiusdem cum filio substantie spiritus sanctus; qui eadem uoluntate & potestate cuncta gerere potest que filius? Magna ergo impietas est; filium spiritum / alienum ab

Marci, 2,

Ioan, 8,

Ephe, 1,

essentia sua putare, ¶ Idem Paulus de saluatore nostro Ihesu Christo uerba faciens; ad Ephesios scribit, In quo et uos cum audiueritis uerbum ueritatis / euangelium salutis uestre; in quo etiam credentes signati estis spiritu repromissionis sancto / qui est arrha hereditatis nostre. Si spiritu sancto signati / ad deum reformamur; quomodo erit creatura spiritus sanctus / per quem essentie diuine character nobis imprimitur / quo suscepto; ipsi increate nature signa in nobis imprimuntur? Non enim pictoris more diuinam essentiam spiritus sanctus in nobis depingit; neque nos ad similitudinem dei hoc modo ducit / ut possit dici aliud esse quam deus. Sed cum ipse deus uerus de deo uero sit; quasi quoddam sigillum in cordibus suscipientium sicut in cera inuisibiliter imprimit / et sic communicatione ac similitudine sua in pristinam pulchritudinem naturam nostram depingit / et ad imaginem dei rursus hominem renouat, Quomodo ergo spiritus sanctus erit creatura; per quem natura nostra reformatur ad deum / per participationem ipsius spiritus sancti? ¶ Idem Paulus de saluatoris aduentu differens ait. Et ueniens euangelisauit pacem uobis qui longe / et pacem nobis qui prope, quia per

Ephe, 2,

ipsum habemus adductionem: utriq; in uno spiritu ad patrem. Si cum spiritu Christi susceperimus / per ipsum ad deum patrem adducimur / et participes diuine nature inuenimur; quomodo erit creatura spiritus sanctus / per quem filio et patri coniungimur? ¶ Rursum eodem loco, Ergo (inquit) iam non estis hospites et aduene; sed estis ciues sanctorum et domestici dei / in fundamento apostolorum et prophetarum superedificati ipso summo angulari lapide Christo Ihesu / in quo omnis edificatio constructa crescit in templum sanctum in domino, In quo et uos edificamini in templum sanctum / in habitaculum dei in spiritu sancto. Templum sanctum per spiritum sanctum efficimur: per ipsum enim deus in nobis habitat, Quomodo igitur non est impium: inter creaturas spiritum collocare / qui ex diuina profluit natura / et ut deus in nobis habitat? ¶ Ad hec, Paulus ad Ephesios scribes / michi ait omnium sanctorum minimo data est gratia hec in gentibus; euangelizare inuestigabiles diuitias Christi / et illuminare que sit dispensatio mysterii occulti a seculis in deo qui omnia creauit, Dixit autem sic paulo antea, sicut scripsi uobis paucis / ad quod potestis legentes intelligere intellectum meum in mysterio Christi: quod aliis generationibus non est cognitum filiis hominum / sicut nunc reuelatum est sanctis apostolis eius et prophetis in spiritu. Si ergo uere clamat propheta ille: quis cognouit mentem domini? per spicuum est a nulla creatura diuinum sciri consilium. nec solum homines id ignorare: quod omnes (ut arbitror) concedent / uerum etiam omnes celorum uirtutes, Angelus enim apud prophetam zachariam orans dicit. Domine omnipotens: quousq; non misereberis Hierusalem et ciuitatibus Iude? Non enim interrogaret: si sciret, Nulla igitur creatura diuinum consilium scit. Spiritus autem sanctus illud optime nouit / quin ipsa etiam profunda dei scrutatur: et occultata in ipso deo / sanctis uiris reuelat manifesta; facit / quando uult et quibus uult. Quomodo igitur pie negari poterit esse consubstantialis deo: aut quomodo dici poterit non esse deus de deo: qui in ipso deo naturaliter est sicut spiritus eius / qui scit omnia que in deo sunt, quorum nichil rationalis scire potest creatura: nisi ipse spiritus sanctus reuelauerit, ¶ De eodem. q. scilicet spiritus sanctus deus sit / ueluti deus uerus de deo uero: atq; ideo creatura esse non possit, ex epistolis Iacobi / Petri: et Ioannis, Cap. V, ¶ Olite fratres mei dilecti errare / Iacobus inquit, omne datum optimum et omne donum perfectum / de super est: descendens ex patre luminum. Aduerte diligenter q. ex patre luminum uaria diuinarum gratiarum dimittitur copia: quas omnes gratias Paulus per spiritum sanctum dari asserit, Spiritus enim sanctus (ait) diuidit eas unicuiq; sicuti uult, Quomodo igitur spiritus sanctus non erit deus de deo: qui omnia operatur que deo conueniunt / et diuidit summa cum potestate sicuti uult? Non est igitur creatura: sicut impie contendunt heretici, ¶ Petrus etiam: modesti ait sitis et uigilate in orationibus et ante omnia charitatem inter uos habeatis; quia charitas multitudinem peccatorum operit, hospitales adinuicem sine murmuratione, unusquisq; sicut accepit gratiam / in uos ipsos eam ministrantes; sicut boni dispensatores uarie gra-

Ibidem,

Ephes. 3.

Esaie. 40

Sapi. 9.

Roma. II

Zacha. I,

I. Corin. 2,

Iacobi. I,

I. Corin.

12,

I. Petri. 4

- tie dei. Aduerte rursus hic diligenter. quia cum spiritus sanctus diuinas gratias summa cum potestate sicuti uult / singulis sanctorū distribuat; a deo huiusmodi gratiarum uariam distributionem Petrus fieri asserit. Si ergo Petrus spiritum sanctum / deum esse affirmat; quomodo non erit impium simul et stultū creaturis ipsum cōnumerare / et sāctorum apostolorum doctrine atq; predicationi repugnare? ¶ Sed Ioānes quoq; in epistola; hec inquit scripsi uobis de de-
1, Ioan, 2, cipientib⁹ uos. et uos unctionem quam accepistis ab ipso; maneat in uobis, nec opus habetis ut aliquis uos doceat; sed sicut unctio eius uos de omnibus docet / et uerum est et non est falsum, Et sicut docui uos; manete in ipso. Fertur quidam in prophetis sermo, et erunt omnes docibiles dei, Quoniam ergo qui crediderunt in Christum / et sancto spiritu peruncti sunt / per ipsum sanctum spiritum omnia docentur; nec sibi hominum doctrina opus est / sed solum dei docibiles secundum prophetam sunt; deus certe spiritus sanctus est. Quomodo igitur erit creatura? ¶ Insuper, eodem loco Ioannes, qui seruat inquit mandata eius; in ipso manet et ipse in eo. Et in hoc cognoscim⁹ quia in nobis manet; ex spiritu quem dedit nobis. Si ergo spiritu sancto habitante in nobis / non alius q̄ ipse deus in nobis habitat; quomodo spiritus sanct⁹ nō erit deus de deo? quem qui habet; deum habet in seipso habitantem. qui per quendam prophetam dixit. habitabo in ipsis et inābulabo; et ero deus ipsorum. Si ergo deus / et de deo spiritus sanct⁹ est; quō eternos fugere poterūt cruciatus / qui audent inter creaturas ipsum connumerare? ¶ Rursus Ioānes in eadem epistola ait, Quis est qui uincit mundum; nisi qui credit quia Ihesus est filius dei? Hic uenit per aquā et sanguinem et spiritum; Ihesus Christus, Non in aqua solum; sed in spiritu & sanguine / et spirit⁹ est qui testimoniū perhibet. Spiritus enim ueritas est. quia tres sunt qui testimonium perhibent; spiritus et aqua et sanguis / et hi tres unū sunt. Si testimoniū hominū accipim⁹; testimonium dei maius est. Aduerte rursus diligenter / quia hic etiam ueritatis predicator; deum uerū de deo uero / spiritum sanctum naturaliter esse docet, Nam cum dixisset spiritum esse qui testimonium perhibet; post pauca statim addidit / q̄ testimonium dei maius est. Quomodo igitur creatura erit spiritus sanctus; qui nō aliter q̄ pater / deus ab apostolis appellatur?
- Math, 1.** ¶ De eodem. ex euangelio secundum Matheum et Ioannem Cap. VI.
 Ihesu autem Christi natiuitas sic fuit. Cū enim desponsata esset mater eius Maria Ioseph; anteq̄ conuenirent / inuenta est in utero habens ex spiritu sancto, Potestas creandi; diuine solummodo inest nature. et hec est inter alias deo cōueniētes dignitates precipua, sed spiritus sanctus in utero uirginis templum filio dei creauit. Quis ergo nisi amens simul et impi⁹; creaturam esse spiritum sanctum dicere audebit? Ipsam enim diuinam essentiam conatur hoc modo ad creaturarū conditionem reducere; cum recentē nobis deum tradere uelit. Sed non erit in nobis deus recens; ut scribitur. Increata ergo et eterna; diuina essentia et natura est. Quomodo igitur spiritus sanctus qui in ipso deo eternaliter est / creatura erit? ¶ Preterea, ad Iudeos calumnias
- Esaie, 54**
- Leui, 26,**
- 1, Ioan, 5,**
- Luce, 1,**
- Psal, 80,**

tores dominus ait, Si ego in beelzebub demonia eiicio: filii uestri in quo eiiciuntur? Math., 12,
 propter hoc ipsi iudices uestri erunt, Si autem in spiritu dei eiicio demonia: ergo
 peruenit ad uos regnum dei, Si per operationes spiritus sancti filius dei et deus
 ipse demonia eiiciens glorificatur, si creatura (ut isti aiunt) spiritus sanctus est: erit po-
 testas dei hoc est filii dei in creatura / que maior quam ipse deus erit / aut certe equa-
 lis, siquidem deus et dei filius in ea glorificatur, Quare si hoc impium uel cogi-
 tare solummodo est: non erit certe spiritus sanctus creatura / in quo deus pater
 per filium uniuersa operatur atque glorificatur, ¶ Ad hec, Quotquot autem Ioan., 1,
 receperunt eum (euangelista Ioannes ait) dedit eis potestatem filios dei fieri, qui
 non ex sanguinibus / neque ex uoluntate carnis / neque ex uoluntate uiri: sed ex deo
 nati sunt, Spiritus sanctus est qui per fidem Christi ad salutem nos regenerat:
 et huius rei gratia filii dei efficimur, Quomodo igitur spiritus sanctus non erit
 deus: per quem nos dii per gratiam efficimur / ab ipso regenerati? Quod autem de
 spiritu sancto fideles renascuntur: ipse saluator testatur / dicens ad Nicodemum,
 spiritus ubi uult spirat / et uocem eius audis: sed nescis unde uenit et quo uadit Ioan., 3,
 sic est (inquit) omnis qui natus est ex spiritu, ¶ Denique alio loco dominus apud Io-
 annem, Quando autem ueniet paracletus quem ego mittam uobis a patre: Ioan., 15,
 spiritus ueritatis qui ex patre procedit: ille testimonium perhibebit de me, A deo
 patre spiritus sanctus procedit: quasi fructus aut odor essentie ipsius, Est autem
 deus pater: increatus, Quomodo igitur spiritus sanctus qui a deo profundus:
 creatus erit? Aut quomodo fideles suscepto spiritu sancto dei templa efficiun-
 tur: si ipse spiritus sanctus (ut isti temere contendunt) deus non est?

¶ Libri decimi quarti et ultimi / Thesauri Cyrilli:
 finis. Qui cum ceteris precedentibus Parisiis
 impressus est: anno domini, 1513, quar-
 ta die Aprilis, Per Vuolfgāgū Hopy-
 lium / industriū artis librorū
 excusorie opificem, In cuius
 officina hoc opus
 Cyrilli cum nonnullis
 aliis eiusdem
 operibus uenale habet /
 in uico
 sancti Iacobi ad insigne sancti Georgii,

¶ Errata nonnullis in locis deprehensa: et ad limam reducta,
 Folio, 2, pagina prima, Si quis autē eo quod nō est, legēdum. si quis autē ab eo,
 Eodem loco, Si ergo aliud est quod participat/ aliud quo participat, legēdum,
 quod participatur,
 Fo, 4, pagina prima, fuisse ipsum quādo non erat, legēdū, fuisse tēp⁹ quādo.
 Eodē fo, pagina secūda, Et si nihil deo de foris accidit, legēdū, de foris accedit,
 Eodē loco, aliū sic ex substantia patris ineffabiliter genitū. legēdū, aliū sicut ex,
 Eodem loco, dicere aliquando non fuisse/ sed postea, legendum, aliquando nō
 fuisse creatorē/ sed.
 Eodem loco, Imago ergo deitas trinitatis est, legendum, Vna ergo deitas,
 Folio, 5, pagina prima, eadem ratione cum ceteris omnibus communicare, le-
 gendum, connumerare,
 Fo, 6, pagina secūda, homo enim quoniā ex esse incepit, legēdum, ex nō esse.
 Fo, 7, pagina prima, Nā q̄ antea non erat: id postea, legendū, nā quod antea.
 Fo, 9, pagina prima, nequaquā potest ad exemplaris qualitatem accedere. legen-
 dum, equalitatem.
 Eodem loco, in dualitatē uenit: min⁹ seipso uidere, legēdū, min⁹ seipso uigere,
 Eodē loco/ pagina secūda, atq; manib⁹ egēt dum pariūt, legēdū, atq; mebris,
 Eodem loco, organo et manibus est sibi opus, legendum, organo et membris,
 Eodē loco: sic et filius dei inuisibiliter ex patre p̄diens, legēdū, indiuisibiliter,
 Deniq; eodē loco, que simul et alia: quodā mō, legēdū, que (sicut et alia) quodā.
 Fo, 10, pagina secunda, quia ipse ita uoluit. legendum, quia pater ita uoluit.
 Fo, 13, pagina prima, inter ea similia quoq; sunt, legendū, opera similia quoq;
 Fo, 18, pagina secūda, referat q; sicut mai⁹ et min⁹. legēdū, sicut mai⁹ ad min⁹.
 Fo, 20, pagina prima, maiore aliqñ futurū Christo/ legēdū, aliquando fuisse,
 Eodem loco, tentabant recedere in Bethyniam, legendum, in Bithyniam,
 Fo, 21, pagina secūda, dona spūs esse modo dicim⁹, legendum, donum spirit⁹,
 Eodem loco, Qz uero celorū regnū/ dona spiritus, legendū, donum spiritus,
 Fo, 22, pagina scda, et uniuersaliter uniuerse pphete, legēdū, uniuersi pphete.
 Eodē loco, Et saluatoris discipuli admirātes magnalia, legēdū, ad admirātes,
 Rursus eodem loco, Non pater et filius natura unū sūt, legendū, Nam pater.
 Fo, 24, pagina prima, omnia in spū sancto patet faciat, legendū, pater faciat,
 Fo, 25, pagina secunda, ut et ipsi unum fiunt: fiunt et nos unum sumus, legen-
 dum, ut et ipsi unum sint: sicut et nos unum sumus,
 Fo, 26, pagina secunda, filius autem nō dono nec propter concessionem huius-
 modi, legendum, confessionem.
 Fo, 33, pagina secūda, nec ipse posse quoniā creatus, legēdum, nec ipse possit,
 Fo, 44, pagina secūda: sic quis semp altissimis ut deus sit, legendū, altissimus,
 F. 46, pagina secūda, q̄ illud in quo nichil factionis, legendum, nichil passionis,
 Fo, 48, pagina prima, Dauid appellabat dicēs id ipsum, legēdū, dicēs ad ipsū,
 Fo, 49, pagina prima, de⁹ cognoscit et dñatur credētib⁹, legēdū, et dñator,
 Fo, 50, pagina prima, que ipse homo protulit, legendum, que ipse ut homo.

